

શ્રી જૈનસરતી વાંચનમાળા નં. ૧૨.

શ્રી

સંખેશ્વર-પાર્શ્વનાથ.

લેખક,

મણીલાલ ન્યાલચંદ શાહ.

પ્રકાશક,

જૈનસરતી વાંચનમાળા—બાવનમંડ.

વીર નં. ૨૪૫૧

લિખન નં. ૧૬૮૧

કિં. રૂ. ૧-૮-૮

પ્રેમોપહાર.

શ્રીમાન્ _____

ભાવનગર—ધી આનંદ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં
શાહુ ગુલાબચંદ લલિતભાઈએ છાપ્યું.

પ્રકાશકે—સર્વ હક્ક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

સમર્પણ.

અનેક ગુણસમૃદ્ધ વિશ્વપિતાં પ્રાતરમરણીય શાન્તત્વાદિ ગુણ-
મણીસંદૃત મુનિમહારાજ, શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજજીના
સુશિષ્યરત્ન પૂજ્યપાદ પન્થાસજી મહારાજ શ્રી ભક્તિવિજયજી
મહારાજશ્રીના પવિત્ર કરકમળમાં—

આપના જેવા શાંત, સરસ અને ક્રિયાપાત્ર મુનિવર કે જેમણે
જંજુલ્યામીની જેમ સપત્નિ અને સહજાંધુ તેમજ તેમનાં પત્નિ
ચારે જથ્થુને સાથે દિક્ષા લેવાનો અમુલ્ય પ્રસંગ સાધી લીધો છે.
એ બતાવે છે કે ધર્મ પ્રત્યેની હડી ધગશ અને ચારિત્ર તરફનો
પૂણ્ય પ્રેમ-દ્રવ્યતા. આપની રજેરજે આપેલો છે. આવા દૃષ્ટિતા
પૃથ્વીના ઇતિહાસે વિરલ છે.

આપના અમુલ્ય વચનામૃત સદુપદેશથી ઘણા જૈન ગૃહસ્થો
ધર્મ અને નીતિને પથે વળ્યા છે અને તેમાં પણ રાધનપુર
ઉપર તો આપનો મહદ્ ઉપકાર છે.

એવા આપશ્રીના અનેક અકલ્પ્ય ગુણોથી આકર્ષાઈ
શ્રી સંજેત્યર પાર્થનાથ ચરિત્રનું પુરતક આપને સમર્પા
દેતાર્થ થાઉં છું.

શ્રી. ચરણરજ.

અચરતલાલ.

આભાર.

પરમ પૂજ્ય પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રીમદ્ વિનયવિજયજી મહારાજશ્રીના
સુશિષ્યરત્ન પૂજ્યપાદ પ્રાતઃસ્મરણીય પુન્યાસજી મહારાજશ્રી
ભક્તિવિજયજી મહારાજશ્રીના સદુપદેશથી ભાણુવડ-
વાળા મેતા વશનજી હીરજીની વીધવા આઘ પુરી-
બાઈએ પોતાના પતિની યાદગીરી નીમિત્તે આ
પુસ્તકની પ્રથમથી અમે નક્કજના પ્રાહક થઈને
અમારા આ કાવને મહાનુમૂર્તિ આપા છે
તે માટે કેવળ મહાત્માત્રીનો અને
આઘ પુરીઆદેશે. અમે.

આમાર મ.ની.

છીએ.

લી. પ્રકાશક.

વિપયાનુક્રમણિકા.

ખંડ ૧ કો.

નંબર.	વિષય.	પૃષ્ઠ
પ્રકરણ ૧	કું નમિ વિનમિનું પ્રત્યાગમન	૧
" ૨	જું પરિવર્તન	૬
" ૩	જું નામરાજ	૧૨
" ૪	યું વિદ્યાપરનું ઐશ્વર્ય	૧૮
" ૫	યું શ્રી પાર્શ્વનાથ	૨૪
" ૬	કું દનિદાસ પરિચય	૩૨
" ૭	યું નમિ વિનમિની દિક્ષા	૪૭

ખંડ ૨ કો

પ્રકરણ ૧	જું મગધરાજ જરાસંધ	૫૫
" ૨	જું યાદવોની છાવણીમાં	૬૦
" ૩	જું યુદ્ધની તૈયારી વચ્ચે	૬૫
" ૪	યું પરિચય	૭૦
" ૫	યું યુદ્ધની સરૂઆત	૮૦
" ૬	કું યુદ્ધનો ત્રીજો દિવસ	૮૬
" ૭	યું જરા નિવારણ-તપ આરાધન	૯૨

”	૮	મું	નાગેન્દ્ર સભામાં ખળભળાટ	૬૮
”	૯	મું	શ્રી પાર્શ્વનાથનો પ્રભાવ	૧૦૩
”	૧૦	મું	યુદ્ધનો છેલ્લો દિવસ	૧૦૭
”	૧૧	મું	છેવટ	૧૧૧

ખંડ ૩ જો.

પ્રકરણ ૧	૧	લું	દંડનાયક	૧૧૪
”	૨	લું	રા' સાથે ટારભારીની મસલત	૧૧૮
”	૩	લું	હૃદયમત મંજૂર	૧૨૩
”	૪	થું	શ્રી તેમનાથનાં દર્શન	૧૨૯
”	૫	મું	તીર્થોદ્ધાર	૧૩૪
”	૬	હું	કણ્ડેવની કથાવતી	૧૩૮
”	૭	મું	પ્રતિજ્ઞા મહોત્સવ	૧૪૩

ખંડ ૪ થો.

”	૧	લું	ગુજરાતનો મહા અમાત્ય	૧૪૬
”	૨	લું	શ્રી સંજીવન પાર્શ્વનાથ	૧૫૧
”	૩	લું	વરતુપાલ-તેજપાલનું પરાક્રમ	૧૫૫
”	૪	થું	કૌનોની છેલ્લી ઝળેણી	૧૬૩
”	૫	મું	શ્રી વધ માનસરિ	૧૬૭
”	૬	હું	હૃદયસાદ	૧૭૦
”	૭	લું	પ્રતિજ્ઞા પ્રતિજ્ઞા	૧૭૪

ખંડ ૪ મા.

પ્રકરણ ૧	૧	હું	દુર્ગનકલ્પનું મુલંગલન	૧૮૦
" ૨	૨	હું	મુલંગલની નિર્ગંગલ	૧૮૧
" ૩	૩	હું	શ્રી મુલંગલ પાર્શ્વનાથ	૧૮૨
" ૪	૪	હું	ઈદિ કલ્પની મિદિ	૧૮૩

ખંડ ૫ મા.

પ્રકરણ ૧	૧	હું	બૌદ્ધગંગલનુ કામન	૧૮૪
" ૨	૨	હું	શુભાગિરીની બધીમા	૧૮૫
" ૩	૩	હું	શ્રી ચિનામજી પાર્શ્વનાથનું મરિર	૧૮૬
" ૪	૪	હું	સાદલનો અને નમરસીક	૨૦૧
" ૫	૫	હું	બદમામા	૨૦૭
" ૬	૬	હું	શ્રી સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથ	૨૧૦
" ૭	૭	હું	શ્રી સંજેશ્વર તીર્થપર પાટ	૨૧૪

ખંડ ૭ મા.

" ૧	૧	હું	શ્રી પાર્શ્વનાથને ચરણે	૨૧૭
" ૨	૨	હું	શ્રી મણિવિજયજી ઉપાખ્યાય	૨૨૧
" ૩	૩	હું	જેડામો જ્યોખ્યાન	૨૩૦
" ૪	૪	હું	બમતો પ્રભાવ	૨૩૫
" ૫	૫	હું	શ્રીધરજી ઉદયરત્નજી	૨૩૬ થી ૨૪૫

પ્રસ્તાવના.

પુસ્તકનાં પ્રારંભમાં પ્રસ્તાવના હોય, તેમ પ્રભુની સમક્ષ તે પ્રેમભર્યું અર્ધ જ શોભે. જીવનભર ઉંઘ્યા પછી આંખો ચોળીને ઉઠતાં પૂર્વાવસ્થાની કંગાલીયત સ્થીતિ તરફ કંટાળો ઉપજે અને કાંઈ ‘નવીન’ કરવા મન તલપે તે નવીનતાનું તત્ત્વ જેમાંથી ઉદ્ભવે છે તેને વિશ્વના વિદ્વાનો “ પ્રભુતા ” કહે છે.

શરીર પર વૈભવ, વિલાસ, સત્તા, ખુમારી, હુંપદ અને સ્વાર્થાધિતાનો ક્યારે જામ્યો છે. આદર્શની સંખ્યા આવી પહોંચી છે. આત્મ-મંદિરમાં રણકાર કરી સચેત બનાવતો ઘંટાનાદ બંધ પડ્યો છે અને એદીના જેવું મુક્લીસ મન “ નાસ્તીકવાદ ” તરફ દોડી જાય છે, ત્યારે આ પુસ્તક તેમના જીવનમાં એક ક્રાન્તિકારક મશીનના સ્વરૂપમાં રજે રજે પોતાનો વિદ્યુત પ્રવાહ ભરીને લક્ષ્મીની સાર્થકતા, સાદાર્થ, પરોપકાર-વૃત્તિ, આદર્શ જીવન, ઉદ્યોગલીલા અને પ્રભુતાઈ સિદ્ધ કરવા હાજર થાય છે.

પુસ્તકનું નામ—“ સંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ ” આ જીન પ્રતિમા ક્યારેથી પ્રગટ થઈ, ક્યાં ક્યાં ફરી, કોણે કોણે પૂજી, ક્યાં ક્યાં તેનાં ચમત્કારો જગતે અનુભવ્યા અને તેનો ઉદ્ધાર ક્યા ક્યા મહાત્માઓએ ભક્તિના પુરમાં તણાઈને કર્યો ? તેનું સવિસ્તર જ્ઞાન મધમાખોની માફક ન્યાં ત્યાંથી મળી શક્યું તેટલું સંચય કરીને વાંચકગણ સમક્ષ પીરસવાનો અલ્પ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

આ પુસ્તક લખવામાં મુખ્ય પહેલ ત્રિપદિ શલાકા પુરૂષ ચરિત્ર, શત્રુંઘ્ન મહાત્મ્ય, દિરસૌભાગ્ય કાવ્ય, પ્રબંધ ચિંતામણી રાસમાલા,

પરમપુરાણ અર્થે જુ. સૌને જોતજોતા આજે અમેક હોતહાલેક પુનર્જન્મે
આશ્રય લેવામાં આવ્યો છે.

કેમકાં આપ કહીને કલમચોંટાડી દુનિને કાઢીને જઈશ કાં નહીં
કાલે આગલાં કુર્ષીનું અનિદામાંકે રજાનું રેલુકું છે

આ પુનર્જન્મ જ્યાંનરૂપે નિવસનાં કલ્પકાં કાલકે કે અર્થેકે
પાર્થનાથની પદ્મિની નેત્રે નેત્રે દ્રોણવલ્લુ પદ્મે કલ્પકાં રૂપે નેત્રે
નેત્રે નેત્રે કલ્પકાં નેત્રે નેત્રે કલ્પકાં નેત્રે નેત્રે કલ્પકાં નેત્રે નેત્રે
કેમકાં પણ આશ્રયન કરીને પ્રસન્ન થઈ મેળવ્યા છે.

એ પ્રભુને મન દોડી "અમારવા" નું કે "બંધા" ૧૨૫.૬
દોડું નથી એ તો નિગાળી-મનો નિરુપદિ ! કલ્પકાં કલ્પકાં
"કાનું" ૧૨૫.૬ નેત્રે તો પદ્મનાથ પદ્મી હોય ? આ પ્રભુ કલ્પકાં
સ્વાર્થાત્મિક ધાવ. કા ! પ્રભુને કોઈના પર રાજ નથી કે કેવ નથી પરંતુ
એવા નિષ્ક્રીય મદાન પ્રભુ તરફ રહેત હરી રહેલા દેવતાઓ જે "પ્રભુને
નામે" પ્રભુનું મદાન્ય અમારવા જાનર પોતાની દેવતાઈ દર્શાવે
ઉપરોક્ત હરી વાક્તરફને મનોવાંચીત રજા આપી દરમ્યાં મુક્ત થતા
સમજે છે. એવી અનંત રજા જુની મદાન પ્રભુની સમતારીક મને પર
પાર્થનાથની પ્રતિમા હાલતો-કાળો વર્ષોથી પજાર પાવન આનંદોથી
પૂજતી આજ પણ આપણી સન્મુખ ખરી છે.

વાચક બંધુઓ ! ચાલો, તૈયાર કરેમો હૃદયનો કાગિરસરૂપ આર્થ
લઈને એમનાં ચરણમાં નથી પડી છવન ફૂલકાં કરીને આત્મામાં
અનંતમાં પ્રસન્ન થઈ ! આવશેને ? પ્રેમભર્યું આમંત્રણ છે.

નવસ્મરણ ગુજરાતીમાં.

મોટા શુદ્ધ અક્ષરમાં.

ખીસામાં કે પૂજની પેટીમાં રાખી શકાય તેવું નાની સાઈઝનું સુંદર જોતાંજ મનને આનંદ થાય તેવું અને નવસ્મરણ ઉપરાંત ખીજાં સ્તોત્રો, છંદો અને રોજ સ્મરણ કરવા માટેની ઉપયોગી બાબતોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે; કાગળ ઉંચા અને બાઈડીંગ પણ સાફ કરવામાં આવેલ છે. દરેકને સગવડતા રહે માટે કિં. ૦-૪-૦ સો નક્કી કરી. ૨૦)

તમને મન ભાવતું.

શુદ્ધ, સુંદર, પોકિટ સાઈઝમાં મોટા ટાઇપમાં સારા કાગળ અને પાકું રેશમી પુઠું. જ્યાં જાઓ ત્યાં તમારી આવશ્યક ક્રિયા કરી શકો તે માટેજ અને ખીસામાં કે નાની પેટીમાં (પુજની સામગ્રી સાથે) રાખી શકો, વળી જોતાંજ મનને આનંદ થાય તેવું સુશોભિત—

પંચ પ્રતિક્રમણ સૂત્ર સંપૂર્ણ.

કે જેમાં વિવિધ અને પ્રસિદ્ધ ઐત્યવંદનો, સ્તવનો, સ્તુતિઓ, શ્રી ગૌતમ સ્વામીનો રાસ, છંદો, નવ સ્મરણ વિગેરે અને તે ઉપરાંત જરૂરી સ્તોત્રો, રતનાકર પચીશી, નવપદ ભાવના આટલી બાબતોનો સંગ્રહ કરીને આ પુસ્તક છપાવવામાં આવેલ છે. પૃષ્ઠ ૩૦૦ ઉપરાંત છતાં કિંમત ૦-૧૦-૦ પચાસ નક્કી સાથે મંગાવવાથી રૂ. ૨૫) માં મળશે.

લખો:—જૈન સસ્તી વાંચનમાળા

રાધનપુરી બજાર—ભાવનગર.

સંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ.

❀(૦૦૦)❀

ખંડ ૧ લો

પ્રકરણ ૧ લું

નમિ વિનમિતું પ્રત્યાગમન.

માતૃભૂમિનાં આંગણે પાછા ફરતા જંગલની ઝાડીઓ-
માંથી ધસાર થતાં બે મુસાફરો આનંદભેર આવ્યા આવે છે.

“બધા! અગ્ને આપણે ઘણું દિવસે આપણું વતન તરફ
જમ્બે હીએ, તેથી કેટલો બધો હર્ષ થાય છે? વિનિતા તરફ
કદમ લંબાવવાને હૈયું હર્ષથી દલરાય છે,” માર્ગે આવતાં
બંને મુસાફરોમાંથી એકે બીજાને ટહું.

“હા, ભાઈ! એ તો સ્વાભાવીક છે. લાંબી મુસાફરીને અંતે દેશમાં જઈ પોતાના ઠહાલા માતાપતાને મળવાને કોને હર્ષ ન થાય? અરે, પશુ પક્ષીઓ પણ પોતાના પરિવારને મળીને આનંદ પામે તો આપણને કેમ ન થાય?” તેની સાથીદારે કહ્યું.

“અહા! બંધો, આપણાં માતાજી પિતાજી અને પિતામહ વગેરે શું કરતા હશે? પિતામહ તો દુનીયામાં એક સર્વોત્તમ પુરુષોત્તમ છે. આ ભરતક્ષેત્રમાં એમનાથી બીજો કોણ અધિક છે?” પહેલા રાજકુમારે કહ્યું.

“આપણા પૂજ્ય પિતામહે આપણુ બન્નેને દૂર દેશાવર મોકલ્યા. ખરે તે આપણાં અહોભાગ્ય છે.”

“એમાં પણ પિતામહનો કાંઈક સંકેત હશે, વડીલો જે કરતા હશે તે ઠીકજ હશે.”

“જેશક! આ ભરતક્ષેત્ર હંમેશ તેમના આભારતળે રહેશે તો પછી આપણી તો વાત શી? આ ભરતક્ષેત્રમાં પિતામહજ પ્રથમ રાજા થયા છે. યુગલિક ધર્મ (વ્યવહાર રહિત-પણ) નિવરીને વ્યવહારનીતિ, રાજ્યનીતિના આઘ પ્રરૂપણ કરનાર તરીકે જગજહર થયા છે.”

“હા? કાળના પ્રભાવે કરીને કહે છે કે કંઈપણ અદ્વૈત થવા લાગ્યાં, અને જે હતાં તે પણ રીતસર કળવા ન લાગ્યાં, ત્યારે ખાધા પીધા વગર અસંખ્ય મનુષ્યો દુઃખી થવા લાગ્યાં, તેમના ઉપકારની ખાતર વ્યવહારનીતિ પ્રવર્ત્તાવી, આપસ આપસના અંધડા નિવારવાને રાજ્યનીતિ ચલાવી.”

“ભેધુને! અવસર્પીણી (ઉત્તર) કાલનો કેવો પ્રભાવ છે ? જમીનમાં સાકર જેવી મીઠાશ હતી. પાણીમાં અમૃત જેવો આસ્વાદ હતો, તેમજ વનસ્પતિમાં પણ રહેલી અતુલ મીઠાશ આજે અનુક્રમે કેવી ઝોળી થતી જાય છે ? વિધિનું વિધાન તો કંઈ નિરાશુજ જણાયું છે. ”

“ પિતામહની પહેલાનાં મનુષ્યો સરજ, સોજાં અને અદ્ય વિષય કપાયવાળાં હોવાથી કદપત્તણો મેં માથ્યાં ફળ દેતાં હતાં; પરંતુ કાળના દોષે દરીને એ યુગલિક (જંગલી) મનુષ્યોમાં વિષય કપાયની વૃદ્ધિ થતી ગઈ. તેમ કદપત્તણના અધિષ્ઠાયક દેવતાઓ તેમનો અનાદર કરવા લાગ્યા. એવા વિપત્તિના સમયમાં ભરતશ્રેત્રને કોઈ ઉત્તમ પુરૂષની જરૂર હતી. તે શ્રી રૂપભદ્રે (પિતામહે) તે ખેંટ પૂરી કરી. જગતની વ્યવહાર રચનાને કમસર ગોઠવી, પુરૂષોને બહોંતેર અને સ્ત્રીઓને થોસક કળા શિખવીને રાજ્યનીતિ ચરૂ કરી. ”

“ તેથીજ આજું જગત આજે પિતામહને એક પ્રભુ તરીકે પૂજી રહ્યું છે. જ્યાં ત્યાં તેમના શુભાનુવાદ કરી રહ્યું છે. જો જો તેથી આજે વિધનું બંધારણ કેવું નિયમિત થઈ ગયું છે. ? ”

“ પિતામહને રાજ્ય કરતાં આજે (ચોરાસી લાખ ને ચોરાસી લાખે શુભવાથી જે આંક આવે તે પૂર્વ કહેવાય છે.) ત્રેસઠ લાખ પૂર્વ વરસ વીતી ગયાં, વ્યવહાર ધર્મની કેવી આગાદિ ચલતી અને ઉત્પત્તિ થઈ ગઈ ? ”

“ આજે દુનિયામાં રાખ કહો, ભગવાન કહો, કે સર્વ

શક્તિમાન ઈશ્વર કહો, કે ગમે તે કહો. પણ આખા ભારત-વર્ષ ઉપર એક રૂપભદ્રેવનું જ અમોઘ શાસન ચાલે છે. બીજા અનેક રાજાઓ તેમના ચરણનું પૂજન કરીનેજ સુખમાં મહાલે છે.”

આ પ્રમાણે વાતો કરતા કરતાં બન્ને તરફ મુસાફરો દર દેશાવરથી પોતાના વતન આવતાં રસ્તો કાપે છે. તે મુસાફર રાજકુમારો બીજા કોઈ નહીં, પણ વિશ્વના આઘ પુરૂષ રૂપભદ્રેવના પુત્ર કચ્છ અને મહાકચ્છના પુત્ર નમિ અને વિનમિ હતા. વિનયવાન અને સરળ પ્રકૃતિના ભગવાનના તે પૌત્રો રૂપભદ્રેવના હુકમથી દેશાવર ગયા હતા. ત્યાંથી રૂપભદ્રેવનું ફરમાન યથાવસ્થિત પછે બળવી પાછા ફરતાં હતાં.

આપણી આ વાર્તાનો સમય ઘણોજ પ્રાચિન જણાય છે. નમિવિનમિ રાજકુમારો અને વર્તમાન સમયના વચલા ગાળામાં ચાલીશ હજાર વર્ષ ન્યૂન એક કોડાકોડી સાગરોપમથી અધિક સમય વ્યતીત થઈ ગયો છે, એટલે આ અવસર્પીણી કાલના આરાને અંતે શ્રી રૂપભદ્રેવ પ્રથમ રાજા થયા. તેમના મોક્ષગમન પછી લગભગ સ.ડાઁણુ વર્ષે બેતાલીશ હજાર વર્ષ ન્યૂન એક કોડાકોડી સાગરોપમનો ચોથો આરો બેઠો, તે પૂર્ણ થયો, ને આજે પાંચમા આરાનાં પણ લગભગ ૨૪૫૦ વર્ષ વીતી ગયાં. એટલે પ્રસ્તુત વૃત્તાંત યુગના આદિમાં થયેલા રૂપભદ્રેવ-પહેલા રાજા અને પ્રથમ તીર્થંકરના સમયનું છે. રૂપભદ્રેવને ભરત બાહુબલી આદિ સો પુત્રો હતા. તેમજ પુત્ર પૈત્ર વગેરે અગણિત પરિવાર હતો.

પિતા, પિતામહ જાદિને ધણે દિવસે મનવાના ઉંચાક-
થી જાગવાન ચોરધા જેવા નમિ-વિનમિ વાજકુમરો વામુવેગે
વિનિતા તરફ ધસવા જતા હતા. પરંતુ માવુસ કંઈ ચિંતવે છે
ને કુંચ થાય છે ! જંગલના જાવંદર પ્રદેશોમાં ચિંદ જવા,
હુનીયને તુલુ સમાન લેખતા તે જન્મે જાંધવા પિતામહનોજ
વિચાર કરતા નિર્બંધપણે હાથમાં ખડ્ગ પારણ કરીને આત્મા
જતા હતા.

“ જંધુ ! આજે આટલી ત્વાજે આપણે કેય તરફ જ-
ઈએ છીએ છતાં મને લાગે છે કે માર્ગમાંજ આપણી આશા જાંગ
થઈ જશે ! આપણે વિનિતા નગરીએ પરોચશું કે કેમ, એ
દેવ જાણે ” વિનમિએ નમિને કહ્યું, તેનું દૃઢ્ય કમ્પક ખિત
થયું હતું.

“ જાઈ ! તને એમ કહેવાને શું કારણ છે ? ” નમિએ
છેતેતરીથી પૂછ્યું.

“ મારું વામ નેત્ર કોણ જાણે આટલું જંધું કેમ ફાંટી
રહ્યું છે ? ”

“ જવાદે એ ચિંતા ! પિતા પિતામહો અને જંધુના
પરાક્રમે શું બૂલી ગયો ? આપણું અનિષ્ટ કોણ કરી શકે તેમ
છે. ? વાવની શુદ્ધમાં જકડું શું પ્રવેશી શકે છે ? ”

“ હરે જાઈ ! જે યજ્ઞનું હરે તે યરે, પણ
આવા અંધોર જંગલમાં વનવાસી પશુઓના જાયથી આપણે
સંભાળીને ચાલવું જોઈશે. ”

“ રે ! તેનો ઈન્સાફ તો આ ખડ્ગજ કરશે ”

“ પણ, હજી આપણી વિનિતા દૂર જણાય છે. જે જે રસ્તો તો બરાબર છે ને ? ”

“ હા ! આજ રસ્તો વિનિતા નગરી તરફ જાય છે, તો આ વનમાંથી બહાર નિકળ્યા પછી જણાશે કે વિનિતા હવે કેટલીક દૂર હશે ? ”

આ બંને જણા વાતો કરતા ચાંચ્યા જતા હતા, ત્યાં કોઈ દિવસે નહીં જોયેલાં એવાં વિચિત્ર મનુષ્યો તેમણે છેટેથી જોયાં, તેથી ત્વરાથી બંને જણ તેમની પાસે આગ્યા.

પ્રકરણ ૨ જી.

પરિવર્તન.

નભિ-વિનભિ જેમ જેમ નજીક આવતા ગયા તેમ તેમ તેમને લાગ્યું કે એ કોઈ જંગલી મનુષ્યો છે. તેમણે ભીંટ લોકો જેવાં વડકલ પહેરેલાં છે, મસ્તકે જટાઓ વધારેલી છે, પૂર્વે તેમણે આવો વેશ ઇદિ જોયેલો નહીં હોવાથી તેમને ઘણીજ અજાયબી લાગી, કેમકે રૂપભદ્રેવ ભગવંતે જગતને સર્વે કળાઓ શિખવી હતી, વ્યવહાર ધર્મની સર્વે કળાઓ, રૂઢિયો તેમણે પ્રચલિત કરી હતી રાજ્યધર્મના, નીતિધર્મના અને શુદ્ધરૂપને ઉપયોગી સર્વે ધર્મોના મર્મો તેમણે પ્રગટ

કરી જમણે પીરસ્ય દત્તા, પજુ આપુ ધર્મનું સ્વરૂપ દલ
પ્રગટ કરવામાં આવ્યું નહોતું. ધર્મનું સ્વરૂપ તો પોતે રીક્ષા
મદણ કરી કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે ત્યારેજ પ્રગટ કરવનું હતું.
તેથી ધર્મ કે ત્યાગ બંધવા આપુ વગેરેનું સ્વરૂપ દલે તે
લોકો સમજી શકતા નહી, પણ દરેક પ્રયત્ને સાર્વજનિક તેજો
માત્ર જોઈ રૂપભદ્રેવનું સ્મરણ કરતા. આઢે તો સ્નેહનો દેવ
વા તો ઉપકારના ધુલ્લો કે પોતાના આંતરિક ઉદ્ઘાસથી, પણ
સર્વે કોઈ રૂપભદ્રેવનું ધ્યાન કરતા, તે પ્રિયાપ રૂપભદ્રેવના
રાજકાગમાં આ સમયના મનુષ્યો બીજું કંઈ ધર્મકર્મ કરી
શકતા કે સમજી શકતા નહી, જેથી નમિ-વિનમીને આપ
વિચિત્ર વેશવાળા મનુષ્યોને જોઈને આશ્ચર્ય લાગે તેમાં
નવાઈ જેવું કંઈ નહોતું.

ત્વરાંથી ચાલતાં તેઓ છેક નજીકમાં આવ્યા. તો નમિ-વિ-
નમિએ તેટલામાં પોતાના પિતા કચ્છ, મહાકચ્છને પણ જોઈ
રંથીતિમાં જોવા. ત્યારે તેઓ ધણાંજ અભયબ યયા "અહો ?
આ શું ?"

કચ્છ મહાકચ્છે નમિવિનમીને પોતાની સમીપે ઉભેલા
જોઈને તેમને ઓળખ્યા. તેઓ તેમની સ્હામુંજ જોઈ રહ્યાં.

"રૂપભદ્રેવ જેવા સાર્વભૌમ રાજાના પુત્રોની આ દશા ?"

નમિ-વિનમિએ પોતાના પિતાને ઉદ્દેશીને કહ્યું.

"પુત્રો ! તમે કંઈ નવીન વાત જાણો છો કે માત્ર
અમને જોઈનેજ આમ એકદમ જોલો છો ?"

“કેમ, વળી શું નવીન કાંઈ બન્યું છે કે!” પુત્રોએ પૂછ્યું.
 નમિ-વિનમિને કાંઈ બળર નથી કે પોતાના પિતા સાધુ
 થયા છે. જેથી અજ્ઞાનતાથી તેઓ ચિંતવવા લાગ્યા કે
 અહો ! અંગને ધારણ કરવા યોગ્ય ઝીણું સુકોમલ વસ્ત્રોને
 સુકીને આવાં વડકલ શાને ? સુગંધી પુષ્પોથી ગુંથેલા કેશક-
 લાપ ક્યાં, ને આ વટવૃક્ષના જેવી લાંબી જટાઓ ક્યાં ?
 હાથીઓના મસ્તક ઉપર જેસીને ખેલવાનું ક્યાં, ને આ
 પગપાળા જંગલમાં ભટકવાનું ક્યાં ?” આમ અનેક પ્રકારે
 વિચાર કરતાં તેઓ પોતાના પિતાને નમસ્કાર કરવા લાગ્યા.

“ પુત્રો ! ભગવાન રૂપભદ્રેવ પ્રભુએ રાન્યપાટ છોડી
 દઈ ભરતાદિક સર્વ પુત્રોને પૃથ્વી વહેંચી આપી છે. પછી ભગ-
 વાનની સાથે અમે ચારહજાર રાજાઓએ સાધુપણું અંગીકાર
 કર્યું હતું. પણ ક્ષુધા, તૃષ્ણા, શીત અને આતાપથી પીડા
 પામીને અમેએ વ્રત છોડી દીધું છે. પ્રભુની પ્રમાણે વર્ત-
 વાને સમર્થ નહિ હોવાથી ગૃહસ્થપણું અંગીકાર ન કરતાં
 આ તપોવનમાં આવીને કંદમૂળનો આહાર કરી આ દશામાં
 અમે વસીયે છીએ. ” તેમના પિતાઓએ જવાબ આપ્યો.

“પરંતુ પિતાજી ! પિતામહે રાન્યનાં ભાગ પાડી સૌ
 સૌને વહેંચી આપ્યા. ત્યારે અમારો ભાગ કોને આપ્યો છે ?”

“ પુત્રો ભરત પાસે જાઓ, તે તમને યોગ્ય ભાગશે તે
 આપશે. ”

“ પ્રભુ હયાત છતાં અમે કદાપિ ભરતની સેવા કરશું

નહીં, અમે તો પ્રભુ પાસેથીજ અમારો ભાગ મેળવી લઈશું,
માટે અમે પણ પિતામહ પાસેજ હવે જઈશું ”

એમ કહીને તરતજ ત્યાંથી વિનિતાનો માર્ગ છોડીને જે
રસ્તે પ્રભુ રૂપભદ્રેવ એકાદી ત્યાગીપણે દીક્ષા લઈને વિહરતા
હતા, ત્યાં ફરતાં ફરતાં કેટલેક દિવસે ભગવંત સમીપે આવ્યા,
રૂપભદ્રેવના સમયના મનુષ્યો (જીવો) ઋણુ-જડ હોવાથી
ભગવંત હવે તો પરિશ્રમ રહીત થયા છે. જાણ સંસારની સર્વ
પ્રવૃત્તિઓ જેમણે ત્યાગ કરેલી છે, એવા મમતારહીત પ્રભુની
પાસે આવીને વિજ્ઞાસિ કરવા લાગ્યા “ હે ભગવંત ! આપે
અમને બન્નેને દૂર દેશાંતર મોકલીને પાછળથી બરત વગેરેને
બધી પૃથ્વી આપી દીધી ! ને અમને તમુબર પૃથ્વી પણ
આપી નહી, માટે હે સ્વામિન ! અમને કૃપા કરીને રાજ્ય
આપો ! અમેએ આપનો શો અપરાધ કર્યો છે કે અમને
આમ રખડતા મૂકેા છે ? ”

નમિ-વિનમીની વિનંતિ સાંભળ્યા છતાં પરિશ્રમ
રહીત એવા ભગવંત તો મૌન રહી પ્રતિમારૂપે ધ્યાનમાં
ઉભા હતા. દીક્ષા ગ્રહણ કર્યા પછી તીર્થંકરેા સંસારની કોઈ
પણ ઉપાધિમાં પડતા નથી. દીક્ષા ગ્રહણ કરીને તપમાં કાઉ-
સગ્ગમાં તે મૌનાવસ્થામાંજ પોતાનો સમય પ્રમાદ રહીતપણે
વ્યતીત કરીને શેષ રહેલાં સર્વે ધનધાતી કર્મોના કાય કરીને
દેવલજ્ઞાનપ્રાપ્ત કરે છે. ત્યારપછીજ બન્ધજીવોને પ્રતિજ્ઞાધ
આપીને ધર્મ સ્થાપવાને ઉદ્બુદ્ધ થાય છે.

ત્રણ જ્ઞાનને ધારણ કરનારા રૂપભદ્રેવ ભગવંત નમિ-વિ.

નમિથી વિદ્યાધરોથી પ્રવૃત્તિ થવાની જાણેલી હોવાથી તેમને દીક્ષા સમયે પોતાનાથી દૂર મોકલ્યા હતા, જ્ઞાનીઓએ જ્ઞાન-પ્રકાશમાં પોતે જે જોયેલું હોય તેનું ભાન બીજા સંસારિક અવ્યક્ત જનોને ક્યાંથી હોય ? જ્ઞાની પુરુષોની પ્રવૃત્તિ તો ભલેને કદાચ ઉપરથી ઉઠતી જણાય છતાં પરિણામે તો હિતનેજ કરનારી હોય છે. પ્રભુએ મૈત્રાવસ્થામાં નમિ-વિનમીને ઉત્તર નહિ આપવાથી પુત્રો પુનઃ પૂછવા લાગ્યા.

“ ભગવંત ! શા માટે અમારી સામુંયે જોતા નથી ? અરે, એવો તે અમે શું અપરાધ કર્યો છે કે જેથી અમે આપની કૃપાને અપાત્ર થયા ! ”

છતાં ભગવાન તો નિરૂત્તરજ રહ્યા. નિરાગી પુરુષને જગતની શી પરવા ?

“ આપના મનમાં એમ હશે કે ભરત પાસે જઈને અમે યાચના કરીએ, પણ આપ જેવા સ્વામીને પામીને અમે બીજા કોઈ પાસે યાચના કરશું નહીં. છતાં તમે તો જવાળા પણ આપતા નથી ”

વૈરાગ્ય ગ્રહણ કરીને જેણે સંસારીક સર્વ પાપમય પ્રવૃત્તિઓ સંકેલી દીધી છે. અને જેને મન આપું વિશ્વ એક સરખું ઉપકાર કરવા લાયક છે. એવા ભગવાને મૈત્રપણું છોડ્યું નહીં, કેમકે તેઓ તો અવધિજ્ઞાનથી જાણી રહ્યા છે કે આવી રીતે વર્તવાથીજ વિધિએ નમિવિનમીનું મહદ્ભાગ્ય નિર્માણ કરેલું હતું. જેની

વચમાં આવનાની પેનાને કાંઈપણ જરૂર નથી. અનુકૂળ સમય આવતાં, દાહ, સ્વભાવ, નિયતિ, જાવિલાવ, અને ઉવચ્છે પાંચે દાહો. એકલાં થતાં કાંઈ એની મેળે આવેઆપ સ્વતાઃ બની રહે છે. ત્યાં દુનીયાની દોષ પણ બીજી શક્તિઓ વચ્ચે આવી શકતી નથી.

“ બંધુ ! જે ભગવંત પ્રથમ આપણી ઉપર અપૂરું હેત બતાવતા હતા, તે આજે આપણી સામુગ્રી એતા નથી. ”
વિનમ્રીએ કહ્યું.

“ છતાં આપણને તો એ ભગવંતનું જ ચરણ દો ! રૂપભદ્રેવ ભગવંતને મુદીને આપણે ભરતાદિક કાંઈની પણ સેવા કરશું નહીં, ભાઈ ! તારો શું વિચાર છે. ? ”

“ જે તમારો વિચાર તે મારો પણ દોષ ! આપણને તો પિતાશ્રી રાજ આપશે, માટે શતદિવસ હવે તેમનીજ સેવા કરવી એજ આપણું કર્તવ્ય છે. ”

આ પ્રમાણે નક્કી કરી બંને ભાંધવો રાત્રી મેળવવા અર્થે સેવાનો મંત્ર શુંજતા શુંજતા ભગવંત ત્યાં કાઉસમગધ્યાને ઉભા રહે ત્યાંની આભુબાભુની જગ્યાએથી ધૂળ વગેરે દૂર કરી પૃથ્વીને શુદ્ધ કરે છે, સરોવરમાંથી કમલપત્રમાં શુદ્ધ જળ લાવીને પ્રભુના સમીપે છંટકાવ કરે છે. પછી દીવસે દિવસે ધર્મચક્રવર્તી એવા ભગવંતની આગળ સુગંધયુક્ત એવા પુષ્પો લાવીને પાથરવા લાગ્યા. આમ શતદિવસ ભગવંતની બંને બાહુએ હાથમાં ખડ્ગ ધારણ કરીને બંને ભાંધવો

ભગવંતની પ્રમાદરહીતપણે સેવા કરવા લાગ્યા. અને દરરોજ ત્રિકાલ અંજલી જોડીને પ્રણામ કરી કહેતા કે “અમે તમારા સેવક છીએ, માટે અમને રાજ્ય આપો, તમારા શિવાય અમારે કોઈ સ્વામી નથી.”

કાઉસગ્ગ ધ્યાને ઉભા રહેલા ભગવાન આત્મસ્વરૂપમાં ઉડાને ઉડા ઉતરતા પોતાનું કાર્ય કરી રહ્યા હતા. અને નમિ તથા વિનમિ પણ તેમની લકિતમાં હાજર રહેતા હતા.

પ્રકરણ ૩ જી

નાગરાજ.

રાજ્ય સિંહાસનો છોડી દરેક તીર્થંકરો દીક્ષા શ્રદ્ધા કરી એકાદી નિર્જન પ્રદેશમાં પ્રતિમાસ્વરૂપે કાઉસગ્ગ મુદ્રાએ મૈનપણે પોતાનો સમય વ્યતિત કરે છે. ભગવાન રૂપલદેવ ત્રેસઠ લાખ પૂર્વ પર્વત રાજ્યસાહેબી અનાસક્તપણે લોગવીને પ્રથમ રાજા અને પ્રથમ સાધુ તરીકે વિચરવા લાગ્યા. તેમની પહેલાં યુગલીક (લોગા-જંગલી) મનુષ્યોના સમયમાં વ્યવહાર તત્વ કે ધર્મતત્વનું નામ નિશાન સુદ્ધે ન હતું. છતાં યુગલીક મનુષ્યો સરળસ્વભાવી, અદ્ય વિષયકપાધિ હોવાથી મનુષ્યલોકમાં યુગલીક (જોડકા) રૂપે જન્મ ધારણ કરીને ઘણા કાલ પર્વત સુખ લોગવીને પાછાં દેવલોકમાં જતાં

હતા. કાળે કરીને પ્રથમાવતાર રૂપભદ્રેવનો જન્મ થયા પછી
કેટલાક સમય પછી યુગલિક ધર્મનો નાશ થતાજ ભગવતે
વ્યવહારનીતિ પ્રવર્તાવી હતી. હવે અમલ ધર્મ પ્રગટ કરવાને,
ધર્મની સ્થાપના કરી જગતના છવો ઉપર ઉપકાર કરવાને
ભગવંત પોતેજ અમલ (સાધુ) થયા હતા, તેઓ અપ્રતિબંધ
પણે વિહાર કરતા સ્વકર્મનો નાશ કરવાને ઉદ્ધમ કરી રહ્યા
હતા. નમિ વિનમિએ તેમની અપૂર્વ ભક્તિ કરતા કરતા કેટલાંય
માસ પસાર થયા. તેઓ ભદ્રિકપણાએ પ્રતિ દિવસ
પ્રાર્થના કરતા હતા કે “હે વિશ્વવત્સલ પ્રભુ ! અમને રાજ્ય
આપો ! ભગવંત, પ્રથમ અમારા ઉપર કેટલું બધું હેત રાખતા
હતા છતાં અત્યારે તો બોલતા નથી. અમારી અરજ સાંભળ-
તાયે નથી. ! ” વારંવાર એ મુજબ ભગવાન આગળ પ્રાર્થના
કરતા કરતા પરોક્ષ રીતે પોતાના અંતરાયરૂપ પાપ મારને
ભગવંતની ભક્તિથી પ્રક્ષાલન કરતા હતા.

કેટલાક સમય વિત્યા બાદ એક દિવસ ભગવંત એક
ભયંકર અટવીમાં કાઉસગમ મુદ્રાએ રહેતાં નમિ-વિનમિ
પૂર્વોક્ત રીતે તેમની સેવાભક્તિ કરી રહ્યા છે. તેવામાં ખાતાલ-
લોકના અધિપતિ અને ભુવનપતિ દેવકોકની બીજી નાગકુમાર
નિકાયનો સ્વામી નાગરાજ રૂપભદ્રેવ ભગવાનને ત્યાં આગળ
વંદન કરવાને આવ્યો. બાલકની પેઠે સરળ સ્વભાવી એવા
બહે રાજકુમારોને ધરણ્યપતિએ રાજલક્ષ્મીની યાચના કરતા
એવા બીજી બાબુ ભગવંત ઉપર તેમની ભક્તિથી આશ્ચર્ય
પામ્યો. તેથી મીઠા શબ્દોમાં તેણે તેમને પૂછ્યું. ” અરે !

તમે કોણ છો ? અને ભગવંત પાસે દ્રઢ આગ્રહથી શું યાચો છો ? ”

નાગરાજને ભગવંતનાં ચરણમાં વંદન કરતો; જોઈ કુમારોએ પણ તેને ભગવાનનો સેવક ધારીને; કહ્યું કે “ આ ભગવંતના અમે પુત્ર છીએ. અમે રાજ્ય માગીએ છીએ.”

“ભગવંત તો વીતરાગ છે. મમતા રહીત છે. રાજપાટ તેમણે તણ દીધું છે. તેથી તમે હવે શું યાચો છો ? તેમની પાસે કંઈજ નથી.” સરળ હૃદયી બાળકોને નાગરાજે સમજાવવા માંડ્યું.

“ એ અમારા પિતામહ (દાદાજી) છે. બધા પુત્રોને એમણે ભાગે પડતું રાજ્ય વહેંચી આપ્યું છે તો અમને પણ આપશે.” રાજકુમારોએ એજ તાલમાં જણાવ્યું.

“ભગવંતે સર્વ કુમારોને આપ્યું; ત્યારે રાજપાટ તેમની પાસે હતું. પછી પુત્રોને વહેંચી આપી પ્રભુએ તો ત્યાગવ્રત ગ્રહણ કર્યું છે—સર્વસ્વ તણ દીધું છે.” ફરીને નાગરાજે કહ્યું.

“ અમે દાદાજીનો શું અપરાધ કર્યો હતો કે રાજ્ય પ્રાપ્તિના અમુક્ય પ્રસંગે અમને બેજણાંને પ્રભુએ દુર દેશાવર મોકલ્યા. ? ”

“ પ્રભુએ જે કર્યું હશે તે યોગ્યજ હશે. ! કુમારો ! ભરત રાજ પાસે જાઓ, તે તમને રાજ્ય આપશે.” ધરણ્યપતિએ ભરત રાજ પાસે જવાને વિનવ્યું.

“ ભરતનું કંઠ્યાણ યાચો ! ભરતને દાદાજીએજ આપ્યું છે. તો અમેને પણ દાદાજીજ આપશે.” કુમારોએ બીજી વાત ધ્યાન પર ન લીધી.

“ તમે જુઓ છો કે સ્વામી પાસે અત્યારે તો સંઘર્ષ નથી, દ્વાલમાં તેઓ પોતાના શરીર પ્રત્યે પણ ધમના રદીલ અને દેવનોપથી વિમુક્ત થયા છે. માટે તે તમને શું આપશે ? ”

“ સ્વામી પાસે છે કે નથી, તે જોવાનો સંવદ્ધો ધર્મ નથી, અમે તો દાદાજીની સેવા કરવી એજ દરજ્જા માનીએ છીએ. ખુદ દાદાજીનેજ અમારી અરજ છે. શું તે નહીં સાંભળે ? ”

“ કુમારો ! તમે તો સરજ સ્વામી છો. ભગવંત પામે બાહ્ય વસ્તુઓની અનિત્ય પાપ વર્ધક સીત્તેની યાચના કરી શકાય નહીં. જોમનો પાસે ત્રેલોક્યની શક્તિ-મુક્તિની તમે યાચના કરો આત્માને નિર્ભય કરો. ”

“ મુક્તિ ? મુક્તિ એટલે શું ? દાદાજી પાસેથી અમારે તો રાજ્યજ્ઞ જોઈએ છીએ. અને તે દાદાજી જ આપશે. મુક્તિ જેવી અભળી વસ્તુનું અમારે શું હાથ છે ? અમને તો રાજ્ય-પ્રાપ્તિ સાથેજ હાથ છે. ”

“ તો તમે ભરત પાસે શા માટે જતા નથી ? તે પણ ભગવાનનો લ્યેઈ પુત્ર છે, તમે પણ તેમનાજ પુત્ર છો. તો વટેરા પાસે જવાને તમને શું અડચણ છે ? ”

“ વટેરા તો દાદાજી છે. વિશ્વમાં અદ્વિતીય પરાક્રમી પિતામહને પામીને અમે બીજાની પાસે જઈ યાચના કરશું નહીં. અમારે તો એક દાદાજીજ છે. પ્રાણીને પણ દાદાજીની સેવા અમે ઇંડવાના નથી, ઠીક, પણ લાઈ તમે કોણ છો ? ને શા માટે અમારી ચિંતા કરો છો ? અમારા સ્વામીથી જે થવાનું હશે તે થયા કરશે. તેમાં તમારે શું ? ” નાગરાજને પૂછ્યું.

તરૂણ રાજકુમારોની આવી અપૂર્વ પ્રભુલક્ષિત ભેદને
નાગરાજ ઘણોજ ખુશી થયો. કુમારોને પ્રભુ લક્ષિતના બદ
લામાં તેમની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવાને અને પોતે પણ પ્રભુને
સેવક છે તે બતાવવાને વિચારવા લાગ્યા “ખરે ?
પ્રભુ ત્રણ જ્ઞાનના ધારણ કરનારા છે. જ્ઞાનથી પોતાના
પુત્રોને મહદ્ લાભનું કારણ દેખીને દીક્ષા અવસરે
આ બંનેને દુર દેશાવર મોકલ્યા હશે. હા, એ સમય હવે આવી
પહોંચ્યો જણાય છે, ભગવાંતની ચાકરી કરનાર કોઈ દિવસ
નિષ્કળ થતો નથી, ભગવાંત પોતે સાંસરિક સમૃદ્ધિઓના
ત્યાગી અને વિતરાગ છતાં તેમના સેવા કરનારા સેવકો પો-
તાની દરેક ઇચ્છા સંપૂર્ણ પાળે સદ્ગ કરી શકે છે, અને લાગે
છે કે માન્યથીજ એમને લાભ થવાને. હવે મારે તે બંને કુમા-
રોની ઇચ્છા હું પૂર્ણ કરું. તેમને “વચસ્વતે દ્રુત” એશ્વર્ય
આપું” એમ વિચારી ધન્યુન થઈ ગયો. કહું કે તેવી રીતે
તેને ભગવાનના પેંચાં છે. તેમજ રીતે તે પુત્ર ભગવાંતનો
સેવક હું તેમની આજ આજ નામ નામ કરીને ભગવાંત
વાદ આપું છું. હિંસા વગર તેમને ભગવાંત નામ વાંચવા
કેમકે આજ ત્રિભુવન સ્વામીની સેવા કરવાથી ભગવાંત નામથી
સ્વયંભેવ પુરવતે ને છે. કેપણ બા. ૨૮ અને ૨૯માં જોઈએ
આવાસને પ્રાપ્ત થાય છે અને નામ પણ મુદ્દમ મને છે તેને નામ
ભગવાંતના નામને તેમ હું પૂર્ણ તેમને કરું. તેમની
પ્રભુલક્ષિતના દેહ તેમને મળે અને તેમને જાણ થાય કે
છે એમ તેમને નિર્દોષ પૂર્ણ ભગવાંત

નાથે પાઠ કરવાથી સિદ્ધ થાય તેવી ગૌરી પ્રસન્નિ પ્રમુખ
અઠતાલીસ હજાર વિદ્યાઓ તે બંનેને આપી જણાવ્યું કે.
“બંધુ ! તમે વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર જઈ બંને શ્રેણીમાં
નગરો સ્થાપીને અક્ષય રાજ્ય કરો, હું પણ વખતસર ત્યાં
આવી પહોંચીશ.” આટલું કહેતાં કહેતાં ધરણનાથ અદૃશ્ય
થઈ ગયા.

નમિ વિનમિ પણ વિદ્યાની શ્રદ્ધિથી સંપન્ન એવા ભગ-
વંતને નમન કરીને તેમણે વિદ્યાના બગથી પુષ્પક નામનું વિ-
માન બનાવીને તેમાં દેવની માફક આફક થઈને આદ્યા, પ્રથમ
તેઓ પોતાના પિતા કંઈ અને મહાકંઈ જે વનમાં તપ કરતા
હતા ત્યાં આવીને, ભગવંતની સેવાથી પ્રાપ્ત થયેલી સર્વ સમૃ-
દ્ધિનું તેમની આગળ વર્ણન કર્યું, તે પછી પિતાને નમીને
પુષ્પક વિમાનમાં બેસીને અયોધ્યા (વિનિતા) તરફ આદ્યા.
વિમાનની ત્વરીત ગતિએ તેઓ અદૃષ્ટાગ્રહમાં વિનિતા
નગરીમાં આવી પહોંચ્યા. ભરત વગેરે સર્વ પોતાના
સ્વજનોને મળી સ્વાગી સેવાથી પ્રાપ્ત થયેલી નવીન સંપત્તિનું
તેમની આગળ વર્ણન કર્યું.

જગતમાં સામાન્ય એવો નિયમ છે કે પરદેશથી વિજય
મેળવીને ઐશ્વર્યસંપન્ન થઈ પુરુષ જ્યારે પોતાના વતન
તરફ આવે છે ત્યારે તેનો રંગ કોઈ નિરાળોજ જણાય છે,
પોતાનાં સગાં બહાલાંને મળતાં તેને અનહદ આનંદ આવે છે.
કુંટુંબી જનોના માન-સત્કારને આદરભાવથી તે આ જગ-
તમાં પોતાને કૃતકૃત્ય થયેલો સમજે છે.

અને તેમની ભક્તિ કરતા, અને વારંવાર રાજ્ય આપવાનેજ વિનંતિ કરતા. આખરે તેમની ભક્તિના પ્રસાદમાં નાગરાજના ત્યાં પધરામણી થઈ. નાગરાજ તેમની ભક્તિથી ખુશખુશ થઈ ગયો.

ભગવંત રૂપભદ્રેવ વીરલાખ પૂર્વ કુમારપણે રહ્યા, ત્રેસઠ લાખ પૂર્વ રાજ્યસુખ-ગ્રહસ્થાશ્રમપણું લોગળ્યું, હાલમાં રાજ-પાટ છોડીને ત્રત ગ્રહણ કર્યાનું પ્રથમ વર્ષ પસાર થતું હતું.

પ્રકરણ ૪ થું.

વિદ્યાધરનું ઐશ્વર્ય.

“કુમાર ! તમોને દેવતાઓના સરખું મનુષ્યલોકમાં સુખ લોગવવાને ‘વિદ્યાધરોનું ઐશ્વર્ય’ આપું છું. જેથી ભગવંતની અદ્વ્ય પણુ કરેલી સેવા નિષ્ફળ જતી નથી, એ તમને ખતાવી આપું છું.”

“આપનો મોટો ઉપકાર, નાગરાજ ! તમારા સરખા ભગવાનના ભક્તોને એજ ઉચીત છે.”

“ભગવાનની ભક્તિના પ્રભાવથી તમારા સર્વ કુટુંબોમાં તમે પૃથ્વી ઉપર મોટા ઐશ્વર્યવાળા થશો, વિદ્યાથીજ સર્વ કાર્ય કરવાવાળા થશો અને દેવતાની માફક મનુષ્યલોકમાં પણ તમે ઐશ્વર્ય સુખના સ્વામી થશો ! ” એમ કહીને ધરણ-

નાથે પાઠ દરવાઘી સિદ્ધ થાય તેવી જોડી પ્રજાસિ પ્રમુખ અદતાલીસ દ્વાર વિદ્યાએ. તે બંનેને આપી જવાનું છે. “બંધુ! તમે વેતાદય પર્વત ઉપર જઈ બન્ને સેત્રીમાં નગરો સ્થાપીને અસ્ય રાજ્ય કરો, હું પણ વખતસર ત્યાં આવી પહોંચીશ.” આટલું કહેતાં કહેતાં ધરણનાથ અદૃશ્ય થઈ ગયા.

નમિ વિનમિ પણ વિદ્યાની અંદિથી સંપન્ન એવા બગવંતને નમન કરીને તેમણે વિદ્યાના બગથી પુષ્પક નામનું વિમાન બનાવીને તેમાં દેવની માફક આદર ધર્મને આપ્યા, પ્રથમ તેઓ પોતાના પિતા કષ્ઠ અને મહાકષ્ઠ જે વનમાં તપ કરતા હતા ત્યાં આવીને, બગવંતની સેવાથી પ્રાપ્ત થયેલી સર્વ સમૃદ્ધિનું તેમની આગળ વર્ણન કર્યું, તે પછી પિતાને નખીને પુષ્પક વિમાનમાં બેસીને અયોધ્યા (વિનિતા) તરફ આદ્યા. વિમાનની ત્વરીત ગતિએ તેઓ અધ્યક્ષાગમાં વિનિતા નગરીમાં આવી પહોંચ્યા. ભરત વગેરે સર્વ પોતાના સ્વજનોને મળી સ્વામી સેવાથી પ્રાપ્ત થયેલી નવીન સંપત્તિનું તેમની આગળ વર્ણન કર્યું.

જગતમાં સામાન્ય એવા નિયમ છે કે પરદેશથી વિજય મેળવીને ઐશ્વર્યસંપન્ન થઈ પુરૂષ જ્યારે પોતાના વતન તરફ આવે છે ત્યારે તેનો રંગ કોઈ નિરાળોજ જણાય છે, પોતાનાં સગાં વહાલોને મળતાં તેને અનહદ આનંદ આવે છે. કુંદુંબી જનોના માન-સત્કારને આદરભાવથી તે આ જગતમાં પોતાને કૃતકૃત્ય થયેલો સમજે છે.

અને તેમની ભક્તિ કરતા, અને વારંવાર રાજ્ય આપવાનેજ વિનંતિ કરતા. આખરે તેમની ભક્તિના પ્રસાદમાં નાગરાજના ત્યાં પધરામણી થઈ. નાગરાજ તેમની ભક્તિથી ખુશખુશ થઈ ગયો.

ભગવંત રૂપભદ્રે વીશલાખ પૂર્વ કુમારપણે રહ્યા, ત્રેસઠ લાખ પૂર્વ રાજ્યસુખ-અહસ્થાશ્રમપણું લોગવ્યું, હાલમાં રાજ-પાટ છોડીને ત્રત અહણ કર્યાનું પ્રથમ વર્ષ પસાર થતું હતું.

પ્રકરણ ૪ થું.

વિવાધરતું ઐશ્વર્ય.

“કુમાર ! તમેને દેવતાઓના સરખું મનુષ્યલોકમાં સુખ લોગવવાને ‘વિવાધરતું ઐશ્વર્ય’ આપું છું. જેથી ભગવંતની અદ્ય પલ્લુ દરેલી સેવા નિષ્ક્રમ જતી નથી, એ તમને ખતાવી આપું છું.”

“આપને! મોટો ઉપકાર, નાગરાજ ! તમારા સરખા ભગવાનના ભક્તોને એજ ઉચીત છે.”

“ભગવાનની ભક્તિના પ્રસાદથી તમારા સર્વ કુટુંબોમાં તમે પૃથ્વી ઉપર મોટા ઐશ્વર્યવાળા થશો, વિવાધીજ સર્વ કાર્ય કરવાવાળા થશો અને દેવતાની માફક મનુષ્યલોકમાં પણ તમે સર્વવર્ષ સુખના સ્વામી થશો ! ” એમ કહીને ધરતું

રીઓથી ચલાયમાન થતી એવાં તરૂવરોની મુઠ્ઠા લતાઓ
-મૂળઓથી બાંહે દૂરથી બોલાવી રહી હોય એવી વૃક્ષ રાજ્યથી
ચોક્કસ વેતાળ્ય પર્વત ઉપર નમિ-વિનમિ બને મહા બળવંત
પુરો પોતાના પુષ્પક વિમાનમાં કુંદુંબ સાથે આવી પહોંચ્યા.

પૃથ્વીથી દશ લોજન ઉંચે પ્રથમ મેખલા ઉપર નમિ
રાજાએ દક્ષિણ દિશાએ પચાસ નગરો વસાવ્યાં. તેના મધ્યમાં
આવેલા રથનુપુર ચક્રવાલ નગરમાં પોતાની રાજ્યગાદી
સ્થાપન કરી ત્યાં નિવાસ કર્યો.

તે પછી ધરણુરાજના શાસનથી વિનમિએ મૂળથી દશ
લોજન ઉંચે ઉત્તર બાજુની મેખલા ઉપર સાઠ નગરો વસાવ્યાં,
અને તેની મધ્યમાં આવેલા તેના મુશુટ સમાન ગગનવલ્લભ
નગરમ વિનમિએ પોતાની રાજ્યધાની સ્થાપી. વિદ્યાધરોની
મોટી ઋદ્ધિવાળી બહે એણિઓ બાંહે ઉપર શહેલ વ્યંતરની
એણીનાં પ્રતિબિંબ હોય તેવી ચોક્કસ લાગી. તે સિવાય નમિ
વિનમિએ બીજા પક્ષ અનેક પરાં, ગામ ને શહેર, વિગેરે
વસાવી કેટલાક દેશ સ્થાપન કર્યા. અને જુદા જુદા દેશમાંથી
માણસો લાવીને તેમને વિદ્યાઓ શિખવી ત્યાં વસાવ્યા. તે તે
દેશના નામ ઉપરથી ત્યાં પક્ષ તે નામ પડ્યાં. એવી રીતે વર્ણ
વ્યવસ્થા કરીને નમિ-વિનમિએ વિદ્યાધરોનું મોટું સામ્રાજ્ય
બનાવ્યું. પછી પોતે "વિદ્યાધરેન્દ્ર" કહેવાયા.

લાલિલાલમાં વિદ્યાથી દુર્મદ બનીને કોઈ વિદ્યાધરો
અવિનમી બનીને અનર્થ ન કરે, તે માટે નાગરાજે એવી
મર્યાદા સ્થાપન કરી કે "જે દુર્મદવાળા વિદ્યાધરો છુનેધર,

મુનિશ્રેષ્ઠ છે વચ્ચે શરીરી અથવા તો કાયોત્સર્ગમાં રહેલા
 દેહધર્મ સુનિમે પરાધર્મ દે હૃદયંધન કરશે તેઓને વિદ્યાઓ
 નાશક નહીં વાત્રી જશે. વાત્રી જ વિદ્યાધર કામ શ્ર
 સુદે. અનાચાર દે માસ્કાર કરશે તેને પણ વિદ્યાઓ
 નાશક હોઈ રહેશે. નાચારને તે અચારા કિચ્ચ સ્વરે સર્વે
 વિદ્યાધરને કર્તુ. સંવાત્રી વી અને હનિગમે માટે કાયમ રહે
 નેરશ સુદે સ્વતંત્ર નીતિ હિત પ્રવિનમા મયોદાને શિવિત્ર
 રતી સુદી નીતિ ને વિનિતિ ચન્નેને વિદ્યાધરના નાશકને
 સંસ્કાર કરીને તેમને વિદ્યાધરે હ મન મન.

હવે અમારે એક વાત પૂછવાની છે કે—“ પ્રથમ આપના પ્રભાવ થકી અમે વિદ્યાધરોમાં આવે પુરુષ થયા. પણ પિતામહે રાજપાટ શા કારણે તજી દીધું ? ને શા માટે જંગલમાં પ્રભણ કરતા હુઝ સહન કરે છે. ? ”

“ કારણ કે એ પ્રણુ થવાના છે. જેવી રીતે એ પ્રથમ રાજ થયા, તેવીજ રીતે આ ભારતવર્ષમાં પહેલા તીર્થંકર થયે. શ્રી નીનધર્મની સ્થાપના કરી ચતુર્વિધ સંઘ સ્થાપીને ધર્મની શરૂઆત કરયે. વ્યવહાર ધર્મના હરેક સિદ્ધાંતો ભગવંતે રાજ્યાવસ્થામાં શરૂ કર્યા છે, પણ એક હજી ધર્મનો સિદ્ધાંતજ બાકી રાખ્યો છે જે કેવલજ્ઞાન મેળવ્યા પછી ભગવંતે તેની પ્રકૃષ્ટ કરશે અને અસંખ્ય લબ્યજીવોને નીનતત્વ સમજાવી તેમને સુકિતનો માર્ગ જતાવશે. કેવલજ્ઞાન મેળવ્યા પછી ભગવંતે હનીયામાં નીનધર્મ ફેલાવશે, જે રાષ્ટ્રધર્મ તરીકે ધણકાલ પર્યંત ગણાશે. ”

“ વાહ ? ધન્યભાગ્ય અમારાં ! પૂર્વનાં અમારાં પુણ્ય જાગૃત છે કે એવા પ્રણુના વંશમાં અમે જન્મ ધારણ કર્યો. ! ”

ભગવાન ઉપર અત્યંત ભક્તિ—રાગવાળા એવા વિદ્યાધરેન્દ્ર નમિ-વિનમિએ પ્રત્યેક ગામ અને નગરમાં પચ્ચાસ અને સાઠ વિશાલ નગરોમાં હૃદયની પેઠે સભાસ્થાનોમાં નાલિનંદનને પૂજવા લાગ્યા. જન્મે બાંધવો પણ સાંસારીક સુખ ભોગવતા છતાં નિરંતર ભગવીન રૂપભદ્રેવની ભક્તિ કરતા હતા.

પ્રકરણ ૫ મું.

પાર્શ્વનાથ.

જેશ્વરેન્દ્ર નમિ-વિનમિએ પોત પોતાની વિદ્યાના નામથી વિદ્યાધરોની સોળ જાતિ ઉત્પન્ન કરી. ગૌરી વિદ્યાના નામ ઉપરથી ગૌરેય વિદ્યાધરો કહેવાયા. મનુ વિદ્યાથી મનુ વિદ્યાધરો થયા. ગાંધાર વિદ્યાથી ગાંધાર વિદ્યાધરોની ઓળખ થઈ. માનવી વિદ્યાના નામ ઉપરથી તે વિદ્યાધરો માનવ કહેવાયા. એવી રીતે કૌશિકી, ભૃમિહુલક, મૃદવાર્ચક, શંકુક, પાંડુકી, કાલીદેય, શ્વપાક, મનગી, પાવન, વચાસ્ય, પાસુમૃલક, અને વૃક્ષમૃલક, એમ સોળ જાતના વિદ્યાધરોનાં નામો જાણ કરીને આઠ આઠ વિજાયા નામ વળતે નામ મહત્ત્વ કર્યાં. અને પોતાની જાતિમાં જે પાત્ર દેવતા મહત્ત્વનાં હોય તેઓએ વિદ્યાધિપતિ દેવતાનું ન્યે પૂજા કર્યું.

“જેમ જગત ઉપર ઉપકાર કરનાર અમારા પિતામહ (હાદાજી) છે, તેમ નિઃશયદાના તમે પ્રભુ છે—ઉપકાર કરનારા છે, શ્રી રૂપભરેલના અકત એવા તમે દેવદોહના આભુ-પણુ રચેલ છે. દોહા, અમારે ચોખ્ખે તે કઈ વસ્તુ છે ? ” નમિનવનમિએ આતુરતાથી પૂછ્યું.

“તે એક દિવ્ય વસ્તુ જે અમને-દેવાને પણ દુર્લભ છે. પૂર્વના પ્રભાગ પુણ્યને યોગે જે હપુકર્મો દોગ છે, જેને સંસારથી શીઘ્ર છુટી જવાનું દોષ છે, તેનેજ જે વસ્તુ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, એવી એ મહા મહત્વવાળી છે.”

“નાગનાથ ! જે તો અમારા મદદ ભાગ્યની નિધાન છે, આપની એ કહરદાનીથી અમારું જીવીત અમે સફલ માનીશું, તમારા અણુમોલ ઉપકારનું નિરંતર અમે રમણ કરશું.”

“જેવી રીતે તમે ભગવંતની સેવાભક્તિ કરો છો, તેવીજ રીતે તમારે એની પણ સેવા-ભક્તિ-અર્પણ કરવાની છે. રાતદિવસ તમારા આત્માની માફક જતન કરો તમારું જીવન તેનાથી પવિત્ર કરવાનું છે.”

“જગતમાં એથી વિશેષ શું અધિક છે ? સંસારનું ઐશ્વર્ય લોગવર્તા પ્રભુ ભક્તિમાં પણ લયલીન રહેવું એ પણ હૃદયીનું અનુપમ કર્તવ્ય છે.”

“તો જીજો, એવી અમુલ્ય ચેટ હું તમને આપું છું કે જેને તમે તમારા મંદિરમાં સ્થાપીને માનવજીવનનું સાક્ષ્ય

“ ભગવંત તો હજી ઘણા કાલ પછી થવાના છે. તો આ દીવ્ય પ્રતિમા તમારા ભુવનમાં ક્યાંથી આવી ? ક્યાં પુણ્યવંતે એ ભરાવી ? ” ઇતિહાસ જાણવાની ઇચ્છાથી નમિએ પૂછ્યું.

“ વિદેહક્ષેત્રમાં વિહરમાન શ્રી તીર્થંકર ભગવંતના મુખે મેં સાંભળ્યું છે કે ગઈ ચોવીસીમાં આજ ભારતવર્ષ ઉપર નવમા તીર્થંકર શ્રી દામોદર નામે થયા. એક દિવસ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા પછી અનેક લબ્યજનો ઉપર ઉપકાર કરતા ઉપદેશ આપી કેટલાયને મોક્ષપંથ બતાવતા એક મોટા નગરમાં આવીને સમવસર્યા. ત્યાંના રાજા પ્રજા વગેરે સર્વજનો ભગવાનને વંદન કરવાને આવ્યા. દેશના સમાપ્ત થયા પછી એક સમયે તે નગરના રહીશ મહા આદ્ય એવા આઘાઢી શ્રાવકે ભગવાનની દેશનાથી વૈરાગ્ય પામી સંસાર ઉપરના ઉદાસિનપણાથી ભગવંતને પૂછ્યું કે—“ ભગવાન ! કેાઈ પંજુ કાલે મારો મોક્ષ થશે કે કેમ ? ”

“ હા, તારો મોક્ષ થશે. પણ હજી તે સમયને ઘણી વાર છે ”

“ કેટલી વાર છે ? શું આ સમયમાં—ઉત્સર્પિણીકાલમાં મારો મોક્ષ નહીં થાય કે ? ”

“ નહીં ! આ ઉત્સર્પિણીમાં મારા પછી બીજા ચૌદ તીર્થંકરો એક એકથી અધિક આયુષ્ય, બળ અને તેજવાળા થશે, તે વખતે આ બેંતાલીશ હજાર વર્ષ ન્યૂન એક કોડા

કોડી સાગરોપમનો ત્રીજો આરો પૂરો થયો, તે પછી ચોથો આરો બેસયો, તે પછી સાઠત્રણ વર્ષ બાદ ચોવીશમા તીર્થ કરનો જન્મ થયો. તેમના મોક્ષ ગમન પછી કદપવૃક્ષ પ્રગટ થયો, યુગલિક ધર્મ પ્રવર્ત્યો, તેમ તેમ મનુષ્યો અદ્ય કપાયી, સરણ પ્રવૃત્તિવંત, અને સર્વે સમાન પુણ્યવાળા હોવાથી, શાન્ત્યધર્મ, વ્યવહાર ધર્મ અને ધર્મતત્વનો આપોઆપ નાશ થયો, છતાં એ યુગલિક ધર્મવાળાં મનુષ્યોને ધર્મ કે કથાની જરૂર પડ્યો નહી, તોપણ સરણ અને અદ્ય કપાયી હોવાથી કાળ કરીને દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો. એવો ચોથો આરો બે કોડાકોડી સાગરોપમનો પૂરો થયો, તે વખતે પાંચમો આરો ત્રણ કોડાકોડી સાગરોપમનો બેસયો. તે થકી પણ અધિક મહત્વવાળો છઠો આરો ચાર કોડાકોડી સાગરોપમનો આવશે, એમ આ ઉત્સર્પિણી કાલના છએ આરા પૂરા થયો, ત્યારે અવસર્પિણીકાલનો પહેલો આરો આવશે. બીજા અને ત્રીજા આરાના અંતે રૂપભદ્રેવ પહેલા શબ્દ અને પ્રથમ તીર્થ કર ચમ્રને ધર્મની શરૂઆત કરશે; એવી રીતે ઉત્સર્પિણીકાલના ચોથા આરાની શરૂઆતથી ચોવીશમા તીર્થ કર સુક્રિત ગયા પછી દેટલેક કાળે વ્યવહાર તત્વને ધર્મતત્વનો નાશ થયો, તે અવસર્પિણીકાલના ત્રીજા આરાને અંતે લગભગ અઠાર કોડાકોડી સાગરોપમ વર્ષ પછી રૂપભદ્રેવથી પ્રગટ થયો, હે આપાદી ધાવક ! એ અવસર્પિણીકાલના ચોથા આરાને અંતે રૂપભદ્રેવ પછી ત્રેવીશમા તીર્થ કર અનુક્રમે પાર્થનાથ થયો. તેમના શાસનમા હે આપાદી ! તું તેમનો ગણધર થમને મોક્ષે જઈશ.”

પણે ગમે ત્યાં વિહરતા હતા. તેઓ પ્રથમ તો રાજ્ય થયા, ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત થયું, વિધાધરોના સ્વામી થયા. અને પૂર્વના પુણ્યને જોગે શ્રાવક થયા. પછી શ્રાવકની સંપત્તિનું તો એજ ફલ છે. એમ ધારીને નંદીશ્વરાદિક તીર્થોમાં શાશ્વત પ્રતિમાઓનું પૂજન કરવાને પણ જતા હતા. કદી કદી વિમાનોમાં ખેસીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં શ્રી અરિહંતના સમવસરણની અંદર જઈને તીર્થંકરની ચોત્રીશ ગુણયુક્ત વાણીનું પાન કરતા હતા. આમ સમકિત અને અક્ષય ભંડારની મહાન ઠકુરાઈવાળા તેઓ વિધાધરોના પરિવાર યુક્ત ત્રણ વર્ગને (ધર્મ અર્થ અને કામ) પરસ્પર બાધા ન આવે તેવી રીતે શાંતિથી રાજ્ય લોગવતા હતા.

પ્રકરણ ૬ કું.

ઇતિહાસ પરિચય.

જેવા ઉત્સર્પિણી કાલના છ આરા હોય છે, તેવીજ રીતે અવસર્પિણી કાલના સુષમા વગેરે છ આરા હોય છે. ઉત્સર્પિણી એટલે બળ, બુદ્ધિ, સુખ સૌભાગ્ય, શરીર આયુષ્ય તેમાં ચહતો-વૃદ્ધિ પામતો કાળ અને અવસર્પિણી એટલે ક્રમે ક્રમે હાની કરતો કાળ કહેવાય છે. ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીનાં વીશ દોડકોડી સાગરોપમ વર્ષ પ્રમાણ કાળ થાય છે એટલે એકેકનાં દશ દોડકોડી સાગરોપમ વર્ષ પ્રમાણ હોય છે. આ

અવસર્પિણી કાલમાં પહેલો સુવમા આરો ચાર કોડાકોડી સાગરોપમનો બેઠો. ચર્યાતર્માં જ સુગંધીયા મનુષ્યો ત્રણ ગાંડના શરીર પ્રમાણવાળા અને ત્રણ પદ્યોપમના આયુધવાળા હોય છે. એવે દિવસે જુજ આહાર કરનારા, સમયતુરમ સંસ્થાન (આકૃતિ) વાળા, સર્વ લક્ષણોથી સુચોક્ષિત, વજ્ર રૂપમના રાજ્ય સંઘયજી (શરોરનાં બાંધા) વાળા અને સદા સુખી હોય છે. ક્રોધ, માન, માયા અને લોભથી રહીત, સ્વભાવથી જ અન્યાય માર્ગનો ત્યાગ કરનારા, દેવકુરુ અને ઉત્તરકુરુની પેઠે પ્રચ્છિત સુખનો ઉપસોગ કરનારા હોય છે. જુજા જુજા યજ્ઞોથી અધિષ્ઠિત એવાં દશ પ્રકારનાં કંઈપરૂષો તેમની કંઈક ઈચ્છાઓ ચિંતન માત્રમાં જ પૂર્ણ કરનાર હોય છે. પરંતુ સુગંધીક મનુષ્યો મોહ મમતાથી રહીત હોય છે. કરોડોના ખર્ચે પણ તે ચાર ન થાય એવું દેવભુવન પણ સુગંધીકો ક્ષણ માત્રમાં ઉપસોગ કરીને તરતજ તેને સર્પની કાંચગીની જેમ તણ દે છે, પણ કાલના પ્રભાવે કરીને તેમજ પોતાના અપક્રમાવે કરીને તેવી અણુમોલ ચીજો ઉપર પણ તેને મોહ બંધન થતું નથી.

પ્રથમ આરાની ચર્યાતર્માં જમીનની ધુળ-માટીમાં પણ સાકર જેટલી મીઠાઈ હોય છે, નહીં કુંડ સરોવર વગેરેના જળ અમૃત સમાન મધુરતા વાળાં હોય છે, એવી રીતે એકાંત સુખ-માનામે ચાર કોડાકોડી સાગરોપમનો પહેલો આરો અનુક્રમે આયુધ્ય, સંઘયજી, બળ વગેરેના પ્રભાવને ન્યુન કરે છે, તે પછી સુવમા નામે બીજો આરો ત્રણ કોડાકોડી સાગરોપમનો

આવે છે, તે કાલમાં શરૂઆતમાં યુગલીક મનુષ્યો બે ગાઉના શરીર પ્રમાણવાળા અને બે પદ્યોપમના આયુષ્યવાળા હોય છે. ત્રીજે દિવસે તેઓ અદ્ય પ્રમાણ લોજન કરનારા હોય છે, તે કાળે પ્રથમ આરા કરતાં કલ્પવૃક્ષો કાંઈક ન્યૂન પ્રભાવવાળાં પૃથ્વી, જલ પણ કાંઈક ઓછા સ્વાદવાળાં હોય છે. તે પણ જેમજેમ બીજો આરો આદ્યો જાય છે તેમ તેમ ઓછા પ્રભાવવાળાં થાય છે.

સુષમા દુષમા નામે અનુક્રમે ત્રીજો આરો બે કાંડાકોડી સાગરોપમનો આવે છે, તે આરાની શરૂઆતમાં યુગલીયા-ઓનું આયુષ્ય એક પદ્યોપમનું હોય છે, શરીર પ્રમાણ એક ગાઉનું હોય છે. બીજે દિવસે લોજન કરનારા હોય છે. તે પણ જેમ જેમ કાળ આદ્યો જાય છે તેમ તેમ હાની પામતો જાય છે, પૃથ્વીની મીઠાશ, જલનું માધુર્ય પણ, શરીર અને આયુષ્યનું પ્રમાણ ન્યૂન થતું જાય છે. કલ્પવૃક્ષનો મહિમા પહેલાં કરતાં ઓછો થાય છે.

ત્રીજા આરાના અંતમાં પદ્યોપમના દશમા ભાગ જેટલું આયુષ્યવંત અને નવસે ધનુષ્યના શરીરનું પ્રમાણ એવું એક યુગલીક જોડકું આ ભરતક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થયું. વજ્રરૂપસનારાય શરીર અને સમયતુરસ્ત સંસ્થાન એવું તે યુગલ દેવતાની માફક સુખ કીડા કરતું આનંદ કરતું હતું.

એક વખતે કોઈ હસ્તી ફરતો ફરતો તે યુગલીક પુરૂષ પાસે આવ્યો, તેને જોઈને પૂર્વના રણાનુબંધે કરીને ગજરાજને

રમેદ દ્વિપલ થયો, જેથી પેતાનો મુંદથી તેને યુગશ્રવ તે-રી
રીને રપથી કરીને—આલોચન કરીને તેનો કચ્છા નહીં છતાં તેને
પેતાનો રકમ ઉપર બેસાયો. એક બીજાના રકમના અવશ-
સથી થાદા વખતના યથેચ્છ પરિચયનો એમનેમને પૂર્વજ-મર્ત્ય
રમરવ્ય થયું. દુષે દામીના રકમ ઉપર લેકેલા આ યુગશ્રીવને
જોખેને બીજા અનેક યુગલોયાઓ તેને ઉદ્દની જેમ જોવા લાગ્યા.
આસપાસ મળેલાં બધા યુગલોયાઓ તેને “ વિમલવાહન ”
જોવા નામથી બ્રાહ્મણ લાગ્યા. ત્યારથી અતિશયરવે કરીને
સર્વ પ્રકારની બાબદાર નીતિને બળનારા તે સર્વનો રાજ
થયો, અર્થાત સર્વ યુગલોયાઓ તેને અધિક માન સન્માન
આપવા લાગ્યા. કાળના દોષે કરીને કલ્પવૃક્ષોનો પ્રભાવ મંદ
થયેલો હોવાથી યુગલોયાઓને કલ્પવૃક્ષ પાસેથી જોડું જોડું
અને વિરલ જોડું મળવા લાગ્યું. જેથી કલ્પવૃક્ષ ઉપર યુગલો-
યાઓને મમતા થવા લાગી, અને એક યુગલોયાએ સ્વીકાર
કરેલા કલ્પવૃક્ષોનો બીજો યુગલોક આશ્રય કરે તો પ્રથમનો
યુગલોક પોતાનો મોટો પરાજય થયો હોય તેમ માનવા લાગ્યો.
એમ એક બીજાનો પરાજય નહીં સહન કરવાથી સર્વે યુગલો-
કાએ એ વિમલવાહનને પોતાના સ્વામી તરીકે માન્ય રાખ્યો
અને તેની પાસે યુગલોયાઓ ફરિયાદ કરવાને આવવા લાગ્યા.

એવી રીતે વિમલવાહનના સમયમાં ત્રીજા આશને
અંતે આ ભરતદેવમાં યુગલોક મનુષ્યોમાં કંઈક કષાયની પ્ર-
વૃત્તિ થતી જોવામાં આવી, તે અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતીજ

ચાલુ રહી. જેથી જાતિસ્મરણ પામેલા વિમલવાહનને વૃદ્ધ પુરૂષો જેમ પોતાની લક્ષ્મી કુટુંબીજનોને વહેંચી આપે તેમ યુગલીયાઓને કલ્પવૃક્ષો વહેંચી આપ્યાં અને જો કોઈ યુગલીયું બીજના કલ્પવૃક્ષ પાસે જતું અને મર્યાદાનો ત્યાગ કરતું, તો તેને શિક્ષા કરવાને વિમલવાહનનાં “હો! તેં દુષ્કાર્ય કર્યું?” એટલા વાક્યથી તો યુગલીયાને મરવા કરતાં અધિક લાગતું. જેથી કોઈ યુગલીક તેની મર્યાદાને ઉલ્લંઘન કરતા નહીં.

છ માસ આયુષ્ય બાકી રહ્યું ત્યારે વિમલવાહનને ચંદ્ર-ચંદ્રા સ્ત્રીથી એક યુગલીક ઉત્પન્ન થયું. પ્રથમ સંઘયણ અને પ્રથમ સંસ્થાનવાળા એવા તે શ્યામવર્ણી કરીને યુક્ત આઠસો ધનુષ્ય પ્રમાણ ઉંચા શરીરવાળા અને અસંખ્યાત પૂર્વના આયુષ્યવાળા થયા. ચક્ષુષ્માન અને ચંદ્રકાંતા એવા નામ પાડ્યાં, છ માસ પર્યંત અપત્ય પાલના કરી વિમલવાહન ભુવનપતિની સુવર્ણકુમાર જાતિમાં દેવ થયો અને ચંદ્રકાંતા નાગકુમાર દેવલોકમાં દેવી પણે ઉત્પન્ન થઈ, પેલો હાથી પણ મરણ પામીને નાગલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયો.

વિમલવાહન પછી સર્વ યુગલીકોએ ચક્ષુષ્માનને સ્વામી તરીકે કબુલ રાખ્યો, તે પણ હાકાર નીતિજ ચલાવતો હતો. છમાસ શેષ રહે છતે ચશસ્વી અને સુરૂપા એ જોડકું ઉત્પન્ન થયું. જ્યારે તેના અંકુશનું ઉલ્લંઘન થવા લાગ્યું ત્યારે ચશસ્વીએ “મા” એવી તિરસ્કાર સૂચક માકાર દંડનીતિ દાખલ કરી. કેમકે એક ઔષધથી રોગ સાધ્ય ન થાય તો

સિદ્ધાન્ત સમિતિ

ગી. ભીષમ આપણું એકાદ, તેવી રીતે મહા " પ્રજા પછી

મા " કાર વપરાવા લાગ્યો.

આયુષ્યના પ્રાંતવાને અભિવેદ અને પ્રતિજ્ઞા નામે યુગલ યજ્ઞસ્થાને ઉત્પન્ન થયું. માતા પિતાથી સંપર્ક બાદ આયુષ્યવાળા અને સાદાકર્મે ધનુષ્ય પ્રમાણ દેવવાળા તેઓ થયા. માતાપિતા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયાં. અભિવેદે પણ પિતાની જ નીતિ આજી રાખી હતી. તે પછી તેને પ્રસેન હત અને અશ્વઃક્રાંતિ નામે યુગલ માતાપિતાથી સંપર્ક થયું. આયુષ્યવાળા અને શરીરવાળા થયા. પિતાની પેઠે પ્રસેન હત પણ યુગલીકને રાજ થયો. આ વખતે યુગલીકો-દાકાર માદાર નીતિને પણ અનાદર કરવા લાગ્યા. ત્યારે પ્રસેન હતે " પિદ્ધાર " એવી ગી. નીતિ કાબલ કરી. અંકુશથી ભેગ દાકોને શિક્ષા કરે, તેમ ત્રણે નીતિયો યુગલીયાઓને શિક્ષા કરવા લાગ્યો. કાલાંતરે તેમને મરૂદેવ અને શ્રીકાંતા નામે યુગલ સાદાપાંચસે ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર વાળું ઉત્પન્ન થયું. અને માતાપિતા દેવલોક ગયા. પિતાની નીતિ પ્રમાણે મરૂદેવ યુગલીકો પર સામાન્ય ચલાવવા લાગ્યો, તે પછી તેમને નાભિ અને મારૂદેવા નામે યુગલિક ઉત્પન્ન થયું. સવાપાંચસે ધનુષ્યના શરીર પ્રમાણવાળા, અને સંખ્યાત પૂર્વના આયુષ્યવાળા ઉત્પન્ન થયા. માતાપિતા કાળ કરીને દેવલોકમાં ગયા. એવી રીતે વિમલવાહન કુલકરથી લઈને નાભિ કુલકર સાતમા કુલકર (યુગલીયાના રાજા) થયા. તે પણ ત્રણે નીતિથી રાજ્ય કરવા લાગ્યા.

ત્રીજા આરાના ચોરાશીલાખ પૂર્વ અને નેવાશી પખ-
વાડીયાં ત્યારે બાકી રહ્યાં, ત્યારે નાભિરાજ અને માડદેવા
માતા થકી શ્રી રૂપભદ્રેવ અને સુમંગલા યુગલીકપણે ઉત્પન્ન
થયાં. પાંચસે ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને ચોરાશીલાખ પૂર્વ તું
આયુષ્ય એવા તેઓ થયા.

રૂપભદ્રેવ ત્યારે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનેથી ચવીને માડદેવા
માતાના ગર્ભમાં આવ્યા, ત્યારે માતાએ નિર્મળ એવાં ચૌદ
સ્વપ્નાં જોયાં. પણ તે વખતે સ્વપ્નપાકડો કે જ્યોતિષી વગેરે
કાંઈ નહોતું, કાંઈક કપાયની પ્રવૃત્તિવાળા સર્વે યુગલીક
મનુષ્યોજ હતા. છતાં એ ચૌદ સ્વપ્ન જો અતિ વિશુદ્ધ હોય તો
જગતમાં તીર્થંકરનો અવતાર થાય છે. અન્યથા ચક્રવર્તી જન્મે.
માડદેવા માતાએ અતિ વિશુદ્ધ સ્વપ્ન જોવાથી સ્વપ્નકાળે
અનુસારે રૂપભદ્રેવ તીર્થંકરનો જન્મ થયો. અનુક્રમે રૂપભદ્રેવ
વર્ષ દિવસના થયા, ત્યારે શકેન્દ્ર નાભિરાજ પાસે શેરડી લઈને
આવ્યા, રૂપભદ્રેવે શેરડી લેવાને રમતાં રમતાં ઈંદ્રપ્રાત હાથ
લાંબો કર્યો, તેથી શકેન્દ્રે નાભિરાજ તું મંદિરાકુ વંશ એવું આ
જરતસેવ્રમાં પ્રથમ વંશ તું નામ પડ્યું.

અનુક્રમે રૂપભદ્રેવને બાલ્યાવસ્થામાં ક્રીડા કરતાં ચૌદ
લાખ પૂર્વ વરે ચતીન થયાં. પછી દેવતાદૃત મહોત્સવવડે
વિવાહ વિવિધી આ જરતસેવ્રમાં સુમંગલા અને એક પીટ
સુનંદા કન્યા સાથે લખ સંગ્રહથી જોડાયા. એથી રીને આ
અવસ્થિતી કરતાં આ પ્રથમજ લગ્ન થયાં.

વિવાહ વિધિ પછી ભગવાન રૂપભદ્રેવે કંઈક ન્યુન છ
લાખ પૂર્વ વર્ષ સાંસારીક મુખ ભોગવતાં અવીત કર્યાં. તેવારે
મુમંગલાથી ભરત અને પ્રાણીનું યુગલીક અને મુંદાથી
ખાદુબલી અને મુંદરીનું યુગલ ઉત્પન્ન થયું. તે પછી મુમંગ-
લાએ ભોગવપત્યાસ ભેડકાંને જન્મ આપ્યો.

હવે કાળ દોરે કરીને કલ્પવૃક્ષોના પ્રભાવ જેમ જેમ ઘટવા
લાગ્યો, તેમ તેમ યુગલીકામાં ખીમે, ખીમે અધિક કષાય
ઉત્પન્ન થવા લાગ્યો. તેઓ હાઠાર, માઠાર, અને ધિક્કાર નીતિ-
નું પણ ઉલ્લંઘન કરવા લાગ્યા. તેથી બીજા હાથા યુગલીઆઓ
રૂપભ આગળ આવીને, વારંવાર સર્વ બનાવોનું વર્ણન કરીને
કર્યાદ કરવા લાગ્યા. જેથી ત્રણ જ્ઞાન (મતિ, શ્રુત અને અવધિ-
જ્ઞાન) ના જાણનારા રૂપભે કહ્યું કે "લોકમાં જે મર્યાદાનું
ઉલ્લંઘન કરે છે તેને શિક્ષા કરનાર રાજા હોય છે, અને તેને
વિધિ પ્રમાણે રાજ્યાભિષેક કરવામાં આવે છે. તેની પાસે સૈન્ય,
હાથી, ઘોડા વગેરે સર્વે સમૃદ્ધિ હોય છે અને અખંડિત
શાસનવાળો હોય છે.

"સ્વામી ! ત્યારે તમેજ અમારા રાજા થાઓ ? આવા
સમયમાં અમારી ઉપેક્ષા તમારે ન કરવી જોઈએ, કેમકે આજે
આપના સરખો કોઈ મહાન પુરૂષ અમારા જોવામાં આ-
વતો નથી."

"તમે નાહિ રાજા પાસે જાઓ ! તે તમારા રાજા છે.
યોગ્ય લાગશે તે કરશે ને તમારું દુઃખ નિવારશે."

રૂપભદ્રેવનાં આવાં વચન સાંભળીને યુગલીયાઓએ સા-
તમા નાભિકુલકરની પાસે જઈને પોતાની સર્વ હકીકત જાહેર
કરીને પ્રાર્થના કરી, ત્યારે કુલકરમાં અગ્રણી એવા નાભિ-
રાજાએ કહ્યું કે “ હવેથી રૂપભજ તમારો રાજા થાઓ ”

હર્ષથી પ્રકુદ્ધિત હૃદયવાળા એવા યુગલીયાઓ રૂપભ
આગળ ફરીથી આવીને કહેવા લાગ્યા કે “ આજથી તમનેજ
અમારા રાજા થવાની નાભિકુલકરે આજ્ઞા આપી છે. ” એમ
કહીને સર્વે યુગલીકો, રૂપભદ્રેવનો અભિષેક કરવાને જળ
લેવા ગયા.

અહીં દેવતાઓ કૃત મહોત્સવ વડે પ્રભુનો રાજ્યાભિ-
ષેક થયો અને ઈંદ્રે કુખેરને ખાર જોજન લાંબી, ને નવ જોજન
વિસ્તારવાળી રૂપભદ્રેવને માટે નગરી વસાવવાનો હુકમ કર્યો.
એટલામાં યુગલીયાઓ જલલઈને આવ્યા, તે રૂપભદ્રેવને અલં-
કાર તથા વસ્ત્રાભરણોથી સુશોભિત દેખીને કમલપત્રમાં લાવેલા
જલનો કયાં અભિષેક કરવો, તે માટે વિચારમાં પડ્યા. કાળના
પ્રભાવે કરીને યુગલીકોમાં આ પ્રથમજ વિચાર થયો કે આવા
અલંકારોથી સુસજ્જિત રૂપભદ્રેવના મસ્તકે જળ નાખવું નહી,
પછી તેમને ભગવાનનો ચરણ ખુલ્લો જણાયો, તેથી તેની ઉપર
સર્વે જણાએ જલાભિષેક કર્યો. તેમનામાં આ પ્રથમજ વિન-
ય પ્રાપ્ત થયેલો જોઈ શકેંદ્ર ખુશી થયા અને નગરીનું “વિનિ-
તા” એવું નામ પાડી ભગવાનનો રાજ્યાભિષેક કરીને ધન
ધાન્ય અને સુવર્ણ, મણી, માણેકથી ભરેલી વિનિતામાં સર્વે
યુગલીકોને વસાવ્યા.

એવી રીતે જન્મથી વીર્ય લાખ પૂર્વ વદી ગયાં, ત્યારે
અવધાર મર્મનું પાલન કર્યા માટે રૂપભદ્રે આ ભરતચરમા
પ્રથમ રાજા થયા તેમજે ડાહ્યા ડાહ્યા યુગલીયાઓને મંત્રી (પ્ર-
ધાન) તરીકે નીમ્યા. રાજ્યમાં ચોરી વગેરે ઉપદ્રવ ન થાય તે
માટે કેટલાક યોગ્ય યુગલીયાઓને આરક્ષક તરીકે નેમ્યા. રૂપ-
ભદ્રે દ્વાધો યોદ્ધા વગેરે વાહનોના સંબંધ કરવા માંડયો અને
જાણે પૃથ્વીનાં વિમાન દેવ એવા દાદના યુદ્ધર રંગો તૈયાર
કરાવ્યા. વગી પાયદળ સરકર (સેના) પણ એકઠી કરવા માંડી.
જબરા યુગલીકોને સેનાના સેનાપતિ તરીકે નીમ્યા. વગી ગાય
સેંમ, બળદ, ઉટ, મદીય અને ખચ્ચર વગેરે પશુઓ પણ
તેમના ઉપયોગને જાણનારા રૂપભદ્રે પ્રદણ કર્યા અને આ
ભારતવર્ષમાં પહેલ વહેલુંજ રૂપભદ્રેવનું વિધિ પ્રમાણેનું રા-
જ્ય પ્રવર્ત્યું.

હવે આ સમયે કદપટ્ટો તદ્દન વિચ્છેદ પામી ગયાં
હતાં જેથી લોકો-યુગલીકો કંદમૂળ અને કુલાદિકનું
ભક્ષણ કરતા હતા. તેમજ કાળબળે કરીને ઘઉં, ચણા, મગ,
શાલિ વગેરે ઘાસની માફક પોતાની મેળેજ ઉગવા લાગ્યું.
અને તે કાચો ને કાચો આહાર આવાથી તે યુગલીકોને પેટમાં
કુંખવા લાગ્યું, એટલે તેઓ રૂપભ આગળ કરોવાદ કરવા
આવ્યા.

આજસુધી યુગલીકોને કુંખનું ભાન સરખું પણ નહોતું,
“કુંખ શું છે” તે પણ સમજતા નહિ, તેઓ હાથમાં
ઔદારિક ચરીરવાળા હોવા છતાં પણ દેવતાની માફક દીવ્ય

અને નિરોગી હોય છે. મરણ સમયે પણ રોગ રહીતપણે જ દેવ-તાની માફક ચવી જાય છે. કાલના દોષે કરીને હવે જ તેમને પેટ-માં દુઃખવા માંડ્યું. છતાં તેમને તેનું જ્ઞાન નહોતું કે એ શું થાય છે? માત્ર “ દુઃખ થાય છે ” એટલું જ તેઓ સમજતા!

“ રૂપલ ! રૂપલ ! વનમાં ઉત્પન્ન થયેલ અનાજ ખાધા પછી અમારા પેટમાં અનિવાર્ય પીડા થાય છે ? ”

રૂપલ તો જ્ઞાનથી સમજતાજ હતા કે “ કાચું અનાજ ખાવાથી પેટમાં દુઃખ થાય ” છતાં હજી અગ્નિ ઉત્પન્ન થવાનો સમય આવ્યો નહોતો, જેથી તેમણે કહ્યું કે “ તમે તેને ચોળીને ફેાતરાં કાઢી નાંખીને ખાઓ ”

કેટલાક દિવસ પછી તેમ કરવાથી પણ આહાર પાચન થતો નહી, જેથી રૂપલ આગળ પુનઃ ફરીયાદ કરવા આવ્યા, ત્યારે રૂપલે ફરીને કહ્યું કે “ તમે એને ચોળી ફેાતરા કાઢી નાંખીને હાથમાં ઘસી, અથવા મુઠ્ઠીમાં રાખી કે કાખમાં રાખીને તેને ગરમાવો આખ્યા પછી ખાઓ, એટલે સુખ થશે. ”

તેમ કરવાથી પણ લોકોને સુખ ન થયું અને યુગલીકો દુઃખી દુઃખી થઈ ગયા. જેથી વારંવાર રૂપલ આગળ ફરીયાદ કરવા લાગ્યા. એક દિવસ વૃક્ષની શાખાના પરસ્પર ઘસારાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો. અને તૃણ કાષ્ઠાદિકને બાળવા લાગ્યો. લોકો-યુગલીયાઓ પ્રકાશમાન રત્નના ભ્રમથી તેને પકડવા લાગ્યા, પણ તેથી તો તેમના હાથ બળવા લાગ્યા. જેથી ફરીયાદ કરવાને તેઓ એકદમ રૂપલ પાસે દોડી આવ્યા “ હે રૂપલ ! વનમાં

કોઈ નવીન અમુર ઉત્પન્ન થયો છે તે અમને દુઃખ આપે છે. પકડવા જતાં પકડાનો પણ નથી. ”

રૂપો જ્ઞાનથી જાણ્યું કે—સ્નિગ્ધ અને રૂક્ષકાજના પ્રભાવે—દોષે કરીને બનેલા મગવાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થયો છે. કેમકે જોઈતા રૂક્ષકાજ કે જોઈતાં સ્નિગ્ધ કાલમાં અગ્નિ ઉત્પન્ન થતો નથી. પછી તેનો વિધિ બતાવ્યો. અને જનાજને તેમાં પકાવીને કેમ ખાવું તે શીખવ્યું. લોખા યુગલીકો વનની એ ખાવા ચોખ્ખો આપણોને અગ્નિમાં નાંખીને તેની પાસે પાછી માગવા લાગ્યા, પણ તેનો બજીને ભરગીબૂત થઈ ગઈ! નેથી પાછા ફરીયાદ કરવાને રૂપજ પાસે દોડી આવ્યા.

એ સમયે રૂપજ દ્વાથી ઉપર બેસીને બહાર ઉઘાન તરફ ફરવા જતા હતા, ત્યાં યુગલીકોની જુમ સાંભળીને માટીનો એક પીંડ મંગાવ્યો, ને દ્વાથીના કુંભારજી ઉપરજ તેનું એક પાત્ર બનાવી રૂપજે શીશ્યોમાં પ્રથમ કુંભારનું ચિહ્નચાસ્ય પ્રગટ કર્યું, જોડી રીતે બીજાં પણ પાત્રો તેમને બનાવતાં શીખવ્યું. પછી તેને અગ્નિમાં નાંખીને તૈયાર કરાવ્યું, બાદ ખાવાની ચીજોને તેમાં નાંખીને યુગલીકોને પકાવીને ખાતાં શીખવ્યું. તેમ કરવાથી યુગલીકોને આહાર સ્વાદિષ્ટ લાગ્યો અને રીતસર પાચન થવા લાગ્યો.

તે પછી રૂપજે ઘર બનાવવાની કળા, ચિત્રકળા, વણાટ-કળા અને નાપિતવિદ્યા શીખવીને લોકોને સુખી કર્યા.

લોકોની જીવિકાને માટે તૃણહર, કાષ્ઠહર, કૃષિ અને

વ્યાપાર વગેરે કર્મો રૂપલે પ્રગટ કર્યાં, તેમજ જગતની વ્યવસ્થા માટે શામ, દામ, દંડ અને લેદ એ ચાર ઉપાયની રચના કરી. પોતાના મુખ્ય પુત્ર ભરતને પુરૂષની બહોતેર કળા શીખવી. અને ભરતે પોતાના કુટુંબમાં તેમજ બીજાઓને પણ શીખવી—એમ પરંપરા ચાલી. બાહુબલીને લક્ષણશાસ્ત્ર શીખવ્યું. બ્રાહ્મીને જમણા હાથ વડે અઢાર લીપી બતાવી. સુંદરીને ડાબા હાથે ગણિતશાસ્ત્ર શીખવ્યું. વસ્તુઓનું માન, ઉન્માન તથા મહિત્વ વગેરે પદોવવાની તથા પારખવાની કળા શીખવી, તેમની આજ્ઞાથી વાદી અને પ્રતિવાદીનો વ્યવહાર, રાજ્ય, અધ્યક્ષ કે કુલશુરની સાક્ષીથી થવા લાગ્યો. હસ્તી વગેરેની પૂજા, ધનુર્વેદ, વૈદકની ઉપાસના, સંગ્રામ, અર્થશાસ્ત્ર, બંધ, ઘાત, વધ અને ગોષ્ઠિ વગેરે તેમણે પ્રવર્તાવ્યું. “ આ માતા, આ પિતા, આ ભાઈ, આ બેન, આ સ્ત્રી, આ ધન, આ ઘર, આ પુત્ર, આ કુટુંબ મારું છે ” એવી મમતા ત્યારથી લેડોને લવે ઉત્પન્ન થઈ—શરૂ થઈ.

રૂપલદેવને વિવાહ વખતે વચ્ચો વગેરેથી મનોહર જોવા હતા, તેથી લોકોએ વચ્ચ આભરણો વગેરે તે પ્રમાણે પહેરવાનો, સંગ્રહવાનો પ્રચાર કર્યો. તેમજ રૂપલદેવની વિવાહવિધિ જોઈને લોકોમાં પણ તે રીત પ્રવર્તી, જે અદ્યપિ પણ ચાલી આવે છે.

વિશ્વની સ્થીતિ સુધારવામાં મહાન્ મુશ્કેલ એવા રૂપલે વર્ણ વ્યવસ્થા પણ કરી, ઉગ્ર, લોગ, રાજન્ય અને સત્રીય એવા ચાર કુલોથી લોકરચના કરી. દંડના અધિકારી આર

પ્રક તે ઉપ કુલવાળા યથા મંત્રી જનરે સોમકુલવાળા યથા
 કમાન વચવાળા મિત્રો જનરે રાજ્ય કુલવાળા કહેવાયા.
 અને એય રહેલા સર્વે સત્રીયો કહેવાયા. એવી રીતે વ્યવહાર-
 નીતિ પ્રવર્તાવીને વિષના બધારવની અપૂર્વ રચના કરી,
 બધે ભરતક્ષેત્ર વિદેહજ ન હોય, તેમ અપ્ય સમયમાં જ
 ધર્મ પદ્યું, નગરો, આમો, દેવો વસાવી સર્વે રૂઢી પ્રવર્તાવી.
 ભરતક્ષેત્ર આગાદ કર્યું. યુગલીકા પણ અપકાગમાં અવ-
 હારમાં નિપુણ બનીને કાઠા મનુષ્યો તરીકે જોગજાવા
 લાગ્યા. સારા ખોટાનો લેહ સમજવા લાગ્યા. કોઈ
 રાજની આજ્ઞાનું ઉઠાંબન કરતું નહિ. સર્વે લોકો મુખી,
 સત્રીયો ને અપ્ય મમત્વવાળા હોવાથી બનીતિનો પ્રચાર
 શુદ્ધ ન હતો. એવી રીતે રાજ્યસૂત્ર ચલાવતાં રૂપભદ્રેવને
 ત્રેસઠ લક્ષ પૂર્વ ધર્મ. સર્વે રાજ્યનીતિ અને વ્યવહારનીતિ
 પૂરેપૂરી પ્રવર્તાવ્યા બાદ ધર્મનીતિ ક્ષત્ત એય રહી હતી. તે
 તીર્થંકર યજ્ઞને યજ્ઞ કરવાની હતી. તે પછી શુભ અવસરે
 પોતાનો દીક્ષાનો સમય નજીક બાણીને નમિ વિનમિને સર્વે
 પુત્રો કરતાં ધરજરાજથી મોટો લાભ થવાનો છે, અને તેમના
 યજ્ઞ વિધાધર વંશની ઉત્પત્તિ થવ ની છે એમ ધારી તેમને
 દેશ મોકલ્યા, અને પાછળ સર્વે પુત્રોને જુદા જુદા દેશો
 આપીને રાજપાટ વહેંચી આપ્યું.

ઈદો કૃત મહોત્સવવડે રૂપભનાથે કચ્છ-મહાકચ્છ આદિ
 ચાર હજાર રાજ્યોની સાથે દીક્ષા પ્રહણ કરી. રૂપભદ્રેવ તે

પોતાના શરીર ઉપર પણ નિરપેક્ષ એવા મૌનપણે વિહરવા લાગ્યા. તેમજ સાધુઓને કેમ વહોરાવવું, વિગેરેનો વિધિ કોઈ નહીં જાણતું હોવાથી જ્યાં જ્યાં ભગવાન જતાં, ત્યાં ત્યાંના લોકો ભગવાનને કોઈ ઘોડા, હાથી, લક્ષ્મી વસ્ત્રો ને કન્યાઓ, અલંકારો વગેરે આપતું હતું ! પણ ભગવાન તેમાંનું કશું પણ ગ્રહણ કરતા નહીં અને અંતરાય કર્મના ઉદયથી આહાર મળવા ન લાગ્યો, જેથી કમ્મ મહાકમ્મ આદિ અન્ય સાધુઓ ભૂખનું દુઃખ નહીં સહન કરવાથી તાપસ બની ગયાં, આવા વિકટ સમયમાં નમિ વિનમિ દાદાજીની આજ્ઞા પૂર્ણ કરીને વિનિતા તરફ જવાને ત્વરાથી ધસ્યા જતા હતા. જે ઇતિહાસ પ્રથમ પ્રકરણમાં આવી ગયો છે.

વરસ દિવસ પર્યંત રૂપસદેવને આહાર વગર રહેવું પડ્યું, તે પછી રૂપસદેવ ગજપુર નગરમાં આવ્યા, ત્યાં બાહુ-બલીનાં કુમાર સોમયશાનું રાજ્ય હતું, તેમના પુત્ર શ્રેયાંસ-કુમારને ભગવંતનો વેશ જોતાંજ જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. જાતિસ્મરણ જ્ઞાનથી વહોરાવવાનો વિધિ જાણીને તે વખતે ઇંદુરસના ઘડાઓ હાજર હતા તે ભગવંતને ખોખામાં વહોરાવ્યા, અને ભગવંતે તે દિવસે (વૈશાખ સુદ ૩) વરસી-તપનું પારણું કર્યું. તે દિવસનું દાન અક્ષય થવાથી તે દિવસ “ અક્ષય તૃતીયા ” ના નામથી પ્રસિદ્ધ થયો. જે આજે પણ ચાલ્યો આવે છે.

સર્વે લોકોને દાન દેવાનો વિધિ શ્રેયાંસે જાતિ સ્મરણ

જ્ઞાનથી શીખ્યો. તે પછી લોકો સાધુઓને નિર્દોષ આહાર
પહેરાવવા લાગ્યા.

એવી રીતે ત્રીજા આરાના અંતમાં અને રૂપભરેલના
જાનપત્વકાગમાં આ ભરતમેત્ર સાધાત્ મહાવિદેહ ક્ષેત્ર હોય
તેવું થઈ પડ્યું.

પ્રકરણ ૭ મું.

નમિ વિનમિની દિક્ષા.

કાળે કરીને જગતમાં પરિવર્તન થયાંજ કરે છે એકની
એક સ્થિતિ દુનિયામાં કાંઈની હમેશાં કાવચ રહેતી નથી. સં-
સારમાં આને જે સમૃદ્ધિવાન હોય છે તે એક દિવસ રંક બની
જાય છે. અને ગરીબ અગ્રીરબનીને પોતાનો સમય મુખ ઘેનમાં
ગાળે છે. આને જેમ અદ્યકાગમાં પરિવર્તન થાય છે તેમ તે
સમયે ધણે સમયે પણ પારવર્તન તો થયાંજ કરતું હોય.
તેમ છતાં એટલું તો નિઃસંદેહ કે આજના સમય કરતાં
તે સમયે વધારે પુણ્યવંત છવો હતા.

નમિ વિનમિ વિદ્યાધરેન્દ્રોને વિદ્યાધરોનું એવંચ લોગ-
વતાં અને રૂપભ તેમજ પાર્શ્વનાથનું પૂજન કરતાં લગભગ
સાઠ હજાર વર્ષ વ્યતીત થયાં. સાઠ હજાર વર્ષનો આને
દ્વિસાબ ગણાય, પણ જ્યાં લાખો પૂર્વનાં દીર્ઘ આયુષ્ય હોય
તેવી સ્થિતિમાં તેટલાં વર્ષનો કાંઈ દ્વિસાબ નથી.

એક દિવસ નમિ વિનમિ વિદ્યાધરો પોતાની સભામાં ઇંદ્રની માફક ઐશ્વર્ય લોગવતા બેઠા છે, ત્યાં સભાના મધ્ય ભાગમાં આકાશમાંથી આવેલું એક બાણ તેમના ચરણમાં આવીને પડ્યું. સભા હોહા પામી. વિદ્યાધરપતિઓ ક્રોધથી ધમધમતા તે બાણને જોઈને વિચાર કરવા લાગ્યા.

“ બંધુ ! જંબુદ્વિપમાંના ભરતક્ષેત્રમાં આ ભરતરાજ પ્રથમ ચક્રવર્તી તરીકે ઉત્પન્ન થયો છે. જેવી રીતે કેવલજ્ઞાન પામીને દાદાજી પ્રથમ તીર્થ કર થયા, અને ચાર પ્રકાર (દાન, શિયલ, તપ ને ભાવ) નો તેમજ બે પ્રકાર (સાધુધર્મ ને શ્રાવકધર્મ) નો ધર્મ બતાવીને જગતમાં પ્રથમજ ધર્મની શરૂઆત કરી, તેવી રીતે ભરતે રૂપલકુટ પર્વત ઉપર જઈને ચંદ્ર બિંબની જેમ ત્યાં પોતાનું નામ લખીને પાછા વળતાં તે અહીં આંબ્યો જણાય છે. તેણે આપણા વૈતાલ્યના પાર્શ્વ ભાગમાં પડાવ નાંખ્યો છે, બધે ઠેકાણે જ્યાં મેળવીને ષટ્ પંડ ભરતને દબાવી ગવિંધ થયેલો તે આજે આપણને દબાવીને નમાવવા ઇચ્છે છે.” બુઝો આ બાણ ! તે આપણી પાસે ફંડ અને સેવા માગે છે. વિનમિ વિદ્યાધરપતિઓ બાણ જોઈને નમિને કહ્યું.

“ એ એના મનને શું સમજે છે ? વડીલ થઈને પોતેજ મર્યાદાનો ભંગ કરે છે. તેણે કાંઈ આપણને આપ્યું નથી. આપણને તો દાદાજીએ આપ્યું છે, છતાં નાહક આપણને દબાવવા આંબ્યો છે. તો આપણે પણ આપણો ભુજદંડ બતાવવો જોઈએ.” નમિએ ગુસ્સાથી સર્વ સમક્ષ કહ્યું.

“ આપણા કુટુંબમાં જો વડેરા છે, પૂજ્ય દાદાજી રૂપભદ્રે તેમને વડેરા તરીકે સ્થાપ્યા છે. તો તેમણે આપણી ઉપર રહેમની નજરે જોવું તો દૂર રહું, પણ આ તો સેવકની જેમ આપણી પાસે ઠંડ માગીને તાબેદાર બનાવવા ઇચ્છે છે ! ”

“ સહે ! તો આપણે પણ રૂપભદ્રેના પુત્રો છીએ. જોને પણ આપણું બળ બતાવીએ. વિજયના મહામાં મસ્ત બનેલો ભરત આપણા વિદ્યાધરોનું બાહુબળ બલે દેખે ! ”
કહી છ ઝાંડ છતીને આવેલા ભરતચક્રી સામે યુદ્ધ કરવા તે બન્ને વિદ્યાધરોએ લશ્કર તૈયાર કર્યું. વિદ્યાઓના પ્રભાવથી યુદ્ધની અનેક લીલા કરતાં અને દુરમનોને આંજી નાંખતાં તેમનાં સૈન્યો ચક્રવર્તીના સૈન્ય ઉપર ધમ્મી ગયાં. મહા જખમર યુદ્ધ થયું. વિદ્યાધરો વિદ્યાઓના બળે કરીને નવાં નવાં સ્વરૂપો કરતા, નવાં નવાં આયુધો રચતાં અને ચક્રીના સૈન્યનો નાશ કરવાને પોતાની સેવે નવી નવી વિદ્યાશક્તિઓ અજમાવતા, પણ ચક્રવર્તીના સૈન્યમાં રહેલા તેના અંગરક્ષક યક્ષો વિદ્યાધરો કરતાં પણ ઘણી શક્તિવાળા હતા. જેથી વિદ્યાધરોની દરેક વિદ્યાઓ યક્ષો નિષ્ફળ કરવા લાગ્યા ! જેમ જેમ વિદ્યાધરો નવીન વિદ્યાઓ અજમાવે, તેમ તેમ યક્ષ દેવતાઓ તેનું નિવારણ કરે ! જોવી રીતે યુદ્ધ કરતાં નમિ-વિનમીને બાર બાર વર્ષ વીતી ગયાં અને યક્ષોની શક્તિ આગળ વિદ્યાધરોની શક્તિ પાછી હડી મરઘ; ત્યારે નમિવિનમી વિદ્યાધરપતિઓ દ્વારા જવાથી ભલખા થઈ ગયા.

“રે ! આ શું થઈ ગયું ? આજે આપણું સાચું પરિપૂર્ણ થયું. ફનીયા તો બળવાનને માટે છે. નિર્બળને માટે નહીંજ. આજ સુધી વિદ્યાધરનું ઐશ્વર્ય આપણે લોગવ્યું-સ્વતંત્રપણે લોગવ્યું. પણ આજે ભરતચક્રીએ આપણી વિદ્યાધરની સંપત્તિ છતી લીધી. હવે તો તેની આજ્ઞામાં રહીનેજ જીવવાનું રહ્યું. “બંધુ ! એથી અધિક ખીન્નું શું રહ્યું !” વિનમીએ કહ્યું.

“બંધુ ? વીર માણસે પરાધિનપણે જીવવું એ મરણ સમાન છે. આજ સુધી ભરતની પાસે આપણે ચાચના કરી નથી, તેથી હવે જબરાઈથી તે આપણને તાબેદાર બનાવે એના કરતાં તો ચમને આ શરીર દઈ દેવું શ્રેયસ્કર છે.” નમિએ નિઃસ્વાહ બનવા છતાં કાંઈક ગર્વયુક્ત શબ્દોમાં કહ્યું.

“હા ભાઈ ! તો પછી રણમાંજ દેહ પાડવો ઈષ્ટ છે. સંસારનાં દરેક ક્ષણીક સુખો અને વિદ્યાધરોનું મોટું સમૃદ્ધિવાળું ઐશ્વર્ય આપણે હીર્ષકાળ પર્યંત લોગવ્યું, જગતમાં એથી ખીન્નું શું અધિક છે ?”

“ઠીકજ છે. જન્મવું તે મરવાને માટેજ. અને જીવવું તે સ્વતંત્રતા માટે. બાકી તો સર્વે જન્મે છે અને મરે છે. ભરતે આપણને નાહક સતાવ્યા છે-દબાવ્યા છે તો તેને પણ કેાઈ દબાવનાર જાગશે-તેનો ગર્વ ઉતારશે.”

“હા ! સર્વશક્તિમાન પ્રભુ ! અનંત શક્તિમાન ! કહો, આવા સંકટના સમયમાં અમારે શું કરવું ? મોટા

પ્રભાવવાળા પાર્શ્વનાથ ! અમને સદ્બુદ્ધિ આપો, કોઈક રસ્તો સુઝાડી અમારું દુઃખ કાપો ? ” નમિ તથા વિનમિએ કોઈક હૃદયની લાગણીએ પાર્શ્વનાથને યોદ્ધા કર્પા-સંભાર્યા.

ખીજી જાણુ સૈનિકો સામસામા પોતાનું વીરત્વ બતાવી રહ્યા છે, ત્યારે નમિ વિનમિ બાંધવો ભગવાનનું સ્મરણ કરતા-પાર્શ્વનાથનું ધ્યાન કરતા હારી ગયેલા છતાં વિધાધરોમાં યુદ્ધનો ઉત્સાહ પ્રેરી રહ્યા છે. જોટલામાં જાણે તરતજ ગેબી અવાજ થયો હોય તેમ સાંભળ્યું કે “ રૂપશદેવ પાસે જાઓ ! આત્મક્રાધાણુ કરો ! ”

હારીને વિલખા થયેલા તેઓ યુદ્ધને તુરતજ બંધ કરાવીને સોટણું લઈને ચક્રવર્તીની સમીપે આવી નમન કરી ઉભા રહ્યા.

એવી રીતે તેમને શાંતખણે ઉભેલાં જોઈને સભા સહીત ભરત આશ્ચર્ય પામ્યા. “ પુત્રો ! કુશળમાં છોને ? જાઓ નિર્વિદને તમે તમારું શસ્ત્ર મુખેથી લોગવો ! દેવતાઓની સાથે સ્પર્ધા કરનાર તમારું ઐશ્વર્ય તમને મુબારક રહે ! ”

“ પૂજ્ય ! અમારું ઐશ્વર્ય આજમુખી અમે લોગવ્યું છે. જે આજથી તમારા બાહુજળે તેને તમારે આધિન બનાવ્યું છે, જેથી તે હવે તમારું છે. બસ ! આજથી એક દાદાજી જ અમારું શરણુ હો ! ” નમિ વિનમિએ શાંતિ પામેલા હૃદય વડે ચક્રવર્તીને કહ્યું.

ભરત ચક્રવર્તી નમિ વિનમિ પુત્રોને આમ બોલતા

સાંભળી સ્થંભી ગયા. “ ખરે, તમે પિતાજી પાસે જઈ શું કરશો ? તે તો તીર્થંકર-વિતરાગ થયા છે, તે શું તમારી ફરીયાદ સાંભળવાના છે ? ”

“ અમારે કાંઈ ક્યારીદ-ખર્યાદ કરવાની રહી નથી, દાદાજી પાસે જઈને અમે વ્રત ગ્રહણ કરશું. તમારા રાજ્ય સંબંધી રાક્ષસી લોભને અમે તૃપ્ત કરશું ? ” નમિ વિનમીએ કહ્યું.

“ પુત્રો ! કહો, રાક્ષસી મહત્વાકાંક્ષાનો શું હું દાસ બનેલો છું ! જગતમાં લોભી, સ્વાર્થી પુરૂષોમાં હું અગ્રણીરૂપ છું ? તમારાં વચન સાંભળવા આતુર છું, કહો ! કહો. ”

“ પૂજ્ય ! ભારતની એવી કઈ દિશા બાકી છે કે જ્યાં તમારી અમોઘ આજ્ઞા ન ફરતી હોય ? છ ખંડ ભરતના તમે એકજ માલેક (હાકેમ) હોવાથી ભરત હવે ભારતના નામથી ઓળખાય છે. જ્યાં ત્યાં તમારી પ્રચંડ આજ્ઞા શીરે ધરાય છે. છતાંય તમેને અમને તાબેદાર બનાવવાનો લોભ બગ્યો. ”

“ ઠીક, પુત્રો ! બાઓ, મારી આજ્ઞા માન્ય કરીને તમે તમારું અર્થવ્યવહાર લોકલોગવો ? ચિરંજીવી રહો ! ”

“ નહી ! કદાપિ નહી ! અમારે એવા રાજ્યથી સંયુક્ત કદી નમિવિનમી ભરતને લેટણ આપીને પોતાના પુત્રોને રાજ્યાસન ઉપર બેસાડી તેમજ પોતાની પુત્રી સ્ત્રીરત્ન ‘મુનંદા’ ભરતચક્રીને આપીને રૂપભદ્રે પાસે આવીને વ્રત ગ્રહણ કર્યું. ”

ભરત મહારાજ જન્મે બાંધવોને ખમાવીને તેમના પુત્રોને રાજ્યપાટ ચોંપી કિંમતી લેટણું લઇને ત્યાંથી અનુક્રમે વિનિતા નગરીએ આવ્યા. નમિવિનમી લપુકર્મી ને અદ્ય કપાયવંત હોવાથી દુરતજ પોતાની હાર થતાં દીકરા લઇને ભગવાનના માર્ગને અનુસરવાનો તેમને મહા કલ્યાણકારી વિચાર થયો.

અનુક્રમે નમિવિનમિ વિદ્યાધરો પણ ઘણાકાલ પર્યાંત મત પર્યાય પાળીને શત્રુંજય પર્વત ઉપર બે કરોડ મુનિરાજોની સાથે દ્વાગજી સુદી ૧૦ને દિવસે મોક્ષે ગયા.

ભગવાન રૂપભદ્રેવ પણ ત્રીજો આરો પૂરો થવાને નેવ્યારી પક્ષ બાકી રહે છે તે ૮૪ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર હરહર મુનિઓની સાથે અણસણ સ્વીકારીને મુક્તિલક્ષ્મીને વર્ષા.

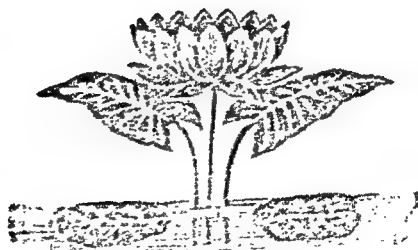
કચ્છ અને મહાકચ્છ સિવાયના બીજા સર્વે તાપસોએ દેવલરાજ પામ્યા પછી ભગવંત પાસે આવીને પ્રાર્થાક્ષિત કરી આત્માની શુદ્ધિ કરી, જેથી કચ્છ-મહાકચ્છથી તાપસ ધર્મ પ્રવર્ત્યો. દ્રવ્યલીંગ જુદું હતું, છતાં બાવથી તો તેઓ રૂપભદ્રેવનું જ ધ્યાન ધરતા હતા.

ભરતનો પુત્ર મરિચી દીકરા લીધા પછી દિક્ષા પાળવાને અચક્ત થયો, હવે ઘરે પણ અવાય નહી, તેમ મત પણ પગાય નહીં, તેથી તે ત્રિદંડી થઈ ગયો. અથાપિ તે મત ચાલ્યો આવ્યો છે. એ ત્રિદંડી મરિચી કાળે કરીને આ ભારતમાં પ્રથમ વામુદેવ થયો. મહાવિદેહ ક્ષેત્રની મુકાપુરીમાં

પ્રિયમિત્ર ચક્રી થયો અને આજ ભરતવર્ષમાં તે રૂપભદ્રેવના
પૌત્ર મરિચી-મહાવીર નામે ચોવીશમા તીર્થ કર થઇને મોક્ષ
મળ્યા.

રૂપભદ્રેવના પુત્રો અને પૌત્રો જૈન એવા મોક્ષેજ ગયા
છે, એટલુંજ નહીં પણ અયોધ્યામાં ભરતની પાટો થયેલા
અસંખ્યાતા રાજાઓ સુક્ષ્મલક્ષ્મીને વર્યા છે.

રૂપભદ્રેવના નિર્વાણ બાદ સાડાત્રણ વર્ષ પછી ૪૨૫
વર્ષે ન્યૂન એક કોડાકોડી સાગરોપમનો ચોથો આરો બેઠો.

ખાંડ ર જો.

પ્રકરણ ૧ લું.

મગધરાજ જરાસંધ

“રે! શું ધાર્યું હતું ને શું જની મથું? શું મારો
 મિત્ર મુયોધન પોતાના વિશાળ સૈન્ય સહીત માર્યો ગયો!
 પાંડવોએ જીને માર્યો? નભોમંડલમાં સહસ્ર રશ્મિ ઉદય પામે
 છતે તારતીઆઓ શું પ્રકાશ આપી શકે? પ્રલયકાલના પ્રચંડ
 પવન આગળ હુદ્ડ જંતુઓ ક્યાં મુધી ટકી શકે? ભારતમાં
 હું એકજ અદ્વિતીય વીર પુરુષ વિદ્યમાન છતાં જો માંકડા
 શું મહારીને રમણી બાપ? આહ! શું કૃષ્ણ છે? મારી
 જ રહેમ ઉપર પ્રાણ ટકાવી રાખનારાં મગધરાં આજે મારી
 પ્રત્યે જ હાથ ઉઘાડે છે. જોઈ છું કે જો ક્યાં મુધી ફાવે
 છે?” અસંખ્ય યોદ્ધાઓથી વીંટાયેલી મહા વિશાળ યુદ્ધ
 શિબિરની મધ્યના એક રમણીય વિશાળ તંબુના મધ્ય ભાગે

રહ્યો હતો, બીજી તરફ હંસકમંત્રીનો વિચાર કંઈક બુદ્ધિજન હતો. જોકે વીરમાની જરાસંધને યુદ્ધથી નિવારવો એ અત્યંત દુઃશક્ય હતું; છતાં એક વખત વસ્તુસ્થિતિ સમજાવી પોતાની ફરજ બજાવવી એ તેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ પાર પાડવા તે વિચાર કરી રહ્યો હતો.

પ્રકરણ ૨ જી.

યાદવોની છાવણીમાં.

“હે સમુદ્રવિજય! ત્રિખંડાધિપ અર્ધચક્રી પ્રતિ વાસુદેવ મહારાજ જરાસંધ તમને આજ્ઞા કરે છે કે શા માટે તમે બળીયા સાથે બાથ લીડો છો? જગતમાં પોતાની અને પરની શક્તિને જાણતાં છતાં પતંગીયાની માફક પડનારો આગમાં બળીને ભસ્મ થઈ જાય છે. તે શું બુદ્ધી જાગ્યો છો? અમારા ગુન્ડેગાર તો રામકૃષ્ણ અને પાંડવોજ છે. તે અમોને સોંપી દઈને તમે સુખેથી પૃથ્વીને ભોગવો! પુત્રમોહની ખાતર શા માટે સમસ્ત યાદવ વંશનો વિનાશ કરાવો છો? પૂર્વે મારા જમાઈ કંસને મારીને રામકૃષ્ણે મારો અપરાધ કાર્યો છે. હમણાં મારા પ્રાણપ્રિય મિત્ર સુયોધનનો કૌરવ સહીત વિનાશ કરનારા મારા ગુન્ડેગાર પાંડવો તમારો આશ્રય કરીને રહેલા છે, તો એવા ગુન્ડેગારોને મારે હવાલે કરવામાં શું અડચણ છે?” સોમકરાજાએ સેનપટ્ટી આગળ પડેલી યાદવ છાવ-

છીમાં જઈ રાજ્યસભામાં બેઠેલ સમુદ્રવિજયને મહારાજ મગધેશ્વરની આજ્ઞા કહી સંભળાવી.

“ રાજન્ ! જો મહારાજ મગધેશ્વરે બીજો કંઈ હુકમ કર્યો હોત તો હું તે માન્ય રાખત ! પરન્તુ અમારે પ્રાણસમાલય બંધુ વસુદેવના પુત્ર રામકૃષ્ણ યાદવ વંશના છીત સમાન છે. તેમને મગધેશ્વર અપરાધી ગણે છે તેજ તેમની ગંભીર ભૂલ છે ! ” સમુદ્રવિજયે શાંતિથી જરાસંધના દૂત સોમકરાજનો સત્કાર કરતાં કહ્યું.

“ ભૂલ છે, પોતાના જમાઈ કંસને મારનારા તમારા ઉદ્ધત કુમારોને પકડવાને મગધેશ્વર હુકમ કરે, તો શું ભૂલ છે ? ” સોમકરાજએ શુરસાથી ફફડાટ બતાવ્યો.

“ બેશક, કંસે અમારા છ છ પુત્રોનો નિર્દયતાથી ખંસ કરી નાંખ્યો, તે સર્વ બનાવ અમારા મનસ્વી વસુદેવે આજ સુધી શુભ રાખ્યો, હાલમાંજ એનો ભેદ ભાંગ્યો, કહો તો બહા કે અમારા છ છ બાળકોનો નાશ કરનાર એ અપરાધી કંસને દૃષ્ટે રીક્ષા કરી તેમાં શું ભૂલ કરી ? ” સમુદ્ર વિજયે શાંતિથી પોતાનો બચાવ રજૂ કર્યો.

“ એ બચાવ તમારો વબુદ વગરનો છે. દેવદીના પુત્રો કંસનો ઘાત કરનારા હતા, તેનો કંસે ઉપક્રમ કર્યો તેમાં ખોટું શું હતું ? ”

“ કંસને ઉપક્રમ તો સાતમા ગર્ભથી થવાનો હતો, તો પછી છ ગર્ભમય બાલકોના હત્યા કરવાનો કંસને

શું હક્ક હતો ? છતાં આખરે તો એ દ્વંધમલ છ છ આળસ્યા કરનારા કંસને એજ સાતમા ગર્ભે-કૃષ્ણે માર્યો. મહાપ્રભાવિક અતિમુક્ત મુનિની વાણી સત્ય થઈ.

“ અને તે તમારે તો અનિષ્ટનેજ માટે થઈ. કંસને મારી મારા પ્રતાપી જરાસંધથી શું તમે બચી શકવાના હતા ? હજી પણ સમજીને હિતાહિત વિચાર કરી મગધેશ્વરના હુકમનો અમલ કરો ? ”

“ હુકમ ? એવો ગેરવ્યાજબી હુકમ ! રાજન્ ? એવો હુકમ માન્ય થઈ શકેજ નહિ ”

“ તો સમજો છોકે શું થશે ? ” સોમકે ધમકી સૂચક પ્રશ્ન પૂછ્યો.

“ યુદ્ધ થશે. એજ કે બીજી કાંઈ ? ”

“ હા ! ભયંકર યુદ્ધ થશે. જે યુદ્ધની આગમાં તમારા અઢાર કુલકોટી જાદવ સહિત સર્વ સૈન્ય હોમાર્ધ જશે. યાદ રાખજો કે મહારાજ જરાસંધનો ક્રોધ વહોરવો ડીક નથો. ”

યાદવો ખળભળ્યા. કોઈ હુકાર શબ્દ સાંભળતા ગર્જના કરવા લાગ્યા. કોઈ સમશેર ઉપર હાથ નાખવા લાગ્યા. યાદવોના મુખ્ય પુરૂષો આ સભામાં હાજર હતા, તેથી સર્વે ક્રોધથી જાણે જરાસંધને સૈન્ય સહિત ગળી જવાને ઈચ્છતા હોય તેમ મુખ ફાડતા ઉંચા નીચા થવા લાગ્યા. સમુદ્રવિજય સહિત તેના દશ બાંધવો-દશ દશાર્દ, અરિષ્ટનેમિ, રથનેમિ, મહાનેમિ તેમજ બળભદ્ર અને કૃષ્ણ સહિત અકુર, અનાધૃષ્ટિ

વગેરે સર્વે યાદયો સભામાં બીજાજેલા હતા. સોમકરાજની આવી વાણી સમુદ્રવિજયે શાંતિથી સંભળીને ઉપેક્ષા કરી અને બીજા સર્વે ઓછાવત્તા ક્રોધમાં આવી પડ્યારી ઉઠયા. “મારો, એ સોમકને મારો !” એવા બંધકર અવાજો થવા લાગ્યા.

“શાંત, શાંત ! સર્વે શાંત થાઓ ! ગમે તેવો તોપણ એ અત્યારે દૂત છે, શાસ્ત્રમાં દૂતને અવધ્ય કહ્યો છે.” સમુદ્ર-વિજયરાજાએ શાંતિ સ્થાપતા સૂચના કરી.

ત્યાં “ખામોશ ! અમારા વડીલોએ આજ સુધી તારા સ્વામી સાથે સ્નેહ સંબંધ સાચવ્યો છે, તેથી શું સ્વામી સેવકનો સંબંધ ત્યાં ગયો ? પૃથ્વી કાંઈ જરાસંધને વરી નથી, એ તો શૂરવીર પુરૂષોને વરે છે. આજસુધી કદાચ જરાસંધે લોગવી હશે. પણ બવિધ્યામાં તેનો લોગવનારો કાંઈ બીજોજ લાગશે.” બળભદ્રે ગર્જના કરતાં હતાં.

“અરે સમુદ્રવિજય ! હું તમને મિત્રભાવે કહું છું કે શાને માટે તમે મોતના મેમાન બનો છો ?” સોમક રાજાએ કહ્યું.

“જે યવાનું હશે તે યથા કરશે. મહારાજ મગધેશ્વર પોતેજ અન્યાય કરે છે. અપરાધ વગર એ મારા દેવ સમા બાળકોને શાને પકડવાને ઇચ્છે છે ? તે કદાપિ તેને સ્વાધીન કરવામાં આવશે નહીં.”

“શું, આ તમારો આખરનો જવાબ છે ?”

મહારાજ મગધેશ્વર હવે વૃદ્ધ થયા છે—થાકી ગયા છે. પ્રતિવાસુદેવની ઋદ્ધિ ઘણાકાલ પર્યંત તેમણે લોગવી છે. અનેક શત્રુ રાજાઓને કુટીને સવે જગાએ મગધેશ્વરે પોતાની આસા મનાવી છે. પોતાની પ્રચંડ સત્તામાં અર્ધ ભરત દબાવ્યું છે. પ્રતિવાસુદેવની લક્ષ્મી વાસુદેવો જ હુંટી લે છે અને તે વાસુદેવો પ્રતિવાસુદેવને મારીને તેનું સર્વસ્વ પડાવી લઈને પોતે જ અર્ધ ભરતના ધણી થાય છે. એવી રીતે આ મગધેશ્વર આ ભારતવર્ષ ઉપર નવમા પ્રતિવાસુદેવ—અર્ધચક્રી થયા છે, તેમની વૃદ્ધાવસ્થામાં શ્રીકૃષ્ણ પોતે જ મગધેશ્વરને મારીને નવમા વાસુદેવ થશે. કૃષ્ણને—એ નવમા વાસુદેવને હાથે જ જરાસંધનું મોત જ્ઞાનીએ પહેલાંથી કહેલું છે. તે આજ સાક્ષાત્ જોવાનો સમય આવ્યો છે. છતાં હું મહારાજને સમજાવીને મારી કરજ આજ અદા કરું. હું સમજું છું કે ભાવી કદાપિ અન્યથા થતું નથી, છતાંય પ્રયત્ન તો કરી જોઉં ?”

“મહારાજ ! હું કાંઈક આપને અરજ કરવા ચાહું છું ?” હંસક મંત્રીએ જરાસંધને નમન કરીને કાર્યની પ્રસ્તાવના કરી.

“મંત્રીશ્વર, આવો ! જુઓ, આવતી કાલે પ્રસાતમાં જ સુહનૌ અગ્નિ ફાટી નિકળશે. એમાં યાદવો સૈન્ય સહીત અણાન ભસ્મ થઈ જશે. જોલો શું અરજ સુન્દરો છો ?” મહારાજ જરાસંધે આવશ્યમાં હોવા છતાં નરમાશયી પૂછ્યું.

“રાજા ! આપણા આ અસંખ્ય સાગરસમા સૈન્યમાં

આપ એક જ મંદાન વીર છો, વિશ્વમાં અદ્વિતીય વિજેતા છો. ત્યારે ચાલ્ય સૈન્યમાં ત્રણ છે, તે આપ જાણો છો તેથી બાળનો પુરેપુરો વિચાર કર્યા પછી બાથ લીડવી ઘટે છે.”

“તે ત્રણ જણ કોણ ?” મહારાજ જરાસંધે પૂછ્યું.

“કૃષ્ણ અને બળભદ્ર એ બન્ને ગાંધવોની ભેડી આપના જેવાજ અતિરથી વીર છે. આપ તો હવે શંકુઓને કુટીકુટીને વૃદ્ધ થઈ ગયા છો. ને તેઓ અપાઠી મેઘની માફક નવીન અશ્વયુદ્ધવાળા છે અને ત્રીજો અરિષ્ટનેમિ આપના પરાક્રમી સામંત સમુદ્રવિજયના કુમાર. ફક્ત તે એક જ અરિષ્ટનેમિ ત્રણ લોકોનો વિજય કરવાને સમર્થ છે. મહારાજ ! આપ જ કહો કે તેમની સાથે યુદ્ધ કરવાને કોઈ સમર્થ છે ? દેવતાઓ પંચ જે નેમિની સેવા કરે છે. ખુદ ચોમક ઇંદ્રો પણ જેમના ચરણ હમણાં આગોટે છે. એવા ત્રિલોકમાં પૂતળ અને પરાક્રમી નેમિ સાથે યુદ્ધની કશી કોણ કરે ? વળી આપ એ કૃષ્ણ અને બળભદ્રના અર્થને ક્યાં જાણતા નથી ?”

“જોટલે શું તમે મને યુદ્ધ કરતાં અટકાવી ધરમાં બસાઈ રહેવાનું કહેવા આવ્યા છો ?” જરાસંધે રહ્યું.

“ત્યારે શું જાણી જોઈને કાળના આસ ચવું એ શું નીતિ છે ? એ ત્રણ અતિરથી મહાપુરુષો સિવાય પાંચ પાંડવો, વસુદેવ, શાંખ, પ્રદ્યુમ્ન જેમરે મહારથી પુરુષો તો અનેક છે, પૂર્વે અરિષ્ટપુરમાં દાહિણીના સ્વયંવર સમયે એ કૃષ્ણ બળભદ્રના પિતા વસુદેવને સર્વ રાજાઓની આગળ સૂર્ય સરખો તમે

એયો હતો, તે વખતે વસુદેવના બળ આગળ તેને જીતવાને કોઈપણ રાજા સમર્થ થયો નહોતો, વળી યાદ છે કે તેજ વસુદેવને મારી નાંખવાને માટે તમે સુભટોને સોંપ્યો હતો. ”

“ હા ! દ્યુતકીડામાં કોઠી ” દ્રવ્ય જીતવાથી અને મારી પુત્રીને જીવાડવાથી એને જોળખીને મેં સુભટો પાસે મારી નાંખાવવાનો હુકમ કર્યો હતો. ”

“ શા માટે ? ”

“ પુર્વે જ્ઞાનીએ કહ્યું હતું કે તેનો પુત્ર મારો નાશ કરનાર થશે. માટેજ મેં તેના નાશની તૈયારીઓ કરી હતી. ” જરાસંધે કારણ બતાવ્યું.

“ છતાં તમારા સુભટોમાંથી પણ એ પોતાના પ્રભાવથી જીવતો રહ્યો. એવા બળવાન વાસુદેવથી આ રામ-કૃષ્ણને જન્મ થયો છે. આજે ક્ષાલીકુલીને રામકૃષ્ણ સહીત યાદવવંશ જગતમાં વૃદ્ધિને પામ્યું છે. તેમજ ઈંદ્રની આજ્ઞાથી કુબેર દેવતાએ, સુંદર એવી દારિકાપુરી રચી આપી છે. એવા પરાક્રમી રામ-કૃષ્ણને શું તમે જીતી શકવાના હતા ? મને તો ભય લાગે છે કે.....”

“ નિર્માત્ર્ય ! યુદ્ધમાંથી શું હું હવે પાછો બહો ? તો તો મારી વીરતાને કલંક લાગે ! શત્રુ મારે માટે કેવો હલકો અભિપ્રાય આપે ? ”

“ ભલેને ગમે તે કહે ! હમણાં દૈવ આપણને પરાસ્તુખ થયેલું છે અને યાદવોનું ભાગ્ય વૃદ્ધિ-સમૃદ્ધિ પામતું બંધ છે.

તેથીજ તમારા બળવાન પુત્રને પણ કૃષ્ણના પક્ષના દેવતાઓએ છળ કરીને મારી નાંખ્યો. છતાં આપે હાથે કરીને યુદ્ધનો રાહુ જગાડ્યો.” મહામંત્રી રાત્રીને સમજાવવા લાગ્યા.

“પ્રીકર નહીં ! આપણા અસંખ્ય બળ અને મારી ભૂલના પરાક્રમ આગળ એ યાદવ સૈન્ય નિર્માલ્ય છે, એમ તમારે નિશ્ચય સમજવું !

“રાજન ! આપ યુદ્ધનીતિને ભૂલી જાય છે. ” મંત્રીએ સમજાવવાનું ભરી શક્યું.

“બેપ્રીકર રહે ! આપણી પાસે બળ ઓછું નથી. ” જરાસંધિ પોતાનું બળ વખાણ્યું.

“આપને મારી સલાહ આજે રૂચતી નથી, પણ દૈવ જ્યારે વહ હોય, ત્યાં ક્યાંથી સૂજે ? હાથે કરીને કૃષ્ણની સામે યુદ્ધનું આમંત્રણ કયું છે એ અને જરાય યોગ્ય જણાતું નથી. આટઆટલું થઈ ગયા છતાં પણ જો તમે ઉપેક્ષા કરીને પાછા જશો તો તે પણ પોતાની મેળે પાછા વળી જશે. હમણાં સાહસ કરવાથી ઉલટો આપણા તેજને કાય થવાનો છે. ” હંસક મંત્રીએ બય બતાવ્યો.

“ઓહ મૂઢ ! તને એ સમુદ્વિજયે ખુટ્યો તો નથી ને કે જેથી યાદવોનાં વખાણ કરે છે ? શત્રુનું બળ જોધને શાને ઠરી જાય છે ? શું કેશરીસિંહ લાખોની સંખ્યામાં રહેલા ગજરાજોથી કદાપિ ખીંટે છે ? ” મહારાજ જરાસંધિ શુરસાથી ગર્જના કરી.

સોભામાં વધારે કરતાં વધી જતાં છે. તે નમસ્તીમાં સારા આચરણવાળા અનેક શાસ્ત્રીઓ થઈ ગયાં, અનુક્રમે વીરમાં તિર્યકર મુનિમુક્ત સ્વામીના તીર્થમાં અભિચંદ્ર નામે જગત પ્રસિદ્ધ શાસ્ત્ર થયો. તેના પછી તેનો પુત્ર વમુ ચેતિરેશનો સમ્રાટ થયો. તે મહા બુદ્ધિમાન અને સત્યવક્તા તરીકે એકરથની પત્નીમાં એકકો થયો. તે વમુ રાગને પર્વત નામે પ્રાણીનો એક પુત્ર મિત્ર રહ્યો. તે પોતાના પિતાની પંદવી પ.મીને આચાર્ય બનીને વિદ્યાર્થીઓને ભણવાનું કાર્ય કરતો હતો. એક દિવસે પોતાના બુદ્ધિમાન શિષ્યોને તે યજુર્વેદની વ્યાખ્યા આપતો હતો. તે અરસામાં તેમના પૂર્વના સ્વાધ્યાયી નારદ રૂપિ કરતા કરતા ત્યાં આવી ચડ્યા. તેવામાં ‘અનૈર્વેદ્ય’ એ શબ્દનો અર્થ ‘બકરાથી યજ્ઞ કરવો’ એવો તેણે કર્યો. તરતજ નારદે તેની ભૂલ બાગી કે “આપણા ગુરુએ ‘અજ’ શબ્દનો અર્થ ત્રણ વરસનું જુનું ધાન્ય કે જે ફરીવાર ઉગતું નથી, એમ કહેલો છે.”

“ નહિ ! મારા પિતાએ તે અર્થ કર્યોજ નથી. તેમણે તો ‘અજ’ એટલે બકરાજ કહેલો છે અને કોણમાં પણ તેમજ છે ” પર્વતે કહ્યું.

“ અરે સામ્ર ! શબ્દોના અર્થની કલ્પના જે પ્રકારની છે. મુખ્ય અને ગૌણ ! તેમાં ગુરુએ અહીં ગૌણ અર્થ કરેલો છે. વળી ગુરુએ ધર્મનો ઉપદેશ કરનારા હોય છે. ધર્માત્મક વચન તે વેદ કહેવાય છે. માટે અજનો અર્થ બકરા કરોને તું પાપ ઉપાર્જન કર નહીં. ”

“અરે નારદ ? તુંજ મિથ્યાભાષી છે કે શુરૂએ “અજ” નો અર્થ બકરો કહ્યો છે, છતાં તું ‘બ્રુતું’ ધાન્ય’ કહે છે. તો આપણા વચ્ચે જે ખોટો પડે તેની જિહ્વા છેદન કરવી. ચાલ ! આપણા સ્વાધ્યાયી સત્યવાદી વસુરાજ પાસે ન્યાય કરાવીએ ” આમ પર્વતે નારદને બુઠા પાડવાના હેતુથી પોતાનોજ એકડો સાચો ઠરાવતાં કહ્યું.

નારદે તેનું કહેવું કબુલ કર્યાથી બન્નેજણા વસુરાજના દરબારમાં આવવાને તૈયાર થયા.

અહીં ખાનગીમાં પર્વતની માતાને ખબર પડવાથી તે વસુરાજ પાસે જઈ પહોંચી અને તેણીએ વાલ સમજાવીને તેની પાસેથી પુત્રનું શુવન માગી લીધું.

ખાદ થોડી વારે પર્વત અને નારદ વિવાદ કરતા વસુરાજના રાજદરબારમાં આવ્યા અને તેમણે પોતપોતાનો પક્ષ રાજાની સમક્ષ રજુ કર્યો.

આ વખતે વચનથી બંધાયેલા વસુરાજએ પણ સત્યનો આશ્રય છોડીને પર્વતના પક્ષમાં ઇન્સાફ આપીને જણાવ્યું “ મેં પણ શુરૂને મુખે “અજ” શબ્દનો અર્થ મેં ઠાંજ સાંભળ્યો છે. ”

આવાં તેનાં અસત્ય વચનથી નગરના અધિષ્ઠાયક દેવતાએ તેનું દ્વિષ્ટિક રત્નનું પવિત્ર સિંહાસન ચૂર્ણ કરી નાંખ્યું અને બુદ્ધ બોલતાના પાપથી તે પૃથ્વી ઉપર પડી

અયો. તત્કાલ તે વસુરાજ સ્વકૃત કર્મોને જોગવવાને પરલોકે
ચાલ્યો ગયો.

તેના પછી વસુરાજના પુત્રો અનુક્રમે પૃથુવસુ, ચિત્રવસુ,
વાસવ, ચક્ર, વિભાવસુ, વિશ્વાવસુ, સૂર અને મહાસૂર રાજ્ય-
ગાદી ઉપર બેઠા. તેમને ક્રોધ પામેલા દેવતાઓએ મારી નાખ્યા.
જેથી વસુરાજનો નવમો પુત્ર સુવસુ ત્યાંથી નાશીને નાગપુર
ગયો, અને દશમો પુત્ર વૃહદ્રથજ મથુરાપુરીમાં ચાલ્યો ગયો.
ત્યાં તેમણે સ્વપશુક્રમથી રાજ્યગાદી સ્થાપન કરી.

હવે નાગપુરમાં રહેનાર સુવસુ રાજાને બૃહદ્રથ નામે પુત્ર
થયો તે નાગપુરનો ત્યાગ કરીને મગધ દેશમાં ચાલ્યો ગયો.
ત્યાં તેણે રાજબૃહ નમ્રમાં પોતાની રાજ્યગાદી સ્થાપી. તેની
સંતાતિમાં અનેક રાજાઓ થઈ ગયા. લાખો વરસ વહી ગયાં.
વીશમા અનિસુવત સ્વામીના તીર્થ પછી એકવીશમા નમિનાથ
તીર્થ'કર ઉત્પન્ન થયા. તેઓ મોક્ષે ગયા અને તેમનું તીર્થ
પ્રવર્ત્યું. નમિનાથનું તીર્થ પ્રવર્ત્યાને પછુ લગભગ બે હજાર
વર્ષ ન્યુન પાંચલાખ વરસ વીતી ગયાં, તે વારે તે બૃહદ્રથની
સંતાતમાં અનેક રાજાઓ પછી બૃહદ્રથ રાજા થયો, તેના પુત્ર
જરાસંધ મગધેશ્વર થયો. આ જરાસંધ પ્રચંડ આશાવાળો,
અને મહા પશુક્રમી, અતિશયી એવા તેણે અનેક શત્રુ રાજા-
ઓને કુટીકુટીને પોતાના બાહુની ખરજ ઉતારી, અને તે આ
ભારતવર્ષ ઉપર નવમો પ્રતિવાસુદેવ થયો, તેના પુર્વજે દ્રુપદ
મગધનાજ માલેક હતા, જરાસંધ સમસ્ત અર્ધ ભગતનો

સ્વામી થઈ સોળહજાર દેશનો ધણી થયો, વિદ્યાધરોની બન્ને શ્રેણિઓ તેણે પોતાને આધિન કરી. એવો એ મહાભૂજ મગધેશ્વર જગતમાં અપ્રતિમદ્વ એવો થયો કે જેણે ભારતના કોઈ રાજાને જીતવો બાકી રહેવા દીધો નહીં હતો. અનેક પ્રકારની અમોઘ શક્તિઓ સહસ્ર આરાવાળું અમોઘ ચક્રરત્ન અને ભરતાર્ધની રાજ્યલક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરીને સર્વ રાજાઓ-સોળ હજાર રાજાઓ ઉપર પોતાની સત્તા ચલાવતો તે સ્વેચ્છાએ ભરતાર્ધની લક્ષ્મીને ભોગવતો હતો.

આ તન્ક વસુરાજાનો દશમો પુત્ર વૃહધ્વજ યમુના નદીના તટપર આવેલા મથુરા નગરમાં રાજ્ય કરતો હતો. તેના પછી એ પ્રખ્યાત હરિવંશમાં અનેક રાજાઓ થઈ ગયા, અનુક્રમે યદુ નામે રાજા થયો, તેને શૂર નામે પુત્ર થયો. એ શૂરને શૌરિ અને સુવીર નામે બે વીર પુત્રો થયા, શૂરરાજાએ શૌરિને મથુરાનું તાજ આપીને સુવીરને યુવરાજપદ આપ્યું. અને પોતે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. શૌરિ પોતાના અનુજ બંધુ સુવીરને મથુરાનું તાજ આપી પોતે કુશાર્ત્ત દેશમાં ગયો. ત્યાં તેણે શૌર્યપુર નામે નગર વસાવી રાજ્યગાદી સ્થાપન કરી. અનુક્રમે શૌરિરાજાને અંધકવૃષ્ણિ આદિ પુત્રો થયા. અને સુવીરને ભોજવૃષ્ણિ વગેરે પરાક્રમી પુત્રો થયા.

મહાભૂજ સુવીર ભોજવૃષ્ણિને રાજ સોંપીને પોતે સિંધુ દેશમાં સૌવીરપુર નામે નગર વસાવીને રહ્યો અને શૌરિ રાજા શૌર્યપુરનું રાજ અંધકવૃષ્ણિને આપીને સુપ્રતિષ્ઠ મુનિની પાસે દીક્ષા લઈને મોક્ષે ગયા.

પ્રખ્યાત ચંદુરાજના નામ ઉપરથી આ દક્ષિણેશનું વૃદ્ધિ પામતું વંશવૃક્ષ યાદવ તરીકે જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયું. ત્યારથી તેઓ યાદવ તરીકે જગતમાં ઓળખાવા લાગ્યા.

મથુરા નગરીમાં રાજ્ય કરતાં લોજવૃષ્ટિને ઉપર પરાક્રમવાળો ઉગ્રસેન કુમાર થયો અને શૌર્યપુરમાં અંધકવૃષ્ટિને મુલદ્રા રાણીથી દશ પુત્રો થયા. તેઓ સમુદ્રવિજય, અશોક, સ્તિમિત, સમર, દિમજાન, અચળ, ધરણ, પૂરણ, અશિચંદ્ર અને વામુદેવ એ નામથી જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયા. તે દશે દશાઈ એ નામે ઓળખાવા લાગ્યા. તેમને કુંતી અને માદ્રી એ બે બહેનો થઈ. તેમાં કુંતિ પાંદુરાજને આપી અને માદ્રી હમયોધ રાજાને આપી.

શૌર્યપુરમાં અંધકવૃષ્ટિએ સમુદ્રવિજયને રાજ્યગાદી ઉપર બેસાડીને સુપ્રતિષ્ઠ મુનિની પાસે દીક્ષાગ્રહણ કરીને મોક્ષે ગયા. અને મથુરામાં પણ ઉગ્રસેન રાજા થયો, ને લોજવૃષ્ટિએ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ઉગ્રસેનને ધારિણી નામે રાણી થકી એક પુત્ર ઉત્પન્ન થયો, તેનો જન્મ થતાંજ રાણીએ કાંસાની પેઠીમાં મૂકી તેમાં રાજાના ચિન્હસૂચક બે સુદીપ્ત અને રત્નોભરી ચમુનાના અથાગ જળમાં દાખી પાસે વહેતી મુકાવી. અને “પુત્ર જન્મીને મૃત્યુ પામ્યો” એમ રાજા આગળ જાહેર કર્યું !!

કાંસાની પેઠી તરતી તરતી શૌર્યપુરમાં આવી, ત્યાં એક વણિકના હાથમાં આવતાં તેણે પુત્રને બહાર દાઢયો, તે કાંસાની

પેટીમાંથી નિકળ્યો, જેથી કંસ એવું નામ આપીને તેને પોતાના પુત્ર કરીને થાપ્યો, અનુક્રમે મોટો થતાં તે વસુદેવને સેવક થયો ને તેની સાથેજ યુદ્ધકળાનો અભ્યાસ કરીને યૌવનવયને પામ્યો.

આ તરફ પ્રચંડ પ્રતાપી અને અખંડ શાસનવાળો જરાસંધ ભરતાર્ધની રાજલક્ષ્મીનો અધીશ્વર રાજગૃહી નગરીમાં રાજ્ય કરતો હતો, તેણે પોતાના સામંતોમાં મુખ્ય એવા સમુદ્રવિજય ઉપર હુકમ આપ્યો કે “ વૈતાલ્ય પર્વતની તળેટીમાં સિંહપુર નગરનો સ્વામી સિંહરથ નામે રાજા છે. તેને બાંધીને મારી આગળ હાજર કરો. તેને જીતનારને મારી પુત્રી જીવયશા અને તેની ઇચ્છા હશે તેવું એક નગર આપીશ. ”

વસુદેવ અને કંસે લશ્કર સહીત સમુદ્રવિજયની આજ્ઞાથી ચડાઇ કરીને તેને યુદ્ધમાં બાંધીને સમુદ્રવિજય પાસે હાજર કર્યો, તેઓ તેમને જરાસંધ પાસે લઇ ગયા. જરાસંધે પોતાના વચન અનુસારે કંસને જીવયશા પરજાવી. અને તેની મરજી મુજબ મથુરા નગરી તેને આપી. કંસે જરાસંધની મદદથી મથુરામાં આવીને પિતાનું રાજ્ય કબજે કરીને તેને પાંજરામાં પૂર્યો.

વસુદેવ પણ પરદેશમાં જઈને અનેક પ્રકારની કળા કૌશલ્યવડે કરીને વિદ્યાધર વગેરેની બહોત્તર હજાર સ્ત્રીઓને પરણ્યા.

સંસારમુખ ભોગવતાં ઠેટલોક કાળ વહી ગયા પછી અનુક્રમે વસુદેવને રોહિણી પ્રિયા થકી હાથી, સિંહ, ચંદ્ર, અને સમુદ્ર એ ચાર રવમ્ સૂચિત બળભદ્ર પુત્રનો જન્મ થયો. તેનું રામ એવું નામ પાડયું. બારસો વર્ષના આયુષ્ય-વાળા અને દશ ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીરવાળા એવા તે ચંદ્ર સમાન કાંતિવટે કરીને ચોલવા લાગ્યા.

ઠેટલાક સમય પછી વસુદેવને દેવકી રાણી થકી છ પુત્રો ઉત્પન્ન થયા, તે વચન પ્રમાણે કંસને સ્વાધીન કર્યા, સાતમા ગર્ભ સમયે દેવકીજીને મધ્યરાત્રીને અંતે સિંહ, સમુદ્ર, ગજ, વિમાન, દેવજ અગ્નિ અને પદ્મ સરોવર એવાં સાત સ્વપ્ન આપ્યાં. એ સાત સ્વપ્નથી સૂચન એવો કૃષ્ણ વર્ણવાળો અને હજાર વર્ષના આયુષ્યવાળો મહા પરાક્રમી પુત્રનો જન્મ થતાંજ દેવકીજીના કહેવાથી વસુદેવે તે બાળપુત્રને ગોકુળમાં લઈ જઈ પોતાના મિત્ર નંદને ઘેર ઉછેરવાને સોંપ્યો.

અનુક્રમે અગીયાર વર્ષ વીતી ગયાં ત્યારે કૃષ્ણે કંસને મારીને પ્રસિદ્ધિ મેળવી, માદવપતિ સમુદ્રવિજયે મથુરાનું રાજ્ય ઉપસેનને આપ્યું અને પોતે ચૌર્યપુરમાં રાજ્ય કરવા લાગ્યા.

કંસના મરણના સમાચાર સાંભળીને અર્ધ શરતાધિપ જરાસંધ શુરસે થયો અને એ રામ-કૃષ્ણને પોતાને હવાલે કરવાને સમુદ્રવિજયને હુકમ કર્યો, પણ એ હુકમનો સમુદ્ર-વિજયે અમલ કર્યો નહીં, તેથી રાજા સમુદ્રવિજયને મગધ-ન્યર સાથે વેર થયું.

રાજા સમુદ્રવિજયથી શિવાદેવી પત્નીએ ઉત્તમ ગર્ભ
ધારણ કર્યો. અને હાથી, વૃષભ, કેસરીસિંહ, લક્ષ્મી, કૂલની-
માળા, ચંદ્ર, સૂર્ય, ધ્વજ, કળશ, પદ્મસરોવર, સમુદ્ર, વિમાન,
રત્નપુંજ અને અગ્નિ એ ચૌદ મહાસ્વપ્નો જોયાં. અનુક્રમે
ગર્ભસ્થીતિ પુર્ણ થયે છતે એક હજાર વર્ષના આયુષ્યવાળા,
શ્યામ વર્ણયુક્ત દશ ધનુષ્ય જેનું દેહ પ્રમાણ છે એવા શંખ
લંછનધર પુત્રને જન્મ આપ્યો તેનું અરિષ્ટનેમિ નામ
સ્થાપન કર્યું.

મંગેશ્વર જરાસંધ સાથે વૈર થવાથી સમુદ્રવિજય
બહુજ સુંઝાતા હતા. એક દિવસ પોતાના સર્વે કુટુંબીયોને
એકઠા કરીને તેમની સમક્ષ નિમિત્તરૂપે જોલાવીને પૂછ્યું.
“હે મહારાજ ! અમારે ભરતાર્ધની રાજ્ય લક્ષ્મીને લોગવનાર
મંગધર્પતિ જરાસંધ પ્રતિવાસુદેવ સાથે વૈર થયું છે. તો હવે
તેનું પરિણામ શું આવશે ?”

“હે રાજન્ ! આ પરાક્રમી રામ-કૃષ્ણ જરાસંધને મારીને
ભરતાર્ધના શ્યામી થશે, પણ હજી તે સમયને થોડી વાર છે,
માટે હમણાં તમે પશ્ચિમ દિશા તરફ સમુદ્રને ઉદ્દેશીને જાઓ.
ત્યાં જતાજ તમારા શત્રુનાં ક્ષત્ર્વનો આરંભ થશે. માર્ગે
ચાલતાં કૃષ્ણની સ્ત્રી સત્યભામા જ્યાં પુત્રયુગલને પ્રસવે તે
ઠેકાણે નગરી વસાવીને નિઃશંકપણે રહેજો !”

અગીયાર કુળકોટી યાદવ મથુરાથી અને સાત કુળકોટી
યાદવ શૈર્ષપુરથી એમ અઢાર કુળકોટી યાદવ સમુદ્રવિજયને

પ્રકરણ ૫ મુ.

યુદ્ધની શરૂઆત.

પ્રતિવાસુદેવ જરાસંધે ચક્રવ્યૂહની રચના કરી. હજાર આરાવાળું ચક્ર રચીને પ્રત્યેક આરે એક એક મુગુટબદ્ધ રાંજી રહ્યો. તે દરેક રાંજીની સાથે સો સો હાથી, બે હજાર રથો, પાંચ હજાર અશ્વો અને સોળ સોળ હજાર પરાક્રમી પાયદળ ગોઠવાયું. તેની પરિધિમાં સવા છ હજાર રાંજીઓ રહ્યા. મધ્યમાં પાંચ હજાર રાંજીઓ, જરાસંધના ચવન, સહદેવ વગેરે પુત્રો તેમજ જરાસંધ પોતે રહ્યો. પાછળના ભાગમાં ગંધાર અને સૈંધવની સેના રહી. દક્ષિણમાં સો રાંજીઓ સૈન્ય સહીત રહ્યા. વામ બાજુએ મધ્યદેશના રાંજીઓ રહ્યા અને આગળ બીજા અગણિત રાંજીઓ શકટવ્યૂહ રચીને તેને સાંધેસાંધે સૈન્ય સહીત પશ્ચાત્ રાંજીઓ રહ્યા. વળી આ વ્યૂહમાં એક ગુદમ-માંથી બીજા ભાગમાં જવાય એવા ભાગોમાં સૈન્ય સહીત અનેક રાંજીઓ રહ્યા. તેમજ એ ચક્રવ્યૂહની બહાર વિચિત્ર પ્રકારના વ્યૂહો રચીને અનેક રાંજીઓ ઉભા રહ્યા. પછી રાંજી જરાસંધે મહાપરાક્રમી અને સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાળા, અનેક સંગ્રામોમાં વિખ્યાત થયેલા રણકુશળ કૌશલ દેશના રાંજી હિરણ્યનાભને ચક્રવ્યૂહના સેનાપતિ પદનો અભિષેક કર્યો.

આ તરફ ચક્રવ્યૂહની સામે ટકી શકે તેવું યાદવોએ ગરૂડ વ્યૂહ રચ્યું. તે વ્યૂહના મુખ આગળ અર્ધ કોટી શૂરવીર

કુંદવા માંડ્યો, જેથી જરાસંધના સૈન્યના સુખટો ફોમ પામી
 ગયા. એ ત્રણે મહારથી વીરો પારાવાર બાળેને વર્ષાવતા
 દેવપાંતકાગના વાયુની માફક આગળ ચાલ્યા. જેથી ચક્રવ્યૂહની
 આગળ મુખ્ય સાંધા તરફ ચક્રવ્યૂહ રચીને રહેલા શત્રુપક્ષના
 રાજાએ તેમનું પરાક્રમ સદન ન કરી શકવાથી ધણે ઉપદ્રવ
 પામીને નારી ગયા. પછી તે ત્રણે મહારથીઓએ વનદશ્તીઓ
 જેમ ગિરિનદીના તટને જાંગે, તેમ ચક્રવ્યૂહને ત્રણ જગ્યાએથી
 તોડી નાંખ્યો. નદીના પ્રવાહની જેમ માર્ગ કરીને તેમાં પ્રવેશ
 કર્યો. તેમની પછવાડે તેમના સનિકો પણ પેઠા. એટલે તેમને
 રોકવાને રૂકિમ, હિરણ્યનાભ અને શિશુપાળ દોડી આવ્યા.
 રૂકિમએ મહાનેમિને, શિશુપાળે અર્જુનને અને હિરણ્યનાભે
 બનાધૃષ્ટિને રોકવા માટે પરસ્પર ભયંકર યુદ્ધ કરવા માંડ્યું. એ
 છ વીરોનું તેમજ તેમના પક્ષના હજારો મહારથીઓનું ઢંઢ
 યુદ્ધ થયું. બીજાના પરાક્રમને નહીં મદન કરનાર એ વીર
 માની મહાનેમિએ ણહુગોલા અને હુર્મદ રૂકિમને અગ્ર અને
 રથ વગરનો કરી દીધો. એટલામાં રૂકિમની મદદે બીજા
 સાત રાજાઓ દોડી આવ્યા. એક હાથે લડતા એ શીવાદેવીના
 મુખારે સાતેનાં બાણ કમળની માફક છેદી નાંખ્યા. જેથી
 શત્રુતપ રાજાએ મહાનેમિ ઉપર એક શક્તિ દેંદ્રી. જાનવસ્થ-
 માન એવી તે શક્તિને જોઈ મૃત્યુની બેન સરખી એવી
 શક્તિથી યાદવો ફોલ પામી ગયા. તે શક્તિના મુખમાંથી
 હજારો વિવિધ આયુધને ધરનારા કિન્નરો ઉત્પન્ન થઈને
 મહાનેમિને મારવાને દોડ્યા.

તે અરસામાં શકના સારથી માતલિએ અરિષ્ટનેમિને કહ્યું
 “ ભગવાન પૂર્વે રાવણે ધરણેંદ્ર પાસેથી જેમ અમોઘ વિજ્યા-
 શક્તિ મેળવી હતી. તેમ આ શક્તિ પણ શત્રું તપ રાજાએ
 તપ કરીને બલીંદ્ર પાસેથી મેળવી છે. તે શક્તિ માત્ર વજ્રથીજ
 હોદાય તેવી છે. ”

એમ કહીને માતલિએ નેમિકુમારની આજ્ઞાથી મહા-
 નેમિના બાણમાં વજ્રનું સંક્રમણ કર્યું. એ વજ્રમય બાણના
 પ્રહારથી મનસ્વી મહાનેમિએ તે શક્તિને પૃથ્વીપર પાડી નાખી.
 પછી તે રાજાને રથ અને શસ્ત્રાસ્ત્ર વગરનો કરી દીધો. બાકીના
 છ રાજાઓનાં ધનુષ્ય ફરીને છેદી નાંખ્યાં. તરતજ રૂકિમ
 બીજા રથમાં બેસીને તેમની મદદે-દોડી આવ્યો. રૂકિમ જે જે
 આયુધ લે તે સર્વ મહાનેમિ છેદી નાંખે. એવી રીતે તેનાં
 વીશ ધનુષ્ય છેદી નાંખ્યાં. આખરે રૂકિમએ કૌભેરી નામની
 ગદા મહાનેમિ ઉપર નાખી. તેને મહાનેમિએ અગ્નાસ્ત્રથી
 ભસ્મ કરી દીધી. બીજાની મદદની અપેક્ષા નહી રાખનાર
 રૂકિમએ મહાનેમિ ઉપર વૈરોચન નામે બાણ મુક્યું. મહા-
 નેમિએ માહિંદ્રબાણથી તેને નિવાર્યું. છેવટે મહાનેમિએ એક
 તિક્ષ્ણ બાણથી રૂકિમને ઘાયલ કર્યો. તેના ઘાથી દુઃખી થયેલો
 અને મુરઘા પામેલો રૂકિમ તેને પોતાના રથમાં ઉપાડી લઈને
 વેણુહારી લઇ ગયો. બીજા સાતે રાજાઓ મહાનેમિથી ત્રાસ
 પામીને નાશી ગયા.

બીજી તરફ સમુદ્રવિજયે દુમને, સ્તિમિતે ભદ્રકંઠને
 અને અશ્વોષ્યે વસુસેન રાજાને મારી નાંખ્યા, સાગરે પુરિમિત્ર

નામના રાજાને યુદ્ધમાં भारी નાંખ્યો. પૂરજો દુષ્ટને, યુનેમિને અને કુતિભોજને સાત્યનેમિએ મદાપદને, કદનેમિએ શ્રીદેવને છતી લીધા. તેઓ યાદવ વીરોથી બચ પામેલા શતુરાજાએ હિરણ્યનાભને શરણે ગયા.

બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળે મહારથી રાજાઓથી વિંટાયેલો હિરણ્યનાભ યાદવોના સૈન્યમાં સોંસદો પેઠો. પોતાના તીક્ષ્ણ બાણોએ કરીને આકાશ છવાઈ રહ્યું. ત્યાં તો સમુદ્ર-વિજયનો કુમાર જયસેન ક્રોધ કરીને તેની સામે આવ્યો. ત્યાંતો "અરે બાણેજ! તું યુદ્ધ કરવા કેમ આવ્યો?" એમ બોલતાંની સાથે રૈધિરિએ તેના સારથીને भारी નાંખ્યો. તેથી ક્રોધ પામેલા જયસેને હિરણ્યનાભના બખતર, ધનુષ્ય અને મેંજા છેદી નાંખ્યાં, તેના સારથીને પણ યમરાજનો અતિથી કર્યો. તત્કાલ ક્રોધ પામેલા રૈધિરિ હિરણ્યનાભે દશ તીક્ષ્ણ બાણોથી જયસેનને भारી નાંખ્યો, તે જોઈને શીવાદેવીના બીજે કુમાર મહીજય રથમાંથી નીચે કુદી પડીને ઢાલ તલવાર ખેંચી હિરણ્યનાભની ઉપર દોડી ગયો. તેને આવતો જોઈ હિરણ્યનાભે દુરથીજ શુર્ય બાણવડે તેનું મસ્તક છેદી નાંખ્યું. એટલે ક્રોધ પામેલો અનાધૃષ્ટિ હિરણ્યનાભ સામે દોડી આવ્યો.

અહીં અનાધૃષ્ટિએ હિરણ્યનાભનું ધનુષ્ય છેદી નાંખ્યું. એટલે રૈધિરિએ મોટી ભૂગળનો ઘા અનાધૃષ્ટિ ઉપર કર્યો. ધગધગતી અગ્નીજવાળાઓ વરસાવતી તે ભોગળને અનાધૃષ્ટિએ વચમાંજ બાણથી છેદી નાંખી. એટલે હિરણ્યનાભ

રથમાંથી નીચે કુદી પડીને હાથમાં ઢાલ તરવાર લઈને અના-
ધૃષ્ટિ સામે દોડ્યો તેને મહાસમર્થ જાણીને તે સમયે કૃષ્ણના
વડીલ જાંધુ જળભદ્ર ઢાળ તરવાર લઈને રથમાંથી નીચે કુદી
હિરણ્યનાભની વચમાં આવ્યા. રામે વિચિત્ર પ્રકારની ગતિથી
હિરણ્યનાભને ઘણીવાર સુધી ફેરવ્યો. ચાલાકીવાળા અનાધૃ-
ષ્ટિએ છળ મેળવીને બ્રહ્મસૂત્રવડે કાઠની જેમ ખડ્ગવડે કરીને
હિરણ્યનાભને મારી નાંખ્યો.

હિરણ્યનાભ મરાયો એટલે તેના ચોદાઓ જરાસંધને
શરણે ગયા અને યાદવો તથા પાંડવોએ પૂજેલ અનાધૃષ્ટિ
કૃષ્ણની પાસે આવ્યો. સૂર્ય અસ્ત થવાથી સર્વે વીરો પોત-
પોતાનો છાવણાના પાછા ફર્યા. અહીં જરાસંધે તરતજ સેના-
ધિપાત્રના પદ ઉપર મહા બળવાન શિશુપાળનો પદાભિષેક કર્યો.

પ્રકરણ ૬ કું.

યુદ્ધના ત્રીજા દિવસ.

જુઓ મહારાજ ? આ કાળા અશ્વવાળા રથવાળો
અને ગજાંતરુ ચિન્દ્ર જેના વચ્ચમાં છે એવા એ યાદવોના
સૈન્યનો અધનાયક મહા પનાકની વસુદેવનો પુત્ર અનાધૃષ્ટિ
છે અને જુઓ પેલા યુધિષ્ઠિર, નીમ, અર્જુન, સમુદ્રવિજય,
સત્યકિ, મહાનેમિ, ઉવસેન, જરાકુમાર, વિદુર, પદ્મરથરાજ,

કૃષ્ણે લીલામાત્રમાં શિશુપાલનાં મનુષ્ય, કવચ અને રથ છેદી નાખ્યાં. ક્રોધથી ધરણીને મૂળવતો શિશુપાલ અગ્નિની પેઠે ખડ્ગ, ખેંચીને કૃષ્ણને મારવાને તેની સામે દોડ્યો, તેથી જેમ તેમ બબડતા એ શિશુપાલનાં ખડ્ગ, સુકુટ અને મસ્તક હરિએ રમતમાં છેદી નાંખ્યાં,

શિશુપાલના વધથી જરાસંધ ક્રોધ કરતો યમરાજના જેવો બચંકર બની કૃષ્ણની સન્મુખ દોડી આવ્યો “અરે યાદવો! નાહક થાને મરે છે? માત્ર આ રામ-કૃષ્ણજ અને સોંપી દો, અદ્યાપિ તમારે કાંઈ હાની થઈ નથી” મગધરાજનાં આવાં વચનો સાંભળીને યાદવો વિવિધ આયુધોને લઇને જરાસંધ સામે દોડ્યા. અતિરથી વીર એવો જરાસંધ પોતે એક છતાં અનેક હોય એવો થઇને ઘોર બાણોથી વ્યાઘ્ર મૃગહાને હજે તેમ યાદવોનો સંહાર કરવા લાગ્યો, ન્યારે જરાસંધે યુદ્ધ કરવા માંડ્યું. તે સમયે પેદા, રથી, સ્વાર કે ગભારોહક મહારથીઓ ક્રોધ તેની સામે ટક્કી શક્યા નહીં, પવને ઉડાડેલા રૂઢની જેમ યાદવોનું બધું સૈન્ય જરાસંધના બાણોથી દુઃખી દુઃખી થઇ જીવવાની આશાએ દશે દિશામાં નાસવા લાગ્યું. અદ્ય સમયમાં તો જરાસંધે યાદવોના સૈન્ય રૂપી મહાસરોવરને કાસર જેવું કરી દીધું.

જરાસંધના અઠ્ઠાવીસ પુત્રો એક તરફ રામની સાથે ઘોર યુદ્ધ કરતા હતા, બીજી તરફ તેના બ્રોગહેતેર પુત્રો કૃષ્ણને મારવાની ઇચ્છાએ તેની સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. તેમ

મલયગિરિ હોય તેમ મલય નામના હાથીવડે યવને ઘોડ સહિત સારણુનો રથ લાંગી નાખ્યો. તે વખતે સારણુ ક્રોધથી અધર ડસતાં વૃક્ષના ફળની જેમ ખર્જૂથી યવનનું મસ્તક છેદી નાખ્યું. તેનો હાથ સામે ધસી આવ્યો, તેના પશ્ચ હાંત અને સુંઠ છેદી નાખ્યાં. જેથી વર્ષાઋતુમાં મયૂરની જેમ કૃષ્ણનું સૈન્ય નાચવા લાગ્યું.

પોતાના પુત્રનો વધ થયેલો જોઈને ક્રોધથી અધર કંપાવતો મહાબૂજ જરાસંધ એકાએક તે જંગમાં ધસી આવ્યો. અને મૃગલાંને જેમ કેશરી હણે તેમ યાદવોને એક પછી એક ફૂટવા માંડ્યાં. સૈન્યના અગ્રભાગે રહેલા આનંદ, શત્રુદમન, નંદન, ધ્રુવ, દેવાનંદ, ચાક્રદત્ત, પીડ, હરિયેણુ અને નરદેવ એ બળરામના દશ પુત્રોને યજ્ઞમાં બકરાની જેમ મારી નાખ્યા. તે સમયે કૃતાંત, યમરાજ સમા મગધેશ્વરના મારને સહન નહી કરનારી કૃષ્ણની સેનાએ જ્યાં ફાવે ત્યાં પલાયન કરવા માંડ્યું. તે વખતે વીરમાની શિશુપાલે કૃષ્ણની હાંસી કરી, “અરે કૃષ્ણ! આ કાંઈ ગોકુળ નથી, આતો યુદ્ધનું મેદાન છે.”

“અરે રાજન! હમણાં તો તું ચાડ્યો હતો! પછી આવ્યો. હાલમાં હું રૂકિમ સાથે યુદ્ધ કરું છું, જેથી તારી માતા કે મારી માશી તારા મરણનો શોક કરે નહી. ” કૃષ્ણનાં આ મર્મલેદી વચન સાંભળીને શિશુપાલને ખુબ ક્રોધ ચડ્યો.

તરતજ શિશુપાલે ધનુષ્યનું આસ્ફાલન કરીને કૃષ્ણ ઉપર વીક્ષણ બાણો છોડવા માંડ્યા, જેથી મહાપરાક્રમી વીર

કૃષ્ણે લીલામાત્રમાં શિશુપાલનાં ધનુષ્ય, કવચ અને રથ છેડી નાખ્યાં. ક્રોધથી ધરણીને ધ્રુજવતો શિશુપાલ અગ્નિની પેઠે ખડ્ગ ખેંચીને કૃષ્ણને મારવાને તેની સામે દોડ્યો, તેથી જેમ તેમ બબડતા એ શિશુપાલનાં ખડ્ગ, સુકુટ અને મસ્તક હરિએ રમતમાં છેડી નાંખ્યાં,

શિશુપાલના વધથી જરાસંધ ક્રોધ કરતો યમરાજના જેવો ભયંકર બની કૃષ્ણની સન્મુખ દોડી આવ્યો “અરે યાદવો! નાહક શાને મરે છે? માત્ર આ રામ-કૃષ્ણ અને સોંપી યો, અદ્યાપિ તમારે કાંઈ હાની થઈ નથી” મગધરાજનાં આવાં વચનો સાંભળીને યાદવો વિવિધ આયુધોને લઈને જરાસંધ સામે દોડ્યા. અતિરથી વીર એવો જરાસંધ પોતે એક છતાં અનેક હોય એવો થઈને ઘોર બાણોથી વ્યાધ મૃગલાંને હજે તેમ યાદવોના સંહાર કરવા લાગ્યો, જ્યારે જરાસંધે યુદ્ધ કરવા માંડ્યું. તે સમયે પેદા, રથી, સ્વાર કે ગજાદોહક મહારથીઓ ક્રોધ તેની સામે દડી ચઢ્યા નહોં, પવને ઉડાડેલા રૂઢી જેમ યાદવોનું બધું સૈન્ય જરાસંધના બાણોથી દુઃખી દુઃખી થઈ જીવવાની આશાએ દરે દિશામાં નાસવા લાગ્યું. અદ્ય સમયમાં તો જરાસંધે યાદવોના સૈન્ય રૂપી મહાસરોવરને ઠાસર જેવું કરી દીધું.

જરાસંધના અઠ્ઠાવીસ પુત્રો એક તરફ રામની સાથે ઘોર યુદ્ધ કરતા હતા, બીજી તરફ તેના બ્રાહ્મણોત્તર પુત્રો કૃષ્ણને મારવાની ઇચ્છાએ તેની સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. તેમ

તું વિશ્વને હોભ કરનારું ધોર યુદ્ધ થયું, અનુક્રમે રામે જરા-
સંધના અઠાવીશ પુત્રોને હુળથી ખેંચીને મુશલવડે કરીને
મારી નાખ્યા. “આ ગોવાળીઓ ઉપેક્ષા કરવાથી મારા પુત્રોને
હણે છે,” એમ ખોલીને એ મહાપરાક્રમી જરાસંધે વજ્રના
જેવી દુર્લેધ એવી ગદાનો રામની ઉપર પ્રહાર કર્યો. ગદાના
પ્રહારથી બળરામ રૂધિરનું વમન કરતા નિશ્ચે થઇને રથમાં
મુચ્છા પામી પડી ગયા. તેમને મારી નાખવાને જરાસંધ બળ-
રામ ઉપર ધસી આવ્યો, પણ વીર શિરોમણિ અર્જુને વચમાં
પડીને તેને અટકાવ્યો. રામના પડવાથી યાદવોમાં હાહાકાર
થઈ રહ્યો. કૃષ્ણે બળરામની તેવી અવસ્થા જાણીને ક્રોધથી
જરાસંધના ઓગણોતેર કુમારોને મારી નાખ્યા, અને સર્વને
પડતાં મુકીને એ મહા મનસ્વી કૃષ્ણ જરાસંધની સામે દોડી
આવ્યા. જરાસંધે પણ અર્જુનને છોડીને કૃષ્ણ તરફ પોતાનો
રથ હંકાર્યો. “આ રામ તો મારો ગદાના પ્રહારથી મરી જશે
હવે કૃષ્ણને મારું.” આવો વિચાર કરીને જરાસંધ પણ
કૃષ્ણની સામે ધસ્યો. તે વખતે સર્વત્ર ધ્વનિ પ્રસરી રહ્યો કે
“કૃષ્ણ મરાયા-કૃષ્ણ મરાયા” અહીંયા બન્ને અતિરથી વિશ્વને
આશ્ચર્ય અને હોભ ઉત્પન્ન કરે તેવું મહા ભયંકર યુદ્ધ થયું.

એ અરસામાં શકના સારથી માતલિયે ભગવાન અરિષ્ટ-
નેમિને કહ્યું કે “સ્વામિન્ ! આપ આ યુદ્ધમાં કેમ ઉપેક્ષા
કરો છો ? અણપદની આગળ હાથીના બચ્ચાની જેમ આપની
આગળ આ જરાસંધ ડોણ માત્ર છે ? આપ જો આ યુદ્ધમાં
ઉપેક્ષા કરશો તો જરાસંધ યાદવ વગરની પૃથ્વી દરી દેશે.

એક તરફ રામ ગદાના પ્રહારથી રૂધિર વમતા મુઝા પામિલા છે. બીજી તરફ યાદવ વૌરો જરાસંધના ગ્રામથી હવરાને ઈચ્છતા નાશ ભાગ કરી રહ્યા છે. આ કૃષ્ણ એકલા જ તેમની સાથે ભયંકર યુદ્ધ કરી રહ્યા છે, તે પણ કેમ થયે ? ”

“ જો વામ્બુદેવ હરિ પોતેજ જરાસંધ સહિત તેના સૈન્યનો નાશ કરીને આ યુદ્ધ સાગરનો પાર પામીને નિઃશ્વ પારને પામશે. ”

“ છતાં આપ ઉપેક્ષા શા માટે કરો છો ? અત્યારે કૃષ્ણની આવી કદોડી રથોતિ છતાં આપ યત્નને શા માટે સહન કરો છો ? ” નેમિએ કહ્યું.

“ વામ્બુદેવ મારા બગથી છુટે, તેના કરતાં તે પોતાના પરાક્રમથી છુટે તો તેમને મગરૂર થવાનું કારણ રહે, અને જગતમાં પોતાનું પરાક્રમ ગવાય, નિઃશંક્ય હરિ આ યુદ્ધ-સાગર છૂટીને તેના પારને પામશે. ”

અનંતશક્તિ નેમિનાં વચન સાંભળીને માતલિએ ધૈર્યતાથી યુદ્ધનું પરિણામ જોવા માંડ્યું. આ તરફ બન્ને અતિરથો વીરોનું યુદ્ધ ચિરકાલ પર્યંત ચાલ્યું. પણ કોઈ એક-બીજાથી ઉતરે નહીં, એવા જો સમર્થ રણકુશલ મુંરાંરિને યુદ્ધમાં દુર્જય માનીને જરાસંધ સૂર્ય અસ્ત થવાથી પોતાની છાવણીમાં ચાલ્યો ગયો અને વિચાર કર્યો કે “ આ ગદાના પ્રહારથી રામ તો મરી જશે તેથી તેની પછવાડે કૃષ્ણ પણ ઝુરી ઝુરીને મરશે. તેથી નાદક યુદ્ધનો શ્રમ શા માટે કરવો ? ”

આ તરફ જજાસંધને ચાલ્યો ગયેલો બાણીને યાદવો રામ પાસે હાડકાર કરતા દોડી આવ્યા. રામ તો ગદાના આઘાતથી વિધુર હતા. દૃશ્ય પશુ રામ પાસે આવીને 'હા જંધુ! હા જંધુ!' એમ વિલાપ કરવા લાગ્યા, યાદવો રાત્રીના ગમની મુશ્કેલી વળે અને ગદાના પ્રહારમાંથી આરામ થાય તે માટે પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા.

મહા પરાક્રમી જરાસંધને અન્યારે જ જ્ઞાન થયું કે પૃથ્વીમાં મારા કરતાં પશુ વીર પુરુષ કોઈ હિત્તાત્થ થયો છે. કૃષ્ણને સુદૃઢ મન હતું જ્યારે આવીને યાદવો સદિન નામ-દૃશ્યનો નાથ કરવાને કોને સિદ્ધ કરેલી 'જરા' નામની આક્રુષ્ટી વિધાને માથે રાત્રીએ યાદવોના સૈન્યમાં ભાગ્યેલી.

પ્રકરણ ૭ મું.

જરા નિવારણના આરામન.

જોઈ જિવનની પ્રભાવે અગરે પ્રભાવે કૃષ્ણ આજે શક્ય તરફે દશાંદ્રે અને યાદવો સદિન સદરે સૈન્ય સિમરે જઈ દેવતાવાહું કોણે કૃષ્ણ અગરે મોનિયું કૃષ્ણ અને રામ ને જોઈ અગરે અને પ્રભાવે પ્રભાવે વીરો હિત્તાત્થ જરા આ કૃષ્ણને સદા આવી સદિનને દેશ પશુ રામ ને મહા પ્રહારથી વિધુર હતા. મહા અગરે અને કૃષ્ણ ને જો જરા આ સદા પ્રહાર

આભેધને કૃષ્ણે ગ્લાનિ પામી જતાં અરિષ્ટનેમિને પૂછ્યું.
 “ બધો ! કાપની જેમ મારું સકલ સૈન્ય મૃતપ્રાયઃ દશા
 જેવી સ્થિતિમાં કેમ પડ્યું છે ? એક તરફ જલગ્રસ્ત ગદાના
 પ્રહારથી નિઃશ્વેદ પડ્યા છે, બીજી તરફ આ આપણું સૈન્ય
 હતું ન હતું થઈ ગયું. આમ થવાથી હું તો નેત્ર વિનાના
 દેહની જેમ નકામો બની ગયે છું. ”

“ હરિ ! જરાસંધે તમારા યાદવ સૈન્ય ઉપર પોતાની
 “ જરા ” નામની આમુરી વિધાને મોકલી છે. જે તમારા
 સૈન્યમાં જરાવરધાને પ્રગટ કરતી સકલ સૈન્યમાં બાપી ગઈ
 છે. ” નેમિનાથે અવધિજ્ઞાનથી ભેધને કૃષ્ણને કહ્યું.

“ બધો ! આ હુદ જરાના પ્રભાવથી સૈન્ય તો મૃત-
 પ્રાયઃ થઈ ગયું છે. આ જરાથી સૈન્યની શું સ્થિતિ થશે ? ”

“ ખરે ? એના પ્રભાવથી તમારું સકલ સૈન્ય પ્રાણ
 છોડી દેશે એ નિઃસંદેહ વાત છે. ”

“ બધો ! આ શત્રુ સમગ્ર બળ સંયુક્ત અને છળ-
 પ્રિય છે. હવે તો માત્ર તમારી સહાયથી જ શત્રુનો વિનાશ
 થાય તેમ છે. આપણા સૈન્યને હણવા આવેલા શત્રુની તમે કેમ
 ઉપેક્ષા કરો છો ? હે દેવ ? તમે પણ રણમાં ચાલો ! ” કૃષ્ણે
 નેમિનાથનો રજોત્સાહ વધારવાને અરજ કરી.

“ હે શ્રીક્રાંત ! સાંભળો ! જો કે જરા વિધાએ કરીને
 તમારું સૈન્ય તો પ્રાણ તણ દેશે; છતાં તમે એકલાજ શત્રુને
 રણમાં મારીને સંશ્રામથી પાર ઉતરશો. થોડા જ સમયમાં-

તમારા શત્રુ જરાસંધને તમારા ચરણમાં મરેલો જોશો. આ ભારતવર્ષ ઉપર તમે નવમા વાસુદેવ તરીકે પ્રગટ થશો. હરિ ! મારા પરાક્રમથી તમે શત્રુને જીતો તેના કરતા તમે તમારાજ પરાક્રમથી શત્રુને મારશો ! વિજય પામશો ! ” નેમિએ સત્વિધ્યની સત્ય વાર્તા કૃષ્ણને સમજાવી.

“ પણ બંધો ! મારું સશ્વલ સૈન્ય, વડીલો અને પૂત્ર્ય પુરુષોનો દ્વય કરાવીને પછી શત્રુને હું રણમાં મારું, તેથી શું ? પ્રથમ આ સૈન્ય અને આપણા વડીલો જરા થકી મુક્ત થાય તેવા કોઈ ઉપાય બતાવો ? ” કૃષ્ણે જરા નામની આસુરી વિદ્વાના નાશનો ઉપાય નેમિનાથને પૂછ્યો.

“ હા ! હજી તેનો એક ઉપાય દ્વાયમાં છે. આંભળ ! હવે પછી-મારા પછી થનારા તેવીશમાં ભાવી તીર્થંકર પાર્શ્વનાથની અતિ મહિમાવાળી પ્રતિમા હાલમાં પાતાલલોકના નાગકુમાર નિશાયમાં ધરજોંદ્રના લુપ્તમાં છે. તે પ્રતિમાના ચરણક્રમરૂના સ્નાનજળના સિંચનથી તમારા સૈન્યની જરાવધ્વા નષ્ટ થઈ જતાં હો. ઉભા થઈ જશો. ” નેમિનાથે ઉપાય બતાવ્યો.

“ બંધો ! ધરજોંદ્ર તો દેવલોકનો સ્વાર્માં છે, અને હું તો મનુષ્યલોકમાં છું. તો તે પ્રતિમા મારે લાવવી કઈ રીતે ? ”

“ ત્રણ દિવસના ઉપવાસથી અત્યંત તપના આચરણ વડે ધ્યાનથી ધરજોંદ્રની ઉપાસના કરો, તમારા એ તપ અને ધ્યાનથી આર્યવેદો-આકર્ષણવેદો નાગેંદ્ર પ્રસન્ન થઈને તે પ્રતિમા તમને આપશે અને તમારું શર્પ સ્વપર સિદ્ધ થશે. ”

“એ ત્રણ દિવસ પર્યંત એક બાબુએ હું ધ્યાનમાં બેઠો હોયશ, તેવારે આ છળપ્રિય શત્રુ મારા મૂર્છિત થયેલા સૈન્યને મારી નાંખે તેનું કેમ ?” કૃષ્ણે પુછ્યું.

“મુરારિ ? તે માટે શ્રીકર ના કરો ! તમે ધ્યાનમાંથી સાવધ થાવ, ત્યાં લંગી તમારા સૈન્યની રક્ષા હું કરીશ.” નેમિનાથે જણાવ્યું.

નેમિનાથની વાણીથી હર્ષ પામેલા હરિ, ધરણેન્દ્રના ધ્યાનમાં તત્પર થયા અને નેમિનાથે બતાવેલા વિધિવડે કશીને પોતાનું મન ઉજ્જવલ ધ્યાનમાં બેસી દીધું.

આ તરફ યાદવોનું સૈન્ય ધણી વગરનું ભેધને પરાક્રમી જરાસંધ પોતાની સેના લઇને મૃતપ્રાયઃ થયેલા યાદવસૈન્ય ઉપર તેનો નાશ કરવાને બાબુવૃદ્ધી કરતો ધસી આવ્યો.

ત્યારે નેમિકુમારે યાદવ સૈન્યની ચારે દિશાએ પોતાનો રથ ફેરવવા માતલી સારથીને આજ્ઞા કરી. તે પ્રમાણે માતલિ સારથીએ યાદવ સૈન્યની ચારે કાર રથને એટલી તો ઝડપથી ફેરવવા માંડ્યો કે એક રથ છતાં જરાસંધ અને તેના મુખટો અસંખ્ય રથોને ભેવા લાગ્યા, પછી નેમિકુમારે મહા-શંખ ફુંકવાથી તેના જયંકર નાદથી સમગ્ર વિંવ ડાલાય-માન થવા લાગ્યું. તરતજ નેમિકુમારે ધનુષ્યનું આસ્ફાલન કર્યું. તેના ટુંકાવથી સમસ્ત વિંવ સોબાયમાન થયું. પર્વતો ડાલવા લાગ્યા અને સ્ત્રીઓના ગર્ભ જળવા લાગ્યા, પછી તે

જરાસંધના સૈન્યની શું વાત કરવી ? ધનુષ્યના ભયંકર સિંહ નાદથી જરાસંધનું સૈન્ય ભયનું માર્યું ચારે તરફ પલાયન થઈ ગયું. કેટલુંક તો ત્યાંજ મુઠ્ઠા ખાતું ધરણીએ ઢળ્યું.

હંદ્ર ધનુષ્યનું આસ્ફાલન કરીને નેમિકુમારે બાણ ઉપર બાણ મુકવા માંડ્યાં. અતિવેગે રથના ફરવાથી અને બાણના મારાથી પરાભવ પામેલા એવા અસમર્થ રાજાઓ રણમાંથી યુદ્ધ કરતા આળસીને મરવાના ભયથી દૂર ઉભા રહ્યા. પ્રભુ નેમિકુમારે તે રાજાઓનાં બખતર, ધનુષ્ય, બાણ અને મુગટ, ધ્વજ વગેરે છેઢી નાખ્યા. પણ દયાળુ પ્રભુએ તેમના પ્રાણ લીધા નહિં.

આ તરફ જરાસંધ પણ વિશ્વવત્સલ એવા નેમિકુમારના બાણોથી પરાભવ પામ્યો, તેનાં દરેક દૈવી શસ્ત્રો અને અસ્ત્રો અનંતશક્તિવાળા નેમિકુમાર આગળ ઝાંખા-ખૂંઠા થઈ ગયાં. અને પરાભવ થવાથી ખેદ કરવા લાગ્યો.

“હું માનવ ! શા માટે ખેદ કરો છો ?” હંસક નામના મંત્રીએ મગધપતિને કહ્યું.

“મંત્રીશ ! આજે વિધિ પ્રતિકુળ છે. યુદ્ધમાં સેંકડો રાજાઓના માનનું મહંત કરનારને એજ બાળક છતી જાય છે. સિંહ શિયાળથી હારી જાય છે.” જરાસંધે કહ્યું.

“મહારાજ ! એ તમારી ભૂલ થાય છે. આ બાળક નેમિને તમે બાળક સમજો છો. પણ ખરે હજી પણ તમે બૂલો

યના ધ્યાસક ઇદ્રો-સાત્તઓ દોય છે. જેમાં દશ ભુવનપતિના વીશ ઇદ્ર, આઠ વ્યંતર ને આઠ વાણુવ્યંતરના બત્રીશ ઇદ્રો. જ્યોતિષીના બે ઇદ્ર અને બાર વૈમાનિક દેવલોકના દશ ઇદ્રો મળીને ધ્યાસક ઇદ્રો પોતપોતાના દેવલોકની રક્ષા કરનારા હોય છે. બાર દેવલોકના ઉપર શ્રેવેશકના દેવતાઓ સર્વે અદ્વિતિ-સુરખી જ્ઞાનવાળા-શક્તિવાળા હોય છે, તેના ઉપર પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવતાઓ પણ અદ્વિતિ હોય છે, તેની ઉપર સિદ્ધના છવો-મુક્તિના છવોનું સ્થાન છે.

ભુવનપતિ અને વ્યંતર એ બન્ને દેવલોકની નીચે અને પ્રથમ નરક સુધીમાં આવે છે. મનુષ્યલોકની મૂળધી-સમબૂતલા પૃથ્વીધી માંડીને અધસ્તાત્ એક હજાર જોગનમાં વ્યંતર દેવતાઓનાં નિવાસસ્થાન છે. એક હજાર જોગનથી અધિક ઉડાણમાં પ્રથમ નરક આવે છે, તેના તેર પ્રગર-પાયડા-ગાળ હોય છે. એ તેર પ્રતરના બાર આંતરા પડે છે. તેમાં પ્રથમ પ્રતરના પહેલા આંતરાના ભુવનપતિ નિકાયમાં અસુરકુમાર દેવલોક અને બીજા આંતરાના નાગકુમાર દેવલોક એવી રીતે દશે આંતરામાં દશ ભુવનપતિ નિકાય આવેલી છે. બાકી બે આંતરા ખાલી છે.

દરેક નિકાયના ઉત્તર અને દક્ષિણ વલયના જુદા જુદા ઇદ્રો હોય છે. એટલે એક નિકાયના બે બે ઇદ્રો હોય છે, જેથી ભુવનપતિના વીશ ઇદ્રો થાય છે. તેમાં પ્રથમ અસુર કુમારના અમરેન્દ્ર અને બલીન્દ્ર એવા બે ઇદ્રો છે. અને બીજા નાગ-

તેઓ ઠાઠદાળે આત્મપ્રથંસા કરતા નથી. આત્યારે હવે પછી થવાના નવમા વાસુદેવ કૃષ્ણ અને પ્રતિવાસુદેવ જરાસંધ વચ્ચે મહા ભયંકર યુદ્ધ ચાલી રહ્યું છે. કૃષ્ણને યુદ્ધમાં છતવા દુર્જય માનીને જરાસંધે જરા નામની આસુરી વિદ્યા મુકીને કૃષ્ણના સમસ્ત યાદવસૈન્યમાં જરાવસ્થા ઉત્પન્ન કરી છે. ખરે ખર જો તેનો ઉપાય કરે માં ન આવે તો તે જરા વડે કરીને યાદવસૈન્ય પ્રાણ છોડી દેશે, તેથી વાસુદેવના અનુજ્ઞા બંધુ નેમિ કુમારે 'આપણા ભુવનમાં રહેલા પાર્શ્વનાથના ણિ'ળના ચ-રણનું પ્રક્ષાલન કરીને તે જળ જો યાદવસૈન્ય ઉપર છાંટવામાં આવે તો તત્કાળ જરા નાથ પામે' એમ જણાવી તે મહાપુરૂષે પોતાની પ્રથંસા નહીં કરતાં બીજાનુંજ મહત્વ વધાર્યું છે. "

“મહારાજ તે પ્રતિમા શું એવી પ્રભાવીક છે ? ”

“સંભળો! એ પાર્શ્વનાથની પૂરાણી પ્રતિમા પ્રથમ તો દ્વીપાની શરૂઆતમાં રૂપભદ્ર-પ્રથમ તીર્થંકરના પુત્ર નમિ વિનમિએ ધણા દાઢપર્થંત પૂછ, પછી દેવસૌકમાં પૂજાય છે. આજ પર્થંત તે ભુદે ભુદે સ્થળે પૂજાતી આવી છે. હમણાં એ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને મનુષ્ય સૌકમાં જવાનો સમય આંચો છે. નેમિકુમારના કહેવાથી એ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા મેળવવાને આજ ત્રણ ત્રણ દિવસ થયાં નારાયણ-હરિ માર્ગે ધ્યાન કરતાં એકાગ્રચિત્તે નિરાદારપણે તપ કરી રહ્યા છે. ” નામનાથે જણાવ્યું.

“ એવી મહા મહિમાવાલી પ્રતિમા આપણા દેવલોક-
માંથી જાય એતો ઠીક ન કહેવાય ” વૈરોઢ્યા દેવી બોલ્યાં.

“ હવે પછીની લાવીકાલમાં મહા પ્રભાવશાલી તે
પ્રતિમા સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથના નામથી પ્રગટ થશે. મનુષ્ય
લોકમાં આ પ્રતિમાના પ્રભાવથી ઘણા આત્માઓ કલ્યાણ
સાધી શકશે. માટે હવે મારે ઝટ હરિ પાસે જઈને તેમનું
ધ્વનિત તેમને આપવું જોઈએ. ”

“ પ્રભુ મનેજ જવા દો, હું કોઈ પણ રીતે કૃષ્ણને
સમજાવીને નેમિકુમારના સ્નાત્રજળથી યાદવોની જરા દૂર
કરાવીશ. અને જરાસંધને સૈન્ય સહિત મારી વાસુદેવના
ચરણમાં નાંખીશ. તેમને તો કામથી કામ છે ને ? પ્રતિમાનું શું
કામ છે ? ” પદ્માવતીએ જણાવ્યું.

“ પણ વીરમાની પુરૂષો મોંઘો કે સોંઘો પણ પોતાના
પરાક્રમથીજ વિજય મેળવે છે. ” નાગેદ્રે કહ્યું.

“ હશે. સ્વામિન ? હું એમને સમજાવીશ, તે છતાં જો
પ્રતિમા માટે તેમની દૃઢ ભક્તિ હશે-માગણી હશે, તો તરત
જ અહીંથી મંગાવીને હું તેમને અર્પણ કરીશ. ” એટલું
કહેતાં તો તરતજ પોતાના ભુવનમાંથી પદ્માવતીદેવી પોતાના
પરિવાર સાથે અદૃશ્ય થયાં.

પ્રકરણ ૯ મું.

પાર્શ્વનાથનો પ્રભાવ.

કૃષ્ણજીને નિરાહાર તપ કરતાં અને ધ્યાનમાં એકાગ્રપણે ત્રણ અહોરાત્રી વહી ગઈ. ત્રીજી રાત્રીને અંતે કાંતિના પૂજના મંડળ સાથે સાક્ષાત્ પદ્માવતી દેવી પ્રગટ થયાં. દેવીજીના પરિવાર સહિત વૈરાગ્યા દેવીને પોતાની સમક્ષ પ્રત્યક્ષ થયેલાં જોઈને કૃષ્ણે તેમની સ્તુતિ કરી. “હે દેવિ! તમારા કથનથી હું કૃતાર્થ થયો. હવે મારા મનના મનોરથ સર્વે સફળ થયા, ભક્તિયુક્ત વચનોથી કૃષ્ણે પદ્માવતી દેવીની સ્તુતિ કરી.”

“હરિ? જે કાર્યને અર્થે તમે મારું સ્મરણ કર્યું હોય તે કહો.” વૈરાગ્યા દેવીએ તરતજ સુદાની વાત કૃષ્ણને પૂછી.

“પરમેશ્વરી! જે તમે મારા ઉપર પ્રસન્ન થયાં હો, તો મને તમારા ભુવનમાં રહેલ પાર્શ્વનાથની અદ્ભૂત પ્રતિમા આપી અમારાં કષ્ટ કાપો.” હરિએ પ્રતિમાની માગણી કરી.

“વાસુદેવ? કહો એ પ્રતિમાથી તમે શું કાર્ય કરવાને ઇચ્છો છો?” દેવીએ કહ્યું.

“મહેશ્વરી! શત્રુએ મૂકેલી જરા વિઘ્નાને કરીને મારું મંડળ સૈન્ય મરણની ઊંઘી ઘટિકા ગણવું જરાવરથાએ સપડાયું.”

છે. તે ભગવંતના સ્નાન જળના સિંચનથી સજ્જ થઈને શત્રુ-
ઓને મારી હંમેશાં ભગવંત સહિત તમારી પૂજા કરે. ”
કૃષ્ણે પોતાનો મનોરથ કહી સંભળાવ્યો.

“ અરે કૃષ્ણ ! આ તમારા બાંધુ શ્રી નેમિકુમાર કે જે
ભવિષ્યમાં બાવીશમા તીર્થ કર થવાના છે. તેમના સ્નાત્રજળથી
પણ આ જરા રાક્ષસી નાશી જશે. ” પદ્માવતી દેવીએ કહ્યું.

“ ત્રણ જગતને માન્ય એવા મારા બાંધવ નેમિકુમારના
મહિમાને કોણ નથી જાણતું ? એવા એ મારા બાંધુ શ્રી નેમિ
કુમારની આજ્ઞાથી જ મેં તમારું સ્મરણ કર્યું છે. ” હરિએ કહ્યું.

“ તો ભલે કહો તો સૈન્ય સહિત તમારા શત્રુ જરાસંધ
ને મારી નાખું, અથવા જો ઇચ્છા હોય તો તેને બાંધી
ક્ષણવારમાં તમારી આગળ હાજર કરું, અને બીજું જે
કહો તે તમારું સર્વ ઇચ્છિત કરું. ” દેવીએ કહ્યું.

“ હું ઐશ્વર્ય સંપન્નદેવી ! તે સર્વ તમારાથી થઈ શકે
તેમ છે, પણ એથી કાંઈ અમારું પરાક્રમ જોવામાં આવશે નહીં.
માટે જો તમે પ્રસન્ન થયાં હો તો તે અદ્ભુત પ્રતિમા મને
આપો કે જેથી હું પોતાંજ તમારી કૃપાથી રણમાં શત્રુઓને
હણી નાંખુ. ” કૃષ્ણે અતિ આત્મહથો પ્રતિમાની માગણી કરી.

“ કૃષ્ણ ? એ પ્રતિમા અમારા પ્રાણ સાટે છે. પૂર્વે
ત્રીજા આરાના અંતમાં પ્રથમ તીર્થકર શ્રી રૂપભદ્રેવના
પૌત્ર નમિ-વિનામિન અમારી પૂર્વે થઈ ગયેલા ધરણ્યેદ્રે
આપી હતી. કેટલાક વિદ્યાધરોથી આ પ્રતિમા પૂજાયા

યુદ્ધનો છેલ્લો દિવસ.

૧૦

હવે દિવસ હોવાથી દેહ પાત્યામિ વા કાર્ય સાધ્યામિ એ ન્યાયે
તરી પડવા વિચાર કર્યો. છેવટે છેલ્લું શસ્ત્ર ચક્રત્રયથી એ
બંને રામ-કૃષ્ણનાં મસ્તક છેદી નાંખવા નિશ્ચય કરી તેણે પો-
તાનું સૈન્ય સજ્જ કર્યું. કેમકે વીરમાની પુરો જગતમાં
બીજાના પરાક્રમે સહન કરી શકતા નથી.

—*—

પ્રકરણ ૧૦ મું.

યુદ્ધનો છેલ્લો દિવસ.

યાદવેશું સૈન્ય જાણે નિદ્રામાંથી જાગૃત થયું હોય તેમ
તથા અહોરાત્રી પછી સમુદ્રવિજય આદિ સર્વ પૂજ્યપુરોહિત પશુ
સ્વસ્થતાને પામ્યા, સકલ સૈન્યને કૃષ્ણે યુદ્ધ કરવાને સજ્જ કર્યું
બંને સૈન્યો સામસામે યુદ્ધ કરવા સજ્જ થયાં અને યુદ્ધ શરૂ
થયું. નેમિનાથે પશુ યુદ્ધ કરતાં હીલાભાવમા લાખ રાખાઓને
છતી હીલા. પશુ “પ્રતિવામુદેવનો વધ વામુદેવથીજ થાય છે”
એમ જાણીને જરાસંધને છાત્રી હીલા. આ તરફ જલભદ્ર પશુ
જાણે પૂર્વની મહા પ્રહારનું વેર લેતા હોય તેમ તેણે હલ અને
શુશલથી ધણા યત્નથી સૂર્ય કરી નાખ્યા. કર્પકના રથ ભાગી
નાંખ્યા. એવીરીતે ભયકર પરિણામને ઉત્પન્ન કરનારું છેલ્લું
દિવસનું મહા યુદ્ધ થયું. સૈન્યનો પરાભવ થતા
નેમિ દોષથી ધમધમતા જરાસંધે જાણીના વરસાદની યત્નથી.

ને દીનકરતાં કૃષ્ણ તરફ પોતાનો રથ ચલાવ્યો. જરાસંધને સન્મુખ આવતો, જાણીને હરિ પણ રથમાં આરૂઢ થઈ તેની તરફ દોડ્યા. બન્નેસામ સામે થયેલા અતિરથી વીરોના રથના ગમનાગમનથી ચક્રથી પીસાયેલી પૃથ્વી કણોકણ વિદીર્ણ થઈ ગઈ. દેવતાઓ પણ એ બન્ને અતિરથી વીરોનું ધનધોર યુદ્ધ ભય થકી જોવા લાગ્યા. એવું આ અવસર્પિણી કાલમાં નવમા પ્રતિવાસુદેવ અને વાસુદેવનું દારૂણ યુદ્ધ પ્રવર્ત્યું.

જરાસંધે ક્રોધથી બાણો ઉપર બાણો જેમ જેમ વરસાવવા માંડ્યા, તેમ તેમ કૃષ્ણે તેનાં સર્વે બાણો છેદી નાંખ્યા. બન્ને અતિરથી વીરો દિવ્ય અસ્ત્રોથી અને દૈવિક શસ્ત્રોએ કરીને એક બીજાને જીતવા ભયંકર યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. જરાસંધના છુટેલાં દેવતાઈ બાણોને દેવતાઈ બાણોથી, લોહાસ્ત્રોને લોહાસ્ત્રથી વિણ્ણ છેદી નાખવા લાગ્યા, એવી રીતે યુદ્ધ કરતાં જ્યારે જરાસંધનાં સર્વે દેવતાઈ અસ્ત્રો ક્ષીણ થઈ ગયાં, ત્યારે તે હતાશ થઈ ગયો. બીજા કોઈ ઉપાય નહી રહેવાથી છેલ્લાં તેણે અમોઘ ચક્રરતનનું સ્મરણ કર્યું. તત્કાળ અગ્નિના કણોને વરસાવતું અને જગતના સર્વે અસ્ત્રોને પોતાના બળ આગળ તૃણ સમાન ગણતું ભયંકર એવું ચક્ર જરાસંધના હાથમાં આવીને ઠર્યું. એટલે જયની અભિલાષાવાળા માગધપતિએ ક્રોધાંધ બનીને કૃષ્ણની ઉપર છોડવાને તેને આકાશમાં ભમાવવા માંડ્યું. થોડીવાર ભમાવીને વિણ્ણ-કૃષ્ણ ઉપર છોડ્યું. કલ્પાંત કાળના પ્રલયની જેમ વિશ્વને હોલ પમાડતું ચક્ર કૃષ્ણ તરફ વેગથી ધસી આવવા લાગ્યું. તે વખતે વિદ્યાધરો-મનુષ્યો, બધા

ચાલે તેને ધરતું આવતું જોઈ હોબ પામી ગયા. વિષ્ણુ
 સર્વ સૈન્ય દીનતાને પામતું ગર્વગગીન થયું. ત્યારે તેના વેગને
 કબલિત કરવાને માટે કૃષ્ણ, રામ, પાંડવ, સમુદ્રવિજય આદિ
 બીજા મહારથોએ પોતપોતાનાં દિવ્ય અસ્ત્રો ફેંકવા
 માંડ્યાં. અને નેમિકુમાર તો તેનો પ્રભાવ જનવૃત્તા હોવાથી પોતે
 રથમાં પરિણામ જોવાને શતપદો ઉભા રહ્યા. એટલામાં થક
 તો કૃષ્ણની પાસે આવી ઉભું રહ્યું. તરતજ એ થકને
 હરિએ પોતાના દાયમા હાથ લીધું. તે સમયે આકાશમાં
 દેવતાઓએ કૃષ્ણ ઉપર પુષ્પટટ્ટિ કરી. અને આશીર્વાદ કરી
 કે “ આ ભરતશેત્રમાં કૃષ્ણ નવમા વામુદેવ ઉત્પન્ન થયા. ” તે
 પછી કૃષ્ણે દવા લાવીને મગધરાજને કહ્યું. “ અરે મૂર્ખ !
 હજી પવનું છવતું ઘેર જા અને મારી આરા માન, તારી
 સંપત્તિને લોગવતો છતાં છર્ણુ-ટુક થયા છતાં પણ તું
 છવતો રહે. ”

પોતાનું થક પણ વ્યર્થ જવાથી મગધરાજ આખરે
 નિરાશ થયો હતો, તેણે પોતાની પડતી જોઈ હતી. રાનીએ
 બાળેલું અને અતિમુદ્રા કુમારે કહેલું કે “ કંસને મારનાર
 જરાસંધને મારશે. દેવકીનો સાતમો ગર્ભ કંસ અને
 જરાસંધનો કાળરૂપ થશે. હવે પછી યવાના જગદેવ અને
 વામુદેવ એવા વસુદેવના બે પુત્રો પ્રતિવાસુદેવનો નાશ
 કરશે. ” એ બધાં વચનો આજે સત્ય થયેલાં જોવાય છે.
 આજે તેને દુનિયા વિચિત્ર લાગી. આજમુખી જે
 મુદનોએ અનેક દુશ્મનોને ત્રાહ ત્રાહ પોકરાવી હતી

તેણેજ આજે દગો દીધો. તેણે જોયું કે બધી બાજુ બદલાઈ ગઈ છે. માટે મરણનીજ રાહ જોતો તે જીવતો ઉભો રહ્યો. બસ મનુષ્યલોકનાં પોતાનાં સમૃદ્ધિપણના પુણ્ય હવે પરવારી ગયાં હતાં. છતાં એ વીરમાની પુરૂષ હારીને જીવવાને પસંદ કરનારો નહીં હતો. બસ ! ઘણા કાલ પર્યંત ઈનિયાતું ઐશ્વર્ય, ભોગવ્યું. અને વૃદ્ધાવસ્થા આવી. મરણ તો સર્વેને સરખુંજ છે એક દિવસ તે સર્વેને માથે ગાળે છે. માટે રણમાંજ પતન થવાનું હોય તો ભલે, પણ શત્રુ આગળ દિનતા તો નહીંજ કરવી.” આમ જીવન મરણનો પ્રસંગ તેની નજર સમક્ષ ખડો થયો.

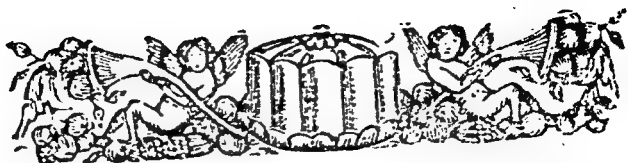
“રે ! નાદાન ! શું હું તારી દયા ઉપર જીવું ?” જરાસંધે ગર્વથી કહ્યું.

“ઠીક છે તો સાવધાન !” કહી તરતજ વિષ્ણુએ ધગ-ધગતા અંગાર વર્ષાવતું એ ચક્ર પ્રતિવાસુદેવ જરાસંધ ઉપર ભમાવીને મુક્યું. ચક્ર વેગથી મગધરાજ સામે ધસતું ચાલ્યું. ચક્રને જોઈને મહાભૂજ જરાસંધે તેના નાશ માટે અનેક ચંપાઓ કરી. પણ વિધિ પ્રતિકુળ હોય ત્યારે સર્વે દાવ વ્યર્થ જાય છે. જેથી પળવારમાં તેજ ચક્રે આવીને મહામાની જરાસંધનું મસ્તક છેદી નાખ્યું.

કર્મોના ઘણા ભારથી લેપાયેલો અને અનેક આકરા કર્મબંધનોથી આકુળ વ્યાકુળ થયેલો મગધરાજ જરાસંધનો આત્મા ચાથી નારકીનો અતિથી થયો.

મગધની ગાદી ઉપર જરાસંઘના મુખ્ય પુત્ર સહદેવને જેસાડી મગધનો ચોથ ભાગ આપ્યો. મહાનેમિને શાર્યપુર આપ્યું. હિરણ્યનાભના પુત્ર રૂકમનાભને કોશલ દેશમાં સ્થાપિત કર્યો, રાજ્યને નહીં છૂટા ઉગ્રસેનના ધરનામે પુત્રને મથુરાનું રાજ્ય આપ્યું. જ્યાં આગળ શ્રી નેમિનથે શંખ કુંકીને યાદવસૈન્યનું રક્ષણ કર્યું હતું. ત્યાં શંખપુર નામે નગર વસાવી પાર્શ્વનાથની મહામહિમાવાળી પ્રતિમાને ત્યાં ભવ્ય પ્રાસાદ બંધાવી તેમાં વિવિધ મહોત્સવ પૂર્વક સ્થપન કરી સર્વે યાદવો પોતાના આત્માની જંગ નિરંતર તેના પૂજન કરવા લાગ્યા. કૃષ્ણે તે નગર તેના ભક્તિમાં આપી દીધું. ત્યારથી તે પાર્શ્વનાથ "સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથ" તરીકે જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયા.

પછી કૃષ્ણે છ મઃસમાં ભગવાન પાદીને મગધદેશમાં કોટિશિલા આગળ આવ્યા, ત્યાં તેમણે પોતાના ભૂજ પરાક્રમથી કોટીશિલાને ડાબા હાથથી પૃથ્વીથી ચાર આંગુલ ઉંચી કરી, એજ શિલાને પ્રથમ વાસુદેવે ભૂજના અગ્રભાગ સુધી ઉંચી કરેલી, બાજનાએ મસ્તક સુધી, ત્રીજાએ કંઠ સુધી, ચોથાએ ઉરસ્થળ સુધી, પાંચમાએ છાતી સુધી, છઠ્ઠાએ કટીસુધી. સાતમાએ સાયળસુધી, આઠમાએ જાનુ સુધી અને નવમાએ ચાર આંગળ પૃથ્વાથી ઉંચી ધારણ કરી. કેમકે અવસર્પિષીત. નિયમ પ્રમાણે વાસુદેવનું બળ પણ એણે થતું જાય છે.

ખંડ ૩ જો.

પ્રકરણ ૧ હું.

દંડનાયક.

મહારાજા કર્ણુદેવ આજે રાજસભામાં સિંહાસન ઉપર બીરાજ્યા હતા, સર્વે સામંતો, સેનાપાત, સરદારો વગેરે પોતપોતાના આસને બેઠા છે. બીજી તરફ મુંબલમંત્રી, હુલોમંત્રી વગેરે મંત્રાઓ બેઠા છે. મહારાજા કર્ણુદેવના મુખ પર શોકની છાયા પ્રસરી રહી છે. સભા શાંત બેઠી છે, ત્યાં વ્યથા તામા વધારો કરતા મુંબલ મહેતાએ વાત છેડી. “મહારાજા સૌરાષ્ટ્રમાં આપણે જેને દંડનાયક નીમીને મોકલીએ છીએ તે રા’ નવધણના ત્રાસથી કંટાળીને પાછા આવે છે. એ દંડનાયકોની એવી સ્થિતિ થઈ.”

“એ રા’ ને છવતો પકડીને મારી નાંખવો તેમજ અથવા તો એના પુત્રને ગાદીએ બેસાડી એને અહીંયા રાખવો તેમજ ” મહારાજા જનુની દિગ્ગાર કાઢ્યા.

તેનીજ સત્તા નીચે રહેવું પડતું, આથી સરદારો આવી મહાન પદવીની જોખમદારીનો વિચાર કરવા માંડયા.

“ ત્યાં તો દેવપ્રસાદનું કામ ! તે ત્રીજે દિવસે રા' નવધણુને ત્રાહ્ય પોકરાવે, તોળાહ-તોળાહ પડાવે તેવો છે. ” કહ્યું દેવે ગુજરાતના પ્રાણસ્વરૂપ મહામંડલેશ્વર દેવપ્રસાદનું નામ આગળ ધયું.

“ દેવપ્રસાદ મંડલેશ્વરની તો ત્યાં કરતાં અહીંયા આપણને જરૂર વધારે પડે. રાજ્યમાં ક્યાંય તોફાન કે બળવો જાગે ત્યારે વળી પાછા તેમને ક્યાં તેડવા મોકલીયે ? માટે કેટલુંક ગુજરાતનું જવેરાત તો ગુજરાતમાં જ રાખવું જોઈશે. ” મુંજલ મેતાએ ઠીકઠીથી સૂચવ્યું.

“ તો બીજા કોઈને મોકલીએ, આ દેશગદેવને મોકલીયે તો કેમ ? ” રાજ્યે બીજી દરખાસ્ત મુકી.

“ હા ! તે ઠીક છે. ” મુંજલ મેતાએ પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં દેશગદેવ તરફ જોયું. “ કેમ મંડલેશ્વર ! સોરઠના દંડનાયક તરફે તમે જશેને ? ” મુંજલ મેતાની દેશગદેવને મોકલવાના પ્રસ્તાવને કાંઈક નહોતી છતાં તે માટે દેશગદેવનો સુખ જાનાય છે તે જણવા પૂછ્યું.

“ ધણીજ ખુશીયો ? મહારાજની આજ્ઞા હોય તે હું જવાનું તેવું રહે ? ” જવાબ આપતા દેશગદેવનું હૃદય હર્ષથી નવાજાતું મેતાએ જોયું.

મંત્રીશરને કાને પહોંચી હતી તેથી વિચાર્યું કે આ સોરઠમાં જઈને કાંઈ ઉકાળે તેમ નથી. છેવટે નગર ફેરવતાં મુંગલ મેતાની આંખ સર્જન મંત્રી ઉપર કરી. તેની બુદ્ધિને-તેની દીર્ઘદષ્ટિને સોરઠનો દંડનાયક થવાને સજ્જન-સુજન મંત્રી યોગ્ય જણાયો. તે મહારાજનો ખાસ મિત્ર ને જમણો હાથ હતો. સામંતનો સામંત, ને સરદારનો સરદાર હતો. વિચારવાં હતાં, તેમજ રણસંગ્રામમાં-ગાહુયુદ્ધમાં ઘણા મહોને પટ્ટી પટ્ટીને તેણે નામના મેળવી હતી. પણ મહારાજનો ખાસ ક્ષેત્રી હોવાથી મહારાજ તેને રજા આપશે કે નહીં, તે વાત મેતાને વિચારવા જંવી હતી, તરતજ મુંગલ મહેતાએ કહ્યું. “ મહારાજ ? તેને માટે ફક્ત એકજ જણ યોગ્ય છે. ”

“ કોણ ? ”

“ તે આપના મિત્ર વીર સુશટ સજ્જન મંત્રી ! સોરઠના દંડનાયક માટે એજ ઠીક છે. બુદ્ધિથી અને બળથી ‘ રા ’ ને ઠેકાણે લાવે તેવા એજ એક વીર છે. ” મહાઅમાત્યે કહ્યું.

“ પણ મિત્રનો વિયોગ-તો એના પણ અધિક છે. ”

“ તેનાથી પણ એક ચીજ અધિક છે, મહારાજ ! ”

“ અને તે કયું ? ”

“ રાજ્યનું રક્ષણ ! રાજ્યધર્મ ! ” મહાઅમાત્યે કહ્યું.

“ તે તમારું કહેવું વ્યાજબી છે. રાજ્યના રક્ષણ માટે રાજાએ દરેક ભોગો આપવા જોઈએ. પણ.... ”

રાજાને બોલતો અટકાવીને મહારાજાએ કહ્યું. “માટેજ આપ સજ્જન મેતાને હંડનાયકની પદવી આપીને સોરઠ મોકલો.” મુંબાઈને મન સજ્જનમંત્રીને સોરઠના હંડનાયકની પદવી આપવામાં બે લાખ હતા. એક તો તે રા'ને સકંજામાં સપડાવશે. અને બીજું ગિરનાર તીર્થનું રક્ષણ થશે-ઉદ્ધાર થશે.

મહારાજા તરતજ સજ્જન મંત્રીને હીરા માણેકથી જડેલી ચોનાની તલવાર ભેટ આપી હંડનાયકને પોશાક એનાયત કરી હંડનાયકની પદવી આપી. સજ્જન મેતાએ તે ઘણા હર્ષ-પૂર્વક સ્વીકારી અને થોડા દિવસમાં તે પોતાના લશ્કર સાથે મહારાજાની આજ્ઞાથી સોરઠ તરફ રવાના થયા.

મકરણ ર જી.

રા' સાથે કારભારીની મસજીદ

“બાપુ ! શુજરાતના રાજ્યનો કામ્રંપણ સુબો ભલેને આપણા રાજ્યમાં રહે. એની વચમાં આપ જ્યો નહીં, પછી તેને આપણી વચમાં પડવાનું-કલહ જગાડવાનું કામ્રં કારણ નથી ? ” જીના ઉપરકોટના કીલ્લામના એક આતિથાન મકાનમાં રા'નવધણ ઉંચા કારમીરી કીનખાગથી આજ્ઞાદિત થયેલી ગાદી ઉપર કામ્રંક વિચારમાં પડેલો છે, તેની આગળ તેનો કારભારી સોમચંદ બેઠેલો છે. તેણે આસ્તેથી પોતાના રાજા આગળ વાત શરૂ કરી.

દિવસે મારાથી કંટાળીને નાસવું પડ્યો. ” રા'નવચ્ચે આવનાર દંડનાયક નિર્માલ્ય હોય તેમ અગમચેતી દાખવી.

“એ તો કેમ માલુમ પડે ! પુત્ર અને શ્રી તેનાં તો નિવરણ વખાણ ! જે શામ આપણને સુગમ જમાવું હોય તે પછી વાર બહુજ વિઠટ ચર્ચા થાય છે. સત્જનમંત્રી યોદાજ દિવસમાં હવે અહીં આવનાર છે. તો તેને અને આપને વામનસ્થલીમાં રહેવું એવો શુદ્ધેશ્વરનો હુકમ છે. માટે વિચારીને પગલા અરવા હોયત છે. જો જો ઉતાવળ કરો આ પાછળ રહેલા ચાર પુત્રોને રખડાવતા ! ” સોમચંદ્ર કારભારીએ ચેતવણી આપી.

“ તમે વાણીયા બાપ બહુ નબળા ! તમારા સમાગમથી તમે ઉલટા બળવાનને પણ નબળા બનાવી દો ! ”

“ આપ જમી તેમ કહે. શુદ્ધેશ્વર ખુદ પણ મારા જેવા વાણીયા-નીન લોકોનાજ મંત્રીઓની વચમાં છે; છતાં તાબાના રૂથો ઉપર તેનો કેટલો પ્રતાપ ! હંમેશાં બળ, ભુદિ, સામ્રાજ્ય અને વૈભવ ઉપરજ એશ્વર્ય ટકેલું છે. એવી નીતિ છે કે બરેબરીયો કે પોતાનાથી ન્યુન હોય તો સમય આવે તેને દબાવવો-પોતાને વચ કરવો. પણ જો પોતાનાથી અધિક હોય તો ત્યાં સાહસ ન કરતાં, અનુકુળ સમયની રાહ જોવી. પોતાનાથી બળવાન ચતુની સામે થવું હોય તો ઉતાવળે આંખ પાકે નહિ, તેનો સમય બદલાય અને આપણું બળ તેનાથી અધિક થાય ત્યાં મુખી થોભી તરતજ પછી જ પડાવવું. બાદી તો સૌરાષ્ટ્રના સર્વે નાના

મોટા રાજાઓ તમારી આજ્ઞામાં શું નથી? તેઓને
જે હમણાં દબાવવા હોય તે બેઠકક સહેજમાં આપણે
તેમનો ગર્વ ઉતારી શકીએ. સમજ્યાને બાપુ ? ” સોમ-
ચંદ્રે કંઈક રાજ્યનીતિનો ખ્યાલ આપી લાંબી દૃષ્ટિનો વિ-
ચાર કરી સંભળાવ્યો.

બાદ કેટલીક ખાનગી મસલત કરી કારભારીએ રા'ની
મતિ ઠેકાણે આણી તે પોતાના મુકામે ચાલ્યો ગયો.

સોરઠની જુનાગઢની ગાદી સ્થાપનાર જાદવ ચંદ્રચુકનામે
રાજા થયો, તેનો પુત્ર હમીરસુનો પુત્ર મૂળરાજ ઈ. સ. ૯૦૭
માં જુનાની ગાદીએ આવ્યો. તેનો પછી વિશ્વવરાહ ગાદીએ
આવ્યો, તે પછી ગ્રહરીપુ ઈ. સ. ૯૪૦ માં ગાદીએ બેઠો. તેણે
બહોળા કાળ ગાદી ભોગવી. તે પછી ગુર્જરેશ્વર મૂળરાજ સોલંક-
દીને હાથે તે મરાયો, ને તેનો પુત્ર રાંધવાટ ગાદીએ આવ્યો.
ઈ. સ. ૯૮૨ થી ૧૦૦૩ સુધી સોરઠનું સામ્રાજ્ય તેણે ભોગ-
વ્યું, તે પછી તેનો પુત્ર રાંધવાસ અથવા મહાસદ નામ થયો.
તેણે ઈ. સ. ૧૦૦૩ થી ૧૦૧૦ સુધી રાજ્ય કર્યું. તેણે ગુર્જરે-
શ્વરની રાણીઓ ઉપર જુદામ કવચ. ગુર્જરેશ્વર દુરજનસંગ
તેના ઉપર ચડાઈ કરીને ઉપરકોટના કિલ્લામાં તેને મારી
નાંધ્યો, તે પછી તેનો પુત્ર રાંધવવરુ થયો. તેણે ઈ. સ.
૧૦૨૦ થી ૧૦૪૪ સુધી રાજ્ય કર્યું. તેનો પુત્ર રાંધવવરુ
થયો. તેણે ઈ. સ. ૧૦૪૪ થી ૧૦૬૩ સુધી રાજ્ય કર્યું. તે
પછી ઈ. સ. ૧૦૬૩ માં રાંધવવરુને રાજા તરીકે ઉપર કોટ

મોટા રાજાઓ તમારી આજ્ઞામાં શું નથી? તેઓને
જે હમણાં દબાવવા હોય તેો બેઠકક સહેજમાં આપણે
તેમનો ગર્વ ઉતારી શકીએ. સમજ્યાને જાણુ ? ” સોમ-
ચંદ્રે કાંઈક રાજ્યનીતિનો ખ્યાલ આપી લાંબી દૃષ્ટિનો વિ-
ચાર કરી સંભળાવ્યો.

બાદ કેટલીક જાનગી મસલત કરી કારભારીએ રાંની
મતિ ઠેકાણે આણી તે પોતાના મુકામે આડ્યો ગયો.

સોરઠની જુનાગઢની ગાદી સ્થાપનાર જતદવ ચંદ્રચુડનામે
રાજા થયો, તેનો પુત્ર હમીરચનો પુત્ર મૂળરાજ ઈ. સ. ૯૦૭
માં જુનાની ગાદીએ આવ્યો. તેની પછી વિશ્વવરાહ ગાદીએ
આવ્યો, તે પછી ગ્રહરીપુ ઈ. સ. ૯૪૦ માં ગાદીએ બેઠો. તેણે
બહોળ કાળ ગાદી ભોગવી તે પછી ગુર્જરેશ્વર મૂળરાજ સોઠના
કીર્તિ હાથે તે મરાયો, ને તેનો પુત્ર રાંકવાટ ગાદીએ આવ્યો.
ઈ. સ. ૯૮૨ થી ૧૦૦૩ સુધી સોરઠનું સામ્રાજ્ય તેણે ભોજ-
વડું. તે પછી તેનો પુત્ર રાંધ્યાસ અથવા મરીપાલ ગજા થયો.
તેણે ઈ. સ. ૧૦૦૩ થી ૧૦૧૦ સુધી રાજ્ય કર્યું. તેણે ગુર્જરે-
શ્વરની રાણીએ ઉપર જુદમ કરવાથી ગુર્જરેશ્વર દુર્લભરાજ
તેના ઉપર ચડાઈ કરીને ઉપરકોટના કિલ્લામાં તેને મરી-
તોડ્યો, તે પછી તેનો પુત્ર રાંતવજા થયો. તેણે ઈ. સ.
૧૦૨૦ થી ૧૦૪૪ સુધી રાજ્ય કર્યું. તેને પુત્ર રાંતેંગાર
થયો. તેણે ઈ. સ. ૧૦૪૪ થી ૧૦૬૭ સુધી રાજ્ય કર્યું. તે
પછી ઈ. સ. ૧૦૬૭ સ. રાંતવજાને મારતા તેના ઉપર તેણે

તેણે શુદ્ધદેવર કર્ણદેવથી સ્વતંત્ર થવાને બહુ બહુ મહેનત કરી
પણ આખરે કર્ણદેવના બળા માગતેને નમતું આપવું પડ્યું.
રાજા કર્ણદેવ જે જે પોતાના અધિકારોએને મોકલતો તેને
રા' જ'વાજ' દેતો નહીં, આખરે આપણે જોયું તેમ સર્જન
મંત્રી સોરઠનો દંડનાયક થઈને આવ્યો. પણ સ્વતંત્રતાના મ-
હત્વાકાંક્ષી રા'ને આ સત્તા રૂચી નહિ. તેને માટે તે જીવ
ઉપર આવી ગયો હતો. સમસ્ત સૌરાષ્ટ્ર ઉપર હકુમત ચલા-
વનાર ઉપર શુદ્ધદેવરનો અધિકારી હકુમત ચલાવે તે તેને
મન જીવતાં મુલાં સરખું લાગતું હતું. પણ કારભારીની અતુ-
રાઈથી તાજ જેમ તેમ નજીવે જતું હતું.

પ્રકરણ ૩ જી.

હકુમત મંજૂર.

રા'નવઘણ ઉપરકોટમાંના પોતાના કીલ્લાના મકાન-
માંના એક ભાગમાં આમતેમ ટેલી રજા છે. તેવામાં
એક ડૂંસીપાઈએ આવીને નમસ્કાર કરતાં અરજ કરી કે
“બાપુ ! દંડનાયકનો છડીદાર-પ્રતિહારી એક લખોટો
લખને બહાર ઉભો છે. તે આપને મળવા માગે છે.”

“જા ? જઈને કહે કે કારભારી પાસે જાઓ !”

ગહાર નીકળી તેણે દંડનાયકને સર્વ વાત સમજાવી દીધી. તરતજ સેનાપતિને ખબર આપી લશ્કર તૈયાર રખાવ્યું. સોરઠી લશ્કર ઉપર કાળુ રાખ્યો, દરવાજે દરવાજે સોરઠી પહેરા ઉપર પોતાના પહેરા રાખ્યા. ઉપરકોટમાં લશ્કર ફરતું કર્યું. પચ્ચીસ રજપુત યોદ્ધાઓને લઈને એક ચાલાક રાજપુત સુભટને રા'નવધણુને પોતાની હજુરમાં હાજર કરવાને મોકલ્યો. મદદને માટે બીજું લશ્કર તૈયાર રાખ્યું. ખુદ્દી સમશેરથી અને પચ્ચીસ યોદ્ધાઓને આવતાં જોઈને સોરઠીયાની આંખ ચમકી, દરવાનોએ પણ નિમકહલાલી બતાવવા સમશેર ખેંચી, એક સીપાઈ અંદર ખબર કરવાને દોડ્યો અને પચ્ચીસ યોદ્ધાઓની ટુકડીના સરદાર જુવાનસિંહ રાઠોડે દરવાનોને દરવાજાથી દૂર ખસી જવા કહ્યું. દરવાનોએ ના કહેવાથી તરતજ સામસામે તલવારો અથડાણી. ત્યાં તો રા'નવધણુ આવી પહોંચ્યો. “ખબરદાર !”

તરતજ સામ સામે ઉંચકાયેલી તલવારો પાછી મ્યાન થઈ. “કેણુ છે અને તું ક્યાંથી આવ્યો છે !” રા'નવધણુ સત્તાદર્શક અવાજે જુવાનસિંહને પુછ્યું.

“આપને દંડનાયક જોલાવે છે. તેથી આપ અમારી સાથે ચાલો સરદારે તેટલીજ નિશ્ચલતાથી જવાખ આપ્યો.”

એજ કે બીજું કાંઈ ? ચાલો હું તૈયાર છું.” રા'નવધણુ સમય વર્તી ગયો. તે સમજતો હતો કે પચ્ચીસને કદાચ મારીશ તો પાંચસો બીજા તૈયારજ હતા. પરિણામે ખાના-

ખરાબી હતી. હંડનાયકે જીનાની દરેક ચોક્કીયો દબાવી હતી. અને લશ્કરની આઠે લશ્કર રાખ્યું હતું. તરતજ રા'નવધણુ આગળ થયો. તેની સાથે તેના દશબાર સીપાઈયો પણ ચાલ્યા.

હંડનાયકના મકાનમાં સર્વે આવી પહોંચ્યા. ત્યાં ખુદી સમશેરે ઉભેલા ચોદાઓની પકિતએ સમશેર નમાવી રા'ને માન આપ્યું. તરતજ હંડનાયક જ્યાં બેઠા હતા ત્યાં સર્વે આવી પહોંચ્યા. રા'ને જોઈ હંડનાયકના સંરક્ષાદોએ માનપૂર્વક હંડનાયકની જોડમાં આસન આપ્યું. રા' હંડે શ્વાસે બેઠો બેઠો હંડનાયકનો દોરદમામ, તેનું મજબુત શરીર, ભવ્ય હાલત, ને ગૌરવતામયું વદન જોઈ અંતરે.

“કિમ મહારાજ ! આપનો શું વિચાર છે ? આપે મહારાજના હુકમને માન્ય કરવો છે કે તેમની સામે દ્રોહ કરવો ? ” મંત્રીએ પૂછ્યું.

“ મહારાજના હુકમનું અપમાન કરવાનું શું કારણ છે ? કહો, મહારાજનું શું ક્ષમાન છે. ” રા'એ હૃદયમાં કચવાટ હોવા છતાં લોહીનો પુંટો મળી જઈને જવાબ આપ્યો.

“ તો જીઓ ! તમારા એક મોટા પુત્ર રાયધનજીને મહારાજની હજુર પાટણ મોકલી આપો અને તમારે ત્યાં જવું હોય, ત્યાં અમારી પરવાનગી મેળવીને જવું. અમારી વિરૂદ્ધ ઠાંઈ પણ ચળવળ કર્યો તો તરતજ તમારી ગાદીનો હઠ્ઠ રદ કરીને કુંવર રાયધનજીને તખ્તનરીખ કરવાનો મહારાજના હુકમનો અમલ કરવામાં આવશે. ” હંડનાયકના

એક પછી એક ગાંધો સાંભળીને રા'નવધણ હમણાં તો ડંડો
મારથઈ ગયો.

“ મહારાજનો હુકમ અમારે શીરને સાટે છે, પણ
મહારાજે કાંઈક મોટામ ખતાવવી જોઈએ. ” કારભારી
સોમચંદ્રે કહ્યું.

“ તે તો રા'ની રીતભાત ઉપર આધાર રાખે છે.
મહારાજને જાણ થયે કે હવે રા' આપણને સંપૂર્ણ વફાદાર
છે, તો પછી તરતજ સુધારો કરવામાં આવશે. ત્યાં સુધી
શુર્ગર દરકરીઓનો તમામ ખર્ચ સોરકની તીજોરીમાંથી
પગાર કરવામાં આવશે. ” દંડનાયકનું વચન સાંભળીને રા'ના
હૃદયમાં મોટો ધ્રાનડો પડ્યો.

“ આવતી કાલેજ તમારા મોટા કુમારને ગ્યાલા સાથે
પાટણ-મહારાજનો સેવામાં રવાને કરી દો. ” કરીથી દંડ-
નાયકે કહ્યું.

બાદ દરકરી ખર્ચ આદિ ઉપર સારી રીતે વિચેચન ચાલ્યું.
પણ તેમ. દંડનાયકની પ્રતિકા આગળ ના તે. રાખા થઈ ગયે.
અ. નરે રા. એ જાણ્યું કે હવે અર્ધાચિ. મદદનું મુશ્કેલી હતું.
તેથી હમણાં તો “ હા ” પકાવવામાં જ રહ્યું છે. વખત આવે
કરતા કરવા થાન છે. ” તરતજ રા' એ કહ્યું. “ તમારી મર્યાદા
શરતો અમારે માન્ય છે. ”

પછી દંડનાયકે ચાંતોડી. એક ખાટો ચમકુ કર્યો અને
રા. ને તેમ. પેટાની લટી અને ગળ મુઠા દબાવવા કહ્યું. તે

મુજબ મુંગે મુંગે રા' એ સહી કરી આપી, અને બીજે દીવસે કુંવર રાયધનજીને પોતાના રસાલા સાથે પાટણ રવાને કર્યા.

પ્રકરણ ૪ થું.

નેમનાથનાં દર્શન.

પૂર્વોક્ત ઘટના બન્યા પછી દંડનાયકને ખબર પડી કે રા' કાંઈક સીધો થયો છે. અને સોરઠનો કારોબાર શાંતિપૂર્વક ચાલે છે. ત્યારે તેને કાંઈક શાંતિ થઈ. એક દિવસ દંડનાયકને હવે ગિરનાર પર્વત ઉપર નેમનાથની યાત્રા કરવાનો વિચાર થતાં બીજે દિવસે સવારના પાલખીમાં બેસીને પર્વતની તળેટીમાં આવી પગપાળા ઉપર ચઢવા લાગ્યા. દંડનાયકની યાત્રાની ખબર પડતાં જુનાગઢના ઘણા થીમંત ધનાઢ્યો તેમની સાથે થયા. રા' નવઘણ, દારબારી અને દંડનાયકના સરદારો તથા યોદ્ધાઓ સાથેજ હતા. અરસપરસ વાતો કરતા કરતા લગભગ ચાર ગાઉ દલંબ્યા પછી તરતજ નેમનાથનો ગઢ દેખાયો. કુંમરના ઇતિહાસથી માહિતગાર વૃદ્ધોએ કેટલીક નવાંજુની હકીકતથી દંડનાયકને વાકેફગાર કરવા માંડ્યા, પ્રધાન સોમચંદે સંને અને દંડનાયકને લગવંતના અભારામાં તથા જોંપરામાં લઈ

જઈ પ્રભુનાં દર્શન કરાવ્યાં. સર્વ દેરાસરોમાં દર્શન કર્યા
ખાદ સ્નાન કરીને પૂજા કરવા જતાં પ્રથમ મૂળનાયક શ્રીનેમિ-
નાથ પ્રભુને પૂજ્યા. પૂજતી વખતે “ હૃદયમાં કુદરતી વિચાર
પેદા થયો કે આવી અદ્ભૂત પ્રભાવવંત પ્રતિમા કયા ભાગ્ય-
વંતે સ્થાપી હશે ? ” તેથી તરતજ જીજ્ઞાસાવૃત્તિથી દંડના
મકે તે સંબંધી હકીકત જાણવાને સોમચંદ્ર કારભારીને પૂછ્યું.

“ શેઠજી ? આ પ્રતિમા અહીંયાં કોણે ને કયારે
પધરાવી હશે ? ”

“ જી ? આ પ્રતિમા સૌરાષ્ટ્રમાં આવેલા કાંપિલ્યનગરના
શેઠ રત્નશેઠ પધરાવેલી છે. ત્યારથી આ પ્રતિમાનું પૂજન
થતું આવે છે. ” સોમચંદ્રે ખુલાસો કર્યો.

“ તો શું મહાવીરસ્વામી પછી આ પ્રતિષ્ઠા થઈ
હશે વાર ? ”

“ ના જી ! બાવીશમા તીર્થંકર નેમનાથ સ્વામીનાં મોક્ષ-
ભગમન પછી જે હજાર વર્ષ વહી ગયાં ખાદ રત્ન નામનો શાહુ-
કાર સંઘ લઈને આવેલો, તેમના માણસોએ વિચિત્ર વર્ણ-
વાળી વિમલ રાજાએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલી લેખ્યમય નેમિનાથની
પ્રતિમાને જલ કલશોથી સ્નાત્ર કરવા ઇચ્છ્યું. જેથી તત્કાળ
તે ગળી જઈ માટીના પિંડ રૂપ થઈ ગઈ ! આમ તીર્થને
ભંજ થવાથી રત્નશેષિને બહુ દુઃખ થયું, તેથી મહા
સાહસિક એવો તે તરતજ આહાર પાણીનો ત્યાગ કરીને
શાસનદેવીને આરાધવાને ધ્યાન ધરતો બેઠો. એક માસને

અંતે અંજિકાદેવીએ પ્રસન્ન થઈને દર્શન આપ્યાં અને કાંચનગિરિ ઉપરના પ્રાસાદમાં રહેલી રત્ન અને માણિક્યની બનેલી વજ્રમય જોરી નેગિનાથની મૂર્તિ અંજિકાએ રત્નથોરને આપી અને માયાથી તેને પાવણમયી બનાવી મણિ માણિક્યનું તેજ બાર જોજન પર્યંત પ્રસરતું તે દરો લીધું. તેથી અવિકલમાં યનાવા મલેષ સરખા રાજાઓથી કાંઈ ભય પ્રાપ્ત થાય નહીં. " કારભારી સોમચંદ્રે દુઠ્ઠ દહીકત નિવેદન કરી.

" અહો ? ત્યારથી આ પ્રતિમાનું પુજન આપ્યું આવે છે ? " રા' નવધણે વચમાં પૂછ્યું.

" છ ? રત્નથોરે તે પ્રતિમાને ત્યાંથી કાંચનગિરિના પ્રાસાદમાંથી દેવશક્તિથી-અંજિકાનો સહાયથી અહીંઆ લાવીને પધરાવી. તે એક લાખ ત્રણ હજાર બસોને પચાસ વર્ષ પર્યંત અહીંયાં પૂજાઈ અદૃશ્ય થઈ જશે. "

" કારણ ? " રા'એ પૂછ્યું.

" કાળના પ્રભાવે કરીને એકાંત દુષ્કાળમાં છવે અર્ધ આયુષ્યવાળા, અધિક કષાયવાળા અને અર્ધ સત્વ-વાળા હોવાથી નેઓ ધર્મકર્મથી રહીત થશે, વ્યવહારથી પણ અસર રહેશે. તેથી. "

" ત્યારે આ પ્રતિમા ક્યાં જશે ? "

" સમુદ્રમાં દેવતાઓથી પૂજાશે અને પછી બીજા દેવતાઓ તેનું પૂજન કરશે. " સોમચંદ્રે કહ્યું.

" શેઠ છ ? આ પ્રતિમા કાંચનગિરિના પ્રાસાદમાં ક્યાંથી

“વારૂ! તેણે બરાબી હશે તેમાં તેનો કાંઈ હેતુ હશે?”
નવધણે વચમાં કહ્યું.

“છ ? સાગર તીર્થ કરને બ્રહ્મેદ્રે પૂછ્યું કે—
બગવન્ ! હું મુક્તિમાં ક્યારે જઈશ ?” ત્યારે તીર્થ કર
બગવાને કહ્યું કે “હવે પછીની આવતી અવસર્પિણીના
કાલમાં બાવીશમા તીર્થ કર નેમનાથ થશે, તેમનો
વરદત નામે ગણધર થઈને તું મુક્તિએ જશે.” તેથી ઇંદ્ર
પોતાના ઉપકારી એવા જાવિ તીર્થ કર નેમિનાથની પ્રતિમા,
શ્રેષ્ઠ એવા રત્નોદ્યો રથાભવર્ણીય બનાવીને પોતાના વિમાનમાં
સ્થાપન કરીને બકિતથી તેનું પૂજન કરવા લાગ્યા. તે તે
પછીના કેટલાય બ્રહ્મેદ્રોવટે ત્યાંને ત્યાં પૂજાઈ. ઉવટે નેમિ-
નાથના સમયમાં તે સમયના બ્રહ્મેદ્રે નેમિનાથના કહેવાથી
તે પ્રતિમા કૃષ્ણ વાસુદેવને આપી. જ્યાં સુધી વાસુદેવની
દારિકા રહી ત્યાં સુધી એ પ્રતિમા ત્યાં પૂજાણી, તે પછી
ધંધનગિરિમાં દેવતાઓથી પૂજાઈ. તેજ પ્રતિમાને અંબિકા
દેવીએ પાપાણુમય બનાવીને રત્નશેઠને આપી, જે દાસ
પૂજાય છે. સોમચંદ્ર ઠારબારીએ કુંક હઠીકત કહી સંભળાવી

“વારૂ! ધન્ય છે એ મહા સાત્વીક શીરોમણિ રત્ન
શેઠને ! કે જેણે આવા તીર્થનો ઉદ્ધાર કર્યો. તીર્થને લાયક
પ્રતિમા પણ પ્રાપ્ત કરી.” દંડનાથકે એ મહાસાત્વીક રત્ન
શેઠના કૃત્યની પ્રશંસા કરી.

આમ વાતચીતો કરીને સર્વે જણા પૂજાથી પરવારીને
નીચે ઉતરવા લાગ્યા, દંડનાથકેને આ તીર્થ ઉપર બહિરામ

ઉત્પન્ન થયો, અને તેવુંજ પ્રાચીન તીર્થ સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથનું હોવાથી એક વખત તેનાં દર્શન કરવાનો હૃદયમાં દૃઢ સંકલ્પ કર્યો.

આ વિચારોમાંજ તેઓ નીચે ઉતરી ગયા. થોડાં દિવસ પછી રા' નવઘણુ અને દંડનાયક સર્વે વામનસ્થલી ઉપડી ગયા અને નિરાંતે ત્યાં રહીને પોતાનો કાળ સુખમાં વ્યતિત કરવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૫ મું.

તીર્થોદ્ધાર.

વામનસ્થળીની છાવણીમાં સુતા સુતા દંડનાયકે એક દિવસ પોતાની ધારેલી અને જેના વિષે અદ્ભૂત અમત્કારની વાતો સાંભળી હતી. તે સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાનાં દર્શન સ્વપ્નમાં કર્યાં. કોઈ દિવ્યશક્તિની પ્રેરણાથી તેને પુનરુદ્ધાર કરવાની ઝંખના થવા લાગી. સ્વપ્નસ્થ સ્થિતિમાંથી જાગી જતાં 'પોતે ક્યાં છે.' વિચારી આજના ધમંડીન જીવન તરફ અણુગમો લાવી તે તીર્થને ઉદ્ધાર કરવાની તેના દિલમાં લમત્રા લાગી.

થોડાક દિવસો વિત્યા કેડે દંડનાયકને ગુજરાત તરફ આવવાનું થયું, જેથી ત્યાં જાહેાણસ્ત કરી પોતાના લશ્કરમાંથી અધુર્ લશ્કર ત્યાં રાખી, અધુર્ પોતાની સાથમાં લીધુ. રા' નવઘણુને આપવા યોગ્ય કેટલીક શિક્ષાઓ આપી. કારભારી સોમચંદ્રને રા. ને કાળુમાં રાખવાને સમજાવ્યો.

જોવી રીતે પૂર્ણ વ્યવસ્થા કરીને તેઓ વામનસ્થાત્રીથી શુભરાત
તરફ આવવાને નિકળ્યા. અનુક્રમે તેઓ વડીવાર દેશમાં
પંચાસર નગર દહાં ત્યાં આવ્યા, ત્યાંથી સંજેશ્વર ગામની
નજીકમાં છાવણી નોંખવાના દુક્રમ થતાં ત્યાં તંજુ નંખાયા.

દંડનાયકે સજ્જન મંત્રી કારભારી અને કેટલાક
સરદારો લઇ સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથનાં દર્શને પધાર્યા. ત્યાં
મંદિરમાં જઈ ભગવાનની લેખ્યમય પ્રતિમાનાં-સંજેશ્વર
પાર્શ્વનાથનાં દર્શન કર્યાં. સ્વપ્નમાં જે વીર્ય જે સ્થિતિમાં
થેતે જોયેલું હતું, તેવીજ સ્થિતિમાં જોવામાં આવ્યું.
ભગવંતનાં દર્શન કરી ભગવીમાં બીજી પ્રતિમાઓનાં
દર્શન કરવા લાગ્યા. સાથે આવેલ બીજા દર્શન કરવાવાળાઓ
માંના એક જે વૃદ્ધોએ આગળ આવીને મંત્રીને સર્વે
દીકરો સમભવવા માંડી. મંદિર ઘણુંજ છુર્ણ અને ડગમગ
સ્થિતિમાં થઈ ગયેલું દંડનાયકે અવલોક્યું. “મંદિર ઘણુંજ
છુર્ણ પ્રાયઃ થઈ ગયેલું છે. ફરીને તેના ઉદ્ધારની જરૂર છે,
કેમ નહીં વાડ ?” દંડનાયકે તે વૃદ્ધોને પૂછ્યું.

“હા ! ઉદ્ધારની તો ઘણીજ જરૂર છે. પણ અમારી
સ્થિતિ એટલી બધી સારી નથી. જેઓ શ્રીમંત અને પૈસા
પાત્ર છે તેમને કાંઈ પરવા નથી, મહારાજ કર્ણદેવને ત્યાં
વંદાવસ્થામાં રાજકુંવરનો જન્મ થયો, આખી શુભરાતની
પ્રજાને આનંદ થયો, તેમના રાજ્યમાં આપના જેવા મોટા
મોટા અધિકારો લોગવનાર ઘણા જૈન શ્રીમાનો છે. જેઓ માત્ર
કર્ણદેવથીજ ઓછી સત્તા લોગવનારા છે. પણ એવા રાજ્ય

દિવસ પૂર્ણ નેમણે કરાવેલ દિવસનો કુતિલોદાસનું કામ
 સદા મુશ્કેલીનું બની શકે. તે પછી, દોઝા દિવસેનાં જાગૃતી
 દારીદ્ર્યે આવી શકે. તેમને મને આમ કહ્યું. ૧૯૧૯
 પણ જે જે કાર્યોમાં આમ કામ શિલ્પીઓ દ્વારા ને મને
 લોકવાચકો આપણે મુશ્કેલીઓને દેનારો ને ને દેખીએ.
 દેવાની દલી ને મને વિચાર્યો. કમળો, અને કમળો જ
 પાકે મને પાયાથીજ કામ કરવાને કહ્યું. પાછોજ
 પ્રવાદની માફક પેલાનો વચ મરવા કહ્યો. મુશ્કેલી
 ભાવન છતાંજની કુતિલો દેખી, નેને કુતિલો કદ મને
 કમળો આપી. આમના આમને પણ મદદ કરવાને-
 દેખીજ માખવાને જાણાય કરી. અને મારિતું કામ
 પરિપૂર્ણ થતાં નામજ પાતાને મળે આપવાની વ્યવસ્થા
 કરી લીધી. પાતાના કેટલાક અંગત માણસોને ત્યાં મળ્યાં.
 મને તેમના આ મુશ્કેલી કાર્યની અનુભવના કરી, પાતાના
 આત્મીય મર્મોશ્વરને ત્યાંની વ્યવસ્થાને સમજાવે કારભાર
 મુખત કરી પાતે પાટલ જવાની તૈયારી કરી.

પેસા, માણસ અને વ્યવસ્થાને યોગ્ય જરોજસ્ત કરીને
 દંડપ્રથક બીજેજ દિવસે પાતાની ધાવણી ઉપાધીને પાટલ
 તરફ રવાને થયા.

તે સમયમાં આજરમતીના તટ ઉપર આશાપત્રી આમમાં
 દેનાર આશા નામે ભીલ રહેતો હતો. હું-ફાટ, કારી અને
 શક પાડવી એ તેનો હુમેશનો વ્યવસાય હતો. આરે તરફ તેની
 માથેથી કોઈપણ રાજ તેની સામે થવાને કામ ભીડીને બહાર
 પડતો નહીં. પરંતુ નાના કુમાર જયસિંહને બાદી આપી કર્ણ
 દેવે ભીલ નિમરી વસાવવાનો વિચાર કરવાથી તેઓ તપાસ
 કરતાં બહીં આખ્યા. આશાભિલને પ્રભને રંબડનારો, અને
 હું-ફાટનો વ્યવસાય કરનાર બહીને મહારાજ કર્ણદેવે તરત
 તેની સામે હાકલ મારીને પોતાનું સૈન્ય તૈયાર કર્યું. સજ્જ
 મંત્રીને પણ તે હડાઈમાં ભાગ લેવો પડ્યો. અને સ. ૧૧૫૦
 ના મધ્ય સમયમાં કર્ણદેવે આશાભીલ ઉપર ત્યાગ કરી,
 મોટું યુદ્ધ થયું. ભીલની પાસે અગણિત કામઠાવાળા ભીલો
 હતા. તેમણે શુભરાતના રાત્રને હરાવીને પોતાનું નામ કાઢ-
 વાનો થયો. પ્રયત્ન કર્યો. પણ હડાઈમાં તેઓ હાર્યાને
 નાસી ગયા. આશાભીલ યુદ્ધમાં મરાયો. બહીયાં કર્ણદેવને
 સારા શત્રુન થયા. સ્થાનનો મહિમા પણ સારો જણાયો. બહી
 આ જગાએ જયવંતી દેવીનું એક મંદિર બંધાવ્યું, અને પો-
 તાના ઇંદદેવ કર્ણેશ્વર અને કર્ણમેડ પ્રાસાદ એવાં બે દેહરાં ચ-
 લાવ્યાં હતાં, તેમજ કર્ણસાગર નામે એક સરોવર બંધાવ્યું.
 અને કર્ણવતી નામે નગરી વસાવી પોતાનું રહેઠાણ ત્યાંજ
 રાખ્યું. ત્યારપછી મહારાજ કર્ણદેવ જીવ્યા ત્યાં મુધી કર્ણવ-
 તીમાં રહ્યા. સામે પાટણની હકુમત પણ ચલાવતા હતા. જે
 રાજ્ય સ. ૧૧૫૦થી મહારાજ જયસિંહ દેવનું જ કહેવાતું હતું.

આ તરફ સં. ૧૧૫૧ ની સાલમાં દંડનાયક સજ્જન મંત્રીએ પણ મંદિર તૈયાર થયાના સમાચાર મળતાં તેમને સંજેશ્વર જવાની ચટપટ લાગી હતી, તે અરસામાં મહારાજ કર્ણદેવ યુદ્ધમાંથી પરવાસી ગયા હતા. અને કર્ણવતી નગરી વસાવવાનું કામ ધમધોકાર ચાલતું હતું. અનુભવીઓએ મહારાજની સમક્ષ કર્ણવતી નગરીનો નકશો દોર્યો હતો, તે પ્રમાણે નગરની બાંધવટીનું કામ તડામાર ચાલતું હતું; અત્યારે તે હવે પૂરું થવાની તૈયારીમાં હતું. સંપૂર્ણ તૈયાર થયે મહારાજ કર્ણદેવ કર્ણવતી નગરીમાં વસવાને જવાના હતા—વસવાનું મુદ્દર્ત સાચવવાના હતા.

એક દિવસ પાટણમાં પોતાના એકાંત ભુવનમાં મહારાજ જમીને તાંબૂલ ચાવતાં બેઠા છે, એવામાં સજ્જનમંત્રી તેમને મળવાને આવ્યા. બન્ને મિત્રો સમાન વયના અને પરમ સ્નેહવાળા હોવાથી એકાંતમાં તેઓ એકબીજા છુટથી વાતચિત્ત કરી શકતા હતા. “મહારાજ ! હાલમાં મારે થોડાક વખત બહારગામ જવું પડશે.” મહારાજ પાસે આસન લેતાં મંત્રીએ કહ્યું.

“કેમ, સોરઠ તરફ હમણાં જવા વિચાર રાખ્યો છે કે શું ?” મહારાજે સામું પૂછ્યું.

“સોરઠ પણ થોડા વખત પછી જવું તો પડશે ને ! અહીંઆ આવ્યા ને થોડા અવસરમાં લડાઈ ભગી, અને કર્ણવતીનું ખાત મુદ્દર્ત થયું. આવા એક પછી એક નવા પ્રસંગો ઉપસ્થિત થયા. જેથી સમય પસાર થઈ ગયો. પણ

રા.' ઉપર બપોતો બરાબર રાખ્યો. તેથી કાંઈ વાતે હરકત જેવું તો નથી."

"તમે પણ રા'ને ઠીક સકંજામાં લીધો છે. તેના એક કુંવર રાયધનજી તો આપણી તહેનાતમાં રહે છે એટલે વાંધા જેવું નથી. છતાં તેને પણ રા' તેડાવવાને જણાવે છે કે "હવે આપે કાંઈ વાતે મારા તરફથી હરકત રાખવી નહી. કુંવર ઘણા વખતથી તમારી પાસે છે તો એક વખત તેને વતન મોકલી આપશો." મહારાજે જણાવ્યું.

"આપ શ્રીમાનનો તેને મોકલવા બાબતનો શું વિચાર છે ?"

"મારો વિચાર તો તમે જાણો ત્યારે બલે તેડતા જાણો ?"

"પણ મને રા'ના બોલવા પર વિશ્વાસ આવતો નથી"

"કેમ ?"

"સર્પ સાણસામાં કળાયેલો રહે છે ત્યાં સુધીજ સ્ત્રીધો દોર જણાય છે, પણ છુટતાંની સાથેજ તે ભતપર જાય છે."

"ત્યારે તમારું ધ્યાન પહોંચે તેમ કરજો."

"હમણાં જો આપણે આપણી હકુમત દીલી મુઘીયે અને તેને દેટલીક છુટ આપીયે તો તરતજ તે આપણી સામે પણ પ્રપંચ શરૂ કરી વગર રહે નહી, કેમકે નિર્જાનતું સ્ત્રીધી રીતે કાંઈ ચાલી શકતું નથી ત્યારે તે કાલાદાવા કરીને પોતાની રમત રમે છે. મને ખબર પણ પડી છે કે તેના બાણેજ દેશજદેવ અને વિશજદેવ સાથે તે કાંઈ ખાનગી રમત રમે છે.

“દેશળદેવ અને વિશળદેવ જેંગાર મંડલેશ્વરના પુત્ર કે?”

“હા ! જેંગાર મંડલેશ્વર તો આપણા પુરા વક્ષાદાર છે, પણ દેશળદેવ ભરોંસો કરવા લાયક નથી. તે કંઈ વખતે અને કેવા સ્વરૂપમાં પ્રપંચ રમશે તે જાણી શકાય તેમ નથી, પણ તેઓ જિયારાનું કાંઈ ચાલી શકે તેમ નથી.”

“તો આપણે જેંગાર મંડલેશ્વરને ચેતવીને, તેની પાસે તેના પુત્રોને ઠપકો અપાવીએ.”

“મહારાજ ! આ તો એક ઉડતી વાત છે, તેનો આપણી પાસે શો પુરાવો છે ? કાંઈ પણ આધાર વગર જેંગાર મંડલેશ્વરને કહેવું નકામું છે. પાપીઓનું પાપ સ્વતઃ પ્રકાશમાં આવશે.”

“ઠીક ! તે તરફની સાવચેતી રાખીશું; પણ હમણા તમે બહાર કંઈ તરફ જવા ઇચ્છા ધરાવો છો ?” મહારાજે પૂછ્યું.

“વઢીયાર પ્રદેશમાં આવેલા શંજેશ્વર ગામમાં ત્યાં આગળ એક મંદિર-મંજેશ્વર પાર્શ્વનાથનું મંદિર ઘણું જ છુલ્લુંપ્રાયઃ થઈ ગયેલું હતું, તેના છુલ્લુંદારનું કામકાજ મેં શરૂ કરાવ્યું છે. તે હાલમાં તૈયાર થઈ જવાથી ત્યાં જઈ શુભ મુહૂર્તે ભગવંતની પ્રતિમાને પ્રતિષ્ઠિત કરવાને સારા સારા વિદ્વાન આચાર્યોને આમંત્રણ કરવું પડશે, શાંતિ સ્નાત્ર વગેરે મોટાં વિધિ વિધાન કરવાં પડશે.” અને તેથી આગળથી જવાની મ્હારે જરૂર છે.”

“બહુ સારું ! એ તો પરમ આનંદની વાત ! ત્યારે

પ્રતિષ્ઠાનો દિવસ નક્કી થાય ત્યારે મને 'પણુ ખજાર આપશે તો તમારો ઓરછવ જોવાને હું એકાદ દિવસ આવી જઈશ."

“આપની મોટી મહેરબાની ! મુંબલ મેતા, નગર શેઠ જોરે ઘણાં ધાવકો તે મહોત્સવ ઉપર આવશે. તે પ્રસંગે આપ શ્રીમાનના આવવાથી અમારી શોભામાં વધારો થશે." મંત્રીએ મહારાજને આવવાનું આમંત્રણ આપ્યું.

તે પછી તરતજ હંડનાયક મહારાજ પાસેથી રજા લઈને પોતાના મકાને ગયા. ત્યાંથી મહાઅમાત્ય, નગરશેઠ, ખીલા લેન આગેવાનો અને અધિકારીઓને મળી વસ્તુસંકલના નિવેદન કરીને સર્વેને આમંત્રણ કરી પોતાના લશ્કર સાથે સંજેશ્વર તરફ ઓળે દીવસે રવાને થયા.

પ્રકરણ ૭ મું.

પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ.

અહીયાં સંજેશ્વર આવીને સજ્જન મહેતાએ જોયું તો મંદિરનું ઠામ સંપૂર્ણ તૈયાર થઈ ગયું હતું. મુખ્ય મંદિર, તેનો મહાદેા, વિશાળ ૬ મમ ઉપ, આગળનો ચોક, ભમતીની જમ્બા, પાછળ દરતી બાવન દેરીઓ તેની આબુગાળુએ મજબુત બદ જોરે સર્વે જગાએ પોતે જેવી રીતે નકશામાં દોરી હતી, તે મુજબ સર્વે તૈયાર થયું હતું. પછી મુદ્દત્તે

વરાવી નક્કી થયેલે શુભદિવસે આમંત્રણ પત્રિકાઓ વહેવંદ્રસૂરિ વગેરે વિદ્વાન સાધુઓને તાકીદે ત્યાં પધારી વિનંતિ કરી. જે જે આચાર્યો, વિદ્વાનો હતા તેમને ત્યાં કત્ર કર્યા અને વિધિ વિધાન માટે જે ક્રિયા કરવાની હોય તે પ્રમાણે ભગવાનને પ્રતિષ્ઠિત કરવાને અરજ કરી. શુભ મુહુર્ત નજીક આવતાં દશ દિવસ અગાઉથી મહોત્સવ શરૂ અને વિધિ વિધાનની ક્રિયાઓ ચાલુ થઈ ગઈ ધીરે ધીરે જારે લોકો ત્યાં ઉતરી પડ્યા. અને માણસોની મેદનીથી જોશ્વરગામ શહેર સરખા સ્વરૂપમાં ફેરવાઈ ગયું. તે સર્વને ગામના શ્રાવકોએ અને ઠંડનાયકના માણસોએ સર્વ સગવડો યાર કરી રાખી હતી. જેથી આવનારને કાંઈ મુશ્કેલી જેવું નહોતું.

પ્રતિષ્ઠાને આગલે દિવસે પાટણનું અમાત્ય તથા અધિકારી મંડળ આવી પહોંચ્યું હતું. તે સર્વેને માટે સજ્જન તાલે વ્યવસ્થા કરી રાખી હતી. તે જમાનામાં કાંઈ શ્રાવક વણીકનો “ રીજીવડ ” નહોતો, જેથી દરેક શ્રાવક-જૈન પાળતી બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રીય, વૈશ્ય સર્વે કોમો આ ઓચવનો લેવાને ઉતરી પડી હતી. વળી સંજેશ્વર તીર્થ જીવું અને ચિન હોવાથી તે તરફ દરેકનું આકર્ષણ વધારે હતું.

પ્રતિષ્ઠાને છેલ્લે દિવસે ખુદ મહારાજની સ્વામી આવી પહોંચી હતી. મહારાજે નવીન પ્રાસાદ બોધે ચોતા હર્ષ પ્રદર્શીત કર્યો. અને તે ભગવંતની પ્રતિમાને પ્રતિષ્ઠા કરવાનું વિધાન આખર પધાર્યું તેમણે જોયું. એવી રીતે

સંવત ૧૧૫૧ની સાલમાં સન્નજન મંત્રીએ સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથનો પ્રાસાદ તૈયાર કરાવીને તેમાં સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા આચાર્યો પાસે પ્રતિષ્ઠિત કરાવી.

જાહે ત્યાંના વૃદ્ધ શ્રાવકોને યોગ્ય કરી સન્નજન મંત્રીએ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના મંદિર અને મૂર્તિ સંબંધી લલામણુ કરો-સોને નવી નવી લેટો ધરી પોતાના જીવનને ધન્ય માનતો ત્યાંથી પાટણ તરફ સૈન્ય સહીત વિદાય થયો.

ખંડ ૪ થો

પ્રકરણ ૧ હું.

ગુજરાતનો મહાઅમાત્ય.

આજે સમય સંવત ૧૨૮૬ અથવા ઈ. સ. ૧૨૩૦ નો હતો. જે સમયમાં નાગપુરનો કેટિયાધીપતિ દોદડાશાહનો પુત્ર પૂર્ણચંદ્ર દોદડાના સુલતાન મૈલુદ્દીન-અલતમશ બાદશાહનો માનીતો મંત્રા-પ્રધાન હતો. જેને બાદશાહની પટ્ટરાણીએ પોતાના ધર્મબાંધવ ગણીને સ્થાપ્યો હતો. અશ્વાધીશ, ગજાધીશ અને નરાધીશ જેના મહાલયના દરવાજા આગળ દાસ જેવા રહ્યા હતા, તે બાદશાહના આદેશથી રાજચિન્હ યુક્ત વાર્ષિક પૂર્વક ઘણા સંઘપતિઓની સાથે નાગપુરથી કાઢીને શત્રુવંશ અને રૈવતાચલની યાત્રા કરવાને નિકળે. મોટા દબદબાથી તે પ્રયાણ કરતો અનુક્રમે ચાલુક્યના મી. આવી પહોંચ્યો. પરંતુ ગુર્જરેશ વીરધવલને બાદશાહનો

ધારીને શુશ્રુણુનાનો રાજધાનીનો માર્ગ પાડે. મુદ્રીને ધીને માર્ગે તે શુશ્રુણુ તરફ ચાલ્યો. રાજાનાં શુશ્રુણુએ તે સમાચાર તરતજ મહામંત્રીને આપ્યા. મહામંત્રી વસ્તુપાત્ર તે સાંભળીને વિચારમાં પડ્યા. મહામંત્રી ? આવેલો હિતમ સંધ કે જેને તીર્થકર ભગવંતો પણ નમે છે. એવો પૂજવાને યોગ્ય તે અને અધિકારીઓના ભયથી આ નગરનો ત્યાગ કરીને બીજે માર્ગે ભય છે. ખરે ? અધિકારીના હુકમને ધિક્કાર થાઓ ? રાજ્યસુખમાં મગ્ન રહેનાર એવા રાજાથી લોકો ભય પામતા નથી, પણ લોકોનાં હિતો જોનારા એવા હુકમ અધિકારીઓથી લોકો બહુ ડરે છે. આ સંધમાં આવેલા મહા પુરુષો પૂજનીય છે. તેમાં પણ દૂર દેશથી તીર્થયાત્રાએ આવતો સંધ તો વિશેષે કરીને પૂજનીય છે. એવા સંધના ચરણકમલની રક્ષાપૂજાથી અમારા ગૃહાંગણની ભૂમિ ક્યારે પવિત્ર થશે ? ” પોતાના આલિંગન મહાભયમાં એવી રીતે વિચાર કરતા શુશ્રુણુના મહાઅમાત્ય વસ્તુપાત્રે તરતજ પોતાના લઘુ ભંધુ તેજપાલને શ્રી સંધને આમંત્રણ કરવાને મોકલ્યો.

સૂર્ય સમાન તેજસ્વી અને શીતલ એવો તે વાયુવેગી રથોથી પોતાનો પરિવાર લઈને અદ્ય સમયમાંજ જઈને સંધને લોટી પડ્યો અને શુશ્રુણુના મહા અમાત્યનું આમંત્રણ નિવેદન કરીને અતિ આચર્યપૂર્વક તે સકલ સંધને પોતાની રાજધાનીમાં લઈ આવ્યો. પૂર્ણસંધને નગરની સમીપ આવતો સાંભળીને મહામંત્રી પોતાના નામિયા અશ્વા-રોહીઓ સાથે તેની સામે ચાલ્યો, તે સમયે કેાઈ સેવકે જણાવ્યું

કે “આ દિશામાં સંઘના આગમનથી બહુજ રજા ઉડે છે, અન્ય માર્ગે ચાલો.” ત્યારે મહા અમાત્યે હસતાં હસતાં જણાવ્યું કે “હે ભદ્ર! પુણ્યના પુંજની જેમ એ રજાનો મહારા શરીરે સ્પર્શ ક્યાંથી થાય ? એ તો કોઈ ભાગ્યશાળીના નસીબે લખાયું હોય છે.”

બન્ને સામસામે નજીક આવ્યા, એટલે મંત્રીશ્વરને જોઈને સંઘપતિ પૂર્ણચંદ્ર પગે ચાલીને મહાઅમાત્યની સન્મુખ આવ્યા ને નમ્યા; એટલે અશ્વરજ ઉપરથી નીચે ઉતરીને સ્નેહથી બહુમાનપૂર્વક સંઘપતિને દૃઢ આલિંગન કર્યું. તેમને માટે સરોવરના કિનારે ઉતારાની વ્યવસ્થા કરી તંબુ નંખાવ્યા, અને લોજનાદિક માટે નિમંત્રણ કરીને મંત્રીશ્વર પોતાના મકાનમાં આવ્યા. તરતજ સર્વ જાતિનાં પકવાન્નો, સર્વે જાતિનાં શાક વગેરે રસોઈ તૈયાર કરાવવામાં આવી અને લોજન કરવા સંઘને બેસવાને સાફ એક સુગંધી સુશોભિત અને દીલને ખડેકાવે તેવો પુષ્પોથી આરંભિત મંડપ તૈયાર કરાવવામાં આવ્યો. નગરના મુખ્ય પ્રવેશ દ્વારથી માંડીને મંત્રીશ્વરના મંદિર પર્યંતના સર્વે માર્ગો નવીન ચંદ્રવાથી એક સરખા છાયાયુક્ત કર્ણમાં આવ્યા. સંઘને લોજનને માટે આમંત્રણ કરતાં લલિતાદેવીએ સંઘને સાચા મોતીડે વધાવ્યો તથા વસ્તુપાલે આનંદીત થઈને દુધ મિશ્રિત ઉષ્ણ સુગંધિયુક્ત જળથી પ્રત્યેકના ચરણ ધોયા. ચરણ પ્રક્ષાલન કરીને સર્વેને જમવાને બેસાડ્યા. ઘણી ભક્તિથી ઉલ્લસિત હૃદયવડે મંત્રીશ્વરે

તેમને—સકલ સંઘને લોજન કરાવ્યું. લોજનકાર્ય સમાપ્ત થયા પછી મંત્રીપરે વિવિધ વસ્ત્રાભરણથી તેમને સારી રીતે આદર—સત્કાર કર્યો.

પૂર્ણચંદ્ર સંઘપતિએ પણ ત્યાંના સર્વે શૈલ્યોમાં ઉત્સવપૂર્વક જ્વલરોપણ આદિ સત્ક્રિયાઓ કરાવી વસ્તુપાલે પૂર્ણચંદ્રને સ્વહસ્તે તિલક કરીને તેના સંઘપતિ પદનો મહોત્સવ કર્યો અને વીરધવલ રાજા પાસેથી વિવિધ વાજિત્રો, જ્વલ અને છત્રાદિ અપાવીને તેનો મહિમા વધાર્યો. પછી મહાઅમાત્ય વસ્તુપાલ પણ સંઘાધિપ થઈને તેમની સાથે ચાલ્યો. માર્ગમાં સંઘભક્તિ કરતા અનુક્રમે તેઓ શત્રુજય તીર્થે આવ્યા, ત્યાં ગિરિરાજ ઉપર શ્રી મૂળનાયક પ્રભુનું સ્વસ્તર સ્નાત્રોત્સવ કરતાં લોકોના કલશોના ઘસારાથી ભગવંતની નાસિકા કંઈક ઘસાયેલી લેઈને મહા અમાત્યે વિચાર કર્યો કે “જગતમાં અદ્ભૂત એવા આ જિંભને ભવિષ્યમાં કોઈ અમંગલ દરશે અને સમ્યગ દષ્ટિ છવોના નેત્રને મુધાંજન રૂપ આવું નવીન દલજિંભ તરતમાં બની શકશે નહીં, માટે પ્રથમથીજ જો હું કોઈ નવીન જિંભની ચિંતવના કરું તો પૂજનમાં અંતરાય પડે નહીં.” એમ વિચારીને મહા અમાત્યે પૂર્ણચંદ્રને કહ્યું. “આ જિંભ સમાન મમ્માણિ પાપાણુનું એક જિંભ દરાવવાની માફી ઈચ્છા છે. પરંતુ રાજાઓને માન્ય, અને પદોપકારમાં અગ્રેસર એવા તમારી સદાયથીજ એ કાર્ય બને તેમ છે.”

“બંધુ ! તીર્થની સેવા માટે જમને જે સદાય જોઈની

હોય તે કરવાને હું તૈયાર છું. ” પૂર્ણચંદ્રે જણાવ્યું. “ કહો, મારી કઈ પ્રકારની સહાયની તમને જરૂર છે. ”

“ હિંદીશ્વર મોબુદ્દીન—અત્તમશ બાદશાહ તમને ખંડુ જેવું ગૌરવ સહિત માન આપે છે. તેમના રાજ્યમાં મમ્માણિ પાપાણુની ખાણ છે. આ ભગવંતના નવીન ખિંખ માટે તે મમ્માણિ—પાપાણુજ યોગ્ય છે. અનુકુળતાએ તે મોકલાવવા કૃપા કરવી. ” મહા અમાત્યે કહ્યું.

“ તમારી વાત મારે માન્ય છે. જેથી બાદશાહને કહીને એ માટે તે પાપાણુ હું તમને મોકલાવી આપીશ. ” પૂર્ણચંદ્રે સહાનુભૂતિમાં જણાવ્યું.

શત્રુજયને વિધિ સહીત પૂજી તેઓ ત્યાંથી રેવતાચલ ઉપર ગયા. ત્યાં નેમનાથને ભાવથી વાંદી—પૂજા ને યાત્રાનો લાહો લઈને પૂર્ણચંદ્ર પોતાના સંઘ સહિત નાગપુરે ગયા અને મહાઅમાત્ય વસ્તુપાલ પોતાની રાજધાનીમાં આવીને રાજા વીરધવલને નમ્યા.

એક દિવસ કપિલ કોટનો રાજા મહામાં છકી જઈને વીરધવલની આજ્ઞાની અવગણના કરવા લાગ્યો. એટલે વીરધવલે મોટું સૈન્ય આપીને મહાઅમાત્ય વસ્તુપાળને તેની સામે લડવા મોકલ્યો. અસહ્ય પરાક્રમવાળા વસ્તુપાળે સૈન્ય સહીત એકદમ તેની ઉપર ચડાઈ કરી. યુદ્ધનું કહેણ મગતાં કપિલકોટનો રાજા પણ યુદ્ધ કરવાને સામે આવ્યો. બન્ને વચ્ચે મોટું યુદ્ધ થયું, તેમાં વસ્તુપાળે કપિલકોટના રાજાને રણમાં યુદ્ધ કરતાં જીતી લીધો.

અને તેની ખામેશી દાટી દ્રવ્ય દંડ તરીકે વસુલ કરી તેની ઉપર
રાજ વીરપત્રની સત્તા જોડાવીને તેનું રાજ્ય તેને દવાલે કર્યું.
મંત્રીશ્વર ત્યાંથી પ્રયાણ કરતાં દોર્ધ રથે જિનચૈત્ય, દોર્ધ
રથે શિવાલય, દોર્ધ જગ્યાએ ધર્મચાગા, દોર્ધ રથાને
સંન્યાસીઓને વસવાને મંઠ, દોર્ધ દેકાણે સરોવર, દોર્ધ રથે
દાનચાગા એમ જ્યાં જ્યાં જો જોયીજની જરૂરીઆત તેને લાગતી,
તે તે દુરવના ઉમંગકાથી કરાવતો. અને સભજનોને જ્ઞાનદં
પમાડતો અનુક્રમે પાટણ આવીને જે દ્રવ્ય લાવ્યા હતા તે રાજ-
ની સમક્ષ રજુ કર્યું, પોતાના કુટુંબીજનોને બોલાવીને સર્વ
શાંતિજનોનો તેણે સત્કાર કર્યો. રાજાએ પણ રાજસભામાં
મહાઅભાષના શૂરની પ્રશંસા કરીને પણ દ્રવ્ય ભેટ આપ્યું.

પ્રકરણ ૨ જી.

સંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ.

“ દેવ, દાનવ અને માનવો તેમજ યોગીશ્વરશ્રી સેવ્ય-
માન આ તીર્થ ધણુંજ પ્રાચિન અને પ્રભાવવાળું છે. આ તી-
ર્થની સેવા કરતાં પૂર્વે અનેક મુનિઓ મોશ્વે ગયા છે. પૂર્વે
જનાદેવ શ્રી કૃષ્ણે જરાસંઘના યુદ્ધમાં નેમિકુમારના વચનથી
અક્રમ તપ કરીને નાગરાજ પાસેથી આ પ્રતિમા મેળવી હતી.
અને આજ પર્વત ભૂમંડલમાં પૂજાતી પ્રાયઃ શાશ્વતી પ્રતિમા
દેવેવાય છે અને જોનાજ રનાત્ર જળનાસિંચનથી કૃષ્ણ

વાસુદેવની જરાથી ગ્રસાયેલી સેના જરાથી મૂકત થઈ નવીન
 જીવન પામી હતી. એ ભૂમિ ઉપર પૂર્વે જ્યારે વાસુદેવ અકૃમ
 તપ કરતા છતા ધ્યાનમાં બેઠા હતા તે સમયે જરાથી સપ-
 ડાયેલા વાસુદેવના સૈન્યનું જરાસંઘથી રક્ષણ કરવાને નેમિ-
 કુમારે શંખ કુંકયો હતો. જેથી એ ભૂમિ સંજેશ્વર એવા
 નામથી પ્રસિદ્ધ થઈ છે અને પાર્શ્વનાથ પણ સંજેશ્વર
 પાર્શ્વનાથને નામે જગત્ પ્રસિદ્ધ થયા. દરેક પર્વના દિવસે
 નાગરાજ પદ્માવતી સહીત ત્યાં આવીને મૂર્તિની કલ્યાણકારી
 એવી પૂજા કરે છે. એ પ્રતિમાના ધ્યાનથી ક્ષય, લગંદર,
 કુષ્ઠિ, કંઠમાળ વગેરે રાજરોગો-ભયંકર વ્યાધીઓ પણ નાશ
 પામે છે, અને પ્રાણીઓને પગલે પગલે અલિપ્ત સંપત્તિઓ
 ઉપલબ્ધ થાય છે. અહીંયાં શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ અનેક મહર્ષિઓ
 સહિત પધાર્યા હતા. અને તે સમયે શ્રી હારએ એક મોટું
 ઉન્નત ચૈત્ય કરાવ્યું હતું. જે પ્રાણી અહીંયાં છ માસ પર્યંત
 એકાગ્રલાવથી સેવા પૂજા કરે છે, તે મનોવાંચિત એવી અનુ-
 ત્તર સંપદાઓને પામે છે.” એક દિવસ શ્રી વર્ધમાનસૂરિની આ
 પ્રમાણેની દેશના સાંભળીને મહા અમાત્યને સંજેશ્વર તીર્થને
 વંદન કરવાનો વિચાર થયો. જેથી રાજનૂ વીરધવલની આજ્ઞા
 લઈને મહાઅમાત્ય સંઘ સહિત વિધિપૂર્વક શ્રી સંજેશ્વર
 પાર્શ્વનાથને વંદન કરવાને ચાલ્યો, ત્યાં સંઘે વિધિપૂર્વક રનાત્ર
 વગેરેનાં કાર્ય કરીને મહાઅમાત્ય સંઘપતિનાં દરેક કાર્ય
 કર્યાં, અને સર્જન મહેતાનાં કરાવેલા જીર્ણોદ્ધારને આજે દોઢ-
 સો વર્ષ લગભગ થયાં હોવાથી પુનઃ નવેસરથી પાર્શ્વનાથનાં

ચૈત્યનો ઉદ્ધાર કરીને મહા અમાત્યે નવીન ચૈત્ય બંધાવ્યું. બાવન છનાલખની ઢેરીયો, ગઢ વગેરે દરેકનો યુગ્મરૂદ્ધાર કરાવ્યો. અને દરેક દેવ કુલિગ્રન્થો-પર સુવર્ણમય કુંભો સ્થાપન કર્યાં. એવી રીતે સંવત ૧૧૫૧ ના સર્જન મંત્રી ના છર્ણોદ્ધાર પછી તેરમા સૈકાના અંતમાં ગુજરાતના મહામંત્રી-વસ્તુપાલે કરીને છર્ણોદ્ધાર કરાવીને લક્ષ્મીને સંકળ કરી.

સંઘમાં શ્રી વર્ધમાનસૂરિ પણ તેમની સાથેજ હતા, તે સિવાય બીજા પણ કેટલાક સાધુ સાંઘીનો સમુદાય સાથે વિચરતો હતો. વર્ધમાનસૂરિ સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથ ઉપર અધિક રાગવંત હતા, ને પ્રાયઃ શાંવત અને પ્રાભાવિક એવી પૂરાણી પ્રતિમા ઉપર તેમની ભક્તિ વિશેષ હતી. જેથી રાંત દિવસ તેઓ સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથનું ધ્યાન કરતા, જપ તંપ વગેરે તેમને ઉદ્દેશીનેજ કરતા હતા. એવા ભક્તિ રાગને લીધે તેઓ સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથનાં દર્શન કરવાને ઘણી વાર આવતા હતા. મહાઅમાત્યને એક વખત આ સ્થાનના મહાત્મ્યનું વર્ણન કરી બતાવવાથી તેને પણ આ તીર્થ ઉપર ભક્તિરાગ ઉત્પન્ન થયો. જેથી તેઓ સંઘસહિત દર્શન કરવાને સૂરીશ્વર સાથે આવ્યા. તેમણે મહાઅમાત્યને પ્રતિમાનાં દર્શન કરવી વખતે એ પ્રભાવિક પ્રતિમાને લગતી સવિશેષ હકીકત કરી સંબળાવી હતી. જેથી છર્ણ થઈ ગયેલા એ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરવા-છા જાગી અને શુભ દિવસે દામ પણ ગ્રહ કરી દીધું.

મંત્રીશ્વર ! ખરે જગતમાં તમારેજ છળ્યું સાચું છે, જેઓ ઐશ્વર્ય અને સમૃદ્ધિ પામીને તેનો સ્વ ઉપયોગ કરે છે

તેજ પુણ્યવંત છે. ” વર્ધમાનસૂરિએ મંત્રીના ઉચ્ચ ભાવના-
મય જીવનની સલાહ કરી.

“ ગુરો! તે સૌ આપ જેવા ધર્માચાર્યોનોજ પ્રતાપ છે ”
મહા અમાત્યે પોતાની લઘુતા દર્શાવી.

“ એવા ઉપદેશની અસર લઘુ કર્મી જીવોનેજ થાય છે.
ખાકી તો કાળ એવો આવ્યો છે કે ગમે તેટલો ઉપદેશ આપવા
છતાં પણ ભારેકર્મી જીવોને કાંઈ અસર થતી નથી, ભગવતે
ભાષેલા વક્ર-જડ જીવોના પરિણામ આજે સાક્ષાત્ અનુભવાય
છે અને હજી પણ ભવિષ્યકાલ વિશેષ ખરાબ આવશે, લોકો
દુઃખી દુઃખી થશે, છતાં ધર્મ નહિ પામશે તોપણ અજ્ઞ માણસ
જેમ ચિંતામણિ રત્ન ફેંકી દે તેમ જૈનધર્મને છોડી દેશે.”
સૂરિએ ભવિષ્ય દોર્યું.

“ સમયનું માહાત્મ્યજ કોઈ એવું દેખાય છે, મહારાજ
કુમારપાળના સમયમાં કેવું રામરાજ્ય હતું ને આજે પચાસ
વર્ષમાંજ કેટલું બધું પરિવર્તન થઈ ગયું? ” મહાઅ-
માત્યે જણાવ્યું.

“ મંત્રીશ્વર? તો પણ હજી આ કાળ તો સારો છે, કવ-
ચિત રાજાઓ જૈનધર્મના ઉપાસકો હોય છે અને ગુર્જર રાજ્ય-
ધર્મમાં તો અસલથી જૈન મંત્રીઓનું જોર આદર્યું આવે છે,
જેથી મંત્રીઓના પ્રાબલ્યથી ધર્મની પ્રભાવના થયા કરે
છે, રાજ્યધર્મમાં-ક્ષત્રીઓમાં જૈનધર્મનો જુરસો હોવાથી

ધર્મ દીપી નિકળે છે, પણ અવિચકાગ બહુ બગંકર છે”
સરિએ કહ્યું.

છલ્લોદારનું કાર્ય પરિપૂર્ણ કરીને મહાઅમાત્ય સંઘ-
ની સાથે પોતાની રાજ્યધાની ધવલકપુરમાં આવ્યા.

મકરાણુ ૩ જી.

વસ્તુપાળ નેજાપાળનું પરાક્રમ.

મહારાજ કર્ણદેવના સમયમાં કર્ણદેવને ચંડપ નામે
મંત્રી હતો, તેને અનુક્રમે ચંડપ્રસાદ નામે પુત્ર થયો. તે માટે
ચંદ્રા ચૌહાણ સમ્રાટ જયસિંહદેવનો કારભારી થયો અને તેનો
પુત્ર સોમ એ સિદ્ધરાજ-જયસિંહદેવનો કૌશાધિકારી થયો.
સોમમંત્રીને અનુક્રમે ત્રણ પુત્ર થયા, અન્ધરાજ, વિજય અને
તિહુઅણુપાળ, તેમાં અન્ધરાજ હોંશીયાર અને શૂરવીર હતો.
ઉપરાંત રાજ્ય ખટપટમાં કુનેહબાણથી કેવી રીતે જીતવાની
પાર ઉતરવું તે બધું સમજતો હતો. અનુક્રમે તે કુમારપાળ
પછી ચૌહાણપતિ ભીમદેવ બીજાનો મંત્રી થયો. સોમશ્રેષ્ઠીએ
સિદ્ધરાજ અને કુમારપાળના સમય પર્યંત કૌશાધિકારી પદ
ભોગવ્યું. તે પછી તેનો પુત્ર અન્ધરાજ-આચારાજ ભોળા
ભીમદેવનો મંત્રી થયો. ભોળા ભીમદેવના સમયમાં હિંદ
બગવાન રાજ્યોમાં કુસંચ ચેડો, અને અરસપરસ બગવંત
રાજ્યો પણ લડીને નબળાં પડ્યા. તેનાજ સમયમાં દીલ્હી,

અજમેર, કનોજ અને કાશી વગેરે રાજ્યો શાહજુહિન ઘોરીએ
 જીતી લીધાં :ને દીલ્લીમાં તેણે ઇ. સ. ૧૧૯૩ માં મુસલમાની
 રાજ્યની સ્થાપના કરી. ત્યારપછી બીજે વરસે ઇ. સ. ૧૧૯૪
 માં કનોજ, કાશી વગેરે શાહજુહિનના સરદાર ગુલામ કુતુબુ-
 દિને જીતીને તાબે કર્યાં અને અલ્હિલ્લવાડ ઉપર ચડયો. બેબે
 વાર ભીમદેવને નાશી જવું પડ્યું અને ગુજરાત કુતુબુદિનના
 ચરણતળે પડ્યું. પાટણ ભાંગ્યું અને તેનો રાજમુકુટ ડગમગી
 રહ્યો. છતાં ગુજરાતનું ભાગ્ય હજી પ્રબળ હતું—તેના અધિષ્ઠા-
 ચકો જાત્રત હતા. ગુજરાતનું તાજ ખોવાનું કલંક ભીમદેવના
 ભાગ્યમાં ન હતું. જો ભોળા ભીમદેવના સમયમાં ગુજરાતનું
 તખ્ત મુસલમાનોને વશ થયું હોત તો આજે હર્જન લોકો
 કહેવા મંડી જાત કે “ભોળો ભીમ ‘જૈન’ હોવાથી તેણે ગુજ-
 રાતનું તખ્ત ખોયું.” પણ હુનીઆની આંખોએ જોયું કે જૈનેતર
 ચૌહાણ, રાઠોડ અને પરમારોના રાજ્યોની જડ બળવાન છતાં
 પણ મુસલમાનોએ હંમેશને માટે તેમને ઉખેડી નાખી, અને
 જૈનધર્મ પાળતા ભોળા ભીમદેવની ડગમગી ગયેલી જડ
 પાછી ફરીને મજબુત થઈ. આમ એકવાર ફરીને જૈનોનો
 વિજય વાવટો વસ્તુપાળ તેજપાળના સમયમાં ફરકવા લાગ્યો.

ભોળા ભીમદેવને આલુશાહ નામે શ્રાવક દંડનાયક—સેના-
 ધિપતિ હતો. જેણે ઘણાંખરા યુદ્ધોમાં સેનાપતિત્વ લઈ
 પોતાનું પરાક્રમ બતાવ્યું હતું. પહેલા ભીમદેવના સમયમાં
 વિમલમંત્રી સેનાધિપતિ હતો; તેવીજ રીતે બીજા ભીમદેવના

સમયમાં આબુશાહ સેનાપતિ હતો. આ આબુશાહ
કુમારદેવી નામે પુત્રી હતી.

એક વખત પરમ ભદ્રારક જૈનાચાર્ય શ્રી હરિભદ્રસૂરિએ.
દેશની આવી હકુમત સ્વીકૃતિ અને પકડતા કાળના પ્રભાવે.
જૈનધર્મને દિન-પ્રતિદિન નિસ્તેજ થતો નિહાળી રાત્રિના
સ્મરણાવસરે અંતરમાં એકાગ્રભાવે ચિંતવન કર્યું કે " પુણ્ય-
વંતોમાં અગ્રેસર પૂર્વે સંપ્રતિ રાજ થઈ ગયા. તેમણે પૃથ્વીને
જૈનધર્મથી શોભાવી. તેમજ વિક્રમરાજ, કુમારપાળ રાજ જેમ
પરમ શ્રાવક થઈ ગયા. શાસનનો ઉદ્યોત કરવામાં સૂર્યસમાન
એવા ઉદયન, વાગભટ્ટ, આમ્ભટ્ટ વગેરે મંત્રીઓ જૈનશાસનમાં
પ્રભાવક થઈ ગયા. હવે આવા વિષમકાળમાં ભારતની ધર્મ
ધૂરાને ધારણ કરે એવો કોઈ વીરપુરુષ હમણાં પ્રગટ થશે કે
કેમ ? અન્યથા આ મુસલમાન લોકો પોતાનો ધર્મ પ્રવર્ત્તાવી
આપણા ધર્મને પાપમાલ કરી મૂકશે." ઈત્યાદિક તેમના શાસ-
નચિંતાના શુભ ધ્યાનથી આકર્ષાયેલી શાસન દેવી ચક્રેશ્વરી
સંતુષ્ટ થઈને તેમની પાસે પ્રગટ થઈને બોલી. "હે મહાત્મન !
આબુહંદ નાયકની પુત્રી કુમારદેવીને ચંદ્ર અને સૂર્ય સમાન
મહા તેજસ્વી એવા વસ્તુપાળ ને તેજપાળ નામે બે પુત્રો
થશે જે જૈનશાસનના શણગારરૂપ એવા શાસનનો ઉદ્યોત કરશે
અને ગુજરાતના રાજ્યને મજબુત અને સ્વતંત્ર બનાવશે.
હજી ગુજરાતનું બાહ્ય સતેજ છે શ્રીકર ન કરીશ "

" દેવી ! તે આબુ સેનાપતિની પુત્રી કોની ધર્મપત્ની
થશે ? " સૂરિએ પૂછ્યું.

“ ભીમદેવના મંત્રી અશ્વરાજની । અને તેના પુત્રો વસ્તુપાળ, તેજપાળ તે પછીના રાજા વીરધવલ નામના રાજાના મંત્રીશ્વરો થશે. ” દેવી આટલું જણાવી તુરતજ અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

તે પછી અનુક્રમે કુમારદેવી અશ્વરાજ મંત્રીની પત્ની થઈ. અને તેણીને ક્રમે કરીને ચારપુગ-દુષ્ટિંગ, મહાદેવ, વસ્તુપાળ ને તેજપાળ થયા અને સાતપુત્રીઓ થઈ.

વસ્તુપાળને જયંતસિંહ નામે પુત્ર હોતો અને તેજપાળને લવણસિંહ નામે પુત્ર હોતો, પિતાના સ્વર્ગવાસ પછી તે કુટુંબ અનુક્રમે માંડલ આવીને વસ્યું. તે અરસામાં જૈનધર્મી લોળો ભીમ મુસલમાનોને હાથે બળે વાર રાજ્ય ખોવા છતાં પાછું ફરીને મેળવવાને લાગ્યવંત થયો હતો. પણ તેના સામંતો તેની વૃદ્ધાવસ્થાનો લાલ લઈને સ્વચ્છંદી થયા હતા. અને દેશમાં અંધાધુંધી ભરેલો કારભાર ચાલતો હતો. તેથી તેનો વફાદાર મંડલેશ્વર આનાક અને તેના પુત્ર લવણપ્રસાદ એમ બન્નેએ તેને પડખે ઉભા રહીને સામંતોને ઠેકાણે લાવવા બનતો પ્રયાસ કર્યો. અને લવણપ્રસાદના પુત્ર વીરધવલે ઉગતી વયમાંથીજ સાડું પરાક્રમ બતાવ્યું અને રાજ્યને મજબુત કરવા વિચાર કર્યો. પણ આ પિતા પુત્ર કાંઈક મુંજવણમાં પડ્યા હતા-કે રજોને પાટણની ગાદી હજમ કરી જવનો પોતાની ઉપર આશ્રય આવે, જેથી તેઓએ શું કરવું તે માટે વિચારમાં હતા.

એ અરસામાં લોળા ભીમદેવને કોઈ વી મૂર્તિએ સ્વપ્નમાં

આવીને દરમાઘ્યું કે " તારે લવણપ્રસાદને રાજ્યનો તમામ અધિકાર સોંપીને નારી પાછળ મળ્ય વરસ તરીકે તેની પુત્ર વીરધવલને ધૂવરાજ દેવવો કે જ્યો તેઓ ગુજરાતને પુત્ર નવખણીન કરશે."

બીજેજ દિવસે બીમદેવે માટી રાજસભા બંદીને તેમાં પોતાના હરેક સામંત માંડલિક, અને સરદારોને દ્વાજદ ધવાને દરમાઘ્યું. તેમાં લવણપ્રસાદને ધર્મેશ્વરનું બિરુદ અને વીર-ધવલને ધૂવરાજ પદનો આપીને ગુજરાતના રાજતાંત્રની કુલ ભેખમદારી તેમના માથા ઉપર નાખી દીધી અને જે જે સા-મંતો, માંડલિકો, સરદારો ભેષકા થયા દોષ, પ્રભા ઉપર જીલ્લા કરતા દોષ તેમને તાજે કરીને પાટણની સત્તા તજે આવવાને દરમાઘ્યું. ખરે આ બન્નેને આટલુંજ ભેષતું હતું. લવણ-પ્રસાદ પાટણ રદ્યા. અને વીરધવલે ધવલકપુરમાં આવીને પોતાની રાજ્ય સત્તા મજબુત કરવા માંડી. પણ હજી તેની પાસે ભેષએ તેવા માલુસોની ખામી હોવાથી તે મુંઝાતા હતા. એ અરસામાં ગુજરાત ઉપર પ્રીતિવાળી ગુર્જર ભૂમિની અધિક્ષાત્રી મણુહરદેવીએ બાપ-હિકરાને-લવણપ્રસાદ અને વીરધવલને વસ્તુપાલ તથા તેજપાલને મંત્રીશ્વર બનાવવાને મૂલ્યવ્યું કે " તમે શા માટે મુંઝવ છો. વસ્તુપાલ તેજપાલને તમારા મહાઅમાત્ય બનાવો, તેઓ બળથી અને કળથી ગુર્જરભૂમિને આગ્રાદ કરશે."

તરતજ રાજપુરોહિત સોમેશ્વર મારફત વસ્તુપાલ તેજપાલને માંડલથી ધવલકપુર બોલાવ્યા, અને બન્નેને

રાજ્ય વ્યાપારની મુદ્રા આપીને ગુજરાતનો કારભાર તેમને હવાલે કર્યો.

વસ્તુપાલે પ્રથમ જે જે જુદી અધિકારીઓ હતા, તેમના જુદા જાંઘ કરીને તેમની લક્ષ્મી દાંડમાં લુટી લીધી અને તે વડે લશ્કર વધાર્યું. પછી ગુજરાતના નાના ગરાસદારોને તાબે કરી તેમની પાસેથી અઢગક દ્રવ્ય મેળવ્યું. તે વડે તેઓ ક્રમેક્રમે લશ્કર વધારતા ગયા. લશ્કરની સારી ભરતી થતાં તેજ પાલને સેનાધિકારી નીમી વીરધવલ સોરઠ પર ચડ્યો, ત્યાં પ્રથમ વઢવાણના રાજાને તાબે કરીને ઘણું દ્રવ્ય મેળવ્યું. તે પછી દરેક નાના મોટા રાજાઓ તાબે કરતો અને ખંડણી વસુલ કરતો તે વામનરથગીમાં આવ્યો, ત્યાં શોભનદેવના પુત્ર સાંગણદેવ અને ચામુંડરાજ રાજ્ય કરતા હતા. તેમની સાથે મોટું યુદ્ધ થયું, તેમાં તે બન્ને ભાગ રણમાં પડ્યા. અને તેમનું કોટી ગમે દ્રવ્ય કબજે કર્યું. અને તેના પુત્રને ગાદીએ બેસાડી આગળ ચાલ્યા. આમ આખું સોરઠ તાબે કરીને કચ્છમાં ગયા. ત્યાંના રાજા બીમસિંહ પ્રતિહારને યુદ્ધમાં હતીને યોગ્ય હોલકરાર કર્યા સિંધ અને ચેત્રી વગેરેના રાજાઓને હતીને પોતાની આજીવનનાવતા તેઓ અખુટ ખજાના મેળવીને પોતાની રાજ્યધાનીમાં પાછા આવ્યા. આખુણ પરમારને તાબે કર્યો. મોઢાના ધર્મી ધુંધુલ મટોલકને યુદ્ધમાં હતીને મારી નાખ્યો. ખંભાતના જુદી સદીકને વસ્તુપાલે હતી લીધી તેની મદદે આવેલા વડવાના સંધામ સિંહને યુદ્ધમાં હતી લીધી એવી રીતે ગુજરાતની જમિને

એકવાર દરીને નવ પદ્મવીન દરી-જુદમથી રહીત કરી. અને દરીને પ્રજામાં શામરાજ્યની સ્થાપના કરી. વીરધવલ શામ પદ્મ ગુજરાતની પ્રજાના આધાર રૂપ હતો. પોતે જેવો પરાક્રમી હતો તેવોજ ઉદાર, દયાળુ અને પ્રજાવત્સલ હતો. પ્રજાના મુખે મુખી. અને દુઃખે દુઃખી હતો. જુદમગારોને તે દરો વિરોધી હતો. જેથી તેણે પોતાના રાજ્યમાંથી જુદમીઓનું જોર તોડીને શામરાજ્યની સ્થાપના કરી હતી. વસ્તુપાલ અને તેજપાલની મદદથી આ પારણા તેની સર્વાંશે ફળીભૂત થઈ હતી.

એક દિવસ દીલ્હીનાર મુલતાન અસ્તમશ-મોજુદીનનું લાખો માણસનું લશ્કર બળવાન સેનાપતિની સરદારી નીચે ગુજરાત ઉપર ધમ્મી આવ્યું. ગુપ્તચરો મારફત વીરધવલને ખબર પડતાં તેણે તરતજ મહા અમાત્યને યોલાવી જણાવ્યું કે “મેતા ! હવે શું કરશું ? દુરમન જબરો છે. એ મલ્લેચ્છોની આગળ આપણે બિલકુલ ક્ષત્રી શકવાના નથી. જુઓ તેણે તો મણા પ્રતાપી રાજ્યો સામે બાય લીટી તેઓને હરાવ્યા છે.”

“મહારાજ ! તેથી બહીવાનું કશું પ્રયોજન નથી. મને લશ્કર લઈને જવાની આજ્ઞા આપો, જેથી ત્યાં જઈને સમયને અનુકુળ કરીશ.” મહા અમાત્યે જણાવ્યું.

વીરધવલે આજ્ઞા આપેલ એવા વસ્તુપાલ મંત્રીએ ચતુરંગી સેના લઈને ગુપ્ત દિવસે પ્રયાણ કર્યું. સાથે રણમાં બહાદરીથી ટકી શકે એવા બીજી બીજીને એક લાખ સુમરો

અને કેટલાક સામંત રાજાઓને પણ લીધા. ત્રીજે પ્રયાણેથી આખુનો નાયક ધારાવર્ષાદેવ કે જે ગુજરાતનો ખંડીયો રાજા હતો. તેને ગુપ્તચર મોકલીને કહેવરાવ્યું કે “ મ્હેઝ્છાની સેના જેવી આખુને રસ્તે આવે તે વખતે તેને પહાડની કાતરમાં અંદર આવવા દઇને પછવાડેની ઘાટી તમે રોકી લેજો. ! ”

તે સુજળ જેવું યવન સૈન્ય ખીણમાં પેહું અને થાક ખાવાને બેહું, તે સમયે પછવાડેથી ધારાવર્ષાદેવે ઘાટીને રોકી લીધી. અને આગલી બાબુએથી વસ્તુપાલે તેની ઉપર હુમલો કર્યો. આમ આગળની બાબુએથી વસ્તુપાલ ને તેનું સૈન્ય, અને પાછળથી ધારાવર્ષાદેવ અને તેનું સૈન્ય કાળની માફક યવનોની ઉપર તુટી પડ્યું, ભયંકર કાપાકાપી ચાલતા યવનોમાં ત્રાસ ત્રાસ વર્તાઈ રહ્યો. ચારે કોર નાશ લાગ થઈ રહી, પણ વસ્તુપાલે કોઈને છોડ્યા નહી. કહેવાય છે કે તે રણશૂરા વસ્તુપાલને એ વખતે એવું તો શૂરાતન ચડ્યું કે તેણે એક લાખ યવનોને તે વખતે કાપી નાખ્યા. અને તેમના માથાનાં ગાડે ગાડાં ભરીને તે પાછો વળ્યો, અને પોતાના ઘણીને આવીને નમ્યો. આપરાકમથી રાણો વીરધવલ ઘણોજ રાજ થયો, અને ખીણ બાબુ સુલતાન અલતમશ આમ અચાનક પોતાના સૈન્યની હાર થયેલી જોઈને દંગ થઈ ગયો, ને મનમાં વેરની ગાંઠ વાળીને તો હમણાં પ્રતિકુળ સમય હોવાથી ચુપચાપ શાંત બેસી રહ્યો.

સુલતાનનું લશ્કર નાશ પામેલું સાંભળીને વીરધવલના યશનો ડંકો ચારે તરફ પ્રસરી રહ્યો. દુર્ધર એવા

શત્રુઓનાં હૃદયો પંજુ વીરધવલની હાકથી ધડકવા લાગ્યાં.
 એવી રીતે વસ્તુપાલ અને તંજપાલે 'ભારતમાં વીર હાક
 વગડાવી અને શુજરાતની ભૂમિને એક વાર ફરીને ચોભાવી-શુ-
 જરાતનું નામ એકવાર પુનઃ ગાજી રહ્યું.'

પ્રકરણ ૪ થું.

જેનોની છેલ્લી જ્યોતિ.

સમય પોતાનું કાર્ય કર્યે જાય છે. રાજા વીરધવલે પોતાના
 બાહુગલથી ધણી પૃથ્વીને સાધ્ય કરી પોતાની અખંડ આજ્ઞા
 પ્રવર્તાવી. સં. ૧૨૬૫ માં વીરધવલ ચૌરનવયમાંજ મરણ પામ્યો.
 વીરધવલને વીરમ અને વિશલ એવા બે કુમારો હતા. વીરધવ-
 લના મરણ સમયે તેના પિતા લવણપ્રસાદ હયાત હતા. આ તરફ
 શુજરાતના તખ્ત ઉપર ભોજો ભીમ ધણેજાજ વૃદ્ધ અને અશ-
 ક્ત એવો નામનોજ મહારાજા હતો, ખરો મહારાજા તો
 વીરધવલ હતો. જેણે ઠેકઠેકાણે પોતાની વીરદાક વગડાવી
 હતી. વીરધવળના મરણ સમયે તેનો મોટો પુત્ર વીરમ
 વીરમગામમાં રહેતો હતો. વીરમ કોપી, ઉદત અને
 અવિચારી હતો, તે પિતાનો મંદગાડ જાળીને પોતાના
 પાસવાનો સદિત ધવલકુપર દોડી આવ્યો. અહીંયા મહા
 અમાત્યે વીરધવલને વીરલ ભાટે ભગામણ કરીને ગાદીને
 યોગ્ય તેને ગણ્યો તે સુજળ વીરધવલ ગાદીને હક્ક વીરલને

આપીને મરણ પામ્યો, પાછળથી વીરમે રાજ્યગાદી ઉપર
 બેસવાને ઘણા પ્રયત્નપછાડા કર્યા, વૃદ્ધ લવણપ્રસાદનું મન પણ
 વીરમ મોટો હોવાથી તેના તરફ હતું. પણ વસ્તુપાલે લંડાર
 ઉપર, હાથી, ઘોડા વગેરે પર સખત પહેરા મુકી દીધો. અને
 વીશળદેવને રાજ્ય ગાદી ઉપર બેસાડીને તેની આજ્ઞા ફેરવી દીધી.
 તે પછી વીશલને સાથે લઈને વસ્તુપાલ વીરમની સામે ફાજ લ
 ધને ધસ્યો જેથી વીરમને નાશીને સસરાનો આશ્રય લેવો પડ્યો.
 તરતજ મહા અમાત્યે ફત મોકલીને વીરમના સસરાને
 કહેવરાવ્યું કે “વીરમ રાજ્યનો દુશ્મન થઈને આવ્યો છે માટે
 જો આશ્રય આપશો તો રાજ્ય અને જીવ બન્ને ખોઈ બેસશે!”

જગલપુરના રાજા ઉદયસિંહે ગુજરાતના રાજાનો સં-
 દેશો સભાનીને જમાઈ વીરમને મારી નાખીને તેણે તેનું માથું
 આ નવા રાજાને મોકલી આપ્યું. એવી રીતે વીશલદેવનું રા-
 જ્ય નિષ્કંટક થયું. તે પછી સંવત ૧૨૯૮ એટલે ઈ. સ.
 ૧૨૪૨ માં લીમદેવનું મરણ થયું, એ અરસામાં વીશળદેવે
 ખીજા લોકોથી લોળવાઈને વસ્તુપાલના હાથમાંથી રાજ્યમુદ્રા
 લઈ નાગરપ્રાક્ષણ નાગડનામના મંત્રીના હાથમાં આપી.

તેજ વરસમાં ઈ. સ. ૧૨૪૨ એટલે સંવત ૧૨૯૮ માં
 વસ્તુપાલને સહેજ તાવ આવ્યો અને પૂર્વે કહેલું ગુરૂનું વાક્ય
 યાદ આવ્યું એટલે તેજપાલ તથા પોતાના પુત્ર પૌત્ર વગેરેને
 પાસે બોલાવીને તેજપાલને ઉદ્દેશીને વસ્તુપાલે કહ્યું કે
 “બંધુ ? હવે આપણે શત્રુજયની યાત્રાએ જઈએ, મને લાગે
 છે કે આ મારી છેલ્લી યાત્રા છે.”

જેમ કહેવાને આપને કંઈ કાલુ છે ? તેજાએ

હા ! અને પોતાને પણ હવે જેમ લાગે છે. વગી સંવત ૧૨૮૭ ના ભાદરવા વડી ૧૦ ને દિવસે મહામજ્જના સ્તી-
મીન નેરવેદસુરિ સ્વર્ગભમનની તૈયારી કરવા હતા, તે સમયે
તેમણે અને જણાવ્યું હતું કે "હે મંત્રિન ! આજથી અમીવારમાં
વરોં એટલે સંવત ૧૨૮૮ના ભાદરવા વડી ૧૦ ને દિવસે તમારે
પણ સ્વર્ગભમન કરવાનું છે. માટે જે આત્મસાધન કરવું હોય
તે કરી લેશો. અને આજથી લગભગ દશવર્ષે એટલે સંવત
૧૩૦૮માં તમારે જવાનું છે. વસ્તુપાલે પોતાનું અવિધ્ય કહી
બતાવ્યું."

પછી તેઓ યતુન્જય જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા. વ-
સ્તુપાલે છેલ્લાં રાત્રી વીશલદેવ ને સોમશ્વર પુરોહિતને મળી-
ને તેમની રાત્રી લઈ આપ્યા. ઉરટે નામક મંત્રીને મળીને જે
જલામણું કરવી હતી તે કરી અને પોતાના કુટુંબ પરિવાર
સહિત યતુન્જય તરફ આપ્યા. લગભગ અઢાર વર્ષ પર્વત શુ-
જશતના મહા અમાત્યપદનું ઐશ્વર્ય બસે જાતાઓએ લોગવ્યું.
તે દરમીયાન લોકોપયોગી સમાજ સેવામાં, નવીન ચેત્ય
બનાવવામાં, છૂર્ણોદ્ધાર કરાવવા વગેરેમાં કોટીગમે પ્રવ્યનો
વ્યવ કરીને તેઓએ પોતાની લક્ષ્મી સાર્થક કરી. લગભગ
તેર યાત્રાઓ કરી હતી તેમાંની યતુન્જયની આ યાત્રા
આખરની હતી. તેથી પર્વ નહિ ચવાથી તેને અર્ધા ગણવામાં
આવી છે.

સંઘ સહિત તેઓ પ્રયાણ કરતા કરતા લીંબડી પાસે ચાર ગાઉ દૂર અંકેવાળીયા ગામે આવ્યા. ત્યાં આગળ મંત્રીને મંદવાડ અધિક જણાયો, તેથી મંત્રીને આચાર્ય મહારાજોએ આરાધના સહિત મરણ સમયની સર્વ ક્રીયાઓ કરાવી. સાત ક્ષેત્રોમાં સાત લાખ સુવર્ણનો વ્યય કરતાં અને વિધિપર્વક ધર્મતત્વ સાંભળતાં મંત્રીશ્વરે નિર્મળ ધ્યાન પરાયણ એવું અનશન વ્રત અગીકાર કર્યું, પછી તો શુભ ભાવના ભાવતાં મંત્રીશ્વરનો નિર્મળ આત્મા આ ભરતક્ષેત્રમાંથી હુમૈશને માટે પ્રયાણ કરી ગયો.

તેમના દેહને બંધુ તેજપાલ શત્રુંજય ઉપર લઈ ગયા. ચંદન, અગર, કર્પૂર, કસ્તૂરી વગેરે દિવ્ય સુગંધમય વસ્તુઓથી જે પવિત્ર જગાએ અગ્નિ સંસ્કાર કર્યો, તે જગાએ આરસનું સ્વર્ગારોહ નામે મદિર ચણાવી રૂપલસવામીની પ્રતિમા સ્થાપન કરી. પછી સંઘ સહિત પોતાના કુટુંબીઓ સાથે તેજપાલ ધવલક્ષ્મીપુર આવ્યા અને રાજા વીશલદેવને મળ્યા, સર્વ સમાચાર સાંભળી વીશલદેવને ઘણું દુઃખ થયું. મંત્રિના પૂર્વના અણુમોલ ઉપકારો, ગુજરાતની બળવેલી સેવા-ભક્તિ વારંવાર યાદ કરીને તે બહુ દુઃખ ધરવા લાગ્યો.

રાજા વીશળદેવે તેજપાલનું ગારવ સાચવીને તેમને પોતાના ધન ભંડારનો અધિકારી બનાવ્યો, અને વસ્તુપાલના પુત્ર ન્યંતસિંહને તેના પરાક્રમથી પ્રસન્ન થઈને પેટલાદનું એધર્થ આપ્યું.

વીશલદેવના સમયથી ગુજરાતના તખ્ત ઉપરથી જૈન

મંગીઓનું જોર જોણું થઈ ગયું. વનરાજથી ચાલ્યું આવતું
જોર લીમદેવ, સિદ્ધરાજના સમયમાં ઉત્તર જણાયું અને કું-
ભારપાલના સમયમાં તે તે આસમાન પર્યંત પહોંચી ગયું
હતું. તે પછી વગી ઠીકઠીક ચાલ્યું, લીમદેવ બીજાની કાકિ-
દીમાં પણ જોર સાડું હતું; તેમજ લીમદેવની ઉત્તરાવસ્થામાં
અને વીરધવલના રાજ્યકાળમાં શુજરાતના મહાઅમાત્ય
વસ્તુપાલ તેજપાલે કરીને આસમાન પર્યંત અથડાવી દીધું
હતું, આમ જોનોનું ગોરવ અને તે સાથે શુજરાતનું ગૌરવ
પણ આખરનું હતું. વીરધવલના સમયમાં જોનોને બંદલે
નાગર પ્રાદ્યલો મહાઅમાત્ય થયા, જેથી કરીને જોનો
બીજા અધિકારોમાંથી પણ જોણું થઈ ગયા, તેજપાળેજ
માત્ર બંડારીપદ લોગળ્યું અને પેટલાદનું અધ્યયન જયંત-
સિંહે લોગળ્યું, પરંતુ ત્યારથી જોનોનું જોર દીનપ્રતિદિન
ઘટવા લાગ્યું.

મકરણ પ મું.

શ્રી વર્દમાનમૂરિ.

મહાવીરસ્વામીથી ચુમ્માલીશમી પાટે અનુક્રમે જગ-
ત્યંદ્રસૂરિ થયા. તેઓ મહા ભાગ્યવાન અને તપસ્વી હતા.
તેમણે દેવબદ્ધ ઉપાધ્યાયની સહાયથી પોતાના મચ્છનો ક્રિયા-
ઉદ્ધાર કર્યો. તેમણે ચિત્તોડના રાજ્ય દરબારમાં બપોર દિવસ-
બરી આચાર્યો સાથે ધર્મવાદ કર્યો અને પોતાનો વિદ્યાના

ખળથી તેમનો પરાભવ કર્યો, જેથી ચિત્તોડના રાજાએ તેમને સન્માન વધારી 'હીરલા' એવું ખિરદ આપ્યું હતું. વળી તેમણે જીંદગી પર્યંત આયંબીલનો તપ શરૂ કર્યો હતો, જેથી ચિત્તોડના રાજાએ બાર વર્ષ વિત્યા પછી વૃદ્ધગમ્છનું નામ ફેરવીને 'તપાનુ' ખિરદ આપ્યું. ત્યારથી એટલે વિક્રમ સંવત ૧૨૮૫થી વડગમ્છનું નામ તપાગમ્છ તરીકે જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયું.

તેમના સમયમાં વૃદ્ધ ગમ્છમાં શ્રીમાન્ વર્ધમાન સૂરિ નામે આચાર્ય થયા, તેમણે જ્યારથી વસ્તુપાળ મહાત્માત્યનું સ્વર્ગગમન સાંભળ્યું ત્યારથી નિરંતર આયંબીલને તપ શરૂ કર્યો. સંઘે તેમને પારણાને માટે ઘણા ઘણા આશ્રહ કર્યો છતાં પોતાના શરીર ઉપર પણ મમતા રહીત એવા તે સૂરિએ અભિશ્રહ કર્યો કે તપની સમાપ્તિ થતાં શ્રીસંજેશ્વર મહાતીર્થને વંદન કરીને પછી પારણું કરીશ.

તેમને પારણું કરાવવાને ઉત્કંઠિત થયેલા સંઘ સાથે વર્ધમાનસૂરિ સંજેશ્વર તીર્થને વંદન કરવાને ચાલ્યા. પરંતુ દૈવેચ્છાએ તેઓ સંજેશ્વર પહોંચી શક્યા નહીં. તપથી તેમનું શરીર અત્યંત ડુર્બલ થઈ ગયું હતું. તેમ છતાં પણ આસ્તે આસ્તે વિહાર કરતાં તેઓ માર્ગમાં જ-અધવચમાંજ સમાધિસ્થ થયા ! ધ્યાન પરાયણ હોવા છતાં તેમજ ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રના પ્રણામવાળા હોવાથી આસન્નસિદ્ધ એટલે અલ્પભવમાં મોક્ષે જનારા હતા, છતાં પણ તેવા પ્રકારના ધ્યાન ।વશેષથી સંજેશ્વરના અધિષ્ઠાયક એવા દેવ વ્યંતર વિશેષપણે ઉત્પન્ન

થયો. ઉમત્ત ધર્તા જે નેમણે મરણ પામિલ વસ્તુપાત્ર કયાં ઉત્પન્ન થયો છે ? તે પોતાના જ્ઞાનથી જ્ઞેયું. ચન્ન પોતાના અત્થ જ્ઞાનથી તે અધિષ્ઠાત્ર દેવ થોતે કાંઈ જાણી શક્યો નહિ, તત્તજ તે મહાનિરોદ્ધ સેવની પૂર્વ મહાનિરોદ્ધમાં જ્યાં પુષ્કલાવતી વિજયમાં શ્રી સોમંધર સ્વામી વિજયના દત્તાત્મા મયો. મહિનથી ભગવંતને નમીને તેણે પૂછ્યું. “ ભગવાન ! વસ્તુપાત્ર ભરતક્ષત્રમાંથી પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને દાનમાં કયાં ઉત્પન્ન થયા છે ? ”

“ વસ્તુપાત્રનો જીવ અદીંયા પુષ્કલાવતી વિજયની પુંદરિકાની નગરીમાં કુરુચંદ્ર નામે રાજા થયો છે. ” શ્રીમંધર સ્વામીએ કહ્યું.

“ ભગવંત ! અદીંયાથી રાજપાટ લોગવીને તે કયાં જશે ? ” રૂરીને દેવે પૂછ્યું.

“ વસ્તુપાત્ર અદીંથી રાજપાટનો ત્યાગ કરીને ચારિત્ર અંગીકાર કરશે. સંયમ પાળીને પાંચ અનુસાર વિમાનના પ્રયમના વિજય વિમાનમાં અહમિંદ્ર જોવા દેવપણે ઉત્પન્ન થશે, ત્યાં દેવપણાનાં સુખ લોગવીને અદીંયાંજ-આ વિજયમાં પુન. ઉત્પન્ન થશે. પાછા રાજપણાનાં સુખ લોગવીને ચારિત્ર લઈને દેવલજ્ઞાન મેળવી તે ભવમાંજ મોક્ષે જશે. ” શ્રીમંધર સ્વામીએ દુઃકમાં વસ્તુપાત્રનો સુકિતગમન સુધીનો અધિકાર કહી સંભળાવ્યો.

“ અનુપમા દેવી કયાં ઉત્પન્ન થઈ છે ? ”

“ તેજપાત્ર મંત્રીની પત્નિ અનુપમા દેવી આજ વિજ.

જઈએ. પછી જે થવાનું હશે તે થશે.” સુલટશાહનું ખેદવાળું ચિત્ત હોવા છતાં પણ તેણે પોતાનો નિશ્ચય જણાવ્યો.

“પણ આપણી પાસે કાંઈ સાધન નથી તેનું કેમ કરશું ?” ખીજાએ પૂછ્યું.

“ધર્મ પસાચે તે સર્વે મળી રહેશે, પણ આટલે લગી આવીને હવે પાછા જઈએ એ શું સારું કહેવાશે ? માટે એ વખત આપણે શંજેશ્વર પાર્શ્વનાથને તો જરૂર વાંદવાન બોધ્યે.” શ્રેષ્ઠિએ પોતાનો નિશ્ચય જણાવ્યો.

આખરે સર્વે જણા જવાના નિશ્ચયપર આવ્યા, પછી તેઓ જેમ તેમ સંજેશ્વર પહોંચ્યા. લગવાનનાં દર્શન કર્યાં. સ્નાન વગેરેથી શુદ્ધ થઈને લગવંતની—સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને પૂજીને તેમની આગળ એસી ભક્તિથી ઉપાસંભ પૂર્વક સુલટશાહ તેમની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો.

હે પ્રભુ ! હે અંતર્યામી ! તમે અનંત શક્તિવાન છો. તમારા પ્રભાવથી પ્રાણીઓ અનેક કષ્ટથી મુક્ત થાય છે, સંપદાઓ સ્વયમેવ તેમને આવીને પ્રાપ્ત થાય છે. આ અવસર્પિણી કાલમાં ચોવીશે તીર્થંકરોમાં આપ પ્રગટ પ્રભાવવાળા અને ભક્તજનોને ચિંતામણિ સરળા છો, આ કલિકાલમાં પણ લોકોમાં આપનો મહિમા જાગતો-હાજરાહજુર છે. દેવદાનવ, કિન્નર, ગાંધર્વ અને તેના સ્વામીઓ-ઈંદ્રો સર્વકોષ તમારો પ્રભાવ ગાયા કરે છે. એવા તમે પુરિસાદાની કહેવાઓ છો. એક નમસ્કાર માત્રથી તમે તમારા ભક્તજનની વિપ

તિઓ દૂર કરીને સંપત્તિઓ આપો છે. ત્યારે કુર ચોર, હુંટારા વગેરે મહારી જાદુ લૂંટી ગયા છતાં પણ તમે કાંઈ કરી શક્યા નહીં ? ભક્તજનોને અભિષ્ટ દેવાનું આપે મત લીધું છે, છતાં આને પોતાના ઘરની પણ રક્ષા કરવામાં કેમ મંદ થઈ ગયા છે ? શું તમારો ભગતો પ્રભાવ વ્યર્થ થયો ? " એ પ્રમાણે ભક્તિએ કરી મુગ્ધ એવી સ્તુતિ કરતો હતો, તે વખતે તેની આગળ સંજેશ્વરાધિષ્ઠાયક પેલો દેવ જે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ગયેલો હતો, તે અકસ્માત્ તેની આગળ પ્રગટ થયો; " હે શ્રાવકોત્તમ ! શું ભગવંતને વ્યર્થ ઉપાલંબ યામાટે આપે છે ? "

" દેવ ! આવા ભગવંતનો પ્રગટ પ્રભાવ છતાં મારી બધી સામગ્રી ચોર લોકોએ લૂંટી લીધી તેથી પ્રભુ સાથે વાત કરું છું. " સુભટશાહે અકસ્માત્ પ્રગટ થયેલા દેવને કહ્યું.

" અરે ! તારી બધી સામગ્રી તારી ગાડીમાંજ છે, છતાં શું વ્યર્થ પ્રભુને મુગ્ધભાવથી ઉપાલંબ યામાટે આપે છે ? " દેવતાએ કહ્યું.

એટલામાં તો વચમાં તેના પુત્રે હર્ષથી બોલતાં જણાવ્યું " ગાપુ ! પૂજ્યોગ્યની સર્વ સામગ્રીઓ તથા આપણું જે કાંઈ હુંટાઈ ગયું હતું તે સર્વ પુનઃ પ્રાપ્ત થયું છે, કાંઈ પણ ચીજ આપણી ગઈ નથી. "

" અહો ! આ તો ખરે આશ્ચર્ય ! " સુભટશાહે દેવને પૂછ્યું.

" તીર્થોની ભક્તિ કરવાથી તે તે તીર્થના અધિષ્ઠાયક

વર્ષ ઉપર સંપ્રતિરાજ્ય જેવું જૈન રાજ્ય સ્થાપન કરીને “અહિંસા ધર્મ” નો દિગ્વિજય ભારતના ખુણે ખુણે ફેલાવવાની પૂર્ણ જીજ્ઞાસા હતી, તે ભાવના તેરમી સદીની શરૂઆતમાં પરિપૂર્ણ થઈ, સિદ્ધરાજ પછી ગુર્જરેશ્વર કુમારપાલ થયો અને તેમના સમયમાં હેમચંદ્ર રાજ્યગુરૂ થયા, અને રાજાને પ્રતિબોધી જૈનધર્મમાં ચુસ્ત કર્યો. જેથી તેણે અહિંસાધર્મનો દિગ્વિજય કરી. અઢારે વર્ષમાં જૈનધર્મને ઉત્તેજન મળ્યું અને જૈનધર્મના પ્રતાપનો સૂર્ય આસમાન સુધી ઉંચે ચડી ગયો, કુમારપાળ દયાનો સાક્ષાત્ અવતાર હતો; છતાં ગુન્હેગારોને તે શીક્ષા કરવામાં જરાય આંચકો ખાતો નહિ. યુદ્ધમાં પોતાના શૌર્યને તે કદિ લજ્જવતો નહી. તેના સમયમાં ભારતમાં તે અદ્વિતીય વીરયોદ્ધા કહેવાતા, ભારતનો કોઈ રાજા તેની સામે જોવાને શકિતવાન થતો નહોતો અને જેમણે કુમારપાળ સામે માથું ઉંચકયું હતું-તેઓ છેવટ સુધી ફાળ્યા નથી.

કુમારપાળ પછી જૈનધર્મનો દુશ્મન અજયપાળ રાજા થયો, તેણે જૈનત્વનો નાશ કરવા માડ્યો, જૈન સરદારોને ગુન્હામાં સપડાવીને મોતની શિક્ષા આપી, જૈનનાનાં મોટાં મોટાં મંદિરો તોડી પાડ્યાં અને કુમારપાળે બંધાવેલું તારંગાજીનું મંદિર તોડવાને છેવટે તેણે તપાસા ઉપર ચડાઈ કરી! એથીય આગળ વધીને તેણે હેમચંદ્રસૂરિના મુખ્ય શિષ્ય સમચંદ્રને તપાવેલી શિલા ઉપર બેસાડીને તેમના પ્રાણ લીધા! શી માનવ પ્રકૃતિ ! ધર્મદ્વેષી બનીને એવી અનેક ‘પાપલીલાઓ’ કરી, ત્રણ વર્ષમાં મરણ પામીને નરકનો અતિથી થયો.

હવે અનુદિશ્યાવના તથા ઉપર લોગે બીમ શુભરે-
 ધર થયો, ત્યારે ભારતમાંના જીવ્ય દિંદુ રાજ્યો મળ્યાંજ શમૂદ
 અને બગવાન બની ગયાં હતાં. ત્યારે શુભરાવના તખ્ત ઉપર
 લોગેબીમ, બગવાન બીમ પ્રમા મદાપરાક્રમી રાજા હતો. ત્યારે
 દીરહીના તખ્ત ઉપર પૃથ્વીરાજ એકેડો હતો નથા અજમેરના
 તખ્ત ઉપર પૃથ્વીરાજનો પિતા એએમર ઝાહાણુ હતો.
 મેવાડના તખ્ત ઉપર પૃથ્વીરાજનો બનેવી સમરસિંહ હતો.
 અને કાન્યકુબ્જ-કનોજના તખ્ત ઉપર મદા બગવાન કનો-
 જદ જ જ્યથંદ રાઠોડ રાજ્ય કરતો હતો દિંદ આ સમયે
 પૂર્ણ ભદ્રોજલાલી અને ઉત્તરિના ચિખર ઉપર આદ્દ થયું
 હતું. શુભરાવના તખ્ત ઉપર આ સમયે પણ લેન મંત્રીઓનું
 ભેર હતું. અમરસિંહ સેવટો, અવરાજ મંત્રી, આબુશાહ
 હંડનાયક વગેરે બગવાન જેનો તેના તાબામાં હતા. આ
 સમયે પાછી એએડોની સ્વાદીઓ ભારતવર્ષ ઉપર થવા લાગી,
 સાત સાતવાર પૃથ્વીરાજે શાહુજીનને હરાવીને નસાવ્યો,
 શુભરાવ ઉપર ચડી આવ્યો ત્યાં લોગા બીમે તેને નસાવ્યો,
 પણ શાહુજીન દિઅત હાર્યો નહી, બાદ એક એવી બાયંકર
 ઘટના ઉપસ્થીત રાષ્ટ્ર કે જેથી ભારતની પાયમાલી થઈ ગઈ.

તે ઘટના તે આબુના પરમાર રાજા જેતસિંહની કન્યાનું
 બીમે માથું કર્યું. પણ આબુના પરમારોએ તેને તિરસ્કારી
 કાઢ્યો, જેથી બીમદેવ ક્રોધાયમાન થઈને પોતાના સકલ સૈન્ય
 સહીત આબુ ઉપર ચડી આવ્યો. આબુના રાજાએ અજમેરથી

ખંડ ૫ મો.

પ્રકરણ ૧ હું.

દુર્જનશલ્યનું સૂચિરાધન.

“રાજન ? આપ શા માટે ખેદ કરો છો ? દુનીયામાં જે જે રોગો ઉત્પન્ન થાય છે તેના પ્રત્યુપાયો પણ હોય છે. એવો કોઈ રોગ નથી કે જે ઔષધીથી સાધ્ય ન થઈ શકે.” કારભારીએ ચિંતાચરત ચહેરે પોતાના દિવાનખાનામાં બેઠેલા રાજાને દિલાસો આપવા માંડ્યો.

“અરે ! પણ આ કુદ રોગને નાબુદ કરવાને જગત પરના સર્વ વૈદ્યોની દવાની અજમાયશ કરી, પણ કોઈ દવાએ અસર ન કરી. હું તો હવે છાંદગીથી પણ કંટાળી ગયો છું.” રાજાએ ભગ્નહૃદયે પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

“એથી કાંઈ હિંમત હારી જવાની જરૂર નથી. પ્રયાસ કરવો એ આપણું કામ છે, ફક્ત તો દૈવના હાથમાં છે.”

“તો કહો. હવે તમે શું કરવા ઇશદો રાખો છો ?”
રાજાએ પૂછ્યું.

“મારો ઇશદો હવે કોઈ જુદીજ દિશામાં વળ્યો છે,
હું આપણા રાજપુરોહિતને બોલાવું છું.” કહી કારભારીએ
બહારથી પ્રતિહારીને બોલાવ્યો.

તરતજ પ્રતિહારી નગન કરીને ઉઠ્યો રહ્યો. તેને કારભારી-
રીએ જણાવ્યું “જા! રાજપુરોહિતને તાકીદે બોલાવી લાવ ?”

કારભારીનો હુકમ સાંભળીને પ્રતિહારી ચાલ્યો ગયો.

“મહારાજ ! મારો ઇચ્છા એવી છે કે રાજપુરોહિત
પાસેથી વિધિવિધાન જાણીને કોઈ દેવનું આરાધન કરીને તેની
મારફતે આ રોગ મટાડવો.” પ્રધાને કહ્યું.

“અરે ! એ તો તમારી જમણા છે. એ ક્યાં આપણે માટે
નવરાં બેઠાં છે કે આપણે રોગ મટાડવાને આવે ?” રાજાએ
નિરાશા બતાવી.

“એવું કાંઈ છે નહીં, કેટલાંક વિધિવિધાનો એવાં
સાક્ષાત્ હોય છે, કે તેના આકર્ષણ બળથી એવી શક્તિનું
બેંચાણ થાય છે ને તેને આવવું પડે છે. જોઈએ તો ખરા,
મયલ કરવામાં આપણું શું જાય છે ?” નિરાશ હૃદયના રાજાને
પુનઃ આશા ઉત્પન્ન કરી.

એટલામાં રાજપુરોહિત આવી પહોંચતાં બિછાવેલા
આસન ઉપર બેસાડ્યા “જય થાઓ રાજાનો ! આપને શરીરે
દેમ છે ?” રાજપુરોહિતે સમાચાર પછલા.

“ દેવ ! જગત ઉપર આપનો ઉપકાર અણુમોલ છે. પ્રાણી માત્રને આપ સુખને આપનારા છો. ઐશ્વર્યમાન, સમ શક્તિમાન છો. આપનો પ્રતાપ, તેજ, અને ગૌરવ વર્ણવવાનું કોણ સમર્થ છે ? ” રાજાએ સૂર્યદેવને પ્રત્યક્ષ જોઈ તેમને સ્તુતિ કરી.

“ કહો ! મારું શું કાર્ય છે, ? ” સૂર્યદેવે આગળ પુછ્યું.

“ આપ પ્રસન્ન થયા હો તો મારા શરીરનો કોઠ નિવારણ કરો—મને આરામ કરો.” રાજાએ પોતાનું દુઃખ નિવેદન કર્યું.

“ રાજનું ! એ તમારો રોગ દૂર કરવાની મારામાં શક્તિ નથી. પુર્વેના દુષ્ટ કર્મો પ્રાણીને અવશ્ય લોગવવા પડે છે. સૂર્યદેવે પોતાની દુર્ગંજતા બતાવી.

“ રે ! આપ શું બોલો છો ? આપ દેવ જેવા દેવ થઈને મારો રોગ મટાડી શકતા નથી ? આ તો આશ્ચર્ય ? ”

“ દેવતાઓ પણ કર્મજન્ય પીડાઓ ટાળવાને અત્તમર્થ છે. દેવનો રોગ ટાળવાને જગતમાં કોણ સમર્થ છે. ? ”

“ ત્યારે શું મારું આ દુઃકર્મ—રોગ આપ નાશ કરી શકે તેમ નથી ? ”

“ રાજનું ! એ દુઃકર્મ હજી તમારે કેટલેક કાળ લોગવવાનું છે. ઉદય આવેલું કર્મ લોગવ્યા બંધર ક્યારેય અવધુરી શકતું નથી, જેથી તે તમારે અવશ્ય લોગવવું જ પડશે. સૂર્યદેવે જણાવ્યું.

“ ત્યારે જ્યારે જાણુ દુનીનો મોઢ રોષ કેમ તત્કાલ મટાડી દીધો ? અને જ્યારે આ વખતે નિર્ભયતા કેમ જતાવો છો ? ” રાજાએ કહ્યું.

“ જાણુ કવિની અને નગમણી વાત જુદી છે. જાણુ કવિ કિપર સતીનો સાથ હતો. દુનીવામાં એક શક્તિથી ભગવત્તર બીજી શક્તિ જ્યારે સામે અઠડાય છે ત્યારે પુરની શક્તિનું જોર નરમ પડી જાય છે. તે સતીનો સાથ હતો, મારા ઘડી તે સાપનો અનુધદ થયો, એવું વિધિનિર્ગિત હતું. કંઈક એ જ્ઞાને કવિને દુષ્કર્મ પણ ભોગવવાનું હતું, તેમજ તેમના પાંદિત્યનો પ્રભાવ પ્રગટ થવાનું હતું. જે કાલે વિધિનાં વિધાન બનવાનાં હોય છે તે સૂર્ય તે તે કાળને પામીને બન્યાજ રહે છે. ” સૂર્યદેવે ખુલાસો કર્યો.

“ હે દેવ ? શું ત્યારે મારો રોગ નાશ કરવાને કોઈ ઉપાયજ નથી ? છંદગીમાં ક્યારેય પણ મારો રોગ નાશ થયે કે નહી, તે સગાર કહેયો ? ” રાજાએ ઇચ્છે પૂછ્યું.

“ હા ? હજી એક ઉપાય જાણી છે તે તું અજમાવ ! ભાગ્યનો પાસો તું એકવાર ફેંદી જો, એ છેલ્લી આશા છે. ”

“ શું છે તે હાવ ? ”

“ સાંભળ, વઢીધાર પ્રદેશમાં ચંબપુર, આમે સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથનું પ્રાચીન ક્ષેત્રનું શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવના સમયનું ચાલ્યું આવતું વીર્ય છે. એ પાર્શ્વનાથ અદ્ભૂત છે. જે પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાના સ્નાત્રજળથી વાસુદેવનું મૃતપ્રાયઃ ચાલવ સૈન્ય

પુનર્જીવન પામ્યું હતું એવી એ મહા પ્રભાવવાળી પ્રતિમા છે. માટે ત્યાં જઈ તે મહા પ્રભાવીક સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથનું આરાધન કરો.” સૂર્યદેવે રસ્તો બતાવ્યો.

“દેવ ! તમે સાક્ષાત્ પ્રગટ થયા છતાં મારું કાર્ય ન સંપૂર્ણ થયું એથી શું થશે ?” રાજાએ નિરાશ્રિત દશામાં શંકા બતાવી.

“ અરે ! એતો મારા કરતાં ઘણી શક્તિવાળા અને પ્રભાવવાળા છે. જે પાર્શ્વનાથના આરાધનથી ઘણાના મનોરથો સંપૂર્ણ થયા છે. અને કર્મજન્ય સકલ રોગો જેમણે નાશ કર્યા છે, એવા તે સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથનો અદ્ભૂત મહિમા ઠેર ઠેર ગવાયો છે, સકલ દેવોના પણ એ દેવ છે, એવા અનંત શક્તિવાળાથી જગતમાં કેાણુ વિશેષ છે ? ”

“ ઠીક ! ત્યારે દેવ ! આપનું કથન મારે માન્ય છે. જેમને આપ પણ પૂજ્ય માનો છો. તે મારે મન પૂજ્ય હોય જ. ”

“ રાજા, જા, એકચિત્તે લકિતથી ત્યાં જઈને સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથનું આરાધન કર, જેમના પ્રભાવથી તારા મનોરથો પૂર્ણ થશે-રોગ નાબુદ થશે. ” તરતજ સૂર્યદેવ અદૃશ્ય થઈ ગયા. રાજાએ તે પછી થોડા દિવસોમાં પોતાના મંત્રીઓ અને સૈન્ય સાથે વઢીયાર દેશમાં સંજેશ્વર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

પ્રકરણ ૩૭.

સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથ.

“ મહારાજ જોયું ને ? કરેલી મહેનત કાંઈ વ્યર્થ જતી નથી. સૂર્યદેવનું આરાધન કરવાથી જો કે તેમનાથી કાર્યસિદ્ધ ન થયું, તો તેમણે કાંઈ રસ્તો પણ સૂઝાડ્યો, ” કારભારીએ રાજાને જણાવ્યું.

સંજેશ્વરમાં દુર્જનરાજ્ય રાજાએ છાવણી નાંખી હતી, તેણે કારભારી અને પુરોહીત સાથે પાર્શ્વનાથનાં દર્શન કર્યાં. પ્રભાવીક પુરાણી પ્રતિમા જોતાં દર્શન કરીને રાજાનું મન ઠર્યું. અને તેમની સાથે આવેલા સર્વેના મન પ્રસન્ન થયાં.

“ હા ? પ્રતિમા તો અલૌકિક છે. પણ તેનું માદાત્મ્ય આપણે વિસ્તારથી જાણતા નથી કે આ પાર્શ્વનાથ કોણ છે ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

“ કારણ કે તે જૈન પ્રતિમા છે. અને આપણે શૈવ છીએ, તેથી જોતોજ તેનું વિશેષ માદાત્મ્ય જાણતા હશે. ” પુરોહીતે જણાવ્યું.

“ છતાં સૂર્યદેવ મને એટલું તો કહ્યું છે કે જો દુષ્ટના પણ દેવ છે, તેમણે ભજવા એ ભગવંત છે. દેહો જેમને ખુદ દુષ્ટે ભજ્યા, જેમનામાં દેહેનું શું પડે ? ” રાજાએ કહ્યું.

“ દુષ્ટ કે જેમને જગત આપું પ્રભુ તરીકે પૂજે છે,

તેઓ પણ જેને પુજી રહ્યા હોય તેમાં કાંઈ સ્વિશેષ કારણ હશે. ” પુરોહીતે જણાવ્યું.

“ હા ? વાસુદેવનું સૈન્ય પ્રતિવાસુદેવની જરા રાક્ષસીથી જ્યારે જરાગ્રસ્ત થયું, ત્યારે કૃષ્ણે અઠમ તપથી ધરણેન્દ્ર-નાગનાથનું આરાધન કરીને પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા મેળવી. ”

“ અને તે પછી શું થયું ? ” અધિરતાથી વચમાં પુરોહીતે પૂછ્યું.

“ તેના સ્નાત્રજળથી યાદવોની જરા નાશ પામી. અને ભગવાન પાર્શ્વનાથ ત્યારથી સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથ તરીકે પ્રગટ થયા, કૃષ્ણજીએ આ શંખપુર નગર વસાવીને મોટો પ્રાસાદ કરાવી યાદવોના પ્રાણ સ્વરૂપ આ પ્રતિમાને અહીંયા પધરાવી, તે આજ પર્યંત પૂજતી ચાલી આવે છે. ” રાજાએ ખુલાસો કર્યો.

“ વાહ ! ઘણી પુરાણી પ્રતિમા ? ” તે અરસામાં તે ગામના શ્રાવકો પણ આવી પહોંચ્યા. તેઓએ રાજાને નમસ્કાર કરીને મંદીરને અને પ્રતિમાને લગતી દરેક હકીકતો કહી સંભળાવી.

“ રાજનું ! આ પાર્શ્વનાથનો પ્રભાવ એવો અલૌકિક છે કે આપનો રોગ જડમૂળથી નાષ્ટ થઈ જશે ” એક વૃદ્ધે જણાવ્યું.

“ પાર્શ્વનાથ એ કોણ ? ” રાજાએ વિશેષ હકીકત જાણવાને માટે પૂછ્યું.

આ અવસર્પિણી કાલમાં અમારા ચોવીસ અવતાર થયા

છે. જેઓ તીર્થકર તરીકે ઝોળખાય છે. પાર્શ્વનાથ એ ત્રેવીશમા તીર્થકર છે. તેની આ પ્રતિમા છે. જે પહેલાં સૂર્ય અને ચંદ્રના વિમનમાં પણ પૂજાજોલી હતી. આજે ભાગ્ય યોગે આપને આવા પ્રભાવક ભગવાનનાં દર્શન થયાં છે. આપને ક્યાંથી ખગર હોય કે આ ભગવાન પાર્શ્વનાથનાં જુદાં જુદાં જોવાં ૧૦૮ નામો જગતમાં પ્રસિદ્ધ છે. એમને પ્રગટ પ્રભાવ નીન શાસ્ત્રમાં મુપ્રસિદ્ધ છે. મહારાજ ! અમારામાં હાજરાહજુર પ્રત્યક્ષ કૃપાદાતા આ દેવ પાર્શ્વનાથ છે. મનુષ્યોને તાત્કાલિક લાભ મેળવવો હોય તો તે પાર્શ્વનાથનું આરાધન કરે છે અને તે આપને અનુભવ થયે ખાત્રી થશે.” વૃદ્ધે પોતાનો અનુભવ બરાબર સમજાવ્યો.

“ મહારાજને પણ હવે અનુભવ કરવાનો સમય આજે પ્રાપ્ત થયો છે. સાંભળેલી વાતોની કસોટી કરવાનો સમય નજીક આવ્યો છે. ” કારભારીએ કહ્યું.

“ હાલમાંજ દેટલાંક વર્ષ પહેલાં અમારામાં નવાંગ વૃત્તિકાર અભયદેવસુરિ થયા છે. તેમને કોઢ રોગ ઉત્પન્ન થયો હતો, તે પણ પાર્શ્વનાથના પ્રભાવથીજ નષ્ટ થયો હતો, એવા તો કંઈકના અભિઝાપ તેમનાથી પૂર્વ થયા છે. ” વૃદ્ધે જણાવ્યું.

“શું તેમના કોઢ રોગ આ પ્રતિમાથી નાશ થયો હતો ?” રાજાએ આતુરતાથી પૂછ્યું.

“ પ્રભુ એક પણ પ્રતિમા જુદી, જેવા આ સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથ છે તેવા જ સ્થળન પાર્શ્વનાથ ખંભાતમાં છે.

રાજા તેની સામું મૌનપણે જોઈ રહ્યો. ત્યાં તે ફરીથી બોલ્યો, “ રાજન્ ? તમે ભગવાનની ભકિતના પ્રભાવથી મને માર્યો છે; મારો નાશ કર્યો છે. તેથી હવે હું તમારી પાસે રહી શકું તેમ નથી. બીજા કોઈ દેવતાઓની તો તાકાત નહોતી કે મને કાઢી શકે, વેદો પણ દવા કરીને ભલે મરે, છતાં આ છંદગીમાં હું તમને કહી છોડત નહીં, એવો તમારી સાથે મારો ઋણાનુ બંધ હતો, પણ આવા અનંત શક્તિવાન પ્રભુ આગળ તો અંજે લાચાર ? ”

“ તમે મને ઘણુંજ દુઃખ દીધું છે. તમારા દુઃખથી કંટાળીને હું જીવનનો ત્યાગ કરવાનો હતો, પણ વિધિ ધ્રુવજાએ આવા ભગવાનની ભકિત ફળી, ને ઘણા કાળથી વળગેલી તમારી ઉપાધી ટળી. ” રાજાએ જવાબ આપ્યો.

“ હવે તમને જણાવવાનું કે આ પ્રભુની તમે નિરંતર સેવા કરજો. કારણકે ફક્ત તેમન થીજ અમે જીતાયેલા છીએ, બાકી તો દેવ કે દાનવો કોઈ પણ અમને જીતી શકે નહીં, કેમકે તેઓ પણ કર્મના બંધનોથી બંધાયેલા છે અને અમે પણ કર્મોનું એક સ્વરૂપ છીએ. માટે જે કર્મોને જીતે તેજ અમોને જીતી શકે. એ હવે હું જાઉં છું, સવારના તમારું શરીર સંપૂર્ણ આરાગ્યમય થયે. ”

તરતજ નાજા બદલ્યું થયો, તો પ્રભાતનો સમય થઈ ગયો હતો, તંથા નંથારા ઉપરથી ઉઠતા ઉઠતા સ્વપ્નનું ચિત્રવત્ કરતા તેણે પોતાનું શરીર નિહાળ્યું, તો કોઈ રહીત થયેલું જોયું ! મનમ. ઘણુંજ ખુશી થયો.

થોડીવારે પુરોહીત, કાવભારી વગેરે પોતાના મંત્રીઓને બોલાવ્યા. સર્વે દોઢ રાત્રનું સૌંદર્ય જોઈ તાબુજ થયા. “વાહ ! શું પ્રભુનો મદિમા ” સર્વેએ રાત્રની આગળ ખુશાલી જાહેર કરી, આખી છાવણીમાં આનંદોત્સવ ચાલ્યો, ચંપુર ગામમાં પણ વાયુવેગે વાત પ્રસરી ગઈ, વૃદ્ધ યાવકો, અને ગામના લોકો પણ રાત્રની પાસે હર્ષ પ્રદર્શિત કરવા લાગ્યા.

આ પ્રસંગે રાત્રએ પોતાના બંડારો ખુલા મુક્યા, અને લખલુટ હાન કરી ગરીબોને સંતોષવા માંડ્યા, હર્ષ નિમિત્તે, ભક્તિ નિમિત્તે તેણે ભગવાનનો પ્રાસાદ નવેસરથી બંધાવ્યો, દેવ વિમાન જેવું સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથનું મંદિર બંધાવ્યું, સંજ્ઞન કંઠનાયકે કયું હતું, તે યકી-મુળથી પોતે નવેસરથી પ્રાસાદની બાંધણી બંધાવી કરોડો રૂપિયા ખર્ચા અને લશ્મીનો સફળ થયો.

વસ્તુપાલ મેલાના જીર્ણોદ્ધાર પછી કેટલાક સૈકાઓ પસાર થયા હતા, જેથી મંદિર કંઈક જીર્ણ સ્થિતિમાં થયું હતું, રાત્રએ તેનો પુનરુદ્ધાર કરી પોતાની અનર્ગળ દોલત વાપરી અને મોટા વિધિ વિધાન ને આડંબર પૂર્વક પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

તે પછી રાત્ર નિરંતર સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથનું આરાધન કરતો હતો પોતાના રાજ્યનું પાલન કરવા લાગ્યો. એવી રીતે નૈન ધર્મનું પાલન કરીને તે રાત્રએ પોતાનો જન્મ ફુટાર્થ કર્યો.

ખંડ ૬ કો.

પ્રકરણ ૧ લું.

ઔરંગઝેબનું શાસન.

ઈ. સ. ની સત્તરમી સદીના મધ્યાહ્ન સમય પછી કાલમાં સમસ્ત ભારતવર્ષ ઉપર એક પ્રચંડ વ્યક્તિની વીર સંભળાતી હતી, એ વીરહાક શૂરાઓને આમંત્રણરૂપ હોય અને અનીતિ અનાચારનો વધારો કરનારી હતી અને સમગ્ર ને સાધુ સંતને તે દુઃખદાયક હતી. પ્રભુ પોતાના જાનમાલ રક્ષણમાં પડી હતી. એ વીરહાકમાં ધર્મોપજ્ઞાનો ભુલ હતો. એ વીરહાક ગર્ભવિનાશ મહાન મોગલ શહેનશાહ હોય પતિ ઔરંગઝેબ પોતે હતો. એ હાકના પડખા મારવાડ ખુલ્લેખુલ્લામાં પડ્યા હતા. જ્યાંથી સામે પડકાર કરવાને વર્ગદાસ ઉડ્યો હતો. એ હાકનો પ્રતિધ્વનિ મેવાડમાં સંભળાતો હતો. જેની સામે પડકાર કરવાને રાણો રાજસિંહ સમર્થ થઈને ઉભો હતો. મહાન મોગલ આદેશાહ ઔરંગઝેબ હાકે દક્ષિણની વીરમૂર્તિ હવે મચાવી હતી જેની સામે પડકાર કરવાને નાનું દિવસ શિવાય જાગતો હતો.

કાયદો નાબુદ કરવાને સૂચના કરી, પણ શહેનશાહ આલમ-
ગિરને ધર્મોપતાની અંધીમાં તે સાંભળવાને કયાં દુરસદ હતી?
જામરજસ્તીથી તે કર પ્રજા-હિંદુ પ્રજાને માથે ઠોક્યો. કોઈ
તેના ફરીયાદ કે રાવ ખાવા બાદશાહની આગળ આવે તો
“કમનશીબ” ફર્યાદીઓને હાથીને પગે કચરવામાં આવતા
હતા! પરિણામ આખરે તો નાશમાં આનું. એ શહેનશાહ
જલાલુદ્દીન મહમદ અકબરશાહના લોખંડી મોગલ શહેનશા-
હતના મજબુત પાયા ઔરંગઝેબે હિંદુ પ્રજાનાં મન દુભાવીને
ડગાવી નાંખ્યા. આખરે ઇ. સ. ૧૭૦૮ માં એ શહેનશાહત,
મહાન ઐશ્વર્ય સના, અફસરો અને અમીર ઉમરાવો, સૈનિક
મળ, મંડલિક મંડળો, હાથી, અશ્વ પાયદલ, બળ, વગેરે વૈભવ
કોરીને એ શહેનશાહને આ દુનીયામાંથી હંમેશાને માટે રજા
લેવા પડી.

મકરાણુ ર જી.

મુઆગિરીની અંધીમાં.

ઇ. સ. ૧૬૬૬ માં મે. નલમખાદ શહેનશાહ શાહજ-
હ ન બાદશાહને દુરનગરના મંદિરના પાતાના શાહબાદો ઔર-
ંગઝેબને સાથે આ વસતના દુરનગરના કારોબાર ધણીઓ
શાહજહાનના પાતાની હતો. મ. ૧૬૬૬ અકબરે ઇ. સ. ૧૫૭૩
માં મુઘલના કારોબારોને વચ્ચે શાહજહાનની કબચિત

બંધેલા વાજના, ને દાખી દેવામાં આવતદત્તા. એવાનના થાં :
કાળમાં યદેનગ્રાદ્ ગ્રાદજ્જ્વાને ગુજરાતનો કારભાર ઔરંગ
ઝેબને હવાલે કરેલો. દોવાથી દખ્ખાં ગુજરાત ઉપર ઔરંગ-
ઝેબની હુકુમત આવતી હતી. તે અરસામાં મર્મ સંબંધીના
અગડા થવા લાગ્યા. અને તેને અંગે હિંદુ અને મુસલમાનો
બન્ને મોહું તોફાન ઉઘું થયું. અને મેંકટા બનોની પાયમાલી
થઈ.

ગ્રાદજ્જ્વાને ઔરંગઝેબ એક દિવસ મધ્યાન્હ સમયે
ખાણાથી પરવારીને પાન ચાવતો એક મુંદરગાલિયા બીછા-
વેલા બીછાનાપર આરામમાં પડેલો છે. આગળ પાછળ તેના
માર્મબંધ દોરતો જોડેલા છે. અનેક પ્રકારનાં હાસ્ય થઈ રહ્યાં
છે. એટલામાં એક માણસ દોડતો ગ્રાદજ્જ્વાની નજરે દુર્નિશ
બલવીને અરજ કરવા લાગ્યો.

“ ગ્રાદજ્જ્વા સલામત ! તોફાન, તોફાન, હુલ્લક થયું
છે.” તેણે હાંફતાં હાંફતાં એ શબ્દો કાઢ્યાં.

“ તોફાન ? તું શું કહે છે ? સ્પષ્ટ કહે. ” ગ્રાદજ્જ્વાની
આંખ ચમકી. તેના વદન ઉપર કોષની રેખાઓ સ્પષ્ટ ચમકવા
લાગી.

“ જહાંપનાહ ? આપણા મુસલમાન બીરાદરોને હિંદુ-
ઓએ માર્યા અને તે-લોકો પુર જોસમાં મુસલમાનોની પછ-
પાડે પડ્યા છે.” તે મુસલમાન શ્રીપાર્શ્વે ખુલાસો કર્યો; અને
પોતાના ઘા બતાવતો “ આ જુઓને હું પણ ઘવાયેલો છું; ”

આપ જો મહદ નદી કરશે તો એ કાફર હિંદુઓ આપણા બીરાદરોને મસળી નાંખશે. ”

“શું એ કાફરો એવા તોફાની-જનુની છે ? ” શાહ-જાદાએ પડકાર કર્યો.

“અરે જનુની શું ? તેઓ આપણા બીરાદરોનો નાશ કરતા અહીં શાહીબાગ લગી ધસી આવશે, જો કાંઈ અમલકાર બતાવવામાં નહીં આવે તો તેઓ મોઢું રમખાણ મચાવશે. ”

“એ કાફરોને પકડીને હાથીને પગે કચરવામાં આવશે, -છુંદી નાંખવામાં આવશે. ” એમ બોલતાં તેણે દિલ્લેરખાન નામના સરદારને પાંચમે નજ્જાબ મેનિકે કહીને હિંદુઓને ફટી નાંખવાનો હુકમ આપ્યો.

પાંચમે સિપાહીઓનાં નાથે કતર નન વાવની માફક હિંદુઓ ઉપર તુટી પડ્યા. આખા અમદાવાદ ગઢિરમાં હાકલ પડી, હિંદુઓ પોતાનાં તકવાર તરફ દોડ્યા. તેમણે શરીર લઈને બહાર પડ્યા. હાકલ નહોતી થઈ. હિંદુઓને દેખે ત્યાંથી મારવા નાથે બહાર નીકળ્યા. હિંદુઓને મારવા લાગ્યા, કઠિરને. એ પાંચમે નજ્જાબ મેનિકે નયેદ નિર્બળ થોડો નથા. અરે, એ પાંચમે નજ્જાબ મેનિકે કહીને અંદર ભરતી બેઠા. આમાંને પોતાનાં હકમાં નીકળીને ત્રણ સ્થામાં પડ્યા. બહારમાં હુકમે નીકળીને ત્રણ સ્થામાં પડ્યા. એ કાફરો પોતાનાં નાથે નીકળીને ત્રણ સ્થામાં પડ્યા.

કઠિરને બેઠા નીકળીને ત્રણ સ્થામાં પડ્યા.

જાણ્યો. જઈ તેમતેમ જે મદ્યુ તે શસ્ત્ર લઈને ઉભરી પડી, એવી રીતે લગલગ આખી વસ્તી તોફાનની મસ્તી ચઢાવીને રણગણે (!) ચડી.

એકંદરે હિંદુઓનો જથ્થો વિશેષ હોવાથી અને મુસલમાનોનાં માણસો વધારે મરવાથી હિંદુઓ જોસપર આવવા લાગ્યા. દિલ્લેરખાન તીડની આફક પહોં તો ખરો, પણ સામે પણ ઘા છલે તેવા હતા. જેથી તેને પોતાનાં માણસો મરતાં જોઈ વિશેષ મદદ માગવાનો વિચાર થયો. તેથી તેણે શાહજહા પાસે એક સીપાહીને રવાને કર્યો.

મદદનું કહેણ સાંભળતાં શાહજહાના માનિતા સરદાર મીરજુમલા, જખતયારખાન, શુભાચલખાન વગેરે તથા સેનાપતિ હમિદુદ્દીનખાન આદિને શાહજહાએ હિંદુઓ સામે લડવા જબરા લશ્કર સાથે ત્વરાથી મોકલ્યાં.

—❦—

મકરાણુ ૩ જી.

ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથનું મંદિર.

નવું લશ્કર ધમધમ કરતું આવી પહોંચ્યું. બંધુકો અને તોપોના પટાર થવા લાગ્યા. ચિઠારી જેમ ચિઠારને પોતાના સહજમાં સપડાવે તેમ આ સરદારોએ પોતાના અગ્ન્યસ્ત્ર અને સૈનિક બગથી હિંદુઓને ચિકરત આપવા માંડી, હવે હિંદુઓ તેમની સામે—જે અગ્ન્યસ્ત્ર સામે લાંબો બચાવ કરી

માઓ પત્ની દત્તી, સુઝ દેરાસરના વિશાળ રંજમંડપમાં ચોમુખજીનું દેરાસર હતું. જેની ચારે પ્રતિમાઓ મદાન પ્રભાવિક શ્યામ કાંતિવાળી ચિંતામણ પાર્શ્વનાથની હતી, એક કાંતિદારે તે જમાનામાં પાંચ-સાત લાખ રૂપેલા ખર્ચે હમણાં નવીનજ મ. સ. ૧૯૩૮ માં બંધાવ્યું હતું.

આ દેરાસરનો ઘાટ તમામ હડીસંજની બદારની વાડીમાં આવેલા મંદિરની બરોબર હતો. તદ્વાવત માત્ર એટલોજ હતો કે હડીસંજનું મંદિર પશ્ચિમાભિમુખ છે, ત્યાં આ દેરાસર ઉત્તરાભિમુખ હતું. એને મોટાં મોટાં ભોંયરાં હતાં, તે મંદિરથી અમદાવાદમાં ઝવેરીવાડે નગરચોકની હવેલી સુધી એક ગાડું ભય તેવી મોટી સુરંજ હતી કે જે સુરંજ સુસલમાનોના શાશમાં ધર્મને જીલમ વધારે દોવાથી અકસ્માત વખતે ઉપયોગી થઈ પડે.

ચિંતામણના દેરાસર નજીક સુસલમાનો આગ્યા અને મંદિરને જોઈને તેમની દાઢ સળગી ઉડી હતી. હિંદુઓના તોફાનથી શાહજાદે હિંદુ-જૈનોનું આવું અપૂર્વ દેાનકદાર જાણ્યું મંદિર જોઈ તરતજ સરદારો અને સુસલમાન સૈનિકોને પકડારીને મંદિર તોડી પાડવાનો દુક્રમ આપ્યો અને સર્વે સુસલમાનો દરવાજા તરફ ધસ્યા. પરંતુ દરવાજા બંધ હતા- મજબુત હતા, તેને ઉઘડાવવા માટે ઘણી જુઓ પાડી, પણ નકામી ગઈ. છેવટે દરવાજા તોડવાનો પ્રયાસ આજી કયો.

મંદિરની અંદરના લોકો ગભરાઈ ઉઠ્યા. ચોમુખજીની ચારે મહા પ્રભાવિક પ્રતિમાઓ ગાડામાં પધરાવીને ઝવેરીવાડે

નગરશેઠના મકાનમાં લાવ્યા. જે માણસો અંદર પુરાયેલા હતા તે સર્વે આ લોંચરા વાટે નાશી છુટ્યા નગરશેઠને ખબર પડતાં તરતજ પોતાના આરખ ચોકીદારોને મંદિર નહીં તોડવા માટે શાહજાદાને વિનંતિ કરવા મોકલ્યા, આરખોએ આવીને શાહજાદાને કુર્નિશ બળવી નગરશેઠ શાંતિદાસની વતી અરજ કરી, પણ શાહજાદાના જનુની દિલમાં તેની લેશ માત્ર પણ અસર ન થઈ.

આખરે મંદિરના દરવાજા તુટ્યા ! આ તરફ ગઠ પણ થોડો ઘણો જમીનદોસ્ત થયો અને સર્વે લોકો-મુસલમાનો તું ટોળું અંદર ધુસ્યું.

આરખ સરદારોની વિનંતિ શાહજાદાએ માન્ય કરી નહીં, જેથી તેઓ નિરાશ થઈને પાછા આવ્યા અને નગરશેઠ શાંતિદાસને સંદેશો કહી સંલખાવ્યો. શેઠ અત્યારે તો મૌન રહ્યા પણ મનમાં એ માટે સખત પગલાં ભરવાને તેમણે ઠરાવ કીધો.

થોડાજ સમયમાં તે લાવ્ય મંદિર ઔરંગઝેબના હુકમને લોગ થયું.

પ્રકરણ ૪ થું.

શાહજાદો અને નગરશેઠ.

હુલ્લડ પછી આજે કેટલાય દિવસો પસાર થઈ ગયા છે, હવે શહેરમાં કાંઈ તોફાન જેવું જણાતું નથી. સર્વત્ર શાંતિ

છે. લોકો પોતપોતાનો વદીવટ નિર્મિતપણે કર્યો હત્ય છે. અને તોફાનની વાતો આજે તો કયાંય નવા જુની થઈ ગઈ છે! અમદાવાદના દુર્લભની ચીનગારી આખા ગુજરાતના મોટા મોટા શહેરોમાં—ખંભાત, વડોદરા, સુરત, રાધનપુર, પાટણ, વડોદરા આદિ ક્યો લાગી હતી અને તેથી નાનાં મોટાં ઘણાં શહેરોમાં તોફાન સજાયાં હતાં. પણ આજે તો સર્વત્ર શાંતિ હતી, ચિંતામણિનું જો બધું અનન્યગિત મંદિર આજે ખટર નેથી હાલતમાં પડ્યું હતું. જેથી તેના પત્થર વિગેરે સામાન નગરચોકે ઠાવીલઈને બીજા દેરાસરોના કામમાં વાપર્યા.

બીજા વરસની શરૂઆતમાં નગરચોકે શાહજહાન બાદ-શાહને અરજ કરવાથી જવાબ આવી ગયો, તેમાં શાહજહાન બાદશાહે ઐરંગઝેબને નવીન દેરાસર બંધાવી આપવા હુકમ કર્યો હતો, અથવા તો મંદિરનું કુલ ખર્ચ રાજ્યની તીર્થો-માંથી આપવું—એવો દિલ્લીથી શહેનશાહનો પેગામ આવ્યો.

શહેનશાહનો બીજો પેગામ નગરચોક ઉપર પણ હતો, તેમાં પણ સર્વે હકિકત જણાવી હતી. ઐરંગઝેબના હુકમથી નગરચોકે શાહજહાને મજવાને શાહીઝાગમાં ગયા. શાહી-બાગ એ શહેનશાહ શાહજહાન જ્યારે ગુજરાતના સુબા હતા, તે દરમિયાન બનાવવામાં આવ્યો હતો, જેનો લોગવ-ટો આજે તેનો શાહજહાન કરતો હતો.

“મંદિરના સંબંધમાં તમે શહેનશાહને અરજ કરેલી તે માટેનો શહેનશાહનો પેગામ આવી ગયો છે.” શાહજહાન ઐરંગઝેબ પોતાના ખાનગી દીવાનખાનામાં આરામ લેતો

હતો ત્યાં આગળ નગરશેઠ શાંતિદાસ કુર્નિશ બજારીને ખેઠા કે તરતજ શાહઝાદાએ શરૂઆત કરી.

“જહાંપનાહ શું હુકમ ફરમાવે છે ? શાહઝાદા સલામત !” નગરશેઠે પૂછ્યું.

“તમને મંદિર નવેસરથી હટું તેવું કરો આપવું, અથવા તો તેનો અર્થ આપવો.”

“વાહ ! ધન્ય છે. સુલ્તાનો તો એવા ન્યાયપ્રિયજ હોવા જોઈએ. સાર્વભૌમ શહેનશાહત બાદશાહનાં કદમ પૂરે છે તે તેમની હિંદુ મુસલમાનો તરફથી સમાનતાને લઈને !”

“તમારા હિંદુઓ કાફર છે, તોફાની છે, તેઓ વિનાકારણે અમારા બિરાદરોને હેરાન કરે છે-પજવે છે.” શાહજાદે બ્રહ્મટી ગ્રહાવતાં કહ્યું.

“શાહઝાદા ! હિંદુ લોક આપના બિરાદરોને હેરાન કરે છે ? કે આપના બિરાદરો નાહક હિંદુ લોકોને હેરાન કરે છે ? એ સત્ય હકીકતની આપને શી ખબર પડે ? આપ જેવી રીતે મુસલમાનોની દુર્યાદો સાંભળો છો, તેવીજ રીતે હિંદુ લોકોની દુર્યાદો સાંભળી છે કે ? ન્યાય એનુંજ નામ છે કે વાદી અને પ્રતિવાદી બંનેને બરાબર તપાસવા જોઈએ અને શું-હાઓનું બારીક અવલોકન કરવું જોઈએ. નહિંતર જાતિભાઈનો પક્ષ કરીને સામા પક્ષને અન્યાય આપવો-તેને શિક્ષા કરવી તે શું નીતિ કહેવાય ?” લાગણી યુક્ત સ્વરે નગરશેઠે બાદશાહને જણાવ્યું.

“એ તમારો બ્રમ છે. ગયા હુલ્લડમાં મારી બુલ જરાય ન હતી. બુલ્લીઓને શિક્ષા કરવી એ રાજાનો ધર્મ છે.”

રાજ્યધર્મ જાણના આદ્યજ્ઞાની આંગેમાં દુત્રિય જગ-
શટ આગ્યે.

“પણુ આયે આયે જુદી કોણ છે તે માટે જરાજર
તપાસ કરવી તે પશુ રાજાનો ધર્મ છે ને ?”

“હા, હા, મેં તપાસ કરીનેજ હિંદુઓને શિક્ષા કરી છે.”

“હીક છે, તો મંદિર તોડવાની આપને શી જરૂર હતી ?
શું મંદિરે કંઈ આપનો શુન્દો કર્યો હતો કે ? નામદાર !”

“શુન્દો ?” શાહજાદો વિચારમાં પડ્યો. “ચેલજ
શકરોનાં મંદિર તોડવાં, જોશી ખુદા પ્રસન્ન થાય છે.”

“નામદાર ? જો બધું શેમાં લખ્યું છે ?

“કુરાને શરીફમાં. !” શાહજાદાએ અડાબ્યું.

“આપે તેનું સંપૂર્ણ રીતે પઠન કર્યું છે કે ?”

“નહી ?”

“તો આપે તે કેમ જાણ્યું ?”

“કાઝી સાહેબોના ફરમાનથી.”

“જનાબ ! તો સમજો કે આપને તેમજે સમાધ્યા છે. તેમજે
ધર્મને નામે અધર્મભર્યા આવરણો આરંભીને આપને પાપના
ખાદમાં ઉતારવાનો પ્રયાસ કર્યો છે, જરા જુઓ તો ખરા, કે
આપના વડીલો-ચાલેજાહ અકબર, જહાંગીર, શાહજહાન
વિગેરે કેવા સમાન દ્રષ્ટિએ જોનારા હતા ? જરા રાજ્યનીતિ
સંભાળો. અને રાજ્યધર્મ શું છે તેનું તેમની રાજ્યનીતિથી
અલોકન કરો.”

“હથે ! પ્રચિતામહ અકબર હિંદુ અને મુસલમાનને

એક નજરે જોઈ પક્ષપાત વગર ઈન્સાફ આપતા હતા. તેથી તો ચુસ્ત મુસલમાનો તેમને નિંદે છે. ”

“ એથી શું ? ભારતના ન્યાયી અને ઉત્તમ રાજ્યની-તિશ સમ્રાટ તરીકે આજે તેમની કિર્તી ભારત ગાય છે, ભવિષ્યમાં ઉત્તમ રાજા તરીકે તેમની કીર્તિ કાયમ રહેશે, શહેન-શાહ જહાંગીર અને આપના પિતાજી એમને પગલેજ ચાલતા આવ્યા છે, જે હિંદુ-મુસલમાન બંનેના માનિતા થયા છે. ”

“ બસ રાખો, તમારા એ લાંબા ટાયલાનું મારે શું કામ છે ? જે માણસ પોતાના ધર્મમાં જન્મીને તેને ઉત્તેજન ન આપે તો તેની સમર્થાઈ શું કામની વાડ ? ”

“ અલબત્ત ઉત્તેજન આપવું, પણ તે વ્યાજબી કે ગેર-વ્યાજબી રીતે ? ”

“ વ્યાજબી રીતે ? ”

“ તો કોઈ મુસલમાનની ‘ક્યુદથી હિંદુઓને મારવા અને તેમનાં મંદિરો તોડવા તે વ્યાજબી કહેવાય કે ? ”

ઔરંગઝેબ નગરશેઠની સામું જોઈ જ રહ્યો.

પ્રકરણ ૫ મું.

બદલામાં.

“ હશે ચાલો પતાવો ! કદાચ મારી ભૂલ થઈ. ” શાહ-જાદાએ ટુંકમાં પતાવવા સૂચવ્યું.

“એમ નહીં બામવર ! જેથી જાણનાં કે ને કુર્ચાદ જાતી
કે તરતજ તોફાન બાંધ દેવાથી, તોફાન બંધાયે ચક્રોને તેમના
ચુનાવું રવરૂપ ઓગ્રીને-જારોમર્મથી અવરોધન કરીને કુન્દે
ગ્રાસેને શિશુ દેરી દેગ તો આપનો ઇન્ચારુ ન્યાયી જવાન.
અવિધ્યામાં આપ આરવના ક્રમાટ ધારેલા, તે મમમે જાતી
કાંઈદસના આપનો તો દિંદુ મુમત્તમાન દરેકને મોતિપાવ
યોદા.”

“શું હું ‘મુલતાન’ ? શાદતરો નમકયો, અને કાંઈક નિ-
ચયવર્તી બોલ્યો ‘ચેલ’ ! ખુલાની એવી મરજી જવાતી નથી.”

“આપે કેમ જાણી લીધું કે જેમાં ખુલાની મરજી
નથી ?”

“અરે, ખાસથી ગાટેલા બે બંધુઓ છે. દાસશીકાટ,
મુલ અને તે પછી હું.”

“તેથી શું ? તાજ કાંઈ પરંપરાએ યુવરાજનેજ વરે
છે. એવું કાંઈ છે ? તાજ તો તલવારને, જુદિને અને શકિતને
વરે છે ?” નમરશેઠનું વાક્ય સાંભળતા શાદતજાની આંખમાં
નવીન તેજ આંધું, એક પછી એક અગમ્ય આંદોલનો દૃઢ-
માંથી પસાર થવા લાગ્યાં, શરીરમાં કાંઈક નવીન ઉત્સાહ આવતાં
“ઓહો ! ચેલજી ! તમે તો આ કાંઈ દિવ્ય વાતો
કરો છો ?” એમ કહી શાદતજા દસ્તે.

“જનાત ! મતિહાસ સાક્ષી પુરે છે કે ભારતના એવા
કેટલાયે તાજે, હજીદાર એવા યુવરાજને છોડીને બાળ અને જુ-
દિશાળીને વર્ધા છે. તો પછી આપ શકેનશાહ કેમ ન થાઓ ?”

“ શેઠજી તમારી વાણી સત્ય થાઓ, તમારા આજના બવિધ્ય કથન પ્રમાણે હું શહેનશાહ થઈશ તો દાદાજી જહાંગીર બાદશાહની માફક તમારું ગૌરવ સાચવીશ.” શાહબાદે આશીર્વાદને જણાવ્યું.

“ નામવર ! આપ પ્રજાપ્રિય થાજો, હિંદુ અને મુસલમાન સૌનું એકજ નીતિએ પાલન કરજો—એજ સેવકની આશા છે.”

“ તમારું વચન સત્ય કરી બતાવીશ. પૂજ્ય પિતાઓને પગલે ચાલીને અદલ ઈન્સાફ કરીશ.” શાહબાદને તાત્કાલીક અસર સારી થઈ, જેથી તેણે શેઠના વિચારને અનુમોદન આપ્યું.

“ તો ખુદા આપનું રાજ્ય અમર રાખશે. આપને દીર્ઘાયુષી બનાવશે.”

“ ઠીક ? હવે શેઠજી, કહો મંદિરને માટે તમારો શું વિચાર છે ? તમે કહો તો આવતી કાલથી નવીન પાયા નંખાવું ? ”

“ હવે તેજ જગ્યાએ મંદિર બંધાવવા મારો વિચાર ઓછો રહે છે.” શેઠે સૂચવ્યું.

“ કેમ વાર ? ”

“કદાચ ફરીને પણ એવા અકસ્માતોનો સંભવ રહે તો ?”

“ હવે તમે જે ફિકર રહો ! વારંવાર કાંઈ એવી ભૂલો થતી નથી.”

“આપનું કહેવું જરાગર છે, છતાં મારો વિચાર થકેરમાં મંદિર બંધાવવાનો છે. માટે આપ ખર્ચની મંજૂરી આપો એટલે મદાન કૃપા.”

“આ મંદિરમાં આપને કેટલા રૂપૈયા ખર્ચ થયો હતો વાડ ?

“લગભગ સાત લાખ રૂપૈયા ?”

શાદજાદો વિચારમાં પડ્યો. “ઠીક છે, આપને ખર્ચના કેટલા ભેખે છીએ.”

“આપ મંજૂરી આપો તેટલા.”

“ત્યારે સાડાપાંચ લાખ રૂપૈયા તમને મળે તે માટે હુકમ કરું છું.”

“જેવી આપની મરજી, નામવર !” કહી કુર્નીશ બલ્લી નગરચેક થાલી નીકળ્યા.

તે પછી થોડાજ સમયમાં ચેકને ત્યાં સાડાપાંચ લાખ રૂપૈયા પહોંચી ગયા, જે વાઘજીપોળમાં આવેલ અણતનાથ-આદેશ્વર ભગવાન-ચિંતામણ પાર્શ્વનાથના મંદિર બંધાવવામાં વપરાયા.

ચાર રૂયામ કાંતિવાળી ચિંતામણી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાઓ, જેમાંની એક અમદાવાદના રાજપરમાં આવેલી છે. જે દેરાસર સાતસે વર્ષનું જુનું છે ત્યાં વેંચરામાં આ પ્રતિમા છે. બીજી ઝવેરીવાડે વાઘજીનો પોળમાં નવીન મંદિર કરાવીને

પધરાવેલ છે, ત્રીજી દેવશાને પાડે અને ચોથી કાલુસંગની પોળમાં છે. એવી રીતે આજે પણ તે પ્રતિમાઓ હયાત છે. કહેવાય છે કે આ પ્રતિમાઓ અશોકના પૌત્ર મહાન સંપ્રતિ-રાજની ભારાવેલી છે.

બાદશાહ શાહજહાને તે પછીના એકાદ વર્ષમાં શાહ-બાદા ઐરંગઝેબની સુબેદારી રદ કરી, અને તેની જગ્યાએ માળવાના સુબેદાર શાયસ્તખાન કે જે શહેનશાહનો સાજો થતો હતો અને પ્રસિદ્ધ સુમતાજ બેગમનો તે સહોદર હતો, તેને ઇ. સ. ૧૬૪૬ માં ગુજરાતનો સુબો નીમ્યો, તે પછી ઇ. સ. ૧૬૪૮ માં પોતાના વડાપુત્ર દારાશિકોહને ગુજરાતનો અધિકાર સોંપ્યો. ૧૬૫૪ માં નાનો શાહજહાં મુરાદબક્ષ ગુજરાતનો અધિકારી થયો.

બાદશાહ શાહજહાનના ચારે પુત્રો જગતપ્રસિદ્ધ સુમતાજમાલના-સુલતાનની માનિતી બેગમના શાહજહાંઓ હતા. આજ દીલ્હીનો તાજમહેલ તે બેગમની યાદગીરી આપી રહ્યો છે.

પ્રકરણ ૬ હું.

સંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ.

પુર્વની ઘટનાને આજે કેટલાય દાયકાઓ પસાર થઈ ગયા છે. સમય સમયનું કાર્ય કરી રહ્યો છે. ભારતની સામાન્ય

લક્ષ્મીજી પોતાની વરમાળા મદાન આરંગજેભના મરનક ઉપર
નાખી. અને જુનકાળમાં દહેવાવણું બાંધી કથન આજે ખરું
પડ્યું. એ કથન કરેનાર શાનિદાસ શેઠ આજે આ દુનીયા
ઉપર નહોતા. તેમના પાંચ પુત્રો પૈકી લક્ષ્મીદાસ નામ
શેઠ દત્તા.

તે અરસામાં લક્ષ્મીદાસ શેઠનો વ્યાપાર ગણોગો લેા-
વાથી મોટી મોટી રકમો જુદા જુદા વ્યાપારી પામે પથરાયેલી
હતી, અને દેવાદારો પાછી આપવાને આનાકાની કરતા દત્તા
જેથી બાદચાદ આરંગજેભે તેમને પરવાનો આપ્યો કે જેથી
શેઠ તેમનું લેણું ડુગાવી શકે નહી. પાદચાદના હુકમથી
તેમનું તમામ લેણું વસુલ થયું હતું.

શહેનચાહ આરંગજેભને મુલતાન યયાને પણ આજે
બે ત્રણ દશકા પસાર થયા છે. પુર્વના શહેનચાહો કરતાં આરં-
ગજેભનું તંત્ર—મુકાન જુદું જ હતું. ધર્માભિમાનને કારણે
રાજ્યનીતિનું દૂરઅદેશીપણું તેણે અગણું કર્યું હતું અને સત્તા
એજ “ કાયદો ” ગણવાથી શહેનચાહની મજબુત લોખંડી
ધમારતો ડગી ગઈ હતી. તેનું કારણ આરંગજેભની દૂર
દમનનીનિજ ગણી શકાય, તેણે હિંદુઓને જાગતકારે મુસલ-
માન કરવા ઉપરાંત કાશી અને મથુરા વગેરેનાં મંદિરો તોડી
પાડ્યાં હતાં. અને એવાં કેટલાય મંદિરોને ઠેકાણે તેના
સમયમાં મરજીદો ઉભી થઈ હતી !

વઢીયાર પ્રદેશમાં રાધનપુરમાં મુસલમાન હાકેમ રહેતો

શાહઝાદો ચમક્યો, તેણે દુરતજ સંજેશ્વરના તોફાની સ્ત્રીપાઠીઓને શીક્ષા કરવા માટે પોતાના કારભારીને પુછ્યું; “સંજેશ્વર એ શું છે? કોનું ગામ છે?”

“સંજેશ્વર એ ઘાવક લોકોનું—હિંદુ લોકોનું મોટામાં મોટું મંદિર છે અને તે મુંજપુર ઢરણારના તાળામાં રહેલ છે.”

“એમ! મંદિર છે—ઠાકરોનું?” હાંત કચકચાવીને જોઈતા પોતાના રસાલામાંથી હથ સ્ત્રીપાઠીઓની ઢુકડીને લઈને અપરાધીઓને પકડી લાવવાને મોકલીને તે, છાવણી તરફ ચાલ્યો ગયો.

સ્ત્રીપાઠીઓની ઢુકડી જોતજોતામાં સંજેશ્વર આવી પહોંચી, પણ અદીયાં સ્ત્રીપાઠીઓની બરતી થઈ ગયેલી હોવાથી તમને મારીને હાલવી દીધા; રાવ શાહઝાદા પાસે પહોંચી—મરી મસાલો બરાવીને વાત વધારી દીધી, તરતજ શાહઝાદાએ દીધાવેશમાં પોતાનું અર્ધ ઉપર લટકર રવાને કરી દીધું. લટકરના સરદારને સંજેશ્વર ગઢ નાણુદ કરવાનો ઢુકમ કર્યો, લટકર તો પવનની માફક બીજે દીવસે સંજેશ્વર તરફ ધસ્યું!

આ તરફ દુર્ભીરસિંહ આવીને સંજેશ્વર ગઢમાં પોતાનું લટકર જોડવીને બચાવની તૈયારી કરી રાખી હતી, પણ મુસલમાન લટકરની સંખ્યા આગળ તેનો બચાવ બહુ સમય ટકી શક્યો નહીં, આખરે દુર્ભીરસિંહને અધવચ્ચેથી ત્યાથી નાશી જવું પડ્યું, બાદ ગઢને તોડી પડવામાં આવ્યો.

આ પ્રમાણ ચાલતી હતી તે અરસામાં સંજેશ્વરના

પુનરીઓએ મુળનાયક શ્રી સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને તેમની જગ્યાએથી ખસેડીને કોઈ ગુપ્ત સ્થળે લાંડારી દીધી. ત્યાં તો ગઢ તોડીને મ્લેચ્છો મંદિરના દરવાજા પાસે આવી પહોંચ્યા. પણ દરવાજો બંધ હતો, તેને તોડી પાડતા પુનરીઓ અને સૈન્ય વચ્ચે જપાજપી થઈ હતી. આખરે મ્લેચ્છોએ એકદમ મંદિર તોડી પાડ્યું. અને રોષથી બીજી પ્રતિમાઓ ખંડિત કરી નાખી. આમ એક સુંદર મંદિરની જગ્યાએ ખડેર જેવું કરી પોતાના વિજયથી ગર્વમાં છત્રકાંત લશ્કર સહીત આવીને સરદાર શાહઝાદાને નમ્યો.

શાહજાદો સર્વ સમાચાર સાંભળીને ખુબ થયો. બીજે દિવસે મુંજપુરને ફરતો પોતાના ગણમાં આવ્યો, કેમકે મુંજપુરનો દરબાર પોતાના ગઢમાં બેસી ગયો હતો અને તેને શિક્ષા કરવાનો મોકલ્યો હતો. પણ તેણે કોઈ કડાવ કરી ચડ્યો નહીં. રાજાને રોષના કારણે મોદને નજરાણું મોકલીને શાહઝાદા પાસે મારા મારા અને પોતાની ખૂલ થઈ જાય તો હાંડ નાખવાની તથા જાણીતી રીતે શાહઝાદાએ મારી આવી લશ્કર પાડીને જાણ કર્યું.

કેટલેક સમય વિતાવ્યા પછી ગઢ કબજા કરી પાટે આવેલો. નવવંદસના નવા પંચાયત તો મંદિરને પુનઃ અસલની રીતે તમામ ગણથી નિર્ધારીત નામનાં પદ ન કાઢી પ્રતિષ્ઠા કરી નો કે. નવા કોટે પોતાના સર્વ સૈન્ય અને તીર્થારીઓ, જાહેર સહી સમગ્રના ભાગે, અને પુનઃ કરવા રહ્યા.

ખંડ ૭ મો.

પ્રકરણ ૧ લું.

પાર્શ્વનાથને શરણે.

“ જો સંજેશ્વર ! આજે આ શું દુષ્કર્મ જમાનો આવ્યો છે સંસાર ઊડીને ત્યાગી ચયાં, છતાં શાંતિનું તો નામ નહીં ? ક્યાં જો મહાવીરનાં તેજસ્વી શિષ્યો અને ક્યાં આજનો શિથીલાચારી સાધુ સમુદાય ? આવા ગાડરીયા પ્રવાહવાળા શિથીલાચારીઓના ટોળામાં અમારે અમારું ચારિત્રરતન સાચવવું પણ દુર્લભ થઈ પડ્યું છે. જેણે ઘર ઊડ્યું, સ્ત્રી ઊડી, પરિવાર તન્યો, માયા-લક્ષ્મી દૂર કરી, તેવાઓ પાછા શુદ્ધ માર્ગ ભુલી અશુદ્ધ માર્ગમાં આકર્ષાતા જાય છે ! મોહના ત્યાગીઓ જો મોહમાં જ લુપ્ત થતા જાય છે. જોર જીવમયી અમને-શુદ્ધ ચારિત્રીઓને પણ પોતાના જેવા કરતા જાય છે. જો ખટપટોના ત્રાસથી કંટાળેલા મને, તું એકજ ધણી છે.

તમારા પ્રભાવે કરીને જો ચિત્તને અમ્મ કરનારી દુનીયાની

ને પજવી રહ્યા હતા. એ પજવણીથી કંટાળી દુર્જન જનો-
ની જાળમાંથી સુકત થવાને તે અત્યારે સંજેશ્વરને અરજ કરી
રહ્યા હતા. એ સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથના અપૂર્વ મહિમાના
જ્ઞાતા હતા.

બાળક જેમ પિતા આગળ હૃદયનો ઉભરો ખાલી કરીને
શાંતિ મેળવે. આ પ્રાભાવિક મહાપુરુષનું ઉદ્દેગ પામતું
હૃદય એ ઠલવાઈ ગયેલા ઉભરાને અંતે શાંત થયું.

એ સંજેશ્વરનો અદ્વિતીય મહિમા તે સમયમાં પણ
પ્રસિદ્ધ હતો, જ્યારે ગજેબ બાદશાહે તોડેલ મંદિર હાલમાં
જ નવું થઈ પ્રતિષ્ઠિત થયું હતું. છતાં તેના મહાત્મ્યમાં
જરાય ન્યૂનતા થઈ નહોતી. કેમકે મંદિર તૂટવા છતાં પણ
મૂળ પ્રાંતમાં અક્ષતપણે જાળવી રખાઈ હતી. મંદિર તો
બુલું ગયું ને નવું થયું. ભવિતન્યતા હોય તેમ જન્યા કરે છે.
સંકટ સમયમાં પણ મહાપુરુષાના પ્રભાવ કાંઈ ન્યૂન થતો
નથી, તમ જગતના દુર્ગ પ્રાણીઓ ગમે તે પ્રકારે ઉપદ્રવ કરે
તેની ગંભીરે પરવા નથી એવા મહાપુરુષાના પ્રભાવ ન્યૂન
થતો નથી તો પછી એ અનંત શક્તિમાન પ્રભુના
મહાત્મ્યમાં કેમ ન્યૂનતા થાય ?

એવા પરમ પ્રસાવીક પ્રભુની ભક્તિના અપૂર્વ રસ
સાગરમાં લયલીન થવાથી એ મહાપુરુષના કપાયો શાંત થયા.
તેમનું ચિત્ત નિશ્ચિન્ન-શુદ્ધ થઈ ગયું. તેમના સાથે દેટલોડ
સાધુ સંબોધાય પણ હતા, શાવકો પણ સાથે હતા. દેટલોડ
સમય તેઓ ત્યાં નહા ન્ય લગી તેઓ પ્રભુની ભક્તિમાં-

ધ્યાનમાં જ પાતળો મધિક સમય વર્તીત કરતા હતા. મધનપુરના દેવ શ્રીકાળને અને મુંજપરના દરબાર જે પ્રભાવિક પુરુષના જાનન્ય બહુ દતા. મુંજપર દોકો પ્રતિદિવસ તેમના દર્શને આવતો હતો. જેઓ તે ભગવંતનો બહુ દનો નેયોજ ઉપાધ્યાયની પ્રભાવિક પ્રણયોનેમને શુદ્ધાનુગમી હતા.

દેવલાક દિવસે પુત્રનુમા શાંતિથી પસાર કરીને એ મદાપુરુષ અનુકુળ સમયે સંજેશ્વરનો પ્રસાદ પામીને, ચિત્તની અશાંતિ શાંત થયા પછી ત્યાંથી પોતાના પરિવાર સાથે અન્યત્ર વિદાર કરી ગયા.

—*—

મહારાજ ૨ જી.

—•—

યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય.

એ મદાપુરુષનો જન્મ વિક્રમના સત્તરમા સૈકાના અંતમાં એટલે લગભગ ૧૬૭૦ માં થયો હતો. પુત્રનાં લક્ષણ પાદણામાંથી વર્તાવા લાગ્યા. એટલે જન્મથીજ તેઓ જીવિવંત હતા. સાત વર્ષની નાની વયમાં એક દિવસે તેમની વિધવા માતા ઉપાધ્યયે પ્રતિક્રમણ કરવા ગયાં, ત્યારે જસાને સાથે તેડતાં ગયાં, પ્રતિક્રમણ કરીને ઘેર આવ્યાં, જસાએ તે આદ્યંત સાંભળ્યું, તરતજ તેના હૈયામાં વજ્ર સ્વામીની માફક ઉતરી ગયું.

એમાસામાં એક દિવસે વરસાદ વરસવાથી માતાજી

પ્રતિક્રમણ કરવા ન જઈ શક્યાં જેથી તેમને અતિ દુઃખ થવા લાગ્યું; માતાને દિલગીર થતાં જોઈ જસાએ પૂછ્યું.
“ માણ ! કેમ શોક કરો છો ? ”

“ બેટા ! વરસાદ વર્ષે છે જેથી આજે મારે પ્રતિક્રમણ ના થયું. મારા નિયમનો આજે ભંગ થયો, તેથી મને દુઃખ થાય છે. ”

માતાનાં વચન સાંભળીને એ સાત આઠ વર્ષના જસાએ કહ્યું. “ તેમાં દિલગીર ન થશો, ચાલો હું તમને પ્રતિક્રમણ કરાવું. ”

એ નાનકડા જસાએ એકજ વખત સાંભળવાથી કંઠાંત્ર કરેલું પ્રતિક્રમણ એક પણ ભૂલ વગર કરાવ્યું. માતાને ઘણીજ નવાઈ થઈ. દિકરાની આવી અપૂર્વ બુદ્ધિથી તેણી બહુ ખુશી થઈ.

બીજે દિવસે ગુરૂએ પૂછતાં માતાએ કહ્યું કે “ મારા જસલાએ ગઈ કાલે મને પ્રતિક્રમણ કરાવ્યું. ” ગુરૂ સાંભળીને અધિક આશ્ચર્ય પામ્યા.

પ્રસાતમાં ગુરૂજીએ જસાને બોલાવ્યો અને તેની હસ્તરેખાઓ જોઈને મસ્તક ધુણાવવા લાગ્યા. આગેવાન શ્રાવકોને બોલાવી સર્વ વાત કહી સંભળાવી. અને ગુરૂ શ્રાવકોને લઈને જસાને ઘેર આવ્યા. સંઘનાં પંનાતાં પગલાં પોતાને ઘેર થયેલાં જોઈ જસાના માતાને ઘણુંજ દુર્ષ થયો—તેમનો આદર સત્કાર કયો. “ આ પુત્ર સધુ ધાય તે હેમચંદ્ર સૂરિની માફક શાસનનો પ્રભાવિત થશે. તેની હસ્તરેખા પરથી જોવાય છે

કે તે તમને ક્રમાઈને ખવડાવશે નહિ, માટે શાસનની શોશાને અર્થે શુરને તમે તમારો પુત્ર અર્પણ કરો. " સંઘના આગ્રહથી માતાએ શુરને પુત્ર સમર્પણ કર્યો.

શુરનું નામ નયવિજયજી હતું. નયવિજયજી વિહાર કરતા કરતા હાલમાં અમદાવાદ મુકામે ઉતર્યા હતા. જસાની માતા તેમને ઉપાગ્રયે યોમાસામા પ્રતિક્રમણ કરવાને હરહંમેશ જતાં હતાં.

જગદ્ગુરુ શ્રી હોરવિજયસૂરિ શ્રીમાન્ મહાવીરથી પદ મી પાટે થયેલા છે, તેમના ઉપાધ્યાય શ્રી કન્યાણુવિજયજી ગણિ હતા, તેમના શિષ્ય લાલવિજયજી ગણિ થયા. તેમને જીવવિજયજી અને નયવિજયજી બે શિષ્યો હતા. એ જગદ્ગુરુ હિરવિજયજીની પરંપરાએ થયેલા નયવિજયજીને માતાએ સંઘ સમક્ષ પુત્ર " જયો " અર્પણ કર્યો.

જથાને યોગ્ય ઉમરનો થતાં શુર નયવિજયજીએ દીક્ષા આપીને તેનું યશોવિજયજી નામ રાખ્યું, શુરના સમાગમમાં રહીને તેજમાનામાં જેટલું શુભ-શાસ્ત્ર હતું તે સર્વે બળી લીધું. જૈનાગમોનો સંપૂર્ણ અભ્યાસ કર્યા પછી તેમને ન્યાયશાસ્ત્ર અને વ્યાકરણ શાસ્ત્રમાં પારંગામી થવાની ઇચ્છા થઈ. તેમની સાથે તેમના જ જેવા બુદ્ધિશાળી સદાધ્યાયી વિનયવિજયજી થયા. શુરની રજા લઈને જન્ને જણા સાધુનો વેશ ગોપવીને દારી ગયા. ત્યાં છાંદણ વેશ ધારણ કરીને અભ્યાસ કરવા લાગ્યા. યશોવિજયજીએ ન્યાયનો વિષય સુખ્ય અને વ્યાકરણનો ગૌણ રાખ્યો, ત્યારે વિનયવિજયજીએ ન્યાયનો ગૌણ રાખી-

ને વ્યાકરણનો વિષય મુખ્ય રાખ્યો. અભ્યાસ કરતાં બાર બાર વર્ષ વહી ગયાં અને કાશીનો કોઈપણ પંડિત તેમના પ્રખર જ્ઞાન સામે ઉભો રહી શકે તેમ ન રહ્યો—એવા સમર્થ વિદ્વાન થયા ! ગુરૂ પાસે ન્યાયશાસ્ત્ર સંબંધી એક પુસ્તક હતું તે ગુરૂ કોઈને શિખવતા નહીં—ખતાવતા નહીં પણ તે ગ્રંથ ફક્ત એકજ વખત સંભળાવવાની યશોવિજયજીએ ગુરૂને પ્રાર્થના કરી. ગુરૂએ તે મુજબ સંભળાવ્યો. ને બંનેએ અર્ધો અર્ધો કંઠે રાખી લીધો, પછી ઉતારી લીધો. તે સમયમાં એક દાક્ષિણાત્ય મહાનૂ વિદ્વાન પંડિત કાશીના પંડિતોની લાજ લેવાને આવ્યો. “ વિદ્વાતાનો કાળ કરનારા એ કાશીના પંડિતો ? આવો અને સભામાં મારી સાથે વાદ ચલાવો ? ” એવી રીતે કાશીના પંડિતોને પડકાર્યા, પણ એ સમર્થ વિદ્વાનને જીતવાની કોઈની હીંમત ચાલી નહીં. જે કાર્ય કોઈથી થઈ શક્યું નહિ તે કાર્ય કરવાને યશોવિજયજીએ હામ ભીડી. વિવાદ કરવાને સ્થળે સર્વ પંડિતો એકઠા મળ્યા અને વિવાદ થતાં જસાલાલે પેલા અહંકારી પંડિતને એકી સપાટામાં ન્યાયશાસ્ત્રની ચુકિતથી જીતી લીધો. સભા આખી આશ્ચર્ય પામી—“ ખરે, આ કોઈ જૈન હોવો જોઈએ, આવી કુશાગ્રબુદ્ધિ જૈન સિવાય બીજામાં સંભવે નહિ ” સભામાં ખળભળાટ થતાં ગુરૂ સમય ઓળખીને જસા તથા વિનયને લઈને પોતાના મુકામે તુરત ચાલી ગયા એકાંતમાં લઈ જઈને ગુરૂ બંનેને પૂછવા લાગ્યા. “ કહો ! તમે કોણ છો ? ” “ ગુરૂદેવ ! માફ કરો ? અમે જૈન છીએ. ” “ હવે તમારે માટે આ સ્થાન ભયાવહ છે, કારણ કે “ જૈન ”

એ નામની સાથે આ કૃત્રિમ અજ્ઞાન છે એને હેઠળ હું તો
 દાકિરે અંગ્રેજી આવી ગોકરો. " શુદ્ધિ જ્ઞાની શિષ્ય મળ્યો જાણી
 દીધી, પણ હજી પેટલાક (પાંચમો) ' હોઠ-પગ રંગિયવાના
 જાણી દતા. તે તેજ (જોડકા) મનમાં મુલજાઈ ગયો પચેડીયા-
 માં મુજરાત લાકુ નામી કુટુંબ । જાણી વખતે શુદ્ધિને કહ્યું કે,
 " શુદ્ધિ । આપનો ઉપદેશ બુદ્ધિય નેવો નથી. જોયો આપને
 જીવ પટે ત્યાં જ મુજરાતમાં આવ્યો, સેવાની આદતી વિનાંત
 માન્ય કર્યો " શુદ્ધિને આશીર્વાદ આપ્યો.

એક દિવસે એકબીજા દિવસ પર્વત મોંઘાર જીજ મુખત
 સરાવનીનો જાણ કરવાથી દેવોને પ્રજાદ ચર્મ વર માત્રવા
 કહ્યું. યથોચિત્ત્યજ્ઞે યથો રક્ષવામાં સદાગતા માગી, ત્યાં
 આશિર્વાદ આપી સરાવની અદ્વય ચર્મ ગયાં.

દ્વિરવિજયસૂત્રિના શિષ્ય ઉપાધ્યાય કદ્યાજીવિજયજી મલિ
 અને બીજા શિષ્યથી દીર્ઘવિજયજી દતા, તેમના શિષ્ય
 વિનયવિજયજી, યથોચિત્ત્યજ્ઞના સદાધ્યાયી દતા. જન્ને
 જણ પાછગથી શુદ્ધ પાસેથી પાઠક પલ્લીને પામ્યા છે.

તે સિવાય સત્યવિજયજી પંચાસ, ઉપાધ્યાયથી માનવિ-
 યગલિ, જ્ઞાન વિમલસૂરિ, ધર્મમંદિરગલિ, દેવચંદ્રજી, શીષ્ય
 કવિરત્ન ઉદયરત્નગલિ. કવિ રામાવિજયજી, લાવણ્યસુંદર આદિ
 વિદ્વાન અને પ્રતિભાશાલી પુરો તેમના સમકાલિન દતા.

અદ્વયજો સેકો એ જ્ઞાનનો ઉદયકાગ હોવાથી વિદ્વાનો

એક બીજાની રૂપર્યા કરે તેવા હતા. પણ આચારમાં બીજા અનેક સાધુ સમુદાયમાં શિથિલતા આવી હતી. જેથી પંન્યાસણ સત્યવિજયજીને કીયોદ્ધાર કરવાની જરૂર જણાઈ. પંન્યાસ સત્યવિજયજી બહુજ શુદ્ધ કીયા કરનારા હતા, ભગવંતની આજ્ઞા પ્રમાણે શુદ્ધ ચારિત્ર પાળતા હતા. મહાવીરથી પદ મી પાટે હીરવિજય થયા. પદમી પાટે સવાઈ જગદ્ગુરૂ વિજયસેનસૂરિ થયા ૬૦મી પાટે વિજયદેવસૂરિ થયા તેમની પછી વિજયસિંહસૂરિ ૬૧મી પાટે થયા. તેમની પાસે ચૌદ વર્ષની વયમાં દિક્ષા લીધી, તેમનું નામ સત્યવિજય રાખ્યું, ગીતાર્થ પાસે અભ્યાસ કરતા અનુક્રમે શાસનના પારંગામી થયા. પોતે ઉત્કૃષ્ટ ક્રિયા કરતા હોવાથી ગમ્છમાં તેમની ઉત્તમ ક્રિયા વિખ્યાતી પામી અને શુદ્ધ આચાર વિચાર પાળતા છતાં આદર્શ વૈરાગી તરીકે ઓળખાવા લાગ્યા. પોતે આવા શુદ્ધ ક્રિયા કરનાર છતાં તેઓ જોતા કે પોતાના ગમ્છમાં કીયાની શિથિલતા બહુ છે. આ સમયમાં તેનો ઉદ્ધાર કરવાની ખાસ જરૂર છે, તેથી પોતાનો અભિપ્રાય ગુરૂને જણાવી તેમની રજા માંગી લીધી. ગુરૂએ તેમને રજા આપવાથી પોને અપ્રમત્તપણે એકાકી વિહાર કરવા લાગ્યા. પોતે છઠ્ઠનું તપ કરતા ઘણાને જૈન ધર્મમાં યોધ પમાડીને સ્થીર કરતા.

વિજયસિંહસૂરિ તો સં. ૧૭૦૬ લગભગમાં સ્વર્ગે સીધાવી ગયા, જેથી વિજયદેવસૂરિએ પોતાની પછી પટ્ટધર વિજયપ્રભસૂરિને સ્થાપ્યા.

અનુક્રમે તે યશોવિજયજીના સમાગમમાં આવ્યા, તેમને પોતાનો વિચાર જણાવી કીયાનો ઉદ્ધાર કરવામાં તેમની સહાયતા માગી. ઉપાધ્યાયજી તેમની શુદ્ધ કીયાના રાગી હતા, જેથી તેમણે અનુમતિ આપી, પોતે પણ જનતી મદદ કરવાને ઉત્તર થયા, તેમના આ વિચારમાં જ્ઞાનવિમલસૂરિ પણ સંમત થયા.

આ સમયે સ્થાનકવાસી પંથના સાધુઓ પણ શ્વેત વસ્ત્રો પહેરતા હતા. અને શ્વેતાંબરી સાધુઓનાં પણ શ્વેત વસ્ત્ર હોયથી, તેમની વચ્ચેનો ભેદ જણાવરૂની શકાતો નહોતો. જેથી કીયેદ્ધારનો તેમનો વિચાર દૃઢ થયો.

મુરતના સૂર્યમંડન પાર્શ્વનાથના મંદિરમાં પૂર્વોક્ત ત્રિપુટીએ મળીને પ્રસ્તુત વાતનો નિર્ણય કર્યો. અને શુભ મુહૂર્તે કીયોદ્ધાર કરી શ્વેત વસ્ત્રો હતાં તે ફેરવીને પીત વસ્ત્રો પરિધાન કર્યાં. દરેક સાધુઓ કીયોદ્ધારમાં સામેલ થઈને પછીથી પીત વસ્ત્ર પહેરી શુદ્ધ કીયા કરનારા થયા. કિંતુ જે મમાદી-શિયિલાચારી હતા, તે તેમનાથી વિરુદ્ધ થયા, પણ કીયોદ્ધારમાં ભેડાયા નહોતો. ત્યારથી તે “જતીઓ” તરીકે ઓળખાવા લાગ્યા. અનુક્રમે તે દ્રવ્ય પણ રાખવા લાગ્યા. સ્ત્રીઓના પરિચયમાં આવવા માંડ્યા ને મંત્રાતંત્રાદિક પ્રયોગો કરી બીજાવવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા. ક્રમે કરીને આચારમાં અધિકને અધિક શિયિલ થતા ગયા.

મહાપુરુષ આનંદધનજી જણાવતા હતા કે આપારે યાસનમાં વહ્નવ્યના રાતા પ્રભાવક યશોવિજયજી છે. માટે

કાંઈ પૂછવું હોય તો તેમને પૂછો ! તેઓ સ્વયં પ્રત્યુત્તર આપશે. યશોવિજયજી અને આનંદધનજી ઘણી વખત મળેલા છે. અને એક બીજાએ એક બીજાની વિક્રતા કસી પણ જોઈ છે. જેથી યશોવિજયજી આનંદધનજીને ચાહતા હતા, આનંદધનજી હમેશાં ધ્યાનમાં જ મસ્ત રહેતા હતા.

એક દિવસ આનંદધનજીની પ્રશંસા સાંભળીને ઉપાધ્યાયજીને તેમના સમાગમની ઈચ્છા થઈ. તેઓ વિહાર કરતા કરતા અનુક્રમે આબુજીની નજીક આવ્યા, ત્યાં એક ગામમાં તેઓ રહ્યા. તેમના વ્યાખ્યાનમાં હજારો માણસો આબુબાબુએથી તેમનું નામ સાંભળીને આવતાં હતાં. એક સમયે વ્યાખ્યાનમાં તેમણે અધ્યાત્મજ્ઞાન ઉપર વિવેચન કરવા માંડ્યું. તે સમયે નજીક રહેલા આનંદધનજીને યશોવિજયજીના આગમનની ખબર પડવાથી તેમને પણ તે વિક્તાનશિરોમણિનું વ્યાખ્યાન સાંભળવાની ઈચ્છા થઈ, જેથી વ્યાખ્યાન ચાલતું હતું તે સમયે આનંદધનજી મહારાજ ગુપચુપ આવીને સાધુઓના સમુદાયમાં બેસી ગયા.

યશોવિજયજીના અધ્યાત્મજ્ઞાનરૂપી અમૃતનું પાન કરીને સકલ સલા આશ્ચર્યથી મસ્તક ધુણાવવા લાગી. જ્યારે યશોવિજયજીએ ચોતરફ જોયું તો સકલ સલા પોતાના વ્યાખ્યાનથી મુગ્ધ થયેલી જોઈ, પણ સાધુઓમાં એક વૃદ્ધ અજાણ્યો સાધુ તો માત્ર જોયા જ કરતા હતા ! ઉપાધ્યાયે તેની તરફ નજર કરીને પૂછ્યું “ અરે વૃદ્ધ સાધો ? તમને આ વ્યાખ્યાન પસંદ પડ્યું કે કેમ ? ”

“ ખચીત ? આવેા અનુપમ અધ્યાત્મરત્ન વિદ્યા
વંશર દોષ. રેલાવી થકે જ નહિ. ” તે વૃદ્ધ સાધુએ કહ્યું.

આઠ વાતચિત્ત કરતાં ઉપાધ્યાયએ તે પજુ અધ્યાત્મ-
સાનના જાણકાર લાખ્યા, જેથી એક સ્લોક તદ્વિષય સંબંધી
પૂછ્યો. જ્યારે તે વૃદ્ધ સાધુએ તે સ્લોકના અર્થ અને વિવે-
ચન કરવા માંડ્યા. વિવેચન કરતાં ત્રણ ચાર કલાક પસાર
હો ગયાં. ત્યારે ધોતાએ ઉપાધ્યાય કરતાં પજુ તેમના વિવે-
ચનમાં વિશેષ આશ્ચર્ય પામ્યા. એ વૃદ્ધ પુરૂષના ગુણમાંથી
પ્રીતજનું ઉચ્ચ પ્રદારનું વિવેચન ચથાર્થ સમજી શકતા હતા.
પ્રીત એ વૃદ્ધ પુરૂષના અધ્યાત્મજ્ઞાનથી તે ઘણા પ્રસન્ન
થા હતા. ત્યારેજ સમજણ પડી કે એ વૃદ્ધ પુરૂષ-સાધુ
પ્રીત કોઈ નહીં પણ મહાપુરૂષ જ્ઞાનંદવનજી હતા. યશોવિ-
ત્તજીએ તેમને મળીને-ઓળખીને પોતાનો અધિક હર્ષ
ચક્ર કયો.

ત્યારપછી અવારનવાર તેઓ મળતા હતા. જ્ઞાનંદવનજી
નીચાની સર્વ ઉપાધિથી નિરાળા હતા. તેઓ જ્યાં ત્યાં
હી રહેતા, એકાદી વિચરતા અને અધ્યાત્મના રસમાં નિમગ્ન
રહેતા હતા. જ્યારે ઉપાધ્યાયજી ત્યાગી, ઉચ્ચ ચારિત્રધારી,
અને પ્રાણાવિષ્ટ છતાં તેઓ ગન્ધર્વમાં-સકળ સાધુઓના સમુદાય-
માં વસતા હોવાથી શિથિલાચારીયો-દુર્જનો તેમને પગવ્યા
કરતા હતા, તેમની એ પજવણીથી કંટાળીને તેઓ શ્રીસંજે-
ધર પાર્શ્વનાથ આગળ પોતાના એ ઉભરા કાઢી રહ્યા છે.

તેમણે ન્યાયના ૧૦૦ ગ્રંથો લખ્યા છે, તે સિવાય ખીજા

પણ અનેક અણુમોલ ગ્રંથો લખીને પોતાની પાછળ જ્ઞાનનો વારસો સુકી ગયા છે. સામાન્ય રીતે તેમનો ગ્રંથ લખવાનો સમય સંવત ૧૭૩૨ થી ૧૭૪૪ સુધી હતો, જે વખતે ગચ્છનાયક શ્રી વિજયપ્રભસૂરિ વિદ્યમાન હતા.

સંવત ૧૭૪૪નું ચોમાસું તેમણે મુરતમાં કયું. ચોમાસું પૂર્ણ થયે તેઓ વિહાર કરતા કરતા અનુક્રમે ડોહોઈ આવ્યા. સંવત ૧૭૪૫ ના માગસર શુદ્ધી ૧૧ ને દિવસે ડોહોઈમાંજ શરીરનો ત્યાગ કરીને સ્વર્ગવાસ પામ્યા.

પ્રકરણ ૩ બું.

ખેડામાં વ્યાખ્યાન.

“અનિત્યાનિ શરીરાણિ, વૈમવો નૈવ શાશ્વતઃ

નિત્યં સમીહિતો મૃત્યુઃ કર્તવ્યો ધર્મસંગ્રહઃ” ॥ ૧ ॥

“હે લવ્યજનો ! આ માયાવી જગતમાં ઉગરવા આપણે યથોચિત ધર્મ આચરવો જોઈએ. તીર્થંકર ભગવંતોએ ધર્મ જે પ્રકારે કહ્યો છે. સાધુધર્મ અને શ્રાવક ધર્મ. પાંચ મહાવ્રત, સામાયક ચારિત્ર, છેદોપસ્થાપનીય, પરિહાર વિશુદ્ધિ, સુદ્ધસંપરાય, ને યથાખ્યાત એ સર્વે

જા છે, તેને માટે શ્રાવક ધર્મ ભગવતે કય્યો છે. તેના પછી જે પ્રકાર છે. દેશવિરતી અને અવિરતી. શ્રાવકને યોગ્ય યોગ્યે-
લા બાર મતમાંથી એકાદ પછી મતવાળો કે તેથી અધિક મત-
વાળો દેશવિરતિ કહેવાય છે, જ્યારે કોઈપણ મત વગરને,
માત્ર દેશ ગુરૂ અને ધર્મની સંકિત કરનારો શ્રાવક અવિરતિમાં
ગણાય છે. આવા ધર્મના મુખ્ય ચાર ભેદો છે. દાન, શિયળ-
તાપ અને ભાવ.

વિધવિધ પ્રકારના દાન કરનારામાંના કોઈ પ્રાણીનું દાન
દે, કોઈ સુપાત્રદાન કરે, કોઈ વૈયાવચ્ચ-સેવાનું દાન કરે, આમ
એકગણું દાન કરી અનેકગણું ઉપાર્જન કરી મુક્તિ લક્ષ્મી વરે.
પરંતુ ધ્યાન રાખજો કે જે ક્ષેત્રને સેવાની પહેલાં જરૂર હોય
ત્યાં હાથ લાંબો કરવો જોઈએ.

જેમ દરેક દીવાળીનો પ્રકાશ સરખો હોતો નથી; દરેક
રત્નો બરાબર હોતાં નથી; તેમજ દરેક શ્રીમાનો હાતારપદ
પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી. હાતારપદ તો મહાપુણ્યથીજ મળી
શકે છે કે જેનાથી તે શિવવધુને નોતરું હર્ષ થકે છે.

લક્ષ્મી પામ્યા છતાં પણ મમ્મલ્ય ચેઠની માફક ન તો
ખર્ચી થકે ન તો દાન હર્ષ થકે; તો લક્ષ્મી શા કામની ?

શ્રીમંતો ? આ મનુષ્યજન, જૈનધર્મ, સદ્ગુરૂનો જ્ઞેય,
લક્ષ્મીનું પ્રસન્નપણું અને અનુકુળ સમય એ સર્વ કંઈ તમા-
રા હાથમાં છે, આવી સામગ્રી ફરી પાછી ક્યારે પામશું એ તો
આપણે કેમ જાણીએ ? આટલી સામગ્રી છતાં જો આવો અ-
વસર આપણે જતો કરીએ તો પછી વાંક કોનો ? આવું ભાવ-

શયુર્ વ્યાખ્યાન કરનારા કવિવર ઉદયરત્ન હતા. આવા અધ્યાત્મ રસભર્યા વ્યાખ્યાનથી પત્થરો પણ પીગલી બન્યે તો મનુષ્યના શા ભાર ? તેમની અમૃત દેશના શ્રોતાઓના હૃદયમાં ચોંટી ગઇ.

ગુરૂ મહારાજ ઉદયરત્નનો ઉપદેશ-વ્યાખ્યાન સાંભળીને વૈરાગ્યના રસમાં છલકાતું શ્રોતાઓનું નરનારી મંડળ સમય થવાથી અત્યારે તો વૈરાયું.

સં. ૧૭૫૦ ની સાલમાં તે દિવસે બપોરના મધ્યાહ્ન સમયે કવિવર ઉદયરત્નસિદ્ધાંતોનું અધ્યયન કરતા ઉપાશ્રયમાં બેઠા છે. ઈતર શિષ્ય વર્ગ પોત પોતાના પાઠ્યક્રમમાં બેઠાયો છે. તે સમયમાં એક પ્રહર્યે આવીને ગુરૂ ઉદયર નને વંદન કર્યું. વંદીને સામે બેઠો. આજે પ્રાતઃકાલમાં સાંભળેલી અમૃતવાણી ને દ્રેષ્ટીના હૃદયમાં રમાણુ કરી રહી હતી, જેથી પોતાની લક્ષ્મીવટે કાંઈક સુદૃઢ ઉપાર્જન કરવાની તેમની ઈચ્છા થઇ. “મહારાજ ! આપનાં સત્ત્વાત્મા વ્યાખ્યાને મને ઉદ્ધમાંથી જગાડ્યો છે, ઘણા પ્રયત્ને લક્ષ્મી મેળવી પણ તેનો વ્યય-સદ્ વ્યય નથી કરી શક્યો. અને સાંસારિક ઉપાધીઓથી જાંઘળી નકામી કરી ” આત્મવંચના કરતાં તે ભક્ત બોલ્યો.

“ જુઓ શેઠ ? એ તમારો વિચાર હૃદયનો હોય તો તે પ્રશંસવા યોગ્ય છે. આજે તમારે ત્યાં લક્ષ્મી છે. કુંડુંબવાડી ફાલી કુલી છે અને હજી અવરથા પણ છે. વૃદ્ધાવસ્થાના રાક્ષસી સકંજમાં સપડાતાં પહેલાં “ હાથે તેજ સાથે ” સમજી જાવ તો સારું ”

“તેથીજ પ્રભો! આજે મારી મનોવૃત્તિએ આપના ઉપદેશના રંગમાં રંગાઈી છે, આપ લે કૃપા કરી અમારી સાથે પધારો તો મારી વૃત્તિ સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથની યાત્રા કરવાની છે.”

“ભવી! કેવી રીતે તમે જવા ગાહો છો ? ” શુરે પૂછ્યું,

“જે કોઈ ધાવક શાવિકા સાથે આવે તેમને સાથે લઈને એક સંઘના રૂપમાં એ પ્રભુના દર્શન કરવાની આજે ઘણાંય દિવસોથી મારા હૃદયમાં છતાસા હતી; પરંતુ અનેક વ્યવસાયને લીધે તે વિચાર આજમુખી અમલમાં મૂકી શકાયો નથી. ત્યારે આપના યોગે કરીને સમયનો રંગ બદલાયો છે, ત્યારે આપ સમા મુનિવરનો ભોગ, સંઘસમુદાય, સંજેશ્વર પ્રભુની યાત્રા, તે માટેનો અનુકુળ સમય એ સર્વે આજે. અનુકુળ છે. તો આપ જરૂર અમારી સાથે પધારો.” શેઠજીએ પોતાના અંતરનો ભાવ સ્પષ્ટતાથી શુરને સમજાવ્યો.

“શેઠ ! તમારી ધર્મલાવના અનુમોદવા લાયક છે. હું ઉપરાંત તેથી બીજા પશુ સાધુ સાધ્વીનો સમુદાય આવે તેને આમંત્રણ કરજો. સંઘની લલિત કરીને તમારા આત્માનું હિત કરજો.”

“શુરો ! આપ યાત્રાએ નિકળવાનો શુભ દિવસ બતાવે છે તે અગાઉથી સર્વે પ્રકારની તૈયારી, સગવડતા કરવામાં આવે, સહધર્મી બંધુઓ અને બહેનોને આમંત્રવામાં આવે.”

ગુરુએ જ્યોતિષની ગણના બોધને શુભ દિવસ બતાવ્યો. તે બાણી લઈને શ્રેષ્ઠી પોતાને ઘેર આવ્યા, પ્રથમ તો તેમણે પોતાના કુંડુંળી અને સંબંધી જનોને બોલાવ્યા, તેમને જમાડી સતકારી યાત્રા સંબંધીનો પોતાનો અભિપ્રાય જણાવ્યો. સાથે મુહુર્તનો દિવસ પણ સૂચવ્યો, શ્રેષ્ઠીનો આવો શુભ સંકલ્પ સાંભળીને સર્વે સ્વજન સંબંધીઓએ તેમના વિચારને અનુમોદન આપ્યું, તેમના આ માંગલિક કાર્યમાં પોતે પણ મહદગાર થશે એમ સાથે સાથે જણાવ્યું.

સર્વેનો વિચાર એક થયા પછી એ ચતુર શ્રેષ્ઠીએ યાત્રા પ્રબંધ યોગ્ય બુદ્ધાં બુદ્ધાં કાર્યની વ્યવસ્થા કરવા માટે જેને જે જે યોગ્ય હતું તેનો ભાર તેને સોંપી દીધો. નગરમાં તથા અડખે પડખેનાં ગામમાંથી જેને આવવું હોય તેને માટે ટેલીયો ફેરવ્યો.

શુભ મુહૂર્તે શ્રેષ્ઠી ગુરુ, તેમજ ચતુર્વિધ સંઘ સાથે સંજેશ્વરજીની યાત્રાએ નિકળ્યા. કુંડુંળી સૌભાગ્યવંતી લક્ષ્મીનાથો મંગલગીતો ગાવા લાગી. વાણંતના મધુર સ્વો તેમને અભિનંદન આપવા લાગ્યા.

પરમ સાધુશ્રી ઉદયરત્નજી, સકળ નરનારી ને સાધુ સાધ્વીના સમુદાયથી પરવર્યા છતાં વિહાર કરતા અનુક્રમે સંજેશ્વરજી આવ્યા. મધ્યાહ્ન સમય થયેલો હોવાથી મંદિરનું દ્વાર બંધ હતું, પણ “પ્રભુનાં દર્શન કરીને પછીજ આહાર પાણી કરવો” એવો અભિગ્રહ હોવાથી તેઓ સર્વે પરિવાર સહીત બંધ દ્વારની આગળ બેઠા, ને ભગવંતની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા.

સંઘ સમુદાયમાં દેશપરદેશના ધનિકો હતા, અમદાવાદ, ખંભાત, સુરતના ભાવિકો અને રાંધનપુરના નવાબો, શ્રાવક શ્રીમંતો સંજેશ્વર લગભગમાંજ મળી ગયા હતા. સુંજપુર ઠાકોર પણ ત્યાં હતા. બીજા કંઈ અડખે પડખેના ગરાશીયા, રજપુતો આસ્થીતિની ખગર પડતાં આવ્યે જતા હતા. બંધ દ્વાર જોઈને ઉદયરત્નજી સ્વતઃ દર્શન કરવાની અભિલાષા જાહેર કરીને ત્યાં આગળ બેઠા. સર્વે શ્રાવકો પણ દર્શન કરવાને આતુર હતા. ઉદયરત્નજીએ પ્રભુની સ્તુતિ-ગુણગાન કરવા માંડ્યા. તેમનાજ ધ્યાનમાં-પ્રભુની ભક્તિમાં “પાસ સંજેશ્વરા સહાય કર સેવકા દેવકા આવડી વાર લાગે, કોડી કરજોડી દરબાર ! આગે ખડા ઠાકુરા ! ચાકુરા. માન માગે” એ ઉંડું ભાવ ગર્ભિત સ્તવન ત્યાંજ રચવા માંડ્યું. અનેક જણા આતુર હૃદયે શું ‘થશે !’ તે જોવા લાગ્યા. સર્વેનાં ચિત્ત અત્યાદે એકજ ધ્યાનમાં હતાં.

તોફાની સમુદ્રમાં જેમ વહાણ ઉંચું નીચું થાય તેમ ભુવનપતિ નિકાયની નાગકુમાર નિકાયમાંની દેવસભામાં નાગે-

દુનું સિંહાસન કંપાયમાન થયું “દેવસભામાં થતા નાટારંગમાં લાગેલું એક ચિત્ત તેમાં ભંગાણુ પડયું” “ઓહ આ શું !” નાગરાજ ચમકયા, મારું સિંહાસન કયા શત્રુએ કંપાવ્યું—આ અપૂર્વ ઠળારસમાં ભંગાણુ પડાવ્યું.” તરતજ એમને હાથમાંથી એકદમ કોપ ઉત્પન્ન થયો, કોપની રેખાઓ તેમના વદન ઉપર તરવરી રહી. ઘોડીવારે અવધિજ્ઞાનપટે જોયું કે કોણ શત્રુ જાયો છે તો આશ્ચર્ય લાગ્યું ! પોતાનું સિંહાસન કંપાવનાર શત્રુ નહીં પણ મિત્ર હતો. પ્રભુનો બકત હતો. સંજેશ્વરની સ્થિતિ ત્યાં રહ્યો રહ્યો તેમણે અવધોડી તેથી તેમનો કોપ શાંત થયો. એ મહામુનિ ઉદયરત્નને ત્યાં બેઠા બેઠા વંદન કર્યું. સંઘ, સમુદાયને નમન કર્યું અને તેમની અડગતા, પવિત્રતા, વૈરાગ્ય, ભાવના, અભિપ્રદતા તથા સંઘ સમુદાયની અત્યારની એકામતા જોઈ ઇંદ્ર દીગ થઈ ગયો. સામાનિકાદિ બીજા દેવોએ પુછ્યું “મહારાજ ! દેવેંદ્ર ! આપે શું કંઈયે આશ્ચર્ય જોયું ?”

■ હા ? જુઓ ! અત્યારે ભરતશેત્રંગાં મહામુનિ ઉદયરત્ન શ્રાવક શ્રાવિકાના સમુદાય સાથે સંજેશ્વરજી આપેલા છે. મંદિરનાં દ્વાર બંધ છે; છતાં મનુષ્ય પ્રયત્ન વગર દૈવિક શક્તિથી દ્વાર ઉઘડાવી પ્રભુના દર્શન કરવા તેઓ ઈચ્છે છે. જગતને એ જાગતા પ્રભુનો મદિગા બતાવવા માગે છે. દેવતાઓ ! એ મહામુનિ જ્યારે પ્રભુના દર્શન કરશે ત્યારેજ આદાર પાઠી કરશે.”

“ત્યારે તો અહીં બેઠેજ મંદિરનાં દ્વાર દુનું ખેલી નાંખુ

થયા. તેમની પછી સોળમાં સૈકામાં આનંદવિમલ સૂરિ, તથા વિજયદાન સૂરિ ભટ્ટારક થયા. એ સૈકામાં સં. ૧૫૬૨ માં કતુર્થ મત—ત્રિસ્તુત મત નિકળ્યો. તપોગચ્છમાંથી પાર્શ્વચંદ્ર નામના ઉપાધ્યાયે સં. ૧૫૭૨માં પોતાના નામથી એક જૂદા મત કાઢ્યો; જેથી સં. ૧૫૮૨માં આનંદવિમલ સૂરિએ શુદ્ધરાજની આજ્ઞા મેળવીને સં. ૧૫૮૨ માં કીયોદ્ધાર કયો. એ આનંદવિમલ સૂરિ સંવત ૧૫૬૬માં સ્વર્ગે ગયા. તેમની પાઠે વિજયદાન સૂરિ ભટ્ટારક થયા. તેમને સૂરિપદ ૧૫૮૭ માં શુદ્ધે આપ્યું હતું.

તેજ વરસમાં સત્તરમા સૈકાના જગત્ પ્રસિદ્ધ પુરુષ હીર વિજય સૂરિની દીક્ષા વર્ષની શરૂઆતમાં થઈ જણાય છે અને તે પછી એમના દાદાશુદ્ધ આનંદવિમલનું સ્વર્ગગમન થયું હશે. દીક્ષા વખતે હીરવિજયજીની ઉમર બાર વર્ષની પૂર્ણ થતી હતી. દીક્ષાનો દિવસ સં. ૧૫૬૬ ના કારતક વદી ૨ પાટણમાં હતો.

સત્તરમા સૈકાની શરૂઆતમાં એ વાચક થયા સં. ૧૬૦૮ પછી ૧૬૧૦માં સૂરિપદે આવતાં બચ્ચજીએને પોતાની પ્રાભાવિક શક્તિથી મુન્ધ કરવા હામ્યા. સં. ૧૬૨૨માં તેમના શુદ્ધ સ્વર્ગવાસ પામ્યા. તેથી પોતેજ ગચ્છનાયક થયા. આ જગત પ્રસિદ્ધ પુરુષ મહાન ત્યાગી છતાં દુર્જનો નરકથી યએલી ધણી સુફેલીએ સહને ધર્મનો પ્રગણ દેલાવી રહ્યા હતા. આ સમયમાં જારતવર્ષ ઉપર અકબર બાદશાહનું સામ્રાજ્ય લપટું

જુ. જે. રાજા જિન ગુણિયો દેવજીના ચક્ર ને સુધારના ૧ ને અનુક્ર-
મથી શહેનશાહને અરિયો અમાગમ દેવજીનું જિલ્લો અનુક્ર. તે
પુસ્તકને આ રૂનેદ પુર ખીસોમાં જલેદવલેદા સં. ૧૬૩૬ના ભંડ
વડી ૧૩ના માર્યા. ત્યાંથી બારમાલે, કેદલાંક હમયેલી પુત્રક
મુગીશરને બેટ કયાં, ને સુરેં આમે આમે જવા. ત્યાં મુગીશર
બારમાલેને અલિંશા સંભંખી ઉપરેમ આપી એના બિનને કો-
મળ બનાવ્યું. તે પ્રસંગે બારમાલે પ્રસજતાથી સુરીશરને જગત-
શરુનું બિરુદ આપ્યું હતું. અનુક્રમે સં. ૧૬૫૨ માં જગતશર
ઉનામાં સ્વર્ગ સીધાવ્યા. તેમની પદ્મ ખી પાટે થી વિજયસેન
મહારાજ તેજ વરસમાં થયા. મતિદાસ ઉપરથી જગ્યાય તે કે
અકબરશાહના વખતમાં બારતવર્ગમાં લગભગ દશ કોટ
લેન-વરલી હતી ને શ્રીવિજયસેનને બારમાલ અકબરે “કાલિ-
સરસ્વતિ” નું બિરુદ આપ્યું હતું. સં. ૧૬૭૧ માં ખંભાત
નગરમાં એ સ્વર્ગ સંચાર્યા. તેમની પછી ૬૦ મા પદ્મશર
વિજયદેવસૂરિ થયા.

બ્યારે શહેનશાહ જહાંગીર સં. ૧૬૯૧ માં તખ્તનશીન
થયા પછી કેટલેક સમયે તે બ્યારે માંડવગઢમાં સૈન્ય સહિત
પડાવ નાખીને પકડ્યો હતો, તેણે ફરમાન લખીને વિજય દેવ
સૂરિને બોલાવ્યા, જેથી સુરીશર ખંભાતમાંથી વિહાર કરતા
માંડવગઢ આવીને બારમાલેને મળ્યા. બારમાલે ખુશી થઈને
“ સવાઈ મહાનપાણું બિરુદ આપ્યું.”
એમણે વિજયસિંહ સૂરિને સં. ૧૬૫૪માં દીક્ષા આપી.

(૨૪૨)

શ્રી સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથ.

સં. ૧૬૭૩ માં વાચક અને ૧૬૮૨માં સૂરિપદે સ્થાપ્યા હું
પરંતુ ૧૭૦૬ માં સ્વર્ગે જવાથી વિજયદેવ સૂરિએ પોતા
પછી આચાર્ય થયેલા વિજયપ્રભ સૂરિને પદ્ધર નીમ્યા,
૧૭૧૦ માં તેમને પોતા આચાર્યપદ આપ્યું.

એક તરફ પદ્ધરની પાટ પરંપરાએ ૬૧ માં પદ્ધર
વિજયપ્રભસૂરિ થયા, ત્યારે વિજયસેન સૂરિના બીજા પદ્ધર
વિજયતિલક સૂરિ હતા. એ વિજયતિલકસૂરિએ શીરોહી
કમલવિજય પંડિતને સં. ૧૬૭૬ માં સૂરિપદ આપીને તેમ
નામ વિજયાનંદ સૂરિ સ્થાપ્યું ને પોતાના પદ્ધર બનાવ્યો
એમણે વિજયરાજ સૂરિને પોતાના પદ્ધર બનાવ્યા.

એ અરસામાં શ્રીમદ્ રાજસાગર અમદાવાદના નગરશે
શાંતિદાસની મદદથી વિજયદેવનુર્ગિ પાનંથા ગણાકારે વાસ
ક્ષેપ ને સૂરિમંત્ર મેળવીને આચાર્ય થયા. ત્યારથી સં. ૧૬૮
ના જેઠ માસના શનીવારથી સાગર ગચ્છનો સ્થાપના થઈ.

સત્તરમા સૈકાના અંતમા તપાગચ્છમા ત્રણ ત્રણ પડયા
વિજયદેવસૂરિનો પરિવાર દેવમુરગચ્છ, વિજયાનંદનુર્ગિ. તે
મનો પરિવાર અણ્ણમુર ગચ્છને નામે આગખાનો, તમા વગી
ત્રીજો સાગરગચ્છ લાડ્યો.

અઠ્ઠરમા સૈકાની શરૂઆતમાં એવી રીતે વિજયસેનસૂરિ
ની પાટે વિજયદેવનુર્ગિ બીજા વિજયસેનના રાપર એ વિજ
યાનંદનુર્ગિ ને રાજસાગરનુર્ગિ હતા. એમ જણાય છે ને સમજ

ઈ જ્ઞાનવિમલસૂરિ જેઓ પ્રખ્યાત હતા. જેમની પૂજાઓ, સ્તવ-
ા અને સન્નિધિ અત્યાદે પલ્લુ હોંશથી ગવાય છે અને જેમનાથી
વેમલમંથ ચાલ્યો આવે છે. તે જ્ઞાન વિમલસૂરિ સંવત ૧૭૧૦
રી તે ૧૭૭૨ સુધીમાં હયાત હતા.

વિજયનંદ સૂરિના પટ્ટધર જેમ વિજયરાજ સૂરિ હતા.
જેમજ બીજા પલ્લુ તેમના પરિવારમાં દીક્ષિત વિજય સૌભાગ્ય
સૂરિ, રત્નવિજય સૂરિ ને પંડિત ગોપ ગણિ હતા. એ સર્વે
વેજયનંદ સૂરિના પરિવારમાં હતા. વિજય સૌભાગ્યના
વેજય લક્ષ્મી સૂરિ થયા. જેમણે સંવત ૧૮૩૪ના કાર્તિક સુદી,
૫ ને શુક્રવારના રોજ ઉપદેશ પ્રાપ્તિ વૃત્તિ રચી. સંવત ૧૮૪૫
માં વીશ કથાનકની પૂજા રચી, ખંભાતમાં ચામાસું કરીને
વિજયા દશમીએ. તે સિવાય જ્ઞાન ચાંચમના દેવવંદન આદિ
પલ્લુ છે.

બીજા વિજયનંદસૂરિના પરિવારમાં રત્નવિજય સૂરિ
થયા, તેમના શિષ્ય તેમની પાટે દીરરત્ન સૂરિ થયા. અઢારમા
સેકાના મધ્ય ગાળામાં એ દીરરત્નના શિષ્ય ઉદયરત્નજી
થયા છે. સંવત ૧૭૬૩ ના આવળ વદી ૨ ને દિવસે તેમણે
ખંભાતમાં ચામાસું રહીને શીવલક્ષ્મીની નવવાઠની સ્તુતિ રચી
હતી.

દીરરત્ન સૂરિ પાટી તેમની પાટે જયરત્ન સૂરિ થયા,
તેમની પાટે ભાવરત્ન સૂરિ થયા, ઉદય રત્નજીના સમગ્રાલીન
પલ્લા પિદ્ધાનો હતા. વિજયનંદ સૂરિના શિષ્ય શાંતિ વિજય,

જૈન સસ્તી વાંચનમાળાનું નામ-

દરેક જૈન ગ્રંથોની જાણમાં છે; કારણ કે નીચેનાં સં. ૧૯૭૯-૮૦ નાં ગ્રાહકોને અપાયેલાં પુસ્તકોથી દરેકને સંપૂર્ણ સતોપ થયો છે અને દીવસે દીવસે તેવું ઉપયોગી સાહિત્ય પ્રગટ થાય છે, દર વરસે માત્ર રૂ. ૨) માં મળતા પુસ્તકોનો લાભ લેવા હવે કોઈ પણ જૈન બંધુ ચુક્યો નહિ. ૫૦૦ થી પણ વધુ પૃષ્ઠનાં પુસ્તકો નીચમીત મળે છે. છુટક કિંમત કરતાં ગ્રાહક થવાથી કિંમતમાં પણ કાયદો થાય છે. માટે વાંચો અને ખાતરી કરો.

સં. ૧૯૭૯નાં—

- ૧ કુમારપાળચરિત્ર. સચિત્ર.
- ૨ ભક્તિમાળા
- ૩ મહાસતી ચંદનગાળા
- ૪ સ્થુલીભદ્રચરિત્ર.
- ૫ આવક આવિકા ધર્મ.

પૃષ્ઠ ૨૦૦
૧૫૦
૫૦
૫૦
૫૦
૫૦

૧-૪-૦
૦-૮-૦
૦-૩-૦
૦-૩-૦
૦-૨-૦
૨-૪-૦

સં. ૧૯૮૦ નાં—૧ શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર સચિત્ર

- ૨ શ્રી મહાવીર સ્વામીના દશ આવકો સચિત્ર
- ૩ શ્રી ધનપાત્ર પુરોહિત યાને તિલકમંજરી.

૨૭૫
૧૭૫
૬૫
૫૧૫

૨-૦-૦
૧-૪-૦
૦-૪-૦
૩-૮-૦

સં. ૧૯૮૧ નાં—તથા ૧૯૮૨-૧ શ્રી મિદ્ધમન દિવાકર અથવા

- ૧ વિદ્ધમના સમયનું દિંદ.
- ૨ શ્રી કેશી મુનિ અને પ્રદેશી રાજા.
- ૩ શ્રી સંજેવર પાર્વનાથ ચરિત્ર.
- ૪ જૈનોના મહાત્મ રત્નો ભાગ ૧ લો, છપાય છે.

૩૨૫
૧૦૦
૨૫૦

૧-૮-૦
૦-૬-૦
૧-૮-૦
૩-૬-૦

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા.

રાધનપુરી બજાર—ભાવનગર.

